

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Steen Jacobsen

Den Nordiske Krigs Krønike

eller

Den skånske krig

Oversat til dansk 2021

Dan Christensen, Snekkersten.

Steen Jacobsen - Den skånske krig

Forord

Steen Jacobsens egen titel er egentlig ”Den Nordiske Krigs Krønike”, men han kunne jo heller ikke vide, at ”Den Store Nordiske Krig” udfoldede sig omkring 20 år efter at hans krønike afsluttedes. I Danmark kalder vi i dag krigen for ”skånske krig”.

Det originale manuskript til bogen er skrevet på 1600-tals skånsk. Da mange ord, vendinger og sætninger i tidens løb har ændret betydning, kan det være vanskeligt for ikke-historikere at læse krøniken uden problemer. Denne oversættelse skulle råde bod på dette, således at Steen Jacobsens krønike, i denne oversatte udgave, umiddelbart burde kunne læses og forstås af de fleste.

De fleste citater, navne og stednavne er ikke oversat. Et appendix forefindes med kort og stik over vigtige lokaliteter omhandlet i bogen.

Skånske krig er formelt en udløber af en større europæisk konflikt, hvor Frankrig og diverse andre europæiske lande stod overfor hinanden med hvert sit alliancesystem, der langsomt faldt fra hinanden af forskellige komplicerede årsager.

Værket er inddelt i en prolog, kaldt Prolegomena, plus 5 bøger, et for hvert krigsår 1675-1679. Steen Jacobsen virkede som sognepræst i Kågerød sydvest for Söderåsen i Skåne under krigen og fulgte godt med i de militære begivenheder, såvel som i Skånelandenes civile forhold under de voldsomme militære konfrontationer. Han var utvivlsomt dansksindet, men har skrevet sine beretninger med en vis neutral forsigtighed. Han fortsatte med sin præstegerning efter fredsslutningen i 1679, hvor Skånelandene i hvert fald indtil videre stod under svensk herredømme og Steen Jacobsen vidste ikke om og hvornår danskerne vendte tilbage til en ny runde.

Steen Jacobsen fremtræder rimelig upartisk og uddeler rundhåndet ros og ris til både dansk og svensk militær. Hans beretninger om forløbet hen imod fredstraktaten i 1679 røber en dyb indsigt i de militær-politiske strategiske forhold i det nordlige Europa i fra 1660 til 1680, hvor Frankrig med Ludvig 14. dominerede totalt militært og politisk.

Der var 4 betydende krigsskuepladser, Østersøen, Skånelandene, nordlige Tyskland og området nord for Göteborg. I løbet af krigen tabte Sverige alle sine besiddelser i det nordlige Tyskland til Brandenburg, Norge holdt svenskerne ude, Skåne blev partielt svensk militært besat og Danmark vandt søherredømmet i Østersøen. Ikke desto mindre tvang Frankrigs konge Ludvig 14. både Brandenburg og Danmark-Norge under direkte trusler om militær indgriben begge modstandere til at aflevere alle erobrede områder til Sverige. Store franske styrker blev til slut opmarcheret i Nordvesttyskland og havde allerede besat Oldenburg; parat til at angribe Holsten, hvilket fremtvang flytning af den danske hær fra Skåne til Holsten.

Indholdsfortegnelse

	sidenumre.		
Prolegomena	5	-	8
Den Første Bog 1675	9	-	20
Den Anden Bog 1676	21	-	63
Den Tredje Bog 1677	64	-	107
Den Fjerde Bog 1678	108	-	151
Den Femte Bog 1679	152	-	188
Appendix	189		

Haud facile est, opus ullum invenire quod non aliquis culpet.

Siquidem arduum est, ita quippiam efficere, ut nihil erres. Difficile etiam, si absque errore effeceris, non iniquum iudicem nasci.

Xenoph: lib. 2 de factis et dictis Socrat:

Prolegomena

Før vi skrider til denne store og bemærkelsesværdig krig imellem disse nordiske riger, da synes det ikke ufornuddent, at gå noget tilbage i tiden og kort betragte hvor og på hvilket sted denne europæiske krig først havde taget bolig og siden hvorledes den tid efter anden har flydt og væltet sig fra det ene rige, fyrstendømme og land over til et andet, indtil så længe, at den til sidst er endt i Norden; så at den romerske kejser, 5 konger i Europa, foruden kurfyrster og republikker i disse stridbare tider trådte ind i denne krig og virkelig udfoldede sig. Nogle fyrster har vel nok siddet stille, men har dog været bevæbnet nok til at fremkalde mistanke hos deres modparter.

Unius corruptio est alterius generatio.

Anno 1667 havde kong Lodvig den 14 af Francheriige beyndt en krig i de Spanske Nederlande imod kong Carl den anden af Spanien; i hvilken krig kongen af Francheriige havde sådan lykke og fremgang, at han hastigt erobrede den ene mægtige fæstning efter den anden. General-Staten i de forenede Nederlande indså tydeligt, at denne regn, som nu begyndte at falde i de Spanske Nederlande, også til sidst ville dryppe på deres og andre naboers kappe, medmindre de i tide på bedste måde rustede sig mod dette uvejr. Derfor frembragte de ved deres gesandter i Engelland og Sverrige og Holland en alliance, som kaldtes en tripelalliance og alene var rettet imod Francheriige. Da kongen af Francheriige konstaterede, at denne alliance var indgået, sluttede han straks fred med Spanien og beholdt for sin rejse nogle fæstninger i Flandern, nemlig Charleroy, Ryssel, Dornich, Aeth og Oudenarde.

Uagtet kongen af Francheriige sluttede fred denne gang, forblev han dog med sit forsæt om at gennemføre krigen, men han tøvede i nogle år og lod i mellemtiden sine planer gå i en anden retning. Han skilte Engelland, Sverrige og Holland fra hinanden, bragte Engelland og Sverrige over på sin side og vendte så både sin egen og sine allieredes magt først mod Holland, som havde kigget ham i kortene. Han indgik alliance med kong Carl den anden af Engelland, kong Carl den elvte af Sverrige, kurfyrst Maximilian Hendrich af Cöln, kurfyrst Ferdinand Maria af Baijeren, hertug Johan Friederich af Hanoffuer og Christopher Bernhard von Galen, biskop af Mönster. Disse konger og fyrster fik månedligt deres rigelige pengehjælp fra Francheriige, så længe de fulgte det franske parti. Blandt andet fik Engelland hver 4 måneder 300,000 rigsdaler, Sverrige fik månedligt 100,000 kroner etc., Engelland, Cöln og Mönster begyndte krigen tillige med Francheriige imod Holland; Sverrige tøvede i halvandet år; Baijeren og Hannoffuer sad stille, men var dog under våben.

Hollænderne holdt sig til en begyndelse fast med allierede på deres side; da der anno 1671 den 1 December blev skabt en defensiv alliance mellem kejseren, Spanien og Holland. Derefter blev anno 1672 den 27 Aprilis skabt en alliance mellem Holland og kurfyrsten af Brandenburg, efter hvis indhold kurfyrsten inden 2 måneders forløb skulle sætte en hær i felten på 20,000 mand i Hollands tjeneste, nemlig 12,000 til fods og 8,000 til hest. For dette skulle General Staten i Holland til

kurfyrsten betale det halve af hvervepengene, nemlig 40 rigsdaler for en rytter og 10 rigsdaler til en musketer, hvilket beløber sig til 220,000 rigsdaler. Herforuden skulle kurfyrsten månedligt for hvert regiment til hest have 4,767 rigsdaler 30 skilling; hvert regiment til fods 4,104 rigsdaler; til hver regimentsstab 210 rigsdaler; men til generalstab og artilleriets forplejning 14,841 rigsdaler. Anno 1672 den 12 Sept. blev i Brunsswiig skabt en alliance mellem kejseren, kongen af Danmarch, kur-Brandenburg, Brunsswiig, Lyneborg og Hessen-Kassel; ifølge hvilken alliance, dersom nogen af disse blev angrebet af nogen fjende, da skulle kejseren, kongen af Danmarch og kur-Brandenburg hver levere 3,000 mand til hest, 6,000 mand til fods, hertug Georg Wilhelm 600 til hest og 1,200 til fods; hertug Rudolf Augustus 400 til hest og 1,000 til fods; landgrevinden af Hessen-Kassel 400 til hest og 800 til fods.

Kongen af Francherige frygtede, at hertug Carl af Lothringen skulle stille sig i vejen eller at han, når krigen var begyndt, ville indgå i det kejserlige parti, ligesom han tidligere havde gjort; Hvorfor kongen besluttede sig til at smide denne hertug ud og til det formål gik den franske feltmarskal duc de Crequi ind i Lothringen anno 1670 den 16 Aug. og bemægtigede sig det hele fyrstendømme med alle sine befæstede byer. Hertuginde og hele hoffet blev taget til fange i hovedstaden Nancy. Men hertugen selv var på den tid til sit store held ude på jagt, derpå var han løbet bort og trak sig så tilbage i Tyskland. For ikke at opskræmme de tyske fyrster ved Riinstrømmen ved denne indtrængen i Lothringen, skrev kongen af Francherige til dem, at de ikke for denne sags skyld skulle frygte det ringeste, eftersom han ikke havde i sinde at beholde noget sted i Lothringen, men kun ville tilbyde hertugen, som havde overtrådt de pyrenæiske traktater, rimelige betingelser. Ikke desto mindre belærte forløbet over tid alligevel, at hvad der engang kom ind i en ulvs mund, kommer ikke ud igen.

Herefter forholdt kongen af Francherige sig rolig i 2 år. Men anno 1672 den 28 Marti lod han bekendtgøre krigen til lands og til vands imod Holland og begyndte straks derefter sammen med de Engelske, Cölniske og Mönsterske at angribe Holland fra alle sider. Til vands slog Holland dygtigt fra sig både imod Engelland og Francherige, men til lands i de hollandske provinser gik det hårdt og elendig til; hvilket altsammen, som fragmentarisk beretning, mit forehavende ikke levner adgang til.

Straks efter at denne krig var begyndt, afsendte kongen af Sverrige sine ambassadører, nemlig grev Claus Thott og baron Peder Sparre til Francherige og Holland, for at tilbyde begge parter Hanss Maj:tz gode mægling. Hvilket blev meget vel modtaget både i Francherige og Holland, således at kongen af Sverrige derefter påtog sig mæglingen og blev værdsat som mægler indtil det kom til et brud imellem Sverrige og Brandenburg, om hvilket herefter skal meddeles.

Anno 1672 i Aug. begyndte grev Montecuculi med den kejserlige hær og kurfyrsten af Brandenburg at marchere imod de franske, fordi de franske havde iværksat et fjendtligt angreb på de Cleviske lande, som tilhører kur-Brandenburg og sorterer under det romerske rige. Den franske feltmarskal Turenne gik hurtigt med en stærk hær fra de hollandske provinser ind i Westphalen imod de kejserlige og brandenburgiske; men som Montecuculi senere trak sig tilbage i vinterkvarter i Böhmen, så konstaterede kurfyrsten efterfølgende, at Turenne var ham overlegen og at krigen ville

sætte sig fast i de brandenburgiske lande. Derfor sluttede kurfyrsten fred med Francherige anno 1673 den 12 Majj og fik alle sine byer og fæstninger tilbage, som de Franske havde indtaget i Cleve og Westphalen, dog med denne tilkendegivelse, at kurfyrsten ikke måtte undsætte Holland, men om det romerske rige blev angrebet af de Franske, da ville kurfyrsten være ubundet. Denne hastige og uventede brandenburgiske fred fremkaldte i den kejserlige alliance stor ophidselse; i særdeleshed beklagede Holland sig for de mange subsidier, som var givet til kur-Brandenburg og nu syntes at være betalt forgæves. Men Brandenburg ventede på et mere belejligt tidspunkt og kom så i udbrud igen. For som de Franske formedelst de kejserlige og andre tyske fyrster blev trukket op ad Elsass ved Riinstrømmen, så indså kur-Brandenburg klart, at krigen ville bide sig fast der oppe i Tyskland langt fra de brandenburgiske lande. Derfor besluttede omtalte kurfyrste at hjælpe det romerske rige, hvilket han havde betinget sig i seneste fredstraktat. Han sluttede sig endeligt sammen anno 1674 med de kejserlige, Lyneburgiske og Lothringiske i Elsass.

Hidtil havde de svenske ambassadører Thott og Sparre udvist stor iver for at mægle og bevæge de stridende parter til rimelige og fredelige tanker. Alligevel, fordi der hyppigt blev transporteret tropper fra Sverriges over til Brehmen og Pomern så var Sverriges altid under mistanke hos de allierede, i særdeleshed da det for alliancen kom frem i lyset, at Sverriges havde lovet at holde 24,000 mand i beredskab for fransk tjeneste. Denne alliance var årsag til, at Holland, uden at Sverriges vidste det, sluttede fred med Engelland anno 1674 i Febr. og ikke ønskede, at de svenske ambassadører skulle være mæglere i traktaterne.

Da nu kurfyrsten, som tidligere er sagt, var marcheret op ad Elsass til kejserens og rigets hær, da udvirkede Feuqviers, fransk ambassadør i Sverriges, så meget at feltherren Carl Gustav Wrangel brød op med den svenske hær i Pomern og i Dec. 1674 trængte ind i kur-Brandenburgss områder. De svenske gesandter i Tyskland og Holland foregav, at kurfyrsten nu havde brudt den Westphaliske fred, hvilket forpligtede kongen af Sverriges til at forlægge sin hær i nogen tid til kurfyrstens territorier, for at kurfyrsten derved kunne ansføres til at trække sig tilbage til sine egne lande igen og overholde den Westphaliske fred. Således gik det hidtil frygtindgydende Sverriges ind i denne europæiske krig, hvilket senere udviklede sig så uheldigt, at Sverriges på få års tid mistede mange fyrstedømmer, provinser og lande.

Anno 1674 den 31 Decb., som var 3 uger efter at Wrangel var trængt ind i det Brandenburgiske, ankom ambassadør Niels Brahe, Sverriges riges råd og admiral til Kiöbenhaffn. Men når vi her læser rigskanslerens forsvarsskrift, da ser vi hvorledes *homo proponit et Deus disponit*. For dersom feltherre Wrangel var gået ind i Holstein på den tid han gik ind i Brandenburg, da havde ambassadør Brahe muligvis forrettet alting efter ønske. Men da nu Wrangel var gået ind i Brandenburg, da fik ambassadør Brahe taknemmelige komplimenter. Den 8 Jan. blev hans excellence meget prægtigt hentet op til audiens. Da han kom ind i kongens gemak og sammen med sine ledsagere gjorde deres reverens for kongen, styrtede en i følget, i det øjeblik han skulle gøre sin reverens, ukontrolleret til jorden; hvilken hændelse ambassadøren undskyldte med, at den person ikke hørte til hans følge, men alene var fulgt med af nysgerrighed; hvorpå kongen smilede høfligt. Da nu ambassadøren havde holdt tale efter sin instruks, svarede kongen selv helt belevent igen med komplimenter, som tjenligt dertil. Ambassadør Brahes hverv var: 1) At danne et forbund og alliance

med kongen af Danmarch eller have sikret, at kongen af Danmarch under disse turbulente og vidtløftige tiders omstændigheder vil forholde sig roligt og være neutral. 2) At stifte et giftermål imellem kongen af Sverrige og prinsesse Ulrica Eleonora, kongens yngste søster af Danmarch. På dette sidste punkt var ambassadøren yderst heldig, således at prinsessen den 7 Junii samme år blev forlovet med kongen af Sverrige. Men med det første og vigtigste punkt var hans excellence ganske uheldig, at han ikke bedre kunne opnå nogen endelig beslutning end at rigskansler Griffenfeldt højtideligt, dog mundtligt, forsikrede ambassadøren om, at det ikke skulle komme til noget brud mellem disse nordiske riger.

Men mange var usikre på, om dette var Griffenfeldts politik, at han enten med smukke ord ville holde ambassadøren hen, eller der skulle stikke noget andet under, som der ikke burde være der. Til sidst tog ambassadøren sin afsked med Kiöbenhaffn og den 28 Junii begav han sig på hjemrejsen til Stockholm.

Heraf kan man kort se, hvorledes Sverrige blev viklet ind i krigen med det romerske rige. Nu skal vi høre hvorledes det kom til et brud imellem disse nordiske riger og siden hvorledes krigen forløb.

Den første Bog om den Nordiske Krig i året 1675.

Mange havde vel den tanke, at det store svogerskab og tilstundende ægteskab ville have sammenbundet disse nordiske konger til god fortrolighed, eller også at det efter nogle års tid kunne have holdt Danmarch indenfor sine grænser, indtil Sverrige havde fået ryddet op. Men det ser ud som om, at kongen af Danmarch hverken ville forhindre sin søsters gode lykke og ej heller ville negligere sine rigers interesser og lade en god lejlighed gå fra sig. Hvilket en potentat ikke gerne gør.

De kejserlige, spanske, hollandske og brandenburgiske ministre arbejdede med største kraft på at bringe kongen af Danmarch ind i spillet, muligvis fordi ingen af dem kunne gøre imod Sverrige, hvad kongen af Danmarch kunne gøre, både at engagere svenskerne inde i deres rige og at give dem hovedbrud samt opstille forhindringer i Østersøen, således at der ikke kunne overføres undsætning fra Sverrige til hæren og fæstningerne i Pommeren eller Wismar nede i Tyskland. For de allierede forstod nok, at Sverrige ikke tog sig så meget af de nederlag og forvirring, som kurfyrsten af Brandenburg havde pådraget svenskerne. Men dersom kongen af Danmarch ville blande sig, så var de nok klar over at alting kunne gå tabt i Tyskland, således som vi efterfølgende kan se, hvorledes de svenske provinser i Tyskland år efter år mere og mere gik på hæld mod undergang. Af denne årsag lovede kejseren at assistere Danmarch med landtropper, Spanien tilbød subsidier og Holland tilbød en hjælpeflåde, for at danne modvægt til Sverrige, således at landet ikke skulle få tid og frist til at sætte sig så fast i det romerske kejserrige, som det havde gjort i den sidste tyske krig. Men af det efterfølgende kan vi se, at disse lovede subsidier ikke ville fortsætte indtil krigens slutning.

Årsagen til denne store krig ser vi af efterfølgende erklæring om konfiskation af svenske aktiver dateret i Kiöbenhaffn den 28. februar 1676.

”Vi Christian den femte. Af Guds nåde konge til Danmarch og Norge etc. gør vitterligt, at eftersom det for enhver tidligere er bevist, hvorledes vi i de foregående år, hvor det nuværende skadelige krigsbål udbreder sig langt videre og længere, har forårsaget oprettelse og indtræden i visse forbund og pagter med vore allierede, for derved, så vidt menneskelig forsigtighed var muligt, at hindre, at den ødelæggende krigsbrand skulle brede sig alt for vidt omkring og sluttelig antænde og opflamme den nedersachsiske kreds [delforbund af tysktalende områder], af hvis tryghed vort eget fyrstedømme samt rigers og landes fredelighed for en stor del afhænger. Og da de i Sverrige ikke har mindre viden om samme alliance end alle andre, har vi derfor ikke haft tilstrækkelig årsag til at gøre os sikker forhåbning om, at man der ville favorisere fredelige tanker og råd og forblevet ved den engang vedtagne mægling; snarere end at man ville gyde mere olie over vandene, så er tværtimod den svenske hær pludseligt og uformodet gået ind i hans herlighed kurfyrsten af Brandenburgs lande og der forøvet al slags fjendtlig vold mod samme kurfyrstes lande og til undersåtters ruin og store skade. Derfor har vi ifølge ovennævnte alliance fundet os tvunget og forpligtet til overfor hans herlighed kurfyrsten af Brandenburg med vore våben, at assistere omhandlede herlighed mod slikt af kongen af Sverige imod denne, at (næst efter den højestes bistand) befri kurfyrstens lande og undersætter for begået fjendtlighed og brug af vold. Herover er der endeligt imellem os og Sverriges krone offentligt udbrudt krig og fejde” etc.

De Danske påstod også i almindelig tale, at Sverrige havde tanker om at bryde med Danmarch året før; muligvis formodede de dette på grund af, at den svenske feltherre Wrangel anmodede kongen af Danmarch, det må ikke opfattes i ond mening, om at han med Holstens fyrstes tilladelse mod pengebetaling indkvarterede den svenske hær i Holsteen i nogle måneder. (Denne anmodning afviste kongen af Danmarch og sagde, at dersom fyrsten tillod indkvartering af en hær i sine lande for penge, da stod han, kongen af Danmarch, nærmest til at få sin hær indkvarteret for penge i fyrstens lande); dette kongens svar var årsag til, at Wrangel ikke gik ind i Holsten. Men ingen, som er ukyndig om rigernes affærer, kan vide noget om den rette årsag til nogen krig, for det der afsløres, er sjældent den virkelige årsag. Undertiden ser man: *Melius est prævenire quam præveniri*; undertiden sker det, ”at det barn græder lettelig, som læben hænger på”.

Førend alting faldt sammen til et offentligt brud imellem Danmarch og Sverrig, havde kongen af Danmarch først besluttet at sikre sig i Holstein, muligvis fordi Hans Majestæt ikke i fremtiden, når krigen var begyndt, skulle finde nogen modstand der. Men for at alt om denne holstenske forandring desto bedre kan forstås, da skal vi 1) bemærke, at hertugen af Holstein-Gottorp er fyrste i det romerske rige hvad angår fyrstedømmet Holstein, men hvad angår fyrstedømmet Schlesswiig har omtalte hertug gennem nogle hundrede år været kongen af Danmarchs vasal, idét fyrsten af Holstein har taget fyrstedømmet Schlesswiig som fanelen af kongen af Danmarch og dermed været Hans Majestæt forbundet med ed og lenspligter. 2) være opmærksom på, at der er forskel på det verdslige Schlesswiig og det gejstlige Schlesswiig; det første kaldes for hertugdømmet Schlesswiig, medens det andet kaldes for stiftet Schlesswiig og er det biskoppelige Schwabstet amt, hvilket altid har tilhørt kongerne af Danmarch og været et *separatum quoddam fevdum*, indtil Roskildefreden blev sluttet mellem kong Frederich den 3:die og kong Carl Gustav, hvis dronning var Hedvig Eleonora, datter af hertug Frederich af Holstein; ved den samme fred måtte kong Frederich opgive og afstå til hertug Frederich al den ret og herlighed, som kongen og hans forfædre besad på fyrstedømmet Schlesswiig og øen Fehmeren ligesom på stiftet Schlesswiig og det halve domkapitelgods, således at hertug Frederich og hans efterkommere kunne regere suverænt over bemeldte fyrstedømme og stift; samt ikke på nogen måde anerkende kongerne af Danmarch som lens- og overherrer. Da nu hertug Frederich var afgået ved døden og da hans søn hertug Christian Albrecht, der efterfulgte faderen som nuværende regerende, desto mere kunne konsolidere sin opnåede suverænitet, indgik han i 1661 en alliance med Sverrige således, at når Sverrige kom i krig med Danmarch, da skulle fyrsten stå som én mand med Sverrige og af al magt optræde sammen etc. Anno 1674 d. 25 Apr. fornyede fyrsten den alliance, som han året 1661 havde indgået med Sverrige; derpå afsejlede fyrsten fra Holstein i egen person midt i juli samme år tillige med sin fyrstinde, kongen af Danmarchs søster, til Stockholm på to svenske orlogsskibe, over hvilket danskerne gjorde store øjne.

Anno 1675 i Majo lod kongen af Danmarch stænderne i Holstein sammenkalde for at fremlægge tidens vanskeligheder for dem, således at stænderne skulle overveje faren og helst imellem sig fordele den nødvendige medvirken, som kunne afkræves. Fyrstens ministre, som var tilstede, gjorde først adskillige indsigelser og siden lod de, uden de danske deputeredes viden, landdagen afblæse ved offentligt trompetsignal og udsætte til et andet tidspunkt. Den handling sank så dybt i hjertet, at kongen straks besluttede sig til at rejse over til Holstein i egen person. For en sikkerheds skyld sendte kongen underretning til fyrsten om sin rejse, da han håbede på, som efterretningen indeholdt, at bringe ikke alene den Oldenburgske affære (hvilken vel burde omtales så vel som meget andet, men jeg vil for kortheds skyld forbigå alt dette og henvise læseren til et skrift, kaldt ”*Ursachen und Beschaffenheit der Streitigkeiten zwischen Ihrer Königl. M. zu Danmarch u. Norwegen und Ihrer fürstl. Durchlauchtighed zu Schlesswiig, Holstein-Gottorp*” etc.: gedruckt im Jahr 1679), men alle de andre vanskeligheder til afslutning.

Den 14 Juni rejste kongen med sine ministre fra Kiöbenhaffn til Holstein. Fyrsten af Holstein-Gottorp bød kongen velkommen i Flenssborg og beværte Hans Maijt. under et telt ved Dannewirche. Da klokken blev 5 aften, tog kongen afsked med fyrsten og rejste til Renssborg. Straks derefter kom den gottorpske regerings præsident Kielmand fra Hamborg til Renssborg, forhandlede vidtløftigt med rigskansler Griffenfeldt, tog derpå afsked med stor fornøjelse og rejste siden til Gottorp. Den 25 Juni kom fyrsten med sine ministre til Renssborg, hvor forhandlingerne mellem kongens råd og fyrstens råd for alvor begyndte at gå i gang. Da de gottorpske hentydede til, at de hellere ville afvente det sidste åndedrag end at tiltræde nogen endelig aftale, således som de Danske lagde vægt på, da gik der omsider hul på bylden; for kongen lod først porten lukke og spurgte så fyrsten om, hvad han og det romerske rige kunne forvente af fyrsten; dersom fyrsten ville være ven, sagde kongen, så måtte han nu stille virkelige garantier, eftersom man havde rimelig grund til ikke at forlade sig på ord alene; dersom fyrsten ikke ville give et klart svar, da var han, kongen, begrundet i det gamle ordsprogs antagelse om, at intet svar var et fuldkomment svar og mod sin vilje gribe til en anden afgørelse og tilvejebringe sikkerhed for sig selv og det romerske rige. Da fyrsten nu heraf fornemmede hvad klokken var slået og han på den anden side indså, at alting var kaotisk på grund af de Svenskes nederlag i Brandenburg, således at han derfor ikke straks kunne blive hjulpet, da indrettede fyrsten sig omsider i tide og afstod som garanti sine fæstninger Tönningen, Holmer skanse og Gottorp, inklusive alle kanoner, ammunition, proviant og alle sine krigsfolk, som var mellem 2 og 3000 mand; I Tönningen alene befandt sig 80 metalkanoner foruden dem som stod i Holmer skanse og Gottorp. Fyrsten gav også ordre til sine kommandanter både skriftligt og mundtligt gennem en af sine ministre, at disse fæstninger med krigsfolk skulle leveres i kongen af Danmarchs hænder. Men oberst Walther, kommandant i Tönningen, var vanskelig i begyndelsen og ville på ingen måde adlyde fyrstens ordre, idét han mente at hans herre og fyrste, som var inde bag lukkede porte, ikke kunne give ham nogen ordre til at opgive en fæstning. For den sags skyld sendte fyrsten en anden af sine geheimeråder med ny ordre til Walther om, at det var hans, fyrstens bestemte vilje; befalede derfor Walther alvorligt at overgive fæstningen, hvilket også straks skete, således at fyrstens krigsfolk blev fordelt blandt de danske regimenter og oberst Walther fik titel af general-major under kongen.

Da kongen nu var således forsikret, tog fyrsten venligt afsked med Hanss Maijt. og rejste derpå tilbage til Gottorp, for at bringe alt i mindelig orden med et god afslutning, således at denne efterfølgende traktat af den 10 Juli blev nedfældet på papir og siden sendt til fyrsten, hvilket fyrsten i nærvær af sine ministre højtideligt har ratificeret.

Dette Renssborgske forlig består af efterfølgende punkter:

- 1) Såsom Hanss Kongl. Maijt. og Hanss Fyrstelige Durchlaughtighed er opfattet som én fællesregering, så vil de efter den gamle union befordre begge hertugdømmernes velfærd og sikkerhed ved enstemmige fredsråd.
- 2) De vil ved al opstået fare begge stå sammen som én mand, ikke indgå separat fred eller våbenhvile, førend den anden også bliver hjulpet.
- 3) Eftersom Hanss Kongl. Maijt. garanterer de fyrstelige lande mod al fare, så vil Hanss Fyrstelige Durchlaughtighed til gengæld i sit eget område tilstå de kongelige folk fri gennemgang, mønstringsplads, konstruktioner og kvartér under en forekommende krig.
- 4) Til sikkerhed overlader Hanss Fyrstelige Durchlaughtighed sin fæstning Tönningen og andre okkuperede steder til Hans Kongl. Maijt. for ham at genbesætte, lover også her, ikke uden Hanss Maijt.:z. tilladelse og befaling ifølge den gamle union, at indgå i et fremmed forbund og at give afkald på dem han nu indgår i.

- 5) For at landets militære skatter kan strækkes desto bedre kan og byrden blive så meget lettere, da skal militærskatterne herefter anbringes i fællesskassen og til intet andet bruges end til landets forsvar.
- 6) Eftersom Hanss Fyrstelige Durchlaughtighed gennem nogle år har trukket en anselig sum ud til sit eget rentekammer og brugt den til sin specifikt private gavn, Hanss Kongl. Majjt. derimod har måttet binde en stor sum til landets forsvar og derudover lidt bemærkelsesværdig skade; så afstår Hanss Fyrstelige Durchlaughtighed *in compasationem hujus damni* til Hans Kongl. Majjt. Schwabstet amt samt det halve domkapitelgods *cum pertinentiis*, ligesom det han anno 1658 har modtaget.
- 7) Grænse- og andre stridigheder skal forhandles efter unionens anvisning.
- 8) Eftersom intet andet søges end venskab og god fortrolighed ved denne fornyede union, så skal alle vidtløftige stridigheder, i særdeleshed den ved den nordiske krig erhvervede suverænitet over hertugdømmet Schlesswiig og øen Fehmeren i sin helhed ophæves, til gengæld skal Hanss Fyrstelige Durchlaughtighed og hans efterkommere, indenfor et halvt års frist og herefter hver gang *morte vel domini vel vasalli eveniente*, være forpligtet til at ansøge om og modtage lenet hos Hanss Kongl. Majjt..
- 9) Denne union og dette forbund skal være et evigt, grundfæstet og stedsevarende bånd, ellers skal de gamle overenskomster og unioner forblive ved deres fulde kraft og magt og forblive i deres oprindelse. Datum etc.

Denne traktat har fyrsten ikke alene ratificeret, men har endogså overleveret alle de officielle dokumenter til de kongelige danske ministre, som han havde om suveræniteten og Schwabstet amt *cum annexis*; desforuden har han udstedt og offentliggjort et højtideligt afståelsesbrev for sig og alle sine arvinger og efterkommere på bemeldte landområde og alt andet, som han ved de forrige traktater fra årene 1658 og 1660 kunne fordre og forbundet sig til lenspligt ved gentagen ansøgning, ligesom det tidligere har været skik. Da nu kongen fik den betydelige fæstning Tönningen, samt fortet Stapelholms skanse i sine hænder, da lod han befæstningerne om disse to steder nedrive, eftersom de altid havde vakt stor rivalisering imellem disse høje herskaber og i særdeleshed var det faste Tönningen et *sudes in oculis*.

Til slut rejste kongen den 14 Juli fra Renssborg og kom til Kiöbenhaffn den 16 ditto. Da nu alting således var blevet sat på den gamle fod igen, blev fyrsten nogle gange anmodet om efter det Renssborgske forlig at modtage fyrstedømmet Schlesswiig som fanelen af kongen, men fyrsten trak sig tilbage til Hamborg, hvor han siden beklagede sig til kejseren og andre konger over det Renssborgske forlig, med begæring om, at han under en fremtidigt fredsforsamling måtte erindres og få tildelt de fra hans fader nedstammende prærogativer. Desuden besværede fyrsten sig til kongen af Danmarch over, at begge hans fyrstendømmer nu var påført skade med denne krigs besværligheder, hans fæstning Tönning nedrevet, hans artilleri og ammunition transporteret andetsteds etc.. Og da fyrsten hele tiden kom med krav og ikke kunne gå med til at bede kongen om at få overladt noget fanelen; da havde kongen med en offentlig kundgørelse dateret den 19 Dec. 1676 draget fyrstendømmet Schlesswiig *in sequestrum* og yderligere ved skrivelse giver fyrsten en tidsfrist på 6 uger, indenfor hvilken han kunne modtage lenet, men i det tilfælde at denne tidsfrist ikke blev overholdt, var Hanss Majjt. efter lenets beføjelser berettiget til at skride til *ipsam feudi privationem*: Hvilket også skete, således at alting derefter blev stående, indtil freden blev sluttet, hvor fyrsten efter de daværende omstændigheder fik sin forrige suverænitet tilbage, men Tönningen var og forblev raseret.

Straks efter kongen var rejst fra Renssborg begyndt danskerne at føre deres artilleri, ammunition, transportvogne sammen og mandskabet i kvartererne begyndte at gøre sig klar til at marchere. Den 13Aug.

rejste kongen, prins Jørgen og en del ministre fra Kiöbenhaffn til Holstein. Samme dag afsejlede den danske generaladmiral herr Cort Adler til Østersøen med 14 danske og 7 hollandske hjælpeskibe. Den 17 Aug. kom kongen til Renssborg og samme dag rejste dronningen fra Kiöbenhaffn til Holstein. Den 22 og 23 Aug. brød de danske krigsfolk op i Holstein og marcherede til deres samlingssted ved Möln. Den 26 Aug. rejste kongen fra Glychstad til Pinnenberg. Den 27 til Qveichborn, den 28 til Tremsbyttell, den 29 til Trittou, den 30 til Möln. Den 2 Sept. brød kongen op med armeen fra Möln og marcherede til Salem. Den 4 Sept. marcherede Hanss Maijt. fra Salem til Gadebusch i Mechlenburg, hvor kurfyrsten af Brandenburg mødte kongen og holdt en konference om hvad som først skulle gøres. Ved Gadebusch holdt kongen general-mønstring og den danske armé var da på 14000 mand til hest og til fods, et veludstyret mandskab og alle veteraner. Den 7 Sept. slog generalmajor Anderss Sandberg med 6 danske regimenter lejr ved Wismar og den 9 ditto kom kongen i egen person til Wismar, den 10 ditto gik kongen med nogle 100 heste over den Wismarske dam for at besigtige fæstningens lokale forhold. Den 12 Sept. forlod kongen Wismar og tog til Dobbran, hvor kongen, kurfyrsten og den kejserlige general Cop holdt konference med hinanden. Den 13 Sept. gjorde de Danske fra Sæland landgang på Huen, hvor de fangede nogle svenske embedsmænd og tog de fleste af landbefolkningen med sig. Den 18 ditto kom kongen til Rostoch og blev høfligt modtaget af borgerskabet. Men da den største del af hæren var marcheret igennem, lagde han en stærk garnison i byen, hvilket kongen gjorde fordi de Svenske fra Pomeran ikke skulle sætte sig fast i Rostoch og således besværliggøre de Danske i deres belejring af Wismar. Kongen drog fra Rostoch og kom den 20 Sept. til Ribnitz. Samme dag beordrede kongen generalmajor Sandberg tilbage fra Bülau med 7 regimenter, for at holde Wismar blokeret, som nu i 8 dage havde været forladt og åben. Kongen placerede sit hovedkvarter i Ribnitz i Mechlenburg beliggende lige overfor Damgardten i Pomeran. Kongen drog forbi Wismar for at angribe den stærke passage Damgardten, alene af den årsag, at han på denne side kunne engagere de Svenske og således på den anden side befordre kurfyrstens plan om at åbne passagerne ind til Pomeran; for Pomeran er rundt omkring af naturen befæstet med morads og sådanne passager, at det sikkert havde faldet kurfyrsten besværligt at bryde ind i landet af egen kraft, dersom kongen af Danmarch ikke havde engageret de Svenske på den anden side og af den årsag havde kurfyrsten intet særligt foretaget sig, siden han forleden den 18 Juni havde tvunget de Svenske på tilbagetog i den hårde træfning ved Fehrbellin, men forskanset ligget helt stille, indtil nu kongen af Danmarch ankom. Imellem Ribnitz og Damgardten ligger et stort morads, igennem hvilken floden Rechenitz skrånede nedad. Kongen lod den 26 Septemb. gøre et forsøg på med 11 store både at sætte over floden ind i Pomeran ved Steinort, men de Svenske satte sig til modværge med deres kanoner og rytteri, så at de Danske måtte trække sig tilbage igen. Den 27 Sept. fyldte de Danske moradset 500 skridt med faskiner og forsøgte derefter at slå bro over åen, men forgæves, for de Svenske affyrede denne dag over 300 kanonskud, således at nogle og 30 Danske blev skudt ihjel. De Danske arbejdede hele tiden videre, kanonerede voldsomt og truede på det sidste med en generalstorm. Men imidlertid blev de Svenske forhindrede af de Danske ved Damgardten, hvorved kurfyrsten fik lejlighed til at bryde ind i Pomeran på den anden side, hvorfor, da de Svenske ved Damgardten erfarede at kurfyrsten var kommet over, frygtede for at blive klemt inde imellem Rügen og kurfyrsten og om natten den 6 Octob. den meget solide Damgardten passage, som hidtil havde haft det ry, at den kunne ødelægge en hær på 30,000 mand. Kongen fik kundskab om de Svenskes retræte af en trompetér, der var sendt over til Damgardten. Af hvilken årsag han straks lod den bro færdigbygge, som de Svenske havde ødelagt, besatte de svenske skanser og marcherede så med hæren ind i Pomeran. I de 2 mest betydelige skanser ved Damgardten havde de Svenske anlagt 2 miner og anbragt 7 tønder krudt ved hver af dem; men en bonde, som havde været med til at grave minerne ned, røbede dette, så krudtet blev fjernet og de Danske blev ikke skadet. Den 6 Octob. kom kongen ind i Pomeran og beordrede samme dag generalmajor Dunkam til Tribsees passagen, for at kræve overgivelse af skansen sammesteds. Den svenske kommandant, som så fare til alle sider og fra intetsteds undsætning, opgav skansen efter overenskomst den 9 Octob.. Den 7 Octob. var kongens hovedkvarter i Barth, 3 mil fra Straalsund, hvor kongen ventede

kurfyrsten. Den 13 Octob. kom kurfyrsten til kongen og den 14 ditto trængte kongens og kurfyrstens kavaleri ind på det svenske rytteri, som stod ved Straalsund, men de Svenske trak sig tilbage bag kanonerne. Kongen og kurfyrsten ville ellers ikke gøre noget forsøg mod Straalsund, men tog venligt afsked med hinanden. Kurfyrsten vendte sig mod Anklam og kongen mod Damgardten og ankom den 16 ditto til Ribnitz; Damgardten og Tribsees blev nedrevet, fordi kurfyrsten ikke ville lægge nogen besætning ind i dem. Den 18 Octob. brød kongen op fra Ribnitz og kom til Rostoch den 19 ditto. Den 20 Octob. tog kongen fra Rostoch og kom til Wismar den 23 ditto. Den 28 Octob. sejlede admiral Rotsteen fra Kiöbenhaffn med 8 orlogsskibe, for at forene sig med generalAdmiral Adler.

Den 8 Sept. blev kongen af Sverrige på en almindelig rigsdag kronet i Wpsal og samtidigt ville kongen holde fyrsteligt bryllup med sin forlovede prinsesse af Danmarch, for hvilket store forberedelser var arrangerede, men som følge af den indtrufne åbne fjendtlighed mellem disse nordiske riger blev omtalte bryllup udskudt. Imedens lod kongen af Sverrige af al magt sin formidable orlogsflåde udruste og klargøre, så at han ikke alene kunne standse de Danske som strejfede omkring i Østersøen, men endog i særdeleshed kunne undsætte Wismar, som var hjertet af de svenske provinser i Tyskland. Rigskansler greve Magnus de la Gardie siger i sit forsvarsskrift, at det var en af Sverriges ulykker, at nogle og 30 skibe ikke først sejlede ud for at holde havet, indtil de andre kunne blive færdige, således som kongen af Danmarch gjorde; men, siger rigskansleren, man ville være dem overlegen med hele sin magt, hvormed øjemedet forspildtes; for flåden blev udrustet alt for sent på året. Først i Nov. blev denne mægtige flåde færdig og stod til søs under rigsadmiral grev Gustav Otto Stenbuch, admiral grev Niels Brahe og admiral Wgle. Her følger en liste på en del af de skibe, som denne gang stod til søs.

Den 1 Eskadre

[17 skibe, 616 kanoner].

Store Cronen, førte.	.	.	.	134 kanoner.
Venus.	.	.	.	64 kanoner.
Neptunus.	.	.	.	44 kanoner.
Eenhjørningen.	.	.	.	16 kanoner.
Danske Svan, Brandere..	.	.	.	2 kanoner.
Miöhunden.	.	.	.	8 kanoner.
De 3 Brødre.	.	.	.	10 kanoner.
Store Soel, vice admiral.	.	.	.	72 kanoner.

Den 2 Eskadre

[16 skibe, 332 kanoner].

Sværdett, førte.	.	.	.	86 kanoner.
------------------	---	---	---	-------------

Jupiter.	68 kanoner.
Maria.	48 kanoner.
Victoria, vice admiral.	80 kanoner.

Den 3 Eskadre

[18 skibe, 580 kanoner].

Nögelen, førte.	88 kanoner.
Wismar.	58 kanoner.
Svenske Löffue.	52 kanoner.
Æblett, vice admiral.	86 kanoner.

Denne flåde var fuldt pakket med folk til at undsætte Wismar først og siden Pomeranien. Således at dersom denne flåde ikke dengang var blevet forhindret af storm og uvejr, da havde Wismar dengang nok undsluppet de danskes kløer og forblevet hvad den var. Det var de fleste og fornemste i Sverriges dog i høj grad imod, at flåden, som Sverriges kommende lykke afhang af imod Danmark, skulle så sent på året stå til søs, hvorfor de også hver dag ønskede, at Gud ville rejse så stor en storm og et uvejr, at flåden denne gang måtte blive hjemme; i hvilket de også syntes at blive bønne; thi fra den første dag, som flåden sejlede ud af skærgården, havde den vedholdende modvind og storm, hvor den dog nåede så langt ned i Østersøen, at den omsider med stor møjle kunne kaste anker under Gotland, hvor den blev liggende i nogle dage. Endelig, da provianten begyndte at skrumpe, folkene, som i hobetal lå oven på hinanden, blev syge og faldt bort som fluer, da bestemte rigsadmiralen sig til at vende hjem igen. Kongen blev meget ophidset over flådens uventede hjemkomst og elendige tilstand, for uanset hvor kortvarigt den havde været i søen, da havde den dog hen imod 8000 mand døde og syge, til trods for den ikke havde set nogen vred mand. To skibe, nemlig Postillionen og et andet skib på 14 kanoner forulykkede og ellers var de andre skibe ilde tilredte af stormen. Men det mest smertelige var, at det gode Wismar ikke kunne blive hjulpet. Man må nok i høj grad tilstå, at det var et kækt og farligt forehavende, at kongen af Danmark så sent på året som begyndelse på sin krig ville angribe en så mægtig og berømt fæstning, som Wismar var. Den velkendte Aitzema skriver i sine Nederlandske historier således lib. 15 p.m. 203: *die princen behooren altiit haer beginselen gelückich ende victorieux te maeken.* Følgelig siger omtalte forfatter et andet sted: ”at når en prins starter først, da angriber han ikke gerne først en stor men en lille fæstning, som han er vis på at han hurtigt kan indtage”. Dog er det muligt blandt andet, at kongen til fulde forstod, at hvis han ikke angreb Wismar nu, da den ikke var ret godt forsynet, da havde den en anden gang, når den var blevet bedre forsynet, ikke været så let at stikke af med.

Straks kongen var ankommet til Wismar med sin hær, lod Hanss Majjestett efter krigens skik forlange overgivelse af fæstningen og tilbyde kommandanten og hans undergivne ærlige betingelser, dersom de ville opgive fæstningen. Men kommandanten Wolmer Wrangel svarede, at det gjorde ham ondt at han

ikke kunne tilfredsstille Hanss Maijt., eftersom han som en ærlig soldat var forpligtet til at gøre sin pligt og forsvare fæstningen indtil det yderste.

I mellemtiden blev posterne mellem de danske officerer fordelt således. Hertug Bernhard af Holstein-Plön anbragte sig ved den Lybske Port; generalløjtnant hr. Niels Rosenkrantz ved Galliebiergett, generalmajor Skach ved siden af ham; oberst Degenfeldt på den ene og oberst Harloff på den anden side af havnen. Løbegravene blev åbnet i hast, batterierne anlagte og havnen indesluttet med bjælker og kæder således, at intet kunne komme ud af eller ind byen. Den 31. Okt. ankom Hindess Majestett dronningen af Danmarch, som indtil denne tid havde holdt hof i Glüchstad, igennem Lybech og der blev Hindess Maijt. æret, da kun kom ind og da hun forlod byen med saluttering af 9 kanoner; derfra rejste Hindess Majestett til kongen ved Wismar.

Den 2. Nov. vendte den danske generaladmiral hr. Cort Adler, herre til Bradssberg og Giensøe, syg hjem fra flåden og døde den 5. Nov. i sin gård på Christianshaffn. Denne berømte søhelt var en indfødt norsk mand, men dog ikke af adelig æt. Han havde længe tjent den Venetianske Republik og vundet 17 søslag mod tyrkerne; han var ridder af Malta. Senest kom han til Danmarch med stor ære, blev generaladmiral og belønnet af kongen med ridderordenen af Dannebrog. Denne Adler fik det eftermæle, at han satte den danske flåde i god stand.

Ved denne tid fandt en dansk kaper et svensk lastskib ved Travemünder fyr, hvilket han bemægtigede sig med list. På skibet fandtes 100,000 alen rødt og blåt brandenburgisk klæde, 6000 musketter, 6000 kårder foruden vin og andre handelsvarer. Om natten den 4 og 5. Nov. førte de Danske nogle store kanoner op på et batteri ved Wismars havn og tidligt om morgenen begyndte de i kongens nærværelse at beskyde det svenske orlogsskib Falchen, som lå imellem Wismar og Hualfisken. Da de Danske havde affyret 48 kanonskud mod skibet, satte skibsløjtnanten (skibets kaptajn var da i Wismar) sig ud i en båd, sejlede mod land og overgav skibet til kongen. Dette skib var så godt som nyt, havde 24 metal- og 6 jernkanoner, men kunne ellers føre 46 kanoner; det havde 60 mand om bord, foruden 6000 rytterkårder, en god mængde tovværk, krudt, kugler, vin, brændevin og krydderier. Kongen sendte straks en trommeslager med løjtnantens båd over til den stærke skanse og øen Hualfisken, for at forlange overgivelse. Løjtnanten på Hualfisken og de menige forligede sig straks, fenrikken var vel noget imod, men måtte dog følge den største flok. Således blev skibet og Hualfisken erobret på en halv dags tid, uden nogen døde på den danske side. På Hualfisken befandt sig 52 mand, 9 store kanoner, 90 skråsække, 50 håndgranater, 5 tønder krudt, 24,000 musketkugler, men kun proviant for 2 dage; så dårligt var denne vigtige og stærke Hualfisk forsynet. Kongen spiste samme dag middag på Hualfisken. Den 12. Nov. foretog de belejrede et udfald fra byen med 500 til hest og til fods fra den Lybske port i hertug Bernhards kvarter; de kom ud med en sådan fart, at de sad de Danske på hovedet, førend de kunne komme til deres geværer og blev med den dybeste rædsel fordrevet; de Danske trak sig tilbage til en løjtnant, som stod parat med 100 musketerer og blev forstærket med en trop ryttere; disse satte sig godt til modværge, så at de Svenske til slut trak sig tilbage. De Danske mistede 1 kaptajn og 10 menige, de Svenske 20 mand; de Danske tog 4 og de Svenske 5 fanger. Kongen lod disse fanger følge omkring for at se på alle de danske fæstningsværker, kanoner og mortérer, skænkede hver af dem et bæger vin og en dukat, befalede dem at fortælle inde i byen, hvad de havde set og hørt i lejren og lod dem så med en trompetér ledsage tilbage til byen. Kommandanten åbnede porten og lod nogle og 30 fattige kvinder gå ud, som selv intet havde at leve af og som borgerskabet intet ville give; men kongen ville ikke lade dem passere, hvorfor de måtte vende tilbage til byen igen. Det skulle vel være en barmhjertig gerning, at lade sådanne udstødte og forarmede mennesker passere frit, men blandt sådanne fattige er der gerne nogle, som ved lejlighed kommer ud og nogle steder videregiver kendskab om en belejret bys tilstand. Grev Löffuenhauptss grevinde og andre fornemme fruer anmodede også om, at en udrejse over vand måtte

tillades, men kongen ville ikke bevilge dette. Den 14 Nov. kom 4 danske skibe til Wismar med stormudstyr af broer og stiger, hvilke blev bragt til løbegravene. De danske brugte i mellemtiden deres kanoner og mortérer mod byen det bedste de kunne, men de belejrede var ganske uberørte og ville ikke vide af at indgå forlig; hvorfor kongen lod både ryttere og soldater arbejde ganske hårdt i løbegravene, så han kunne storme byen, førend vinteren for alvor kom med frost. Men ligesom alle belejringer, der startes og foretages sent på året, gerne på et sumpet jordstykke, altid er besværligere og tungere end de belejringer, som begynder tidligt på året, eller midt om sommeren; så måtte de Danske også nu i vinterens hjerte udholde uendelige strabadser i vand og mudder til midt på benene i løbegravene. Endelig fik de deres fæstningsværker nogenlunde færdige, hvorfor kongen gav ordre til at iværksætte en generalstorm den 13 Decemb. lidt før daggry, hvor rytterne samt musketererne måtte tage den hårde tårn. Hertug Bernhard stormede Sparbössen og blev dens mester. Generallojtnant Rosenkrantz, oberst Maximilianus Rosenkrantz, oberst Degenfeldt, oberst van Osten, oberst Cicignou og oberst Bülow stormede siden ved den Mechlenburgiske port og Kastellet. Nogle både fra de danske skibe, som lå i Wismars havn, angreb de svenske pramme, der lå i indløbet til stadshavnen. De belejrede gjorde fremragende modstand, så at blandt andre oberst Degenfeldt i halvanden time måtte trækkes med en ravelin foran kastellet, førend han kunne bemægtige sig den. Til slut havde de Danske møjsommeligt og med tabet af mange mænd, efter fem timers blodig nærkamp, entret det meget solide kastel og mandeligt erobret det. Da de belejrede så, at kastellet var på fjendehånd, stak de en hvid fane ud fra Vor Frues tårn og anmodede om overgivelse. Uanset at kongen havde byen i sine hænder, fordi han var herre over kastellet, der beherskede byen og meget vel kunne have givet den grusomme og griske soldat en smule frie tøjler, som han havde fortjent og som vel ikke havde gjort sig mange overvejelser, førend han havde fyldt sine hænder med blod og bytte; ikke desto mindre havde Hanss Maijt. til sin største ære ladet vise sin generøsitet ved at forære og tildele de overvundne et fornuftigt forlig i deres største nød.

Herpå kom to baroner, nemlig oberst Tungel og Mörner, ud til kongen som gidsler så længe generalmajor Skach og generalauditor Meijer var inde i byen for at fuldføre dette nedenstående kapitulationsdokument:

- 1) Samme aften skal den Mechlenburgiske port overgives og besættes med kongl. dansk mandskab.
- 2) Den svenske besætning til hest og til fods skal anden dags middag efter soldaterskik drage ud, officererne medtager deres bagage og indkvarteres i en landsby i 3 dage, indtil officererne får afregnet med borgerskabet; de skal forsyne sig selv med proviant, indtil de kommer til Nybykou, hvor Hanss Maijt. senere vil forsyne dem og lade dem eskortere til Straalsund.
- 3) De andre kongl. svenske civil-, militær- og retsembedsmænd må frit drage ud med hvad de har, men vil de forblive i byen, da vil Majestæten tage dem under sin beskyttelse.
- 4) Magasinernes forråd af levned- og krigsmidler og materialer skal, sammen med inventarlistes, udleveres og uden underfundighed overleveres til Hanss Maijt. af Danmarch.
- 5) Domstolenes embedskontorer skal overgives med alle dokumenter og sagsakter til Majestæten af Danmarch og Maijt. vil lade alle sagsakter forvare sikkert, således at borgerne ingen skade vil lide med deres retslige forhold.
- 6) Majestæten vil lade borgerskabet og staden nyde deres friheder og rettigheder i samme stand, som de var overleveret til Sverriges krone af det romerske rige.
- 7) Eftersom der på borgerskabets og retsbedsmændenes vegne blev indleveret erindringsskrivelser og derunder allerunderdanigst ansøgt om Hanss Kongl. Maijt.:z godkendelse, skal det fremføres for samme høje fyrstelige Majestæt, og med al

underdanighed anbefales, og efter deres indhold dem formelt bevilges og ydes. Endvidere skal denne overenskomst tilsendes dem uden al underfundighed og svig i passende formel udformning.

Datum Wismar d.13 Dec. 1675.

Således er denne mægtige og vigtige fæstning faldet i kongen af Danmarks hænder, hvorved Sverriges landkort i relation til Tyskland blev ganske forstyrret, for Wismar var ligesom hjertet af de svenske provinser i Tyskland, af hvilken grund da rigskansler de la Gardie fik nyheden om tabet af Wismar, da sagde: ”Er Wismar borte, så adieu Brehmen”.

Den 14 Decemb. drog den svenske garnison ud, som nu kun var på 800 mand raske og syge, men ved belejringens begyndelse var de 1,500 mand stærke.

Den 15 Dec. kom kongen, dronningen og prins Jørgen med et stort følge af ministre og hoffet ind i Wismar, hvilke samtlige begav sig til den fornemste kirke i byen, hvor kongens hofprædikant og konfessionarius, doktor Hanss Leth, læste en dansk prædiken. Teksten var de sidste 3 vers af den 41 salme. Da gudstjenesten var forrettet i kirken, gik kongen op på rådhuset, hvor Hanss Majjestett blev hyldet og derpå bekræftede borgerskabets privilegier. Generalmajor Walther blev tildelt kommandanturen i Wismar og de tilhørende fæstninger, Hualfiskan og Pöler slot. Kongen lod straks hæren gå i vinterkvarter, hvilket den i høj grad trængte til og Hanss Majjestett begav sig tillige med dronningen og prins Jørgen på hjemrejsen, kom til Kiöbenhaffn d. 23 Dec. og blev saluteret med kanonerne på voldene.

Imedens Wismar var belejret, drog feltmarskal Königsmarch fra Straalsund med omtrent 2,000 heste og noget infanteri fra Straalsund imod Mechelburg, med det formål, enten at hjælpe Wismar, om det var muligt, eller at gøre de Danske nogen skade under deres belejring. Men kongen af Danmark kommanderede straks stærke styrker imod Königsmarch, så at han intet andet kunne udrette end at han besatte Ribnitz med 400 mand under major Wrangels kommando. Disse 400 Svenske blev efter Königsmarchs bortrejse straks indeklemmt af nogle kejserlige og brandenburgiske tropper til den ene side og af general Carl von Arensdorf med nogle danske tropper til den anden side. Samme dag som Wismar blev stormet, besteg de allierede muren omkring Ribnitz, således at de Svenske måtte retirere sig ind i et kloster, hvor de overgav sig betingelsesløst og blev krigsfanger alle sammen, nemlig fra rytteriet 1 major, 3 ritmestre, 1 kornet, 3 kvartermestre, 3 korporaler, 1 trompetist 1 feltskærer og 40 ryttere; fra dragoner og fodfolk 3 kaptajner, 2 løjtnanter, 3 fenrikker, 1 generalproviantmester, 1 general, 1 øverste bøddel, 10 underofficerer, 81 dragoner og 150 musketerer. Af disse blev majoren, 1 ritmester, 3 kaptajner og 200 menige kongen af Danmark til del.

Imedens kongen af Danmark var i Mechelburg, marcherede statholder Gyldenlöffue med den norske hær ind i Bohuslæn, for at han kunne vende de Svenske mod de norske grænser, så at de ikke skulle marchere ned til Skaane og angribe Sæland medens kongen af Danmark var med sin hær i Mechelburg. Gyldenlöffue stod på den tid stille i Bohuslæn og foretog sig absolut intet, for han vidste muligvis nok, at Norge alene kunne lidet udrette imod Sverrige; da nu kongen af Sverrige gik med sin hær mod Gyldenlöffue, faldt Gyldenlöffue tilbage bag de norske grænser. Kongen lod rekognoscere indenfor grænserne efter fjenden; men de udkommanderede fandt ingen undtagen 2 eller 3 ældre kvinder, hvorfor, da kongen så at intet var at gøre, rejste fra hæren ved Wenerssborg i Dec, til Stockholm og lod den største del af sine styrker marchere ned imod Skaane.

Nu vil vi ganske kort høre, hvorledes krigen mellem de Svenske og de allierede i dette år var forløbet i Pommern og Brehmen.

Den 25 Sept. erobrede kurfyrsten af Brandenburg slottet Clempenau, skansen Diefenau og øen Wollin. D. 2 Oct. indtog kurfyrsten residensen Gützkou med dens skanser, ligeledes Sarmarsche passagen og Stolpe; d. 3 Oct. indtog han den lille by Wollin og d. 17 ditto slottet Wildenbruch; d. 22 Oct. tog kurfyrsten ophold ved Wolgast og lod straks arbejde udføre hen imod slottet (byen var åben), men affyrede dog ikke noget skud førend d. 30 Oct., da alle batterier var færdige; de brandenburgiske fyrede så skarpt med deres kanoner og mortérer, at ikke alene var alle batterierne på slottet sønderskudt på 4 timers tid, men der opstod også ild i krudtkammeret, så det halve slot røg i luften; de belejrede overgav sig endelig den 1 Novemb. og marcherede 700 mand stærke fra det solide slot, hvilket mange forundredes over, mest fordi de gennem de 10 dages belejring kun havde mistet 10 mand. Den 7 Decemb. drog feltmarskal Mardefeldt ud med 4,000 Svenske og 20 kanoner, generobrede først Difenauer skanse, besatte Ysedom og belejrede derefter Wolgast.

Af de allierede, som skulle angribe Brehmen, kom biskoppen af Münster først frem og bemægtigede sig den 24 Julii det prægtige svenske Wildessaussen og Techenhausen amt. Den 11 Aug. gennemførte de Danske et angreb med 2 skuder fra Glychstad på den svenske fribytter udfør Svingelen ved Stade. Men skaffet røg af øksen, for ligesom de Danske kastede en granat over på fribytteren og granaten ikke straks eksploderede, smed de Svenske samme granat tilbage på de Danske igen, som senere slog nogle danskere ihjel og bragte alting i forvirring. Derunder sejlede den ene skude tilbage til Glychstad igen, den anden tog de Svenske med 22 danske fanger. Den 14 Sept. ankom 6, senere 3 hollandske skibe til Weseren for at indeslutte Carlsburg fra søsiden. Den 15 ditto trængte de allierede, nemlig de danske, Lyneburgiske og Münsterske ind i Brehmen, hvorefter de Svenske trak sig tilbage til fæstningerne. Den 16 ditto belejrede de allierede fæstningen Burg; kommandanten slyngede ild på de huse, som stod udenfor voldene og gennembrød digerne for at sætte området under vand; men i de dage stod vinden i øst og vandet var af den årsag løbet væk, hvorfor de allierede angreb hårdt med kanoner og mortérer og gjorde sig klar til resolut at springe ind over volden; af den årsag overgav kommandanten sig, således at officererne drog til byen Brehmen og de menige blev indrulleret. Samme dag forlod de Svenske Langvehler skanse. Den 21 ditto foretog de Svenske et udfald fra Carlsburg på de hollændere, som var gået i land, men de Svenske mistede 2 kanoner, 2 kaptajner og nogle menige. Den 22 ditto angreb de Svenske fra Carlsburg igen hollænderne, slog nogle af hollænderne ihjel og fangede 200, resten reddede sig ind i Würsten området, eftersom de ikke kunne retirere til deres skibe grundet storm og modvind. Derefter sejlede de hollandske skibe fra Carlsburg. Den 23 ditto angreb de fra Carlsburg atter mod Wörden området, hvortil 600 danske tropper var ankommet; nogle Danske blev på valpladsen, 400 fanger, alle officerer samt faner blev ført ind i Carlsburg. Den 24 ditto indtog de Münsterske Otterssberg, kommandanten oberst Tyrch var syg og ville ikke overgive sig, men hans tyske tropper ville ikke kæmpe; da de imidlertid var så uenige, satte de Münsterske over moradset og var inde i fæstningen før kommandanten vidste af det, det hjalp dog en hel del med 13 huse i en stor ildebrand. Den 27 ditto drog 40 danske fra Oldenburg over Weseren for ved Siefferen at jage bytte, men de blev straks modtaget af 60 Svenske fra Carlsburg, så de fleste måtte spadsere med til Carlsburg. Den 29 ditto indtog de allierede Rodenburg. Den 2 Oct. blev Buxtehude belejret af 10,000 allierede tropper, kommandanten oberst Hamilton gjorde vel modstand så godt han kunne, men da han kun havde få folk, måtte han overgive sig den 5 Oct.. Den 4 Oct. slog de fra Carlsburg nogle Münsterske kompagnier i området Wörden og plyndrede senere området. Den 18 Oct. overgav byen Bremerförde sig, da den havde været belejret i 3 dage. Den 20 Oct. blev Stade omringet og belejret og senere kun blokeret. Først i Nov. ville 200 Svenske fra Carlsburg have overrasket en dansk gruppe, men de fandt imod forhåbning de danske parate, så at kun 3 Svenske

returnerede til Carlsburg, resten blev besejret og tilfangetaget. Da nu Carlsburg en tid lang havde været blokeret af de allierede, således at der var stor mangel på næsten alting i staden, så sluttede de en overenskomst med de allierede, at dersom de i Carlsburg ikke fik undsætning inden den førstkommende 12 jan., da ville de opgive fæstningen, garnisonen modtage forplejning vinteren over i de allieredes områder og senere om foråret overføres til Gottenburg. Efter denne aftale blev Carlsburg overgivet d. 12 Jan. 1676, fordi den ingen hjælp modtog. Den mægtige fæstning Carlsburg blev først anlagt i 1672; den havde 9 bastioner, lå 7 mil fra byen Brehmen og 5 mil fra havet, den havde Weseren på den ene side og på 2 sider løb den store flod Geest, var desforuden omringet af morads og sumpede steder, så den af alle krigserfarne var anset som et sted af stor betydning. Men straks efter at freden var sluttet, lod kongen af Sverrige dog denne mægtige fæstning rive ned.

Den anden Bog om den Nordiske Krig i året 1676.

I begyndelsen af denne krig gav den velbyrdige borgmester i Skaane, Bengt Piilcrona, sin mening til kende herom og udtalte: ”Dette bliver kun en civiliseret krig”. Han mente på grund af det forestående store svogerskab mellem de to konger. Men som denne politiker selv efter mange 1,000 rigsdalers skader selv erkendte, at hvad udtryk for høflighed denne krig førte med sig, så ser man både i dette og i de efterfølgende år, at det ikke har været en børneleg, men så fanatisk og blodig en krig, som der ikke i mange år har været mellem disse nordiske riger.

Først i Januario begav en dansk fregat, kaldt den Flyende Hiort, sig ind i vandløbet forbi Stade og kom uforvarende på grund udfør Stade. De Svenske i Stade gjorde sig straks klar til at ville erobre skibet, men den danske kaptajn satte skibet i brand og reddede sig selv og besætningen. Kanonerne på skibet tilfaldt de Svenske.

Den 27 febr. døde den danske feltherre grev Hanss Skach til Skachenborg. I hans sted blev hertug Hanss Adolf af Holstein-Plön igen feltherre.

Den 30 Martii sejlede admiral Nielss Juell fra Kiöbenhaffn med orlogsskibe og andre fartøjer med mandskab og proviant. Tæt ved Bornholm opsnappede Juell en svensk skude med alun og korn, hvilken straks blev sendt til Kiöbenhaffn. Derefter vendte han sig mod øen Rügen, opbrændte de 2 svenske galioter og satte noget mandskab i land, der borttog nogle fåreflokke som nyt forråd. Senere krydsede han rundt i Østersøen indtil 21 April, da han tæt på Hanöen fik 2 svenske skibe i sigte; men da tillige stille vejr indfandt sig om natten, kunne han intet udrette. Den 23 ditto fandt han disse 2 skibe igen i Steenshaffn i Blegind, hvor han straks lod 2 danske skibe sejle øst for øen Wdlanding for at komme de Svenske i forkøbet. Imidlertid varpede de Svenske sig ind imellem øen og landet så tæt, at de Danske kun med nogle af de letteste skibe kunne varpe sig indefter, indtil de hen imod aften kunne nå hinanden med kanonerne. Derpå beordrede Juell slupper og både med mandskab til at entre, hvilket da den svenske kommandør observerede det, satte han omgående Constantiam på 50 kanoner i brand og reddede sig selv og mandskabet ind på land. Charitas blev erobret af de Danske, selv om de Svenske havde lagt tændte lunter ved krudtet og derpå var løbet væk fra skibet. Men en syg svensker, som ikke kunne følge med de andre, krøb op og slukkede lunterne, så at han selv ikke sammen med skibet skulle ryge i luften. Charitas var en god sejler, førte 32 kanoner og fulgte siden den danske flåde.

Da dette var overstået vendte Juell sig mod øen Gotland, som er 18 mil lang og 6 mil bred, dog i den søndre ende så smal, at havet ses på begge sider. Juells ordrer gik på at gøre forsøg på at erobre denne vanskelige ø med sin stærke og urgamle fæstning Wisborg. Men eftersom denne ø havde været væk fra Danmark siden 1645 var adgangen til øen og andre stedlige forhold blevet ganske ubekendte for de Danske, så at de nu ikke helt vidste, på hvilket sted det bedst kunne angribes. Men mellem Gotland og Øland opsnappede de Danske en gotlandsk galiot, hvis skipper måtte bekende sin oprigtige mening om, at det var bedst at gå i land i Klinterhaffn 3 mil fra Visby.

Torsdag den 27 April ankrede de Danske op ud for Klinte, hvor de opdagede at guvernøren grev Oxenstiern og kommandant, major Michell Schultz stod på øen med omtrent 600 mand til hest og til fods, for at forhindre landgangen, hvorfor de Danske begyndte at danne sig forestillinger om dem, eftersom de ikke vidste, om der kunne være mere mandskab i baghold, som kunne hjælpe. Men ordrer var afgivet, hvorfor lykken måtte udfordres. Den 28 April i morgengryet blev 4 danske fregatter, nemlig Hummeren, Haffsmanden, Buntede Falch og Svenske Charitas beordrede til at kanonere imod øen, således at oberst Morten med sine 1,300 musketerer og 3 feltkanoner kunne foretage landgang mere bekvemt under dække af kanonerne. Disse 4 skibe kanonerede voldsomt og oberst Morten gik uforfærdet i land uden tab af mænd, således at Oxenstiern og Schultz trak sig tilbage ind på øen. Samme dag som landgangen blev foretaget, begyndte oberst Morten at marchere og admiral Juell at sætte sejl, den 30 April posterede de begge sig ved Visby, den ene til vands og den anden til lands. Borgmesteren i Visby mødte oberst Morten en mil fra byen og overleverede byens nøgler, hvorpå obersten samme aften tog ophold og gav påbud til sit mandskab om, at de ikke lod nogen lide overlast. Uanset at alting hidtil var gået efter de Danskes ønsker, så stod dog endnu det værste tilbage, hvilket var det stærke kastel Wisborg. For til vands kunne ingen breche skydes på den gamle grå mur og til lands havde det klaret sig godt i en dyst, om det ellers have været velforsynet med passende mandskab, proviant og ammunition. Hvad kunne vel 3 regimentskanoner udrette mod en formidabel fæstning under et hastigt angreb, for her kunne det hænde, *qvod facturatus est, fac cito*, fordi Gotland ligger så tæt på Sverrige, oven i købet at den svenske flåde straks kom ud og let havde hjulpet Wisborg. Søndag den 1 Maji beordrede admiral Juell kontreadmiral Peder Morsing til at sejle nærmere kastelet med nogle danske skibe og af al magt kanonere dette. Kommandanten på slottet skød stærkt fra sig i begyndelsen, men da Morsing uforvarende af vind og strøm blev drevet tæt ind under kastelet og ikke af samme årsag kunne komme til at ændre kurs igen, så spillede han stærkt med sine kanoner mod kastelet; de Svenske tænkte, at Morsing med vilje sejlede så tæt på dem og tabte derved modet en del. Da nu parterne havde kanoneret på hinanden gennem nogle timer, lod oberst Morten ved en trommeslager tilbyde kommandanten en overenskomst, hvilket kommandanten ikke opfattede fjendtligt, hvorfor kanonerne på begge sider straks blev tavse og forhandlere udnævnte, som sluttede et forlig:

- 1) Garnisonen skal udmarchere med al habengut, flyvende faner, kugler i munden og brændende lunte.
- 2) Garnisonen skal overføres til Calmar og medtage så meget proviant, som behøves på rejsen.

På kastelet befandt sig 16 kanoner, 1 mortér på 300 pund, 2 eller 3 tønder krudt, ikke mere proviant end hvad de menige kunne bære med sig ud under armene; garnisonen var på kun 72 soldater med deres officerer. Denne stærke fæstning var ikke på anderledes måde forsynet, på hvilket hele øens overlevelse afhang og det underlige var, at en hel ø med sin betydningsfulde fæstning blev overvundet uden nogen døde på begge sider. Kommandant Schultz blev siden dømt til at miste hovedet, han blev dog benådet på grund af sin hustrus forbøn. Men det var ikke kun proforma, for havde han haft noget at gøre med dette, var han uvægerligt blevet dødens barn, enten hans hustru var gået i forbøn eller ej.

Dette Wisborg slot begyndte først at blive bygget året 1410 af kong Erich Pomerano, efter oplysninger fra Huitfeld pag. m. 365.

Samme dag som Wisborg blev erobret, ankom en dansk brig til flåden med en svensk skude, der var taget ved Sverrige og som var lastet med 20 tønder korn samt en god mængde saltet kød, med hvilket magasinet på Wisborg blev forsynet.

Ved denne tid lod kongen af Sverrige af al magt udruste sin store og stærke flåde, så at den med det allerførste kunne sejle ud og standse de Danske, som sværmede omkring alle vegne i Østersøen. Men førend flåden kom ud af skærgården, ramtes den i havnen af en temmelig stor ulykke, da ikke alene orlogsskibet Westerwiig på 42 kanoner brød i brand og brændte fuldstændigt op, men endogså den værdifulde reberbane med meget skibsstyr blev lagt i aske på det tidspunkt, hvor man allermost behøvede den slags gods. Troldfolkene i Stockholm blev beskyldt for denne brand, ligesom en del af dem blev pågrebet og senere brændt. Små børn, som var af samme profession, udlagde dem, som skulle have været årsag til den ovennævnte brand. Det var ikke at undres over, at gamle troldfolk, ligesom andre af Guds glemte mennesker, havde forårsaget denne ulykkelige brand, men det var yderst beklageligt, at umyndige og små børn skulle være troldbørn. Omkring i hele Sverrige og alle dets underliggende provinser blev det bedt bønner fra prædikestolene hver søndag i nogle år for disse umyndige troldbørn.

Den svenske flåde blev godt udrustet med ammunition, proviant og mandskab; men en ting, som var det vigtigste, syntes denne betydelige flåde at mangle; den havde mandskab nok, men muligvis kun få erfarne søkyndige og det som mange undrede sig over, generaladmiral Creutz, som var kammerpræsident, skulle nu kommandere den mægtige flåde, uanset at mange mente han ikke var sømand. Men admiral Wgle var anset for en berømt søhelt, som det af efterfølgende vil fremgå.

I tiden efter generaladmiral Adlers død, som tidligere nævnt, da uagtet kongen af Danmarch selv havde sine egne fortræffelige admiraler, befarne kaptajner og øvet skibsmandskab, har Hanss Majjestett alligevel efter Adlers død taget den vidt berømte hollandske søhelt Cornelis Tromp i sin tjeneste, for at han som den mest berømte admiral i næsten hele Europa skulle kommandere den danske flåde. Tromp kom siden i nogen miskredit, muligvis formedelst sin jalousi over de danske officerer, og fik derover sin afsked, som vi herefter vil få at høre.

Da nu den svenske flåde næsten var klar, rejste kongen af Sverrige ned til Skaane, for Hanss Majjestett ville være både hos sin hær og tæt på sin flåde. Kongen spurgte hele tiden om vinden og hver anden sætning de svenske officerer udtalte, var et ønske om at deres flåde var i søen. Magister Haagen Speijll, kongens hofprædikant og konfessionarius, svarede dem engang således, da han i Helsingborg hørte deres ønske: ”I gode herrer”, sagde han, ”wi wide icke huad vi önsker; huo weed, om det er for voriss beste eller værste, at floden kommer ud. Er Gud med oss udi wærchett”, sagde han, ”da tör I indtett tuiffle, at Gud lader den jo baade komme ud och giffuer den ochsaa lyche, men er Gud indtet med oss, da kommer den tiilig noch ud”.

Midt i Maj blev den svenske flåde klar og kom fri af skærene, af hvilken grund admiral Juell sejlede nedad Østersøen med den danske flåde, ankrede nord for Bornholm og ventede

der på, at Tromp skulle komme ham til hjælp med de største danske skibe fra Kiöbenhaffn. Lørdag den 20 Maj fik den svenske flåde en strygende nordøsten vind, hvorfor den straks lettede anker og for fulde sejl og med frisk mod ledte efter de Danske. I første øjeblik de danske brandvagter så den svenske flåde komme, hejste de sejl, gik mod Bornholm og skød hele tiden med deres kanoner, således at de med dette kunne give Juell et tegn på, at den svenske flåde var inden for rækkevidde. Viceadmiral Hanss Wachtmeister sejlede forrest med 4 svenske skibe og satte ivrigt efter de 2 ovennævnte danske brandvagter, men disse undslap dog. Juell hejste sejl det hurtigste han kunne og sejlede afsted, dog således at han ville gå rundt om Skaane.

Onsdag den 23 Maj kunne begge flåder ses ud for Cimbrishaffn, den danske forrest og den svenske tæt bagefter. Samme dag snoede en Ostende-kaper sig ind blandt de Svenske og opsnappede en proviant-galiot, bevæbnet med 8 kanoner; den tilhørte feltherre Wrangel og kaldtes Anna Marie efter feltherrens grevinde.

Hen imod aften vendte Juell sig fra Skaane og satte sin kurs mod øen Rügen. Generaladmiral Creutz beholdt luven og strøg tæt efter. Tidligt morgen d. 25 Maj fandt Juell sig under Jassmund og en del Svenske befandt sig lige ved siden af ham, af hvilken grund han straks lagde kursen om og sejlede mod Skaane, men hvor meget han end tilstræbte det, så kunne han dog ikke få luven. Samme dag sendte Creutz en galiot til Ydsted med breve til kongen om, at fjenden hele tiden flygtede, men som han, Creutz, havde luven, så ville han angribe dem straks, uagtet at det var torsdag (*certum habeo authorem*), da han håbede på, at de inden aften lod nogle være ladt i stikken. Creutz's styrke var på 40 orlogsskibe, foruden 20 brandere, bojerter, signal-jagter og galioter. Juell havde kun 18 af de letteste danske skibe og 8 hollandske hjælpeskibe, foruden brandere og andet småt. Da nu Juell længe havde krydset omkring og hverken kunne få luven eller komme væk fra Creutz, der trængte ham tæt ind på livet, vendte Juell om og begyndte at sætte farten op det bedste han havde lært. Da kunne han til fulde se, at de Svenske ikke var så hurtige og veltrænede som de Danske. De hollandske hjælpeskibe tøvede noget længe, førend de ville bide fra sig, således at de Danske i begyndelsen blev noget varme i hovedet og tænkte, at dette ikke kunne være hollændernes alvor. Men kort derefter trådte de Hollandske ind i dansen og kom tydeligt i sigte. Natten skilte begge parter fra hinanden og begge fik et betydeligt antal døde og sårede; de Danske fik en svensk galiot, der hed Kong David, førte 10 kanoner og var godt udstyret. Kongen af Sverrige stod i Skaane og iagttog hele aktionen; Hanss Maijestett blev noget overvældet, fordi hans store flåde ikke ganske anderledes tumlede de få og små danske skibe. Uanset de Danske hverken blev slået af søen og ej heller mistede noget skib under dette søslag, lod de Svenske holde takkegudstjenester i købstæderne for den sejr, som Gud havde givet dem; hvilket dog ikke var efter kongens vilje, men kun kommandanternes befaling, som muligvis kom til deres *facit sua*, at det syntes dem umuligt andet, end at deres flåde denne gang jo skulle vinde. *Sysigambis præcoce gaudio verita est fortunam irritare, Curt. lib. 4. c. 15.*

Gennem de samme dage gik nogle af Helsingborgs borgere ned mod stranden for at se sig omkring, da de mødte en svensk ballademager, som spurgte dem om, hvor deres sørgekapper var; borgerne mente, at de intet havde at bære sørgekapper for. Ballademageren svarede: "Skal I iche bære sørge-kapper fordi Jutten haffuer tabt til siöess"? Da Helsingborg slot første gang blev

vundet af de Danske og rigskansler Alefeldt på kongen af Danmarchs vegne modtog ed af borgerskabet, da kom denne ballademager ind i rådstuen med de andre borgere, anmoder om Hanss Kongl. Majjtz beskyttelse og tilbyder at aflægge ed med de andre borgere. I det samme træder en skomager frem, spørger hvor hans sørgekappe er, gentager højlydt ballademagerens tidligere ord og sagde, at han ikke burde aflægge ed iblandt andre borgere for sine spotske ords skyld. Rigskansleren svarede: ”Hanss Majjt. afviser ingen, som underdanigst anmoder om hans kongl. beskyttelse”. Men ved tale om dette søslag, da vil jeg ikke som mange andre buldre op om Dareios’s store sandørken og Alexanders lille gordiske knude. Men jeg vil kun vise, hvilken en herlig lejlighed som de Svenske denne gang gik glip af. For ligesom de Danske i de efterfølgende år ikke hurtigt klemte de Svenske i en gryde på Rönneberge høje, men fordi de Svenske dengang slap skadefrit, så kom de straks stærkere igen og vandt et feltslag ved Landtzcrone, således gik det nu også for de Svenske til søs. Da de denne gang lod den danske flåde sejle bort uden at være blevet plyndret for noget, så kom de Danske hurtigt igen og vandt søslaget ved Øland.

Efter det første søslag placerede den svenske flåde sig imellem Ydsted og Trælleborg og den danske flåde kastede anker ved Falsterbo rev vis-a-vis de Svenske, både for at dække Sælland, men også for at sikre, at de Svenske ikke skulle sejle omkring enten til Oxedybet ved Malmö eller også ind i Landtzcrone havn, hvilket var de Svenskes eneste hensigt. For dersom den svenske flåde denne gang havde kommet ind til Landtzcrone, da kunne kongen af Danmarch muligvis ikke uden stor risiko have foretaget en landgang i Skaane. Lørdag d. 27 Maji var generaladmiral Creutz på land hos kongen af Sverrige og klagede over, at admiral Boije, admiral Bergh og andre kaptajner ikke havde gjort deres skyldige pligt. Hanss Majjestett talte meget hårdt til de anklagede, dog benådede han dem denne gang med formaning og trussel, for at de herefter skulle kæmpe bedre. Kongen befalede at admiralerne om mandagen den 29 Maji skulle angribe admiral Juell, hvis han lå lige foran deres øjne. Admiral Wgle svarede kongen og sagde: ”Eders Majjestett, fjenden ligger der med sin største fordel bag nogle sandbanker og venter utvivlsomt hastig hjælp fra Kiöbenhaffn, der kender de forholdene i alle bevægelsesretninger ligesom deres a, b, men vi ved simpelthen intet om dem. Mit råd er”, sagde Wgle, ”at vi sejler op langs Sverriges kyst og afventer fjenden der, og om så var, at vi blev uheldige i slaget, da kunne vi omgående trække os tilbage bag skærene”.

Dette Wgles råd blev bedømt som godt og efterfulgt. Generaladmiral Tromp sejlede fra Kiöbenhaffn om lørdagen den 27 Maji med 10 større krigsskibe og forenede sig Juell den 28 ditto, så at den danske flåde blev 36 skibe stærk, nemlig 28 danske og 8 hollændere, foruden brandere og andet småt. Men hvor stærk den svenske flåde var denne gang, kan man se af den nedenstående liste:

Den Store Crone førte	130 kanoner;		Den Store Soell førte	72 kanoner
Sværdett	86 „		Gottenburg	54 „
Nögelen	88 „		Den Svenske Löffue	52 „
Eblett	86 „		S:t Maria	50 „

Victoria	80 „	Jernwognen	42 „
Mars	72 „	Abraham	36 „
Tolderen	74 „	Spes	46 „
Jupiter	68 „	Neptunus	44 „
Venus	66 „	Maanen	40 „
Hieronymus	66 „	Den Svenske Phænix	40 „
Saturnus	64 „	Riga	40 „
Wrangel	62 „	Salvator	32 „
Dragen	68 „	Hiertett	40 „
Hercules	56 „	Amalia	34 „
Wismar	58 „	Ørnen	30 „
Den Flyende Wlff	56 „	Tromslageren	37 „
Corsöer	54 „	Nordstiernen	32 „
Den Lille Soell	54 „	Fortuna	30 „
Hesten	26 „	M. Eleonora	34 „
Leoparden	22 „	Elisabeth	30 „
Stiernen	24 „	Den Tydske Ursina	40 „
Eenhjørningen	18 „	Hiorten	32 „
Den Grønne Jægere ..	10 „	Odderen	24 „
Hanen	14 „	Summa 2,510 kanoner	
Den engelske nachter-			
gall.....	26 „		

Herforuden 7 proviantskibe, nogle bojerter og rekognosceringsbåde.

Mandag den 29 Maji før dag satte denne svenske flåde sejl og gik efter Wgles råd tilbage mod Sverriges kyster. Mange af de svenske skuder var i Ydsted for at hente vand og anden forfriskning, af hvilken årsag de måtte sejle ud fra Skaane imod Blegind; nogle ankom til Calmar, andre forlod deres skuder i Blegind og vandrede så over land mod Stockholm. Samme dag satte den danske flåde også sejl og fulgte efter den svenske.

Den 30 Maji i morgengryet satte de Danske sejl med en sydøstlig vind og fik ud på dagen den svenske flåde i sigte. Natten efter gik de Danske under flest mulige sejl, for at kunne indhente de Svenske. Men samme nat ændrede de Svenske kurs, så at de om morgenen for de Danske var helt ude af syne. Den 31 om middagen fik de Danske mod sydøst de Svenske i sigte og i skumringen sejlede de Svenske forbi Ertholm. Den 1 Junii om morgenen var de Svenske ved Ølands søndre kyst; de Danske fulgte så hurtigt efter, at de Svenske måtte stoppe op og gøre sig klar til søslag. Da klokken var henimod 12, fik de Danske luven og begge parterne begyndte omgående at skyde på hinanden i en temmelig hård storm. Lige efter at Den Store Crone havde affyret sin første salve og ville have vendt sig, da slingrede den lige om på siden, hvor den nu begyndte at synke og da næsten hele besætningen sad uden på skibet og råbte om hjælp, gik der ild i krudtet, således at den del af skibet, der var oven vande, sprang i luften med besætning og det hele. Årsagen til denne ulykke sagde de Svenske at være:

- 1) Fordi officererne vendte for kort og brat, for skibet var af en så usædvanlig størrelse, at det ikke kunne dreje som besætningen ville;
- 2) At de ikke havde surret kanonerne fast, for da skibet vendte, bevægede kanonerne sig til den side som hældte;
- 3) Da skibet væltede, faldt der en stok med en tændt lunte omkuld og den trillede hen til noget krudt, hvorover skibet kom i brand.

Da generaladmiral Creutz så, at alt var fortabt, sprang han og hans søn ud i havet, hvorefter de druknede. De danske reddede op imod 50 mand af dem som var på Cronen. Dette skib var så stort, at det førte 1,100 mand og 134 metalkanoner, som alle var lutter trofæer, taget med våben fra andre fyrster og potentater. Uagtet den Store Crone så hurtigt havde udspillet sin rolle, blev admiral Wgle dog ved med at kæmpe, indtil hans eget skib, Sværdet, havde mistet master, takkelage og tovværk, samt var ellers meget gennemhullet, da Wgle bad om kvarter, hvilket de danske admiraler også gerne havde tilstået ham, der havde kæmpet som en ærlig kriger for konge og fædreland. Men til alt uheld kom en hollandsk brander hurtigt og satte skibet i brand, hvilket de danske admiraler så inderligt fortrød, at kaptajnen på bemeldte brander omgående blev lagt i lænker og indenfor få dage døde i samme fængsel. De danske reddede 50 mand, resten omkom; Wgles tjenere tilbød en dansk båd 100 dukater, hvis den ville redde Wgle, hvilket de Danske også forsøgte nogle gange, men kunne ikke komme derhen, hvor Wgle var, fordi ilden havde bredt sig til kanonerne, der gik af lige på det sted hvor de ville søge efter Wgle. Sværdet førte 96 kanoner og en besætning på 670 mand. Lige efter at Wgle var død, vendte den svenske flåde sig til flugt, da klokken var 6 om aftenen; 3 svenske skibe, nemlig Jernwognen, Neptunus og Eenhiörningen blev erobret af de Danske; et svensk skib blev siddende fast på klipperne ved Westervig og 3 andre strandede på andre kyststrækninger i Sverrige. Af de danske skibe blev ingen mast eller stang løsnet, ej heller skudt i brand eller sænket, eller taget af de Svenske. Tromps skib led størst skade blandt de danske, for på hans skib blev kaptajn Adrian Anchersslott skudt ihjel, kaptajn Isach Thomessön mistede sin højre arm, kaptajnen for landmilitsen sit ene øje og ellers blev omkring 100 mand dræbt eller såret; de andre danske skibe havde også nogle få døde og sårede. Da den svenske flåde efter slaget kom op til Dalerne, sank det store skib Rix-Eblet, som førte 86 kanoner, med top og bord. Nogle sagde, at det var så forskudt, at det ikke længere kunne holde sig oven vande; men

andre mente dog, som de Svenske selv sagde, at kaptajnen begik en fejl og uforvarende løb på en klippe. Jeg erindrer her en underlig hændelse, som tildrog sig den 8 Sept. 1675 i Wpsal under denne konges kroning, nemlig den hvor kongen red ned fra slottet til kirken for at lade sig krone og rigsrådet red foran Hanss Maijestett med regalierne, netop som rigets drost grev Peder Brahe, som bar på kronen kom til slotsporten, da vendte hesten sig om og gik baglæns ud af porten med kronen og drosten; da de nu kommer videre ud på gaden, stejlede hesten med rigskansler grev Magnus de la Gardie, som bar på æblet, og grev Magnus faldt baglæns af hesten og æblet trillede ned i rendestenen, så det blev meget tilsølet. Da de omsider var kommet ind i kirken faldt under kroningshandlingen sværdet af feltmarskal Banneers hænder lige ned på jorden. Alt dette skete i sandhed, men om Gud her havde villet give noget at forstå eller ikke, det ved ingen anden end Gud alene. Mange gjorde dog sig adskillige tanker derover, men om det skulle betegne noget, da tror jeg at det dengang blev fuldbyrdet under dette søslag med Den Store Krone, Sværdet og Æblet.

De Svenske vidste i tilstrækkelig grad, at de Danske ville sætte al deres magt ind imod den svenske store flåde i Østersøen, så at de Danske derfor ikke ville have tid og lejlighed til at se sig om i Westersøen. Af den årsag skaffede de Svenske 4 orlogsskibe, 4 store skuder og en galiot, til veje i Gothenborg, med den hensigt, at de med proviant og mandskab skulle undsætte Stade i Brehmen, som var under blokade af de allierede og begyndte at lide nød. Så snart den svenske hovedflåde gik under sejl fra Dalerne ned i Østersøen, sejlede også admiral Erich Siöeblad fra Gottenborg ud i Kattegat med ovennævnte gottenburgiske flåde. Siöeblad kom heldigt ind på Elben, men kunne dog ikke understøtte det betrængte Stade, fordi de allierede d. 27 Maji havde, førend Siöeblad ankom, indtaget Zvinger skanse udenfor Stade. Derfor måtte Siöeblad med uforrettet ærinde vende tilbage til Gottenburg igen og på samme hjemrejse løb han ind i en sådan storm, at galioten og en skude strandede for ham i Jylland.

Den 4 Junii døde Sverriges feltherre Carl Gustav Wrangel i Spiiker på øen Rügen.

Kongen af Danmarch begyndte i maj at trække sin hær sammen i en lejr ved Lyngby uden for Kiöbenhaffn. Hanss Maijestett lod også samle nogle 100 skuder og andre fartøjer sammen, hvor de lå i beredskab i Kiöbenhaffn, indtil han fik at se, hvad ende det ville tage med flåderne, for det havde været en risiko at forsøge på noget i Skaane, førend den svenske flåde var slået af søen. Så snart Hanss Maijestett nu fik nyt om sin sejr til søs, gav han ordre til at alt i største hast skulle gøres færdigt med ammunition, artilleri, proviant, foder og læsning af spanske ryttere. Derefter gik hele hæren til hest og til fods igennem Kiöbenhaffn og ud på skibene ved toldboden. Men for at hæren desto lettere kunne landstige i Skaane, lod Hanss Maijestett iværksætte denne efterfølgende afledningsmanøvre ved Ydsted.

Lige efter at søslaget var udkæmpet ved Øland, fik Tromp ordre om, at han med flåden skulle sejle ned mod Kiöge bugt, hvor han fik ordre til, at han med sine soldater og matroser skulle gøre landgang ved Ydsted og sætte sig fast der indtil videre. Søndag den 25 Junii ankrede den danske flåde op udfør Ydsted. Den 26 ditto sendte Tromp en trompetér i land for efter krigens regler at opfordre Ydsteds skanse til overgivelse. Generalløjtnant Fersen, som lå i Ydsted, svarede, at lige som flåden var betroet hans excellence, så var også skansen og byen ham betroet. Da Tromp fik

dette svar, kommanderede han 4 fregatter og 3 galioter til at beskyde byen og skansen med kanoner, men de kunne intet udrette samme dag, fordi der var ganske vindstille. Den 27 ditto i dagryet ankrede de ovennævnte 4 fregatter op i et musketskuds afstand fra byen og kanonerede stærkt indtil om eftermiddagen, da Tromp ankom med 4 andre skibe og kanonerede så kraftigt, at ingen kunne vise sig på skansen. Efter dette blev 2 til 3,000 soldater og bådsmand beordrede ud i chalupper og både for at lande på den østre og den vestre side af byen. De Svenske ydede god modstand med 700 heste og 150 infanterister, men måtte dog trække sig efterladende 120 døde og sårede, hvor iblandt der var 2 højere officerer. Om aftenen, klokken var 6, gav Tromp ordre om at iværksætte en generalstorm mod skansen, men borgerne kom imidlertid ud for at bede om skånsel og fortalte, at de Svenske havde forladt skansen, hvilken Tromp lod besætte. Han tog også på kongen af Danmarks vegne ed af borgerskabet og udskiftede byens magistrat.

Kongen af Sverrige gav straks ordre til, at tropperne, som stod ved kysterne i Skaane, skulle samles ved Malmö, således at han kunne slå de Danske ud igen ved Ydsted. Men som nogle fik den tanke, at den rigtige flok endnu ikke var kommet og at de rigtige fugle ville slå sig ned et andet sted i landet, så blev der holdt krigsråd i Malmö om man enten skulle marchere til Ydsted, eller hvor man skulle anbringe sig, da generalmajor Mortagne sagde: ”Den danske armee er inde udi de skibe, som ligger i Kiöbenhaffn, och dersom de vilde gaae til Ydsted til Tromp, da ufeilbar de ginge nu, efftersom de haffuer en god vind did. Men nu maa de endelig wendte en anden wind og uden tuiff vil de gaae imod Landtzcrone eller Helsingborg. Mit raad er derfor”, sagde Mortagne, ”at vi marcherer did og der disputerer dem landgangen”. Feltmarskal Helmfeldt svarede:” huo ved, om fienden ikke gör en fint med de skibe, imidlertid hand lander et andet sted?” Endelig blev det besluttet at indhente pålidelig viden, om hvorvidt den danske hær lå i skibene i Kiöbenhaffn eller ej, af hvilken årsag kongen personlig i største hast red fra Malmö til Landtzcrone med kun 4 lakajer. Om natten lod kongen en båd sejle over til Sælland for at fange en sælandsk bonde, af hvem han kunne få sikker viden. Den 28 ditto red kongen fra Landtzcrone til Malmö med de 4 lakajer, 4 ryttere og den sælandske bonde bagefter i en vogn, af hvem Hanss Majjestett fik viden om, at den danske hær var helt indskibet i Kiöbenhaffn og kun ventede på vinden. I samme time observerede kongen, at den danske flåde satte sejl med en vestenvind og bevægede sig mod Helsingborg og efftersom kongen ikke kunne komme så hastigt mod Helsingborg og imødegå de Danskes landgang, så brød Hanss Majjestett samme dag op fra Malmö og gik mod Christianstad; den svenske hær var på dette tidspunkt 5,568 mand til hest og til fods.

Den 29 Junii om morgenen satte den danske flåde sejl i Kiöbenhaffn og satte kursen mod Skaane. De største skibe gik mod Landtzcrone, men de andre lastskibe, som indeholdt hæren sejlede lige mod Raae. Senere sejlede de store skibe forbi Landtzcrone langs med landet og styrede med de andre lige til Raae. Denne flåde var op imod 700 sejlere stærk, den ikke alene havde god og gunstig vind, men fandt endog ikke én krigsmand til modstand foran sig i Skaane. Som de Danske nu kommer ind imod Raae, så de en bondekvinde foran sig på stranden, hvilken straks blev sendt hen til kongen og berettede, at der ingen svenske mænd var til landsdelens forsvar. En anden gammel kvinde så dette og sagde: ”Kongen af Danmarch kommer til Skaane på en torsdag og en kvinde går som den første ham i møde; jeg tror ikke på”, sagde den gamle kvinde, ”at han denne gang får Skaane”. Dette tilføjer jeg kun for at vise, hvilken overtro den almindelige person kan

besidde. De Danske lo alle sammen højt med nyt mod, da de hørte, at de Svenske var borte og at de uden noget arbejde og uden tab af mænd kunne få fodfæste på dette pragtfulde Skaane, som var den fineste brud der skulle danses omkring.

Samme aften satte kongen af Danmarch hele sin hær i land, vurderet til at være 14,000 mand stærk. Ret som kongen steg i land, løb skibsbesætningerne op i takkelagen og råbte i munden på hverandre: ”kongen til lykke, kongen til lykke”. Hanss Majjestett vendte sig hurtigt om og blev underlig tilpas ved dette høje skrigeri. Ikke før kongen hørte hvad det var, tog han sin hat af og foretog nogle meget glade spring omkring. Så snart man i Helsingborg observerede, at de Danske stod ind mod Raae, gik generalmajor Schönleben fra Helsingborg imod Marcheröd med 1 kompagni ryttere og 2 kompagnier dragoner. Oberstløjtnant Petter Hestskoe, kommandant på Helsingborg slot, lod omgående en stor mængde rug, malt og anden proviant tage fra borgerne og føre op på slottet og havde tænkt sig at ville forsvare det i lang tid, men heldet gik ham forbi. Hestskoe gav stadsnøglerne til magistraten, for at de selv skulle forsvare byen og sagde, at han selv ville forsvare slottet. Borgmesteren lovede Hestskoe 100 dukater, hvis han under belejringen ikke ville forvolde skade på byen med sine kanoner, hvilket han lovede og holdt.

Fredag den 30 Junii marcherede kongen og samme dag belejrede han Helsingborg slot. Magistraten i byen gik ud mod Hanss Majjt. og udleverede stadsnøglerne, hvorpå kongen tog borgerskabet under sin beskyttelse og lod byen besætte. Kongen opfordrede slottet til overgivelse, men kommandanten svarede, at han kunne ikke andet end at forsvare sin fæstning overgivet i hans varetægt til det yderste. Derpå lod kongen løbegravene åbne om natten, så at de hurtigt kunne komme ind under de belejredes kanoner og med sine egne kanoner og mortérer forvolde stor skade på bygningerne i slottet. De menige inde på slottet blev stædigt vrangvillige, hvorimod kommandanten unægtelig gjorde alt hvad han kunne, men da de Danske indkastede en granat, som antændte 14 tønder krudt inde på slottet, gav dette en sådan forskrækkelse blandt de menige, at de til sidst lagde deres geværer fra sig, til hvilket de af en kaptajn, som kommandanten derfor siden anklagede, skal være blevet tilskyndet. Fordi soldaterne var så modvillige, måtte kommandanten overgive sig betingelsesløst den 4 Julii om natten mellem klokken 10 til 12 og gik ud med 250 mand, som blev liggende på området uden for slottet i nogle dage og senere overført til Helsingør. Af de Danske blev under denne belejring kun omkring 25 eller 26 menige skudt ihjel, men derudover blev den fornemme danske generalløjtnant hr. Niels Rosenkrantz skudt igennem hovedet, så at han efter 2 timer døde, ikke uden kongens bekymring og til at danskes største græmmelse. Således blev kongen af Danmarch herre over det betydelige knudepunkt Helsingborg, hvilket han for forbindelsens skyld nu på dette tidspunkt måtte besidde allerførst. De Svenske havde gennem lang tid befæstet dette slot, eftersom situationen var vanskelig og voldgravene var tørre, men dog ganske dybe. Det store tårn på slottet menes at være den ældste bygning i hele Skaane og være bygget på kong Frode Fredegods tid, som regerede da Christus blev født til verden; hvorom der findes dette gamle vers:

”Tempore natalis

Christi turris capitalis

Helsingborg struitur,

Velut in scriptis reperitur”.

Lige efter Helsingborg blev belejret, blev oberst Trop med 400 danske dragoner kommanderet til at tage stilling ved Lauholmss bro i Halland, som er et sted af temmelig stor betydning. Men da Skaane er et vanskeligt land at føre krig i, begrundet med de mange betydelige overgangssteder, så spåede mange Trop svære tab, lang tid før han led dem, fordi han gik over det betydelige sted ved Engelholm, som kun er 3 mil fra Helsingborg og tog position ved Lauholms gennemgang, der kun er 6 mil fra Helsingborg inde under Sverrige. Ude på en ø i den store å Laun, lige ved overgangen, stod tidligere en fæstning, som kaldtes Lauholmss slot, forsynet med stærke mure og kanoner. Samme slot blev straks ved denne krigs begyndelse nedrevet af de Svenske selv, men det så ud som om, at det siden blev fortrudt af de Svenske, for året efter anlagde de Svenske en skanse hvor slottet havde stået, for at forhindre fjendtlige delinger i at passere over broen ind i Halland.

Straks efter at kongen af Danmarch var landet i Skaane, gav Hanss Maij. alt svensk gods, som nogetsteds fandtes i landet, til pris; hvorfor de danske ryttere, dragoner og officerernes knægte i stor hast jog omkring i Skaane og Halland, idét de tog et umådeligt stort bytte på de svensk ejede herresæder og avlsgårde, ligeledes på alle de svenske officers-, rytter- og dragongårde, hvilke alle sammen var så velforsynede med kvæg og andet gods, at alle kroge var fyldte og alting var forladt af ejermændene.

På samme tid blev alle præster i Skaane omkring Helsingborg og Landtzcrone foreskrevet af det danske generalkommissariat at møde op i Helsingborg og der indlevere en fortegnelse over hvor mange hele og halve gårde der var i hvert sogn. Da nu præsterne efter denne ordre mødte op og indleverede deres fortegnelser, blev hver præst igen leveret et trykt eksemplar af nedennævnte forordning med befaling om, at de ufejlbarligt skulle forkynde dette.

Paa

Hanss Kongl. Maijtz vegne

Til Danmarch og Norge etc.

Hermed gøres vitterligt, efter at Hanss Kongl. Majjestett med særlig medfølelse har kunnet iagttage den betrængte tilstand, i hvilken de fattige undersætter i Skaane, Halland og Blegind samt andre provinser, som Danmarchs krone ved forrige ulyksalige krig havde måttet afstå til Sverriges krone, befinder sig i: På det sted de tidligere i så mange hundreder af år efter hinanden under Hanss Kongl. Maij:tz højtpriste forfædre og hedengangne konger i Danmarch og deres milde regeringer, har blomstret i bestandig velstand: Ydermere har Sverriges krone aldeles lukket øjnene for det, som ved bemeldte landes afståelse efter den seneste fredsaf tale findes at være aftalt udtrykkeligt, nemlig at indbyggerne, adelige og ikke-adelige, gejstlige og verdslige, borgere og bønder skulle beholde og håndhæve deres sædvanlige retstilstand og love, gamle rettigheder, friheder og privilegier, hvilket ingenlunde er efterkommet, som de fattige undersætter med deres største vanskelige situation har

fornemmet; herved har Sverriges krone krænket og overtrådt disse pagter, eftersom de førnævnte provinser blev afstået og Sverrige har således selv opløst og sønderrevet det bånd, hvormed indbyggerne ellers til den samme krone kunne være forbundne; ganske som den krone desforuden har overfaldet Hanss Kongl. Maijt:z forbundsfæller med en unødvendig og fuldstændig uretfærdig fejde, efterladt sig så mange tusinde uskyldige kristnes suk, tårer og så megen blodsudgydelse, samt har på utallige måder fået tilføjet Hanss Kongl. Maijt. selv og hans riger, lande og undersåtter imod ovennævnte traktater, al mulig skade og ulempe, hemmeligt og åbenbart; hvilket alt sammen for verden er så velkendt, at det ikke behøver yderligere beviser: Hvorfor, da Hanss Kongl. Maijestett af disse og andre betydningsfulde og velbegrundede årsager finder sin lovlige krigsmagt forpligtet til, hvormed han hidtil har heldigt undsat sine forbundsfæller (desto mere Gud være lovet), fra nu af fortsat at anvende til ovennævnte, under byrden sukkende provinsers befrielse og redning med det faste håb, at Gud i himlen vil velsigne dette forehavende og indbyggerne selv, ikke alene med bønner ønske Hanss Maijestett al lykke og sejr, men endogså med yderste kraft og formue både i almindelighed og enhver af dem i særdeleshed række Hanss Maijt. hånden og under nævnte indtrufne belejlige situation søge at fremme deres egen frelse og velstand, hvilke de aldrig ville kunne håbe at skaffe sig, førend de er befriet fra svenskens hænder og igen bliver forenede med Danmarchs krone, ligesom lemmerne med legemet. Da tilsiges hermed på allerhøjeste bemeldte Hanss Kongl. Maijtz vegne ubrydelig forsikring om, at hvilken som helst soldat eller indbygger, fremmed eller indfødt i Skaane, Halland eller Blegind så vel som Bohuss amt og Jempteland, der vil trække sig fra Sverriges krone og begive sig i Hanss Maijtz tjeneste, vil omgående modtage 5 rigsdaler på hånden og derforuden sin normale månedlige soldaterløn. Hvilke som helst officerer eller andre som ikke kommer over alene, men bringer flere med sig til Hanss Maijtz tjeneste, vil først for sin egen person modtage en god foræring og for sine medbragte 5 rigsdaler pr. mand og derforuden efter sin fortjeneste og dygtighed blive tildelt et embede eller anden kongl. begunstigeelse. Skulle nogen ville begive sig i svensk tjeneste, skal sådant stå ham frit for og han ikke alene beholder sit gevær og sin mundering, men forsynes endog med en dukat som kostpenge samt frit rejsepas. Hvem som helst med kundskab, proviant eller på andre måder der går Hanss Maijestett og hans krigsfolk til hænde, skal på samme måde have det passende fortjent. Ellers skal alle og enhver, adelig og ikke adelig, gejstlig og verdslig, som enten for sig selv eller tillige med byer, stæder, sogne eller herreder, hvori de opholder sig, ved at gøre Hanss Kongl. Maijt. nogen reel tjeneste på en eller anden måde, efter sagens beskaffenhed, således tages i betragtning og såvel for deres egne personer tildes embeder og forfremmelser forud for andre, som også deres tilknyttede og tilhængere, med privilegier, friheder og andre kongl. begunstigeelser således være sørget for og belønnet, så at de samt deres børn og efterkommere skulle have årsag til at takke Hanss Maijt. derfor. Ellers vil Hanss Kongl. Maijt., mod det ganske land generelt, når det ved guddommelig bistance og en ønskelig fred igen bliver forenet med Danmarchs krone, opføre sig således, samt lindre og fjerne undersåtternes byrder, at de i ham vil finde en mild regent og en landsfader. Til dette er ydermere forsikring stadfæstet og bekræftet med Hanss kongl. Maijtz segl. Givet i hovedkvarteret ved Helsingborg den 1 Julii 1676.

(Sigillum regium.)

Den 6 Julii marcherede kongen af Danmarch fra Helsingborg til Landtzcronen; hans hær tog ophold ved Hörsted Toffte og imod Hellerup å og sørgede straks for gravearbejde øst for byen. De Danske kom med største hast ind under byens volde og tømte næsten al vandet ud af voldgravene, uanset de Svenske kraftigt affyrede deres kanoner og musketter. Iblandt andre fløj en kanonkugle fra byen i jorden lige ved feltmarskalløjtnant Weijers fødder og løftede både jorden og Weijer i vejret, så at han faldt baglæns tilbage på jorden, af hvilket fald han ikke alene fik mange blå mærker, men endog en lang tid måtte holde sengen; mange mente det var årsagen til hans død, som fulgte efter kort tid derefter.

Den 11 Julii ville de belejrede foretage et pludseligt fremstød fra byen, for at kunne hindre de Danske noget i deres arbejde. Men de Danske slog dem således tilbage, at de fulgte dem lige op på volden. I særdeleshed var duc de Croya (som på den tid kun var frivillig) og oberstløjtnant Jörgen Brockenhuss at berømme, for de sprang med nogle få menige ind over volden og ville have holdt stand, men måtte tilbage igen, fordi der ingen ordrer var om at hjælpe dem. På trods af Brockenhuss fik et skud i siden, så at han faldt ned af volden, rejste han sig dog straks igen, tog sine dragoner med sig, løb til volden igen og blev undsat af oberst de la Haye med sine sjællændere. De Svenske råbte til de Danske og sagde: ”karre [fæstningslaver], huor vil i hen? I ere for faa”. Men Brockenhuss og de la Haye pressede så hårdt på, at de med stor hast bemægtigede sig volden, hvorfor de Svenske forlod byen og trak sig tilbage til slottet i en sådan forvirring, at dersom de Danske havde fulgt lige efter, var de helt sikkert kommet ind i slottet med de Svenske. Men de Danske var kun få, til og med gik de over til plyndring af byen, så at de Svenske kom ind i god behold. I denne aktion blev oberst de la Haye, en god og gammel soldat, sammen med nogle få andre Danske skudt ihjel og byen blev overvundet, førend kongen eller generalerne vidste et ord derom, hvilket var bemærkelsesværdigt. Under denne plyndring blev borgerne ikke udsat for ret stor skade, fordi kongen straks kom og strengt forbød videre plyndring, undtagen for alt svensk, det gik sin gang alt sammen. Som kongen kom ridende ind i byen, lå der en dødeligt såret dansk soldat, som råbte til kongen: Hanss Majjestett standsede op og spurgte hvad han ville. Soldaten svarede: ”Oh deres Majjt., giffue dog ingen Svensk quarteer!” (uden tvivl var han ond fordi han havde fået prygl). Kongen lo, gav ham et par dukater og bad ham frygte Gud. Da nu officererne komplimenterede dragonerne og berømmede dem for denne deres modige aktion, svarede en af dem og sagde: ”Ja, nu ere vi ederss kiere börn og braffue soldatter, fordi vi staaer, naar det gielder, men kommer vi for skade at tage en höne eller et lam fra bonden, strax vil I lade oss henge”. Da nu kongen således havde overvundet byen, lod Hanss Majjestett straks grave løbegrave mellem byen og slottet, ligeså uden for byen, nord for slottet. Samtidigt gik kongen sammen med fyrsten af Plöen og Weijer op i kirketårnet i byen, hvorfra de ikke alene kunne se fortifikationerne omkring slottet, men endog alt hvad man foretog sig indenfor voldene. Kongen og de andre undrede sig i høj grad over denne stærke fæstning, så at nogle var af den formening, at dersom kongen tidligere havde vidst, at dette kastel havde været af denne styrke, da havde Hanss Majjestett ikke så tidligt bundet sig til Landtzcronen. Helsingborgs var overvundet, så de fornemmeste og de fleste rådede til, at man skulle opsøge fjendens hær, ødelægge den og kun lade Landtzcronen ligge til en anden gang. Ved samme lejlighed rådede rigskansler Alefeldt til, at man skulle angribe Landtzcronen først, således at man herved kunne få et sikkert fodfæste i Skaane, ”thi Helsingborg”, sagde han, ”er indtet at bygge

paa om nogett paakommer". Da nu de fornemmeste begyndte at nære adskillige tanker om Landtzrones kasteel, fortrød rigskansleren, at han havde rådet om det og sagde, at han ikke herefter ville råde til at gå efter nogen fæstning. Men af efterfølgende kan man i høj grad slutte, at dersom kongen af Danmarch ikke havde fået Landtzrone denne gang, så havde han umuligt fået den senere. De Danske kunne umuligt stå så fast i Skaane, som de gjorde, hvis de ikke havde haft en sådan fod at stå på ved kysten. Men at bringe den svenske hær til at stå stille og levere et feltslag, det syntes umuligt, for den havde et alt for stort forspring imod de smålandske skove. Ellers er Landtzrones kasteel i en sådan situation, styrke og af en så god og ordentlig indretning, at det næppe viger for noget andet kasteel. For det egentlige inderste slot er omgivet af faste mure og dybe voldgrave og uden om de voldgrave findes den egentlige fæstning med 4 stærke bastioner og en god forvold, sikret med store dybe voldgrave. Dette kasteel var på denne tid godt forsynet med proviant, kanoner, ammunition og en garnison på 1,300 musketerer og 2 kompagnier til hest. De Danske arbejdede utroligt meget på dette kasteel. De forsøgte blandt andet tømme vandet ud af de yderste voldgrave, men forgæves. De kastede mange bomber, granater og fæstningskugler ind, så at det egentlige slot blev ilde tilredt på alle skadelige måder og omsider udbrød der brand i et af husene. Men alt dette hjalp dog ikke i hovedsagen, for de belejrede sad nedgravede inde i voldene og lod bare husene modtage hvad de kunne få. Endelig brugte de Danske deres svære artilleri til at beskyde voldene, for senere desto lettere at kunne storme; ligesom det også ødelagde voldene meget. Men kongen af Danmarch fandt 2 fordele for sig inde på slottet; den første at kommandanten havde sin frue og børn inde hos sig; den anden, at de to beslutsomme soldater, oberstløjtnant Mesthack og kaptajn Rap, hurtigt blev skudt ihjel; for dersom de Danske ikke havde taget livet af de to, da havde kastelet vel udholdt et hårdt angreb i længere tid. Da de belejrede en gang blev formanet om at betænke sig og ikke afvente den hårde storm, som nu var vedtaget og parat, så svarede Mesthack, at han undrede på, at kongen så tit ville ulejlige dem, for medmindre djævelen førte ham levende op i luften, da ville han ikke opgive kastelet. Det var næppe en time derefter, at Mesthack gik på volden og kiggede ud mellem skansekurvene; en dansk soldat blev straks opmærksom på Mesthacks hoved og skød tværs igennem det, så at han få timer derefter døde. Alting blev nu gjort parat til storm. Stormbroerne af metal og stormstigerne var rede og de som skulle storme var udkommanderede. En gruppe vovehalse var ført ud, hvilke kongen gav hver 10 rigsdaler, for at de nede ved stranden skulle svømme over voldgraven med kården i munden og flintesten på hovedet, for at aflede de belejrede og, om muligt, at sætte sig fast på denne side af volden. Som nu kommandanten indså, at alt var klar til storm, lod han sig bevæge af sin frues og sine børns gråd, således at han sluttede overenskomst på efterfølgende måde:

- 1) Kommandanten, besætningen samt alle officerer rykker ud med hele deres gevær, bagage, habengut, flyvende faner, brændende lunter, krudt og overføres på Hanss Kongl. Maijt. af Danmarchs bekostning til Riga i Liffland.
- 2) Bagage, heste og andet tilhørende besætningen, så vel som de syge og sårede skal på lige måde frit overskibes til Riga.
- 3) Proviantmesteren med kvinde og børn, rector scholæ, 2 proviantskrivere og oberstløjtnant Erich Orne med sin frue med hvem de uhindret kan passere uden at

medtage ejendom ud af slottet, hvis de selv bor i fæstningen og de som rykker ud betaler, hvad de på stedet er skyldige.

- 4) Dersom der kan findes nogle blandt soldaterne, mod hvem Majjestetten af Danmarch kunne have nogen fordring, eksempelvis alle indfødte skåninger samt tyskere og fra andre udenlandske nationer, som selv har lyst til at gå i tjeneste, kan fortsætte i den kongelige hær.
- 5) Alle på slottet forefindende krigs- og levnedsmidler skal udleveres efter en behørig inventarliste, så vel som hvad der ellers forefindes og intet svig med minering må forekomme.
- 6) Portene, udenværkerne og broerne skal i morgen kl. 8 overgives og om eftermiddagen skal besætningen rykke ud.
- 7) Transporten skal foregå hurtigt og inden 12 dage, men transportskibene skal forsynes med kongl. svensk feltmarskal Fersenss pas, således at de kan komme sikkert tilbage igen.

Dato Landtzcronen den 3 Aug. 1676

Kommandanten marcherede ud af slottet, 1100 til fods og 2 kompagnier til hest, hvor samtlige nogle dage derefter blev overført til Huæn, hvor de lå indtil i Sept., da de efter aftalen blev overskibede til Liffland. På slotte fandtes 40 svenske, danske og polske kobberkanoner, 80 jernkanoner, 2 mortéer og en god portion ammunition og proviant. Kommandanten, oberst Hieronymus Lindenburg blev siden dømt fra livet, fordi han overgav slottet og til slut henrettet ved skydning i den svenske lejr foran Christianstad d. 1 Jan. 1678.

Under denne belejring, nemlig den 28 Julii, slog et lyn ned i Landtzcronen kirke og en mand slået ihjel nedenfor kirketårnet; urværket forblev uskadt, men på skiven, hvor viseren sidder, forandredes nogle tal, nemlig til III blev tilføjjet II, så at det blev IIII. De to streger i VII vendtes til et V og to streger sattes efter, således at det blev til VVII. Den første streg i IX gik næsten væk. De forandrede tal blev noget lysere i guldet end de andre, hvoraf man kan se, at dette lyn løsnede malingen eller guldet og flyttede det fra et sted til et andet, som vel kunne ske. Men at disse tal, som blev flyttet, så kunne tilknyttes de forrige, så at ingen opdagede noget ujævnt foroven eller forneden, det mente mange at være *ominosum quid* og at de tal endelig måtte betyde noget. For lægger man disse nye ændrede tal sammen får man 27; muligt at det varsler 27 år etc..

På det tidspunkt de danske kæmpede ved Landtzcronen slot, blev generalmajor Anders Sandberg beordret med omtrent 800 mand, til at slå lejr ved Christianstad og bevogte den befæstede Langebro, således at den danske hær mere uforstyrret kunne holde stand. Mange mente, at det var ganske dristigt, at 800 mand skulle flytte sig 9 mil fra deres lejr for at bevogte et befæstet sted, der kun lå halvanden mil fra den svenske hær.

Det allerførste, da kommandanten i Christianstad fik fært af Sandbergs komme, lod ske, var at afbrænde Langebro i en hast eller ved en fejl, hvilket var Sandbergs held, for ellers var

han blevet totalt slået. Men muligvis, dersom Sandberg havde fået hug, da havde Dunkam ikke fået de værdifulde tropper at gå op med til Christianstad, som vi senere vil få at høre. Da nu kongen af Sverrige fik troværdig underretning om, hvor stærk Sandberg var, gjorde hans Majjt. sig hurtigt klar til at gå igennem Christianstad og så indlade sig med Sandberg. Men da Hanss Majjt. kom til byen og til sin største ærgrelse så, at kommandanten havde afbrændt Langebro, da vendte kongen sig mod Tossbro, for at gå over der. Men Sandberg havde tidligere afkastet planker og posteret nogle dragoner ved broen, som med deres flintebøsser blokerede en del for de Svenske, så at de ikke hastigt kunne komme til at lægge broplankerne og passere over. I mellemtiden fik Sandberg frist til at trække sig tilbage mod Hasslebro og dermed var han i god behold; dog ledte de Svenske efter 8 eller 10 Danske, som skødesløst ikke havde fulgt med deres tropper.

Gennem de samme dage lod kongen af Danmarch en patrulje rekognoscere omkring Malmöe, hvilken uforvarende kom tæt på byen og bortførte nogle 100 stykker kvæg og heste. Ved samme tid lod feltmarskal Fabian von Fersen en kundgørelse trykke i Malmöe og sendte mange kopier deraf til biskoppen i Lund, doktor Peder Wiinstrup, med befaling om at de skulle tilsendes hele præsteskabet i Skaane og offentligt oplæses fra prædikestolene. Dets indhold var, at Fersen på det strengeste forbød, at nogen indbygger i hele Skaane måtte understøtte kongen af Danmarch med skat, proviant eller information; dersom nogen dristede sig til at gøre sådant, da ville han hjemsege dem med sværd og brand og ikke skåne ung eller gammel, mænd, kvinder eller børn. Biskoppen sendte disse kopier tilbage til Fersen og undskyldte sig med, at han ikke vovede at påtage sig publikationen af hans excellences udgivne forordning, eftersom Hanss Majjestett af Sverrige havde trukket sig tilbage med sin hær, mens kongen af Danmarch derimod med sin hær stod i landet og havde pålagt militærskat i hele landet. Da nu kongen af Danmarch fik besked om denne Fersens forordning, beordrede han straks oberst, grev Christian Christoffer Holch at postere sig ved Malmöe med 600 heste, for at dem i Malmöe skulle blive indenfor. Grev Holch stod udenfor Malmöe i 9 uger og udholdt store strabadser, for Fersen havde en garnison på 2,500 til hest og til fods, hvormed han gjorde Holch nervøs både nat og dag; han havde også det held, at han både tog fanger og slog nogle ihjel, men alligevel kunne hans strejfkorps ikke bringe noget proviant ind i byen, undtagen en gang hvor de bragte 8 eller 10 stykker kvæg ind. Efter et stykke tid lod Fersen 50 fattigfolk gå ud af byen, for at kunne skille sig af med nogle munde, der ville have brød. Grev Holch ynkedes over disse stakler og lod dem passere hvor de ville, men han tog sig ikke i vare for, at der iblandt disse stakler var en, som havde brev til kongen af Sverrige om tilstanden i Malmöe. Den 1 October blev Holch afløst og generalmajor Merheim og oberst Gotfried med 2 regimenter ryttere, som samme dag var ankommet fra Pomeran, som siden holdt Malmöe blokeret og Merheim satte sig noget mere i respekt i byen end Holch; dermed stod han sikrere, for de Svenske turde ikke vove sig for langt fra byen.

Den 3 Aug. overgav det faste Landtzcronen sig og søndag den 6 ditto marcherede kongen fra Landtzcronen og slog samme aften lejr ved Gedinge; den 8 ditto stod Hanss Majjt. ved Hörby; den 9 ditto ved Wæ og den 13 ditto lejrede han sin hær foran Christianstad. Omtalte Christianstad var en overmåde stærk fæstning med 10 bastioner og sine tilhørende voldgrave. Uden om gravene flød den store Helge å næsten rundt om byen med udstrakt morads ved bredden. Til med var markerne flade og sumpede, så at fæstningen stod midt ude i vandet; når det først regnede

og for den årsags skyld, besad Christianstad fremfor andre fæstninger den store fordel, at ingen fjende kunne nærme sig den pga. vandet. I krigen anno 1644 havde den svenske feltmarskal Gustav Horn holdt Christianstad belejret i noget nær 2 år og kunne intet udrette, fordi den dengang var godt provianteret. Af det efterfølgende kan man udlede, hvilket arbejde kongen af Sverrige havde udført i denne krig, inden Hanss Majjestett med sine mangfoldige skanser og broer over Helge å kunne indeslutte fæstningen og således undertvinge den med hunger. Da nu kongen, fyrsten af Plön og Weijer red omkring og beså denne fæstning, sagde fyrsten: ”Eders Majjestett, uden nogen ceremonie dar auff!” Hvilket blev betragtet for godt og efterfulgt. Kongen lod først, som skik er, fæstningen opfordre til overgivelse og tilbød kommandanten og hans garnison gode vilkår. Men kommandanten oberst Wolfenklou svarede, at han ville holde fæstningen for kongen af Sverrige, så længe han kunne. Han blev besnakkert mange gange, men alt forgæves. Endelig anmodede fyrsten af Plön om, at kommandanten under ed ville tale med ham udenfor byen, hvilket også skete; men kommandanten svarede fyrsten, at han ikke kunne opgive en fæstning, mod hvilken der ikke var affyret noget skud eller forsøgt det ringeste. ”Men”, sagde han, ”vil kongen lade arbejde och beskiude fæstningen, så kand det noch finde gode weije”; (han mente at ville narre de Danske til at nærme sig, så at tiden kunne forhales, indtil jorden var blevet fuld af vand; dermed havde han, kommandanten, siddet solidt inde i sit Christianstad). Fyrsten svarede: ”kongen vil iche giöre eder den ære at lösse nogett styche paa eder”, hvorpå kommandanten svarede: ”Så kand jeg her udi iche giöre kongen nogett till willie”. ”Nu well”, sagde fyrsten, ”adieu; i morgen vil wi taliss ved”, hvilket også skete. Derpå blev 15 mand af hvert kompagni til fods, tilsammen omtrent 1,500 mand, beordrede til at storme. Desforuden blev 8 mand af hvert kompagni forflyttet til reserven, således at hvis de første var blevet slået tilbage, da skulle reserven understøtte. Tirsdag den 12 Aug, 2 timer før dag, startede dette hårde og hede bad. Først kom en deling med båd over åen og angreb på den side af byen for at engagere de Svenske. Dernæst kom de, som skulle udføre den rigtige storm og gik frem på den nordre side, hvor voldgravene denne sommer til deres held var så udtørrede, som ikke tidligere nogen kunne huske. Først kom tømmerne, som skulle omhugge palisaderne. Efter dem kom grenadererne, senere soldaterne. Det var i højeste grad at undre sig over, hvorledes disse mennesker med en sådan fart kunne vade over voldgravene i vand og dynd og derpå bestige de høje volde, uagtet de ingen stormstiger havde, ligesom de til voldgravene ikke havde stormbroer. Da de nu ankom våde og beskidte til volden, fandt de den meget glat og slimet efter en kraftigt regn, som var faldet dagen før, hvorfor den ene måtte stå buk for den anden og således hjælpe hinanden op i vejret; senere huggede de hul i volden med økser, andre rev hul med deres fingerspidser, for at få noget at fæstne deres fødder i. To gange blev de slået tilbage fra to bastioner, men, det særlige var, at en deling angreb forbindelsesvolden mellem disse to bastioner, hvilken så kom op og bed sig fast; med dette sprang også andre op på bastionerne og efter en skarp fægtning slog de svenskerne af voldene. 400 Svenske blev slået ihjel, mellem 5 og 600 overgav sig og blev fanger. Kommandanten tog ingen skade, men hans kjortel blev skudt i stykker på den ene skulder. Af de Danske blev vel 500 dræbt eller såret. Men dersom byen skulle havde været belejret rigtigt og siden bestormet, da havde noget nær lige så mange tusinder som nu hundreder Danske kommet til at bide i græsset. Da fyrsten af Plön så kommandanten, sagde han: ”Haffuer jeg iche holdett min parole, at jeg vilde tale med eder i dag?” Kommandanten svarede: ”Jo, som en erlig fyrste”.

Før stormen begyndte, lovede kongen soldaterne, at de måtte plyndre i 3 timer, om de ellers ville gå snedigt til værks. Da nu striden var overstået, da demonstrerede de af den grund deres perfekte kunst med voldeligt at bemægtige sig noget. De fleste borgere led meget stor skade, nogle kom dog under beskyttelse, for de Danske indfødte officerer havde medlidenhed med dem og tilbød sig som sikkerhedsvagter. Så mange borgere, som havde det held, gav gerne beskyttelsespenge og blev dermed frelst, men alt som var svensk, blev fundet frem. Dynerne blev således rystede, at folk gik rundt i fjer på gaderne til midt på benene. Menige soldater kom springende med sølvkander og poser fulde af penge og straks derefter så man mange pakker og kister fra Christianstad bevæge sig igennem Landtzcronne og Helsingborg over til Sælland. Uanset kommandant Wolfenklau slog fra sig som en ærlig soldat og gjorde al mulig modstand, fik han dog ringe agtelse hos de Svenske for Christianstads skyld og måtte ofte høre mange nedsættende udtalelser; til slut kom han i duel derover med oberst Tungel og blev skudt ihjel under duellen, hvilket var hvad det var. Men for at tale om Christianstad, da må vi indrømme, at den berømte fæstning blev vundet med stor hæder. For hollænderne kan vel berømme sig med deres sikre Coverden, som de under oberst Eyburg på en morgenstund indtog den 20 Dec. 1672 og de Tyske kan vel rose sig af det stærke Philipsburg, som de også under oberst Bamberg uden nogen belejring erobrede den 24. Jan. 1635; hvor rosværdige deres aktioner end har været, så må man dog erkende, at denne aktion ved Christianstad er større, for de Tyske så vel som hollænderne havde ingen hære ved ovennævnte fæstninger, men de kom uforvarende over deres fjende med nogle tropper. Derimod stod kongen af Danmarch med sin hær foran Christianstad og fyrsten af Plön fortalte mundtligt kommandanten, hvilken nat kongen ville lade storme, så at de Svenske både observerede deres hær og oven i købet vidste, at stormen skulle udføres samme nat.

Christianstad blev først grundlagt anno 1614 af kong Christian den 4:de, lovpriset ihukommelse, i et stort morads og vand, hvor der intet tørt var undtagen en lille holm, der hvor kirkegården er nu. Da staden først blev anlagt, blev fodremmene under husene lagt så højt op, at man kunne køre under dem med heste og vogne. Al den opfyldning, som hele byen er fyldt med og den mængde jord, som de store og stærke volde var bygget med, blev alt sammen transporteret ind fra markerne på vogne og i både; hvoraf man kan forstå hvilket arbejde og hvilke omkostninger, der har været ved at anlægge denne fæstning.

Hidtil havde kongen af Danmarchs våben været meget heldige, idét Hanss Majjestett på 6 ugers tid vundet de 3 dele af Skaane på grund af disse 3 fæstninger. Men efter at den danske hær blev delt op, som vi herefter vil få at høre, da begyndte heldet snart at slippe op; så når man betragter disse kongens fremragende sejre og siden overvejer de store stød og nederlag, som Hanss Majjestett modtog inden dette års udgang, da må man fornuftigvis bekræfte sandheden i, hvad Livius siger lib.21: *adeo varia belli fortuna ancepsque Mars fuit, ut propius periculo fuerint, qui vicere.*

Oberst Trop, som med 400 danske dragoner stod ved overgangen Lauholm, om hvilket tidligere er fortalt, rekognoscerede ofte omkring Halmstad, hvor han fik information om, at denne fæstning var forsynet med en ringe garnison, hvilket han meddelte i lejren og bad hyppigt om at få flere folk op til sig, for at indtage samme fæstning. Men Trop overvejede ikke, at Halmstad lå

tættere på det gamle Sverrige og derfor uvægerligt ville blive hjulpet, med mindre den var blevet belejret af hele den danske hær, så de Svenske ikke havde vovet at hjælpe, eller også at et par tusinde Danske hastigt var kommet op og kort og godt udført det samme som kongen gjorde ved Christianstad.

Da nu kongen marcherede fra Landtzcrone mod Christianstad fik general Dunkam ordre om, at han med 3000 mand til hest og til fods skulle gå op og tilslutte sig oberst Trop for dernæst at angribe Halmsted. Da kongen af Sverrige blev klar over, at den danske hær kom marcherende mod Christianstad, trak han sig tilbage fra Christianstad op imod Wexöe i Smaaland, hvor Hanss Majjestett fik underretning om, at Dunkam stod foran Halmstad. Af den grund gik kongen af Sverrige med sin hær igennem Smaaland lige imod Halmstad og i hast lod han sammenkalde en flok smaalandske bønder, som skulle følge med og fylde meget for at indgyde de Danske frygt, medens de rigtige soldater kæmpede. Dunkam adviserede kongen af Danmarch ved Christianstad, at de Svenske var på march for at besøge ham; bad derfor om en ordre tilbage om, hvad han skulle gøre. Derpå fik han ordre om, at han skulle blive stående, om det var muligt, dog skulle han se sig godt for, at om fjenden var ham for stærk, da kunne han retirere til Lauholm, forsikret om, at kongen ville være hos ham indenfor få dage. Dunkam stod nord for Halmstad og gav langt om længe befaling til at bryde op og gå over Nisse å imod Lauholm, eftersom han efter alle efterretninger vurderede, at de Svenske var for stærke. Men det var Dunkams forsømmelighed, at han ikke nu blev stående hvor han stod, beskyttet af den store Nisse å, hvilket de andre officerer tilrådede ham, for de forstod til fulde, at det nu var for sent at marchere til Lauholm, da tilmed de Svenske dagen før havde afbrændt Lauholms bro, så de ikke kunne komme tilbage der over. Dunkam blev i sit forsæt, gik over Nisse å og tilstræbte at nå Lauholm. Men de Svenske mødte ham syd for Halmstad, hvorfor han måtte gøre sig parat til et sammenstød.

Torsdag den 17 Aug. tidligt om morgenen ankom først 6 eskadroner, som skulle rekognoscere de Danske og hindre dem i deres march. Dunkam angreb disse 6 eskadroner, som helt veg tilbage og ikke ville holde stand, førend de som fulgte efter kom frem. Nogen tid derefter ankom kongen af Sverrige med 10,000 mand og snart begyndte dansen. De Danske slog fra sig, så meget de kunne. *Sed cedendum est multitudini, inquit Chiliastes, et vel fortissimus quisque multitudine obruitur.* Den brave oberst Maximilianus Rosenkrantz, den kække oberstløjtnant Lytzou, som kaldtes stærke Lytzou, ritmester Axell Sehested og andre officerer tillige med 1,500 menige blev på valpladsen; omtrent 600 undslap, resten tillige med Dunkam og Trop blev tilfangetaget; 7 kanoner, 2 mortérer, alle danske faner og estandarter blev de Svenskes bytte. De Danske som var sårede, blev indlagt i Halmstad, de andre blev ført op mod Sverrige. I dette slag var det en ynke at se, hvorledes en rasende soldat huggede en dansk officers gravide kvinde i stykker, således at to levende fostre væltede ud af hendes mave, hvilke tillige med moderen blev nedtrådte under hestehove og døde. Men hvorfor vil kvindfolk følge efter en hær, for selv om nogle af dem kan være ærlige, så betragtes de alle kun for etc.: *Germani eas semper socias habent, ego autem malo eas abesse et qvæ domi curanda sunt curare, ne pluribus impedimentis majorique comeatuum copia sit opus, quibus deficientibus non raro partes affliguntur et certa sæpe victoria e manibus extorqvetur.* Zevcot, in Flor. P. m. 410.

Kongen af Danmarch sendte straks penge ind til Halmstad til de sårede, at de kunne lade sig behandle. Hanss Majjestett lod også kræve, at fangerne ved første lejlighed kunne udveksles; men de blev hvor de var, undtagen oberstløjtnant Warensted, som med ikke mindre end 10 sår, efter en vis tids forløb blev udvekslet. Alle talte meget dårligt om Dunkam for dette slag, som det gerne sker, når det går dårligt. Nogle sagde, at han var en god Svensk, muligvis fordi han tidligere havde tjent Sverriges krone; andres kritik var, at han var trofast nok mod kongen, men forså sig derved, at han ikke tilstrækkeligt tidligt begyndte at trække sig tilbage. Men hvem kan vide, om han bar på en så stor skyld, for han beholdt sin stilling, dog ikke ved hæren i Skaane, men ved den norske hær ?

I øvrigt var dette slag ved Halmstad eneste årsag til Danmarchs slette fremgang til lands efter denne tid, for denne gunstige sejr, som de Svenske imod deres egne forhåbninger fik denne gang, gav hele Sverrige et sådant mod, liv og ånde, at stænderne til den yderste grænse af deres formåen, udrustede og bidrog med den forhåbning, at de skulle kunne slå de Danske ud af Skaane igen. Derimod var disse Dunkams tropper en stor svækkelse for den danske hær, således at dette nederlag ved Halmstad uvægerligt fulgtes af tabet og forliset ved Lund, for i krig sker det gerne, at den som får det første skub, han får gerne det næste.

Den 18 Aug. brød kongen af Danmarch op fra Christianstad og marcherede samme dag til Ønnested. Den 19 Aug. drog Hanss Majjestett til Hörrie, d. 22 fra Hörrie til Ørcheliunge, d. 23 til Woxstrup i Halland, hvor han forblev nogle dage, det tidsrum hvor Lauholms bro blev gjort færdig, for de Svenske havde afbrændt samme bro dagen før Dunkam blev slået, for at han ikke skulle trække sig tilbage over den. Den 4 sept. brød kongen op fra Woxstrup og slog lejr samme dag ved Lauholm; den 5. ditto drog Hanss Majjestett derfra til Halmstad og lejrede sin hær på Smeedstrup mark. Imedens kongen af Danmarch forlod Woxstrup, drog kongen af Sverrige fra Halmstad til Closter bro i Warbergs len, efter at han havde forsynet Halmstad med proviant, ammunition og en garnison på 1,500 mand. Kongen af Danmarch lod Jöran Sperling tilbyde gode betingelser, hvis han ville opgive fæstningen; hvis ikke, skulle han regne med en hård belejring med efterfølgende stormangreb. Sperling svarede, at han ingen ordrer derom, men vidste godt, at han kunne forvente et hårdt angreb og han troede ikke, at han kunne afværge Hanss Majjt:z sejrige våben, dog ville han efter sin ed og pligt som en ærlig soldat og kommandant sig således forsvare, at han ikke troede på at komme levende i Hanss Kongl. Majjt:z hænder. Herpå bevægede nogle danske tropper til hest sig over Nisse å og indtog stilling på den nordre side af Halmstad, så at det i fæstningen så ud som Helsingborg, Landzcrone og Christianstad havde inviteret Halmstad til at drikke en skål med; hvilket var fyrsten af Plöns råd. Men kongen ville ikke foretage flere angreb på nogen fæstning i dette felttog, eftersom de 3 fæstninger allerede havde forbrugt meget mandskab til at indtage og garnisonere, foruden dette at så mange folk tidligere var blevet slået ved Halmstad, således at hæren af disse årsager var meget svækket. Sådan slog kongen sig ned pro forma foran Halmstad, muligvis for at hans hær i nogen tid kunne ernære sig i Halland og fratage de Svenske det nødvendige til livets ophold, fordi Hanss Majjestett havde underretning om, at kongen af Sverrige dagligt forstærkede sig.

Den 25 Sept. brød kongen op fra Halmsted, marcherede samme dag til Ilssbach og lod siden mandskabet gå i deres tildelte vinterkvarterer i Skaane, nemlig 3 miles vej omkring Engelholm og

de blev indkvarterede i sognene således, at når der kom alarm, kunne hæren samles på 7 eller 8 timers tid. Den 5 Okt. ankom kongen til Helsingborg, begav sig derfra til Helsingör og kom samme dag til Kiöbenhaffn. Begge dronninger mødte kongen en mil fra Kiöbenhaffn og modtog ham med stor glæde. Da kongen og begge dronninger kom til Kiöbenhaffn, blev alle kanonerne på byens volde og i kastellet, ligesom på skibene, affyret 3 gange og klokkespillene på Hellig Geistiss kirke musicerede adskillige salmer. Kongen, begge dronninger, prins Georg og fyrsten af Plön begav sig først til Amalienburg, hvor adskillige kanoner var placeret, som blev affyret 3 gange, både da kongen ankom og da han igen drog bort til det kongl. slot. Overalt i byen var der så stor glæde over kongens hjemkomst, at næsten alle ville ud på gaderne for at se kongen. I særdeleshed blev slotspladsen så fyldt med folk, at kongen næppe kunne ride igennem dem. Enkedronningen inviterede kongen, den regerende dronning, prins Georg og fyrsten af Plön til aftentaffel, hvorfor de, da klokken var 7 om aftenen, begav sig fra slottet til Amalienburg. Da kongen drog forbi rigsadmiral, hr. Hendrich Bielchiess gård, affyrede rigsadmiralen nogle kanoner, som han havde anbragt oven på sin altan. Da kongen ankom til Amalienburg, blev kanonerne der, såvel som på skibet Norske Löffue affyret. Ovenpå Amalienburg var placeret 400 lanterner med brændende lys i og midt i det stod enkedronningens valgsprog: *En dieu mon esperance*. Inde i hvert bogstav var lysene så sindrigt indsat, at man ganske let kunne genkende bogstaverne. Oven på tårnet stod Hindess Majjt:z navn, Sophia Amalia med en krone ovenover, på samme vis præsenteret med prægtigt lys. I haven foran slottet fandtes 12 store billeder af skønne figurer, hvilke også blev oplyst med levende lys. Imellem haven og slottet var opsat en kostbar grøn æresport, igennem hvilken begge deres majestæter ankom. På og omkring samme æresport var 9 tårne, i hvilke der stod brændende lys. Oven over bemeldte æresport stod kongen navn *Christianus Quintus*, på den ene side kongens valgsprog: *pietate et justitia* og på den anden side: *victoria et triumphus*. Rundt omkring springvandet i haven stod 8 store lanterner, som var således indrettede, at man for hver lanterne i stedet intet andet kunne se end 12 stjerner. Den Norske Löffue og 3 andre skibe var behængt og udsmykket med 1,500 lanterner, så at det syntes ligesom skibene var ens og alt på dem var sammensat af strålende stjerner. Så ofte som retterne blev båret frem, affyredes kanonerne på Amalienburg og Den Norske Löffue. Da klokken blev 10 om aftenen, tog kongen, dronningen og de andre fyrstelige personer afsked og der blev affyret 18 kanoner fra Amalienburg og lige så mange på Den Norske Löffue. Da kongen ankom til det store Nytorff, var alle vinduerne fra de øverste til de nederste prydet med lys, hvilket gav et sådant skin fra sig, som kunne det have været højlys dag. Da kongen passerede forbi rigsadmiralens gård, blev på samme måde 18 kanoner affyret. I sammendrag var alt fuld af glæde over kongens hjemkomst.

Da kongen havde indtaget Christianstad, lod han nogle tropper begive sig til Christianopol i Blegind for at reparere fæstningsværkerne, hvilken fæstning kong Christian den 4:de, højlovet ihukommelse, først havde ladet anlægge øverst i Blegind, syv mil fra Calmar; men denne nu regerende konge af Sverrige havde straks ved denne krigs begyndelse ladet fortifikationerne omkring byen rasere, for at de Danske ikke der skulle få fodfæste så tæt på Calmar. I Blegind befandt sig også et andet fort, som kaldtes Carlshaffns skanse, som på denne tid var godt besat af de Svenske. Ovennævnte Carlshaffn kaldtes tidligere Bokuld og var kun et fiskerleje, men denne nu regerende konge, kong Carl den ellefte, har givet Bokuld købstadsrettighed og efter sit eget navn

kaldt den Carlshaffn pga. den gode havn, hvor orlogsskibe kan ligge fast uden noget anker. Skansen ligger på en lille ø ude i havet lige udenfor indløbet til fjorden. Denne å kaldtes tidligere Friisholm og noget længere ude i havet ligger andre småøer, såsom Molqveren, Hanen etc..

Kongen af Danmarch beordrede oberst Steen Brahe med nogle tropper fra Christianstad ud for at belejre Carlshaffns skanse til lands og i de samme dage kom admiral Jenss Rothsteen ud til Carlshaffn skanse med 3 danske skibe, så at de Danske beskød skansen både til lands og til vands. Til slut lod kommandanten, oberstløjtnant Johan Adolf Haard sig overtale og overgav sig den 8 Okt., hvor garnisonen, som var på 400 mand, skulle rømme uden gevær, dog skulle geværet tillige med garnisonen eskorteres til den nærmeste svenske grænse, som er 2 mil derfra. Fra skansen fik de danske 2,000 pund krudt, 20,000 musketkugler, en stor del jernkugler og granater, 300 jernkanoner og 80 metalkanoner; alle disse kanoner anvendtes ikke på skansen, men de fleste var ikke på lavetter og ført dertil for brug på skibe. De danske fik på samme tid ved Carlshaffn 2 nye orlogsskibe, som dog ikke var færdige. Kommandanten Johan Adolf Haard blev senere halshugget i Sverrige, fordi han overgav denne solide skanse.

Ved den tid blev der i Kiöbenhaffn affyret glædesskud over Carlshaffn skansens heldige erobring og det gamle berømte skib Trefoldighed, som nu ikke mere kunne stå til søs, men lå ved Toldboden i Kiöbenhaffn som et blokskib, skulle nu affyre sine glædesskud, da der udbrød brand i krudtkammeret af uforsigtighed så at skibet brændte op, men kanonerne blev reddet.

Efter det allerførste søslag var overstået ved Øland, sendte kongen af Danmarch bud til statholder Gyldenlöffue, at han ufortrødent skulle begynde at agere offensivt mod Sverrige og således engagere de Svenske, så at kongen desto lettere kunne gå i land i Skaane. Gyldenlöffue brød op med en norske hær den 16 Junii og gik imod de Svenske, som stod ved Qvistrum bro i Bohus len. Som nu de Norske kom marcherende, trak de Svenske sig tilbage mod Oddewald. Den 17 ditto gik Gyldenlöffue fra Qvistrum bro imod Oddewald, hvor de Svenske trak sig tilbage over fjorden og brændte broen af efter sig. Den 25. Junii brød Gyldenlöffue op fra Koebro ovenfor Oddewald med så meget af hæren, som kunne forsynes med proviant; 3 regimenter, nemlig generalløjtnant Ryssensteins, oberst Gerssdorffs, og oberst Cucherons, som var halvparten af det norske infanteri, blev stående ved Koebro, for at modtage den proviant, som var forventet. Gyldenlöffue gik fremad med de øvrige tropper lige imod Wennersborg, hvor han fandt de Svenske stående foran sig i fuld slagorden på en stor flad slette. Stedets beliggenhed var så fordelagtig for de Svenske, at det syntes næsten umuligt for de Norske at komme tæt på dem; for til den højre side havde de byen og en anden skanse, bestykket med kanoner med hvilke de stærkt kanonerede de Norske; foran sig havde de en dyb elv; til den anden side havde en bro foran sig, udstyret med en feltskanse. Imod de Norske lå en stærk skanse, som var godt besat med soldater, hvorfor Gyldenlöffue straks indtog en høj, hvorpå han placerede sine kanoner og senere kanonerede mod skansen så stærkt, at da oberst Wisborg angreb skansen, retirerede de Svenske sig over broen og stak den i brand. Gyldenlöffue trængte ind på broen, lod ilden, så vidt muligt, dæmpe og slukke, kommanderede først et kompagni musketerer over broen og fulgte efter med nogle kompagnier ryttere og dragoner, med oberst Wisborgs og oberst Hattenss regimenter til fods tværs igennem ilden i de Svenskes påsyn, som stod i slagorden et kanonskud derfra. Da Gyldenlöffue begyndte at opstille sine tropper, gik de Svenske

tilbage over den store bro, som går over den store elv ind til Westergylland. Her tog de Svenske opstilling, eftersom de både på den ene og på den anden side havde en skanse, fra hvilke de skød stærkt med både kanoner og musketter og først da begyndte hovedslaget at gå i gang. Da de nu havde engageret hinanden fra klokken 3 om eftermiddagen til sent aften, forlod de Svenske deres skanser, stak den formidable bro i brand, som havde kostet mellem 6 og 8,000 rigsdaler, efterlod sig 200 døde og trak sig fuldstændigt tilbage. Af de Norske blev 1 kaptajn, 1 løjtnant og 20 menige skudt ihjel og nogle blev såret. Om morgenen gik Gyldenlöffue foran med nogle tropper ryttere og dragoner lige imod fæstningen Wenersborg, hvor de Svenske allerede havde antændt det militære forrådsdepot i byen. Gyldenlöffue opfordrede skansen til at give op og tilbød garnisonen en betingelsesløs overgivelse; kommandanten vægrede sig i begyndelsen og bad om betænkningstid; men eftersom Gyldenlöffue straks ville have en endelig beslutning og ikke tillade betænkningstid, så traf kommandanten, oberstløjtnant Johan Lillie aftale på nedenstående måde:

- 1) Kommandanten skal straks med sine over- og underofficerer såvel som alle menige rykke ud af fæstningen og underkaste sig som fanger af hans høje excellence.
- 2) Ammunition, kanoner, over- og undergevær samt alt krigsmateriel skal efterlades uforstyrret og må i dette tilfælde overhovedet ikke bruges til underfundigheder.
- 3) Dertil bevilger hans høje excellence af medfødt hensynsfuldhed de nu i fæstningen Wenersborg sig befindende officerer, i særdeleshed omtalte hr. kommandant Lilie, også kaptajn Gustav Anrep samt alle underofficerer tillige med de menige landsknægte, at de iført deres uniformer og hvis de kan medføre det, også deres egen og dem selv tilhørende bagage, som for så vidt de høje herrer officerer angår, de må urørt beholde og uden frygt udtage, dog uden at der herved begås bedrageri.

Datum Wenersborg den 26 Jun. 1676

Kommandanten rykkede ud med 500 mand, som efter aftalen blev krigsfanger; i fæstningen befandt sig kun 6 jernkanoner, men en god mængde ammunition og geværer, 8 gule og sorte faner og 1 grøn fane, 1000 kanonkugler og granater, 100 harnisker med hjelme etc..

Efter at Gyldenlöffue nu havde indtaget Wenersborg, lod han alle de fartøjer, som han kunne skaffe i Wenneren, samle sammen og med det pålagde han en del af området ved den store, forfriskende sø Wenneren militærskat, hvilket tit og ofte gav anledning til mange små skærmydsler mellem den norske oberst Tønne Huitfeldt og den svenske oberst Gyldenspidtz. Den 23 Aug. lod en svensk pinas, 1 skude og 9 eller 10 andre små fartøjer sig beskue ud for havnen ved Wenersborg, hvorfor baron Jens Juel straks besluttede sig til at gå imod dem med prammen og alle de andre fartøjer, som var ved hånden, i hvilke oberst Tønne Huitfeldt, oberstløjtnant Schulz, kaptajn Göthnai, kaptajn Skou, kaptajn Barnholdt og kaptajnløjtnant Budde med nødvendige underofficerer samt omtrent 300 menige blev udkommanderet. De 24 Aug. gik disse Norske under sejl fra Wenersborg, hvilke efter kort tid sigtede de svenske skibe, som for små sejl krydsede så langt væk, at de Norske ikke kunne indhente dem, hvorfor de tog beslutning om, at foretage et angreb på de svenske feltskanser ved bredden af Wenneren på westgiöthe siden. Schultz gik i land med en deling

ved en stilling og Huitfeldt ved en anden. Gyldenspidtz kanonerede ganske stærkt mod de ankommende Norske, men disse mistede kun 2 mand og steg så i land. Til slut trak de Svenske sig tilbage, så at de Norske kunne ødelægge 3 feltskanser, opbrændte de svenskes hytter og 2 bondegårde, som de Svenske havde brugt til deres indkvartering. De Norske fik også fat i 4 små jernkanoner, nogle kugler og lanser; derefter returnerede de til Wenersborg. Men uagtet at Wenersborg var af stor vigtighed, ved at de Norske pga. fæstningen kunne gribe ind vidt omkring i det gamle Sverrige, så kunne det dog ikke have nogen varighed med Wenersborg for de Norske, fordi den var for langt væk fra dem og havde andre stærke fæstninger bag sig og til siden, såsom Marstrand, Bohuss og Gottenburg. Når ryggen er fri, så går man på en sikker fod; *hinc præcipua Alexandri Magni cura fit, ut a tergo tuta relinqueret*. Curt.lib.3.c.1. Derfor forlod Gyldenlöffue Wenersborg igen, da hans hær skulle gå i vinterkvarter. Den 10 Sept. forlod de Norske Wenersborg, nedrev skansen og afbrændte hele byen med undtagelse af kirken, som udtrykkeligt blev skånet. De Svenske havde tidlig information om, at de Norske ville forlade fæstningen, hvorfor de også forsamlede sig på den anden side af elven og begyndte at kanonere på de Norske, da de observerede røgen fra byen. Klokken 4 om eftermiddagen satte de Svenske over elven med nogle skærgårdsbåde, som var godt fyldt op med folk; men nogle norske tropper stod skjulte i buskadset og angreb de ankommende svenskere så hårdt, at de Svenske mistede en skærgårdsbåd og 30 mand blev enten slået ihjel eller taget til fange. Derefter trak de andre skærgårdsbåde sig tilbage og de Norske retirerede sig så mageligt, at de intet mistede under marchen, enten af kærre, vogne eller andet lignende.

Først i August gjorde den svenske generalmajor Carl Sparre, guvernør i Jemteland, et indfald i Trundhiems len med 500 dragoner og musketerer medbringende 3 kanoner, som blev transporteret mellem heste ligesom en bærestol. Den 9 Aug. kom Sparre til det annekterede område Merager-böiden, 8 eller 9 mil fra Trundhiem. I nævnte Merager-böiden fandtes omtrent 40 bønder, hvilke søgte ud i skoven med deres bøsser imod de Svenskes ankomst og gjorde svenskerne al den afbræk de kunne. Sparre fortsatte sin march indtil om aftenen, da han slog lejr ved 4 bondegårde, som kaldes Brende. Den 10 ditto gik Sparre tilbage, uvist af hvilken årsag, men bønderne var så tæt i hælene på ham, at han måtte efterlade sig 14 døde, 11 fanger, 4 musketter, 1 fyrbøsse, 9 levende heste og 34 døde heste.

Vi hørte tidligere, hvorledes den gottenburgiske flåde under admiral Erich Söeblad var ude for at hjælpe Stade; hvorfor kongen derefter omgående beordrede admiral Marcus Rothsteen, til med 7 danske skibe at positionere sig ud for Gottenburg, for at den gottenburgiske flåde ikke skulle tilsmudse Vesterhavet eller gøre de danske provinser ængstelige. Admiral Erich Söeblad tog til slut beslutning om at hamle op med Rothsteen, sejlede ud fra Gottenburg den 16 Julii med god bøl og indlod sig i en lille aktion med Rothsteen. I mellemtiden kom den danske fregat til at stå på en klippe og blev straks skudt i brand af de Svenske; den danske kaptajn med de fleste matroser og soldater blev fanget. Derefter sejlede Söeblad ind igen og Rothsteen forblev liggende udenfor Gottenburg. Men nogen tid derefter fik Rothsteen falske efterretninger om nogle fremmede skib, som skulle hjælpe Gottenburg, hvorover Rothsteen sejlede fra Gottenburg og kom den 2 Aug. til Øresund, hvor han lod sig transportere til Skaane for at rapportere alt til kongen. Rothsteen kom yderligere her i nogen ugunst hos kongen, både fordi han ikke omhyggeligt havde søgt værdifulde

efterretninger, men også fordi han efter løse og falske informationer uden ordre havde forladt sin betroede post. Men kongen lod dog straks alting falde, fordi Rothsteen ellers var en brav soldat, *et interdum bonus dormitat Homerus*. Kongen gav omgående ordre til kommandør Wibe om, at han skulle sejle til Gottenburg igen med 8 danske skibe og nogle brandere og om det var muligt, plage den gottenburgiske flåde. Den 1 Oktob. sendte Wibe sine brandskibe ind på de svenske skibe, som lå på reden udenfor Elffssborg; disse retirerede sig straks ind i skærgården imod Gottenburg, et skib mistede sin forstavn, et andet mistede et galleri, et andet løb på grund. Wibes brander havde ellers ikke anden effekt, ud over at den kom til at sidde på et klippeskær og da den næsten var opbrændt, kom den løs igen, drev forbi Elffssborg og satte et mindre svensk skib i brand, som udbrændte fuldstændigt. Den 3 Oktob. sejlede de svenske skibe ind i havnen og lod de 2 mindste skibe og et brandskib ligge udenfor på deres forrige position. Om natten imellem den 4 og 5 Oktob. sejlede Wibe ud med en galiot, nogle brandere og slupper for at gøre et forsøg på, om han ikke kunne sætte de 2 ovennævnte skibe i brand, eftersom han dog for modvind ikke havde kunnet bortføre dem, selv om han kunne have bordet dem. Som nu galioten løb på et klippeskær og Wibe endelig måtte derhen med de andre både og slupper for at trække den løs igen, så for nogle af bådene vild i mørket mellem klippeskærene og kunne ikke komme tilbage til Wibe igen, førend det blev dag; dermed fejlede deres hemmelige plan. Om natten imellem den 6 og 7 Octob., noget før månen gik ned, ville Wibe atter gøre et forsøg på de 2 skibe. Men som månen endnu stadigvæk skinnede noget, så blev de Svenske opmærksomme på de Norske for tidligt og kappede derfor deres ankertove og sejlede ind til Gottenburg til deres egne skibe. Wibe fulgte efter og sendte en brander ind mod dem, men uden effekt. I mellemtiden affyrede de Svenske over 300 kanonskud både fra Elffssborg, men også fra deres skibe, således at der af de Norske var 4 døde og 6 sårede. Til slut måtte Wibe for årstidens skyld og på grund af storm sejle fra Gottenburg og ankom til Øresund den 18. Oktob. med 2 priser og en svensk kaper.

Den danske hær i Skaane bildte sig ind at deres felttog var afsluttet og lå roligt i vinterkvarter i en 3 ugers tid. Men kongen af Sverrige begyndte i mellemtiden at trække de lige oprettede styrker sammen og styrede af al magt ned gennem Smaaland, for at han kunne komme ned til Skaane og øve pres mod de Danske, da de nu var udmattede, for de Danske var nu næppe 8,000 mand stærke; kongen af Sverrige havde desforuden nu den fordel, at den danske hær ikke alene var uden feltherre, for fyrsten af Plön sagde sin stilling op, men var også uden feltmarskal, for Weijer døde på Bosserup i Skaane den 15 Octob.; ja, uden generalløjtnant af fodfolket, for ingen var endnu kommet i hr. Nielss Rosenkrantz's sted. Da nu kongen af Danmarch drog fra Halmstad ned til vinterkvarter, da begav kongen af Sverrige sig fra Closter bro i Warbjergss len ind i Westergylland; de Svenske fortalte vel, at de skulle gå i vinterkvarter i det gamle Sverrige, men kongen drog kun nogle mil ind over grænsen, for at han i al stilhed og ubemærket af danskerne kunne slutte sig til de tropper, som stænderne havde udrustet.

Kongen holdt sin samling af styrkerne ved Liungby i Smaaland, 5 mil ovenfor Marcheröd og hans hær var da på 16 til 17,000 mand; desforuden samlede generalløjtnant grev Pontus de la Gardie et andet korps på 4,000 mand, med hvilket han skulle begive sig ned i Blegind for at indtage Christianopel og Carlshaffnss skanse. Med det samme den danske konge fik underretning om, at kongen af Sverrige holdt samling i Smaaland, gjorde Hanss Maijstett sig øjeblikkelig klar og ville

den 16 Octob. atter drage afsted direkte fra Kiöbenhaffn til Landtzcrone; men som der samme dag blæste en stærk storm og vinden var ganske kontrær, så lod Hanss Majjestett sig landsætte igen og rejste over land i største hast til Helsingør. Den 17. Oct. klokken 4 om morgenen ankom kongen til Helsingborg, gjorde ophold der en halv time, rejste så straks og var hos hæren længe før middag. Den 16. Oct. drog generalmajor Sandberg ud med 200 heste for at rekognoscere ved Smaaland. Den 20 ditto kom Sandberg tilbage og udsprede blandt de menige, at han overhovedet intet kunne mærke til de Svenske; ikke desto mindre lod kongen af Danmarch den 21 Oct. sin hær overføre til Östre Lyngby i Nörre herred; Hanss Majjestett red selv forbi alle regimenterne og inspicerede dem; derefter lod han samme dag sine folk samme dag vende tilbage til deres kvarter igen. Den 23 Oct. lod kongen sine styrker samles igen. Den 25 ditto fangede danske patruljer en svensk kvartermester ved Ørcheliunge, som berettede, at den svenske hær var helt forbi Marcheröd og ved de gamle grænser. Da kongen nu fik troværdige underretninger om de Svenskes ankomst, gav han straks ordre om, at alle skulle bryde hurtigt op fra kvartererne og styrkerne forsamles ved Grummestrup. Mange var af den formening, at kongen skulle trække sig et kanonskud tilbage, over Qvidinge bro og tage opstilling der ved den store å Röijen; men kongen sagde, at han havde efterretninger om, at de Svenske marcherede ad de østre veje lige mod Malmöe (utvivlsomt omhandlede den viden tropperne, som grev Pontus senere førte ned i Blegind) og derfor ville kongen bevæge sig noget nærmere Malmöe. Den 26. Oct. brød kongen op fra Grummestrup, gik tilbage over Qvidinge bro og marcherede samme dag til Thomas' spang. Den 27 ditto lod kongen den store bro Thomas' spang, som er en overgang over Röijen, afbrænde, marcherede derfra mod Röstange, siden mod Næss og lige mod Gedinge bro. Man kunne formentlig slutte, at Gud selv enten, ifølge denne forkerte underretning om den svenske march ad østre veje, førte kongen af Danmarch væk fra de Svenske, som var så talrige og alle friske, eller også at kongen af Danmarch måtte have haft fuldkomment kendskab til de Svenskes store antal og at kongen derfor trak sig tilbage ad vejen til Gedinge, indtil han kunne få undsætning fra Danmarch. For hvis kongen af Danmarch var blevet stående ved Qvidinge, da havde kongen af Sverrige helt sikkert straks leveret et slag al den stund hans folk alle sammen var sunde og raske, således at det da, for det menneskelige øje at iagttage, var blevet meget hårdere for de Danske end det senere blev ved Lund.

Da de Svenske nu kom ind over grænserne til Skaane i Farholt sogn, blev de drabeligt ivrige efter mad, for de fleste havde ikke smagt brød i 2 eller 3 dage, de menige havde ikke set brød i 8 dage. Af den årsag holdt kongen af Sverrige sin hest an og befalede personligt, at bønderne i Farholt skulle slippe deres kvæg ud, så hans mandskab kunne få noget at spise. Ryttere og soldater faldt over og kæmpede mod hverandre om kvæget; de greb store stude og bar dem levende bort på deres skuldre; hvilket var forventeligt at se. Bønderne blev så vrede over dette, at de greb deres bøsser og skød på deres konges egne folk; sådan startede snaphaneriet først i Farholt sogn og fordi det gav meget bytte, forøgedes det siden mere og mere.

Da kongen nu marcherede fra Farholt, blev ritmester over kongens drabanter Hammerskiold skudt ihjel. Snaphanerne fik vel skylden for hans død, men de fleste Svenske mente dog, det som senere syntes at være sandt, fordi de havde observeret, at han havde for mange dukater og juveler på sig.

Lige efter de Danske først var kommet i vinterkvarter, befalede kongen af Danmark, at bønderne i de omliggende herreder skulle på Hallands ås, fremdeles i Nörre og Bierre herreder opføre barrikader og fælde store træer på de veje, som går ned fra Sverrige, således at de Danske ikke uforvarende kunne overrumles i deres kvarterer. Da nu kongen af Sverrige ville ned i Skaane, lod han mange 100 smaalandske bønder gå foran hæren, for at vælte de store nedhuggede træer af vejene, hvilket hindrede kongen nogle dage med sin march. I mellemtiden fik de Danske nogen tid til at bringe det meste af deres bagage og de fleste syge væk fra kvartererne; dog fik de Svenske fat i nogle syge og transportkærrer både i de Danskes kvarterer, men også på vejen til Helsingborg. Mange lod sig bære og løfte på heste, men efter de kom op på øget, red de så meget på vejene, at de Svenske der var sunde og raske, langt fra kunne indhente de syge og herved blev en del af disse syge hurtigt friske. Et bemærkelsesværdigt eksempel så man med en jysk soldat fra Tiimgård i Jylland, som lå så syg, at han næppe kunne røre enten hånd eller fod; de Svenske kom ind i huset og satte en pistol for nævnte soldats bryst, for at skyde igennem ham. Kuglen gik dog kun igennem hans skjorte og den yderste hud på kroppen: Uden tvivl var krudtet blevet rystet og løbet ud af pistolen og ned i hylstret, så at der ikke havde været så meget krudt tilbage, at det kunne fyre kuglen længere væk. Soldaten lod som om han var blevet skudt ihjel, indtil de Svenske drog ud af byen; straks stod han da op og løb til en anden by, hvor han fik nogle klæder af bønderne og på anden dagen gik rask til Landtzcrone. Man har i denne tumult set og talt med adskillige, som takket være ophidselsen hurtigt har fået deres gode helbred igen.

Den 28 Octob. slog kongen af Sverrige lejr ved Grummestrup og som hans folk ingen proviant havde med sig, så kunne det heller ikke undre, at bonden ikke beholdt det allerringeste i sit hus. De Svenske stak også alt det kvæg ihjel, som de kunne overkomme, for at de også på anden dagen kunne have noget at spise. Men tidligt om morgenen måtte de marchere igen og efterlod så marken liggende fuld af nogle 100 stykker døde stude, køer, kalve, får og svin. Den 29 Octob. gik kongen over Qvidinge bro og da var hans hær 16,067 mand stærk, foruden 2 til 3,000 smaalandske bønder, som måtte følge med for et syns skyld; men disse bønder løb hjem igen, da de i nogle dage havde ligget i lejr overfor fjenden.

Da nu de svenske fortropper kom til Höuliinge kro, en mil fra Helsingborg, da fangede de en dansk kaptajn, dog en indfødt tysker, ved navn Michel Smeihler, tillige med 270 danske soldater, som alle var syge, undtagen nogle få, der skulle passe de andre. De Danske, som kunne følge med, dem lod de Svenske følge med, men alle som var syge, dem stak de ihjel. Smeihler var den eneste årsag til alle disse menneskers død og ulykke, for de var kommet så langt fra deres kvarterer, at de på 2 timers tid mageligt kunne have gået til Helsingborg og således være reddet. Soldaterne bad jævnlige om at få lov til at marchere, men de fik dette svar af kaptajnen: ”der teufel sol euch holen, ihre denische hunde, ihr sollen nach mir warten”. Således holdt min herre Smeihler sig lystig på kroen, indtil hans fjender sad ham på hovedet, så at mange måtte betale deres kaptajns sviren med deres død.

Den svenske hær havde et udmærket, veludrustet mandskab, men hele ulykken var den, at hæren ikke havde et militært forråd; for en hær uden forråd er næsten som et legeme uden liv. I sidste instans må man tænke på forråd, førend mandskabet kaldes sammen. *Hinc veterum*

nescio quis dixit: si quis bellum hanc, bellum scilicet, pingere velit, incipiendum est a ventre. En ringe del proviant blev med tiden ført på heste ned fra Smaaland, men snaphanerne undersøgte forrådet for kontrabande så meget på vejen, at resterne ikke forslø mere blandt mandskabet end navnet Lucifer i navnet Bartholus. De Svenske var derfor tvunget til at finde føden blandt bønderne; ja, alt hvad bonden havde, kunne bruges. *Disciplinam servare non potest jejunos exercitus.* Schonb. Sol. Lib. 6, c. 7.

Men fordi de Svenske borttog alt, både klæde og føde og kun red i grupper på 8 eller 10, 2 eller 3 mil fra lejren, blev snaphaneriet hermed desto mere og mere forøget, indtil alle kroer blev fyldte med dette selskab, som slog hvem som helst ihjel, hvad enten han var Svensk eller Dansk, alene for byttets skyld.

Skåningerne havde i denne bedrøvelige tid flyttet deres ringe fattigdom til kirkerne med den forhåbning, at Guds hus ville forblive urørt. Men hvor soldaterne slap afsted med det, der var Guds hus og bondens hus lige respekteret og behandlet, hvilket vel kraftigt harmede kongen af Sverrige, men den begærlige soldat går gerne over grænserne, når han har nem lejlighed dertil. Nok havde kongen givet sine folk lov til at åbne kirkerne og tage brød og andet spiseligt ud derfra, men ikke at røre andre ejendele; ganske som Hanss Maijt. personligt gik ind i Reesslöff kirke og lod hvad proviant og havre som fandtes fjerne, men intet andet måtte røres. Heraf kom det, at som soldaten fik lov til at sætte en fod ind, så gav han sig selv lov til at sætte den anden fod ind, hvorved mange kirker blev udplyndrede. Skåningerne bad om beskyttelsesbreve, for beskyttelse kunne ingen få mod de morderiske snaphaner, men i stedet for beskyttelsesbreve blev det nedenstående nådesbrev.

Vi Carl af Guds nåde, Sverriges, Gottess og Wendiss konge etc. gør vitterligt, at da vi ved denne vores tilbagevenden til provinsen Skaane imod al forhåbning må erfare, at almuen samme sted, i stedet for at gå os, som deres rette edsvorne øvrighed, til hånd med al underdanig lydighed og hjælp tilhånde med vore forehavender til deres egen beskyttelse og hjælp; her erfaret, genstridigt rømme fra deres hus og hjem og holde sig i virkeligheden til fjenden, samt give ham alle mulige håndsrækninger og således undvige den underdaniges skyldige pligt, hvormed de os, den af Gud indsatte og ved en ed så stærkt til den forbundne foreskrevne øvrighed, i forvejen er forpligtigede og at vi af vigtigste årsager måtte anse dem for ikke anderledes end vore fjender og at udmåle dem en sådan straf som menedere og troløse undersætter, som de med rette fortjener: Ikke desto mindre ville vi med dette yderligere have ladet vejen til nåde stå åben og er altså hermed vor alvorlige befaling både til almuen i almindelighed, men også til hver og en i særdeleshed, som i vore provinser Skaane og Blegind bor og bygger, at de ufortøvet indfinder sig i deres hus og hjem, for at gå deres retmæssige konge og herre til hånd med den tro og villighed, de som rigtige undersætter skylder og bør, for dermed at sikre, at ikke alene skal den forseelse og skyld, som de på sådan vis har begået, at de har holdt med fjenden, være dem forladt og tilgivet, men også den samme nåde, hvormed vi omfatter vor andre undersætter, skal tilstås dem, samt at ingen skal tilføjes den ringeste skade på hverken deres liv, gods eller ejendom, i særdeleshed af nogen underlagt vor hær. Men skulle nogen videre fremture med opsætsighed og troløshed, tilkendegivende hermed samtidigt, at han ikke har indfundet sig i sit hus og hjem efter denne vor nådige skrivelse og på den

måde unddrager sig vor lydighed; den samme skal som en meneder, troløs undersåt og åbenbar fjende uden nogen nåde blive straffet både på liv og ejendom. Alle her som er forpligtede, har efterretteligt at være dette lydigt.

Til yderligere troværdighed har vi med egen hånd underskrevet og ladet bekræfte under vort kongelige segl.

Datum Marcheröd den 24 Oct. 1676

CAROLUS

(L.S.)

Det ovennævnte blev offentliggjort som et beskyttelsesbrev, men skåningerne ophørte omgående med at bede om beskyttelsesbreve, da de så, at det var kongens åbne brev, dateret i Sverrige, om generel tilgivelse, som om indbyggerne i Skaane og Blegind var faldet fra deres edsvorne konge. Men de Svenske fik selv senere bedre erfaring herom, at skåningerne ikke havde brudt deres ed, som det løse forlydende spredte sig i Sverrige, for at de ydede skat til de Danske fik de vel gøre, eftersom kongen af Danmarch var stærkt gået i land og at der var snaphaner i Skaane og Blegind, det kunne indbyggerne i almindelighed intet gøre ved, for 1) da der er mordere og røvere allevegne såvel i det ene som i det andet land, hvor krigen findes, 2) hvor en hær færdes, der medfølger altid slyngler og tyve for byttets skyld og disse snaphaner tog fra Danske såvel som fra Svenske.

Som nu kongen af Danmarch som tidligere nævnt kom imod Gedinge bro og da han erfarede at kongen af Sverrige marcherede imod Helsingborg, så vendte kongen af Danmarch sig mod Landtzcrone, gik forbi og slog lejr på den søndre side af Raa å, en mil fra Helsingborg, således at han kunne tvinge kongen af Sverrige til at slå lejr og ikke angribe Helsingborgs slot. Den 30 Octob. stod kongen af Sverrige foran Helsingborg og sendte en trompetér til kommandanten, oberst Jörgen Möller, om at han ikke måtte lade nogen båd eller bagage sejle fra Helsingborg skibsbro, ellers ville han brænde byen af. Kommandanten svarede, at kongen af Danmarch havde betroet ham fæstningen og skibsbroen, hvilken ordre han måtte efterleve. Derefter kom en anden trompetér og sagde, at kongen ville sende en højtstående officer til kommandanten, som skulle komme til fæstningens contrascarpe [ydre skråninger] og i kongens navn tale med kommandanten om noget, som kunne føre til hans eget bedste. Kommandanten svarede, at det ikke sømmede sig for ham at tale med Hanss Maijtz høje officerer, lang mindre at lade samme komme til contrascarp. Da denne trompetér kom tilbage med denne besked, rykkede hele infanteriet op tillige med nogle eskadroner til hest og indtog position 2 musketskuds afstand fra slottet. Derefter kom den tredje trompetér og lod kommandanten vide, at han straks skulle åbne slottets port, gå ud med sin garnison og lade kongens folk marchere ind igen og dersom han vægrede, ville kongen så indtage slottet med storm og da ikke skåne selv barnet i moders liv. Kommandanten svarede, at han tjente sin konge som soldat og hellere ville dø ærligt end leve i vanære; de Svenske kunne bare komme an, han skulle nok vide at tage kampen op med dem.

Derpå affyrede de Svenske nogle kanonskud på byen og trængte derefter ind i byen, hvor de fandt stort bytte ikke alene hos borgerne, men også af det omfattende danske træn [bagage], som havde fundet tilflugt der og nogle Danske, der fandtes i byen blev slået ihjel. I mellemtiden skød kommandanten kraftigt med kanoner og musketter og da de Svenske forlod byen, tog hans patruljer 50 fanger; 60 Svenske blev skudt ihjel, foruden heste, som gaderne var overstrøet med. Dagen efter bad kommandanten borgmester Bendt Piilcrone om, at han fra byen kunne sørge for proviant til slottet, eftersom hans garnison trængte til det. Borgmesteren svarede, at han nu i denne tid ikke kunne sørge for noget proviant, hvorfor kommandanten lod soldaterne gå ned i byen og selv tage proviant, således at slottet kunne blive forsynet. Men soldaterne tog ikke alene fødemidler, men endog næsten alt der fandtes, som gerne sker, hvor soldaten får begrænsede tilladelser og en kommandant må da søge proviant, hvor han kan få den.

Den 1 Nov. tog de Danske patruljer 6 Svenske og natten derefter 28 Svenske til fange. Den 2 Nov. kom en trop med 10 Svenske til hest og 4 delinger musketerer ind i Helsingborg by igen, hvilke plyndrede så groft, at næsten intet blev tilbage. Da de Svenske drog ud af byen, gjorde de Danske på slottet et udfald med 80 mand til hest og til fods, hvilke med stor succes truede de Svenskes bagtrop; af disse Danske blev dog major Bielche og en ritmester skudt.

Samme dag marcherede kongen af Sverrige fra Helsingborg og slog lejr i Baarsslöff på den nordre bred af Raa å, ligesom kongen af Danmarch nu stod på den søndre bred af samme å. Men dersom kongen af Sverrige denne gang var blevet stående i 3 dage ved Helsingborg, da havde Hanss Maijt. uden noget skud eller tab af mandskab fået slottet, for der var vel 3,000 mennesker inde på slottet ikke alene fra garnisonen, men også flygtede officerer, landsknægte, også kvinder og børn; derimod var der ingen forsyninger af proviant, så kommandanten havde stærkt forsynet sig ved, at han havde lukket flere ind end han kunne brødføde. I den tid de to hære således stod på hver sin side af denne å, opstod der hele tiden lidt tummel mellem parterne, så enhver kunne give og tage fanger og hug; dog er de Danske et gammelt folk og er gode til ridning, derfor fik de også broderparten af fanger og bytte.

Om natten imellem den 4 og 5 Nov. gik generalmajor Merheim ud med en dansk patrulje og tog 40 fanger. Samme nat løb kaptajnløjtnant Rebssdorff med nogle Danske ind i en svensk patrulje, så der blev fægtet bravt på begge sider; Rebssdorff tog 20 fanger, men mistede hen imod 16 til 18 af sine mænd. Den 5 Nov. drog kongen af Danmarch personligt ud med ritmester Krabbe, ritmester Rantzou og nogle andre kavalerer fra hoffet; disse angreb den svenske forpost, skød nogle ihjel og førte 20 fanger tilbage. Den svenske hær fik sit første knæk her ved Baarsslöff, for her startede den store sygdom med både hunger, dynd og skarn, for jorden omkring var meget blød og derforuden regnede det næsten hver dag, således at mandskabet altid var vådt og beskidt både af regn og dynd; hvorfor de Svenske altid siden kaldte den lejr ved Baarsslöff for lortelejren.

Den 9 Nov. om natten, klokken var 12, gav kongen af Sverrige ordre om, at hans hær i hast og i al stilhed skulle gøre sig klar til at marchere ved daggry. Kongens agt var at forbigå den danske hær og komme først til Gedinge eller Köfflinge bro, hvilket Hanss Maijt. også let kunne have gjort, dersom han var på march, før end de Danske var kommet i gang med deres march; men i daggryet

observerede kongen af Sverrige, at kongen af Danmarch var foran ham fuldt i gang med sin march, hvilket han i høj grad undrede sig over; begge hære vandrede næsten ved siden af hinanden, dog med en mils vej mellem hinanden og enhver kan tænke sig, hvor meget de passede på deres lunter, nu da de marcherede så tæt på hinanden. Grunden til denne march var, at de Svenske ville til Malmöe, hvilket de Danske ville forhindre.

Kongen af Danmarch gik ad landevejen fra Landtzcrone til Köfflinge, hvor han hurtigt passerede over broen og slog lejr omtrent ved Svenstrup på den søndre side af Gedinge og Köfflinge å.

Kongen af Sverrige gik fra Baarsslöff igennem Siirekiöbinge, Nöbölle, Reesslöff og indkvarterede sig ved lille Harrie nord for Gedinge å; hoffets kvarter var i Benstrup. Den 10 Nov. kom fyrsten af Plön fra sin residens Plön til kongen af Danmarch i lejren ved Svenstrup, hvor han tog afsked med sin bestilling som feltherre og trådte ud af tjenesten.

Noget tidligere den 30 Octob. red generalmajor Merheim med sine 2 regimenter ryttere fra Malmöe til den danske hær, så at fæstningen dermed fik luft og stod åben indtil den 11 Nov., da kongen af Danmarch posterede 1,000 heste foran Malmöe igen. Samme dag gik major Svanvedel i spidsen for en dansk deling og opsnappede 500 tønder korn, som skulle have været inde i Malmöe. I mellemtiden, hvor hærene ved denne å således lejrede sig overfor hinanden, placerede svenskerne nogle kanoner på den nordre side af åen og stak med gloende kugler landsbyen Houbye, som lå på den søndre side af åen og hvor de Danskes artilleriheste befandt sig, i brand. Bønderne, som gerne sker, fik den største skade, da deres gårde, sæd og alt hvad de havde, blev afbrændt, men de Danske led ingen synderlig skade på deres heste, undtagen nogle få, som i en sådan hast ikke kunne findes ved eftersøgning. Den 20 Nov. gik Merheim og oberst Reventlou med en deling danske officerer over åen om natten og lige ved den svenske lejr stak de Skarholts ladegård med nogle omliggende bondebyer og gårde i brand; omtalte gård og gods tilhørte grev Pontus de la Gardie. Nogle mente, at det skulle være gengæld for Houby; ligesom det brændte i ansigtet på de Danske, så skulle det andet brænde i ansigtet på de Svenske. Men den rette årsag var, at de Danske ville ødelægge såsæden og foderet for den svenske hær.

Lige efter at kongen af Sverrige havde taget stilling ved Harrie, lod den svenske overkrigskommissær Hendrich Örnfeldt udsende en skarp befaling om militærskat til den svenske hær, hvilken ordre blev forkyndt fra alle prædikestole; men da de danske kommandanter i Landtzcrone, Helsingborg og Christianstad erfarede dette, så lod de ikke alene en kontraordre udsende tvært imod Örnfeldts brev, at ingen under dødsstraf skulle understå sig i at tilføre den svenske hær noget som helst, men at de endogså med egne patruljer og med snaphaner flittigt overvågede alle veje, således at ingen kunne tilføre nogen forsyninger til den svenske lejr. Herefter kunne ingen komme frem med sine forsyninger, undtagen nogle få sogne omkring den svenske lejr, hvor danske patruljer eller snaphanerne ikke turde komme, så at der udbrød stor hungersnød i den svenske lejr. Hans Majestett havde engang intet andet brød på sit bord end bygbrød med lange skaller af byg i; de fleste af de fornemmeste drak rent vand, de gav gerne 10 sldr for en tønde øl, som ellers kostede 2 sldr og de fik 1 sk. for en potte igen af soldaterne. En potte brændevin kostede

5 sk., et brød som ellers koster 4 skilling, gav de 20 skilling for, et lispund smør 18 sk.; en rulle sort tobak, som bonden gav 2 sk. for i Landtzcrone, den kunne han få 9 sk. for i lejren. Mange blev trætte af krigen med denne store hungersnød og deserterede hemmeligt til Sverrige. (*Bello statim satiantur homines, cum cibo non satiantur*, Jac. Dup. i Gnom. Hom., p.m. 110). Men få af disse Svenske, som deserterede fra deres lejr, nåede til Sverrige; de faldt næsten alle i de ugudelige snaphaners hænder, for skovene blev så fyldte med disse blodtørstige mennesker, at de på det nærmeste besatte alle veje mellem Sverrige og den svenske lejr.

Blandt de Svenske var der som sagt ikke alene stor hunger, men endog en meget stor sygelighed, så at mandskabet døde i store flokke. Våbenhuse og klokketårne omkring lejren blev fyldt op med døde kroppe. På kirkegårdene lå store bunker af døde kroppe, sammenkastede på jorden ligesom store bunker brænde. Snedriverne ved digerne blev skjult fyldt med døde, foruden de talrige, som blev liggende på markerne, over hvilke man både red og kørte, hvilket var ynkeligt at overvære, at kristne mennesker ikke efter døden kunne få jord at dække sig under. De Svenske bekendte selv, at både i den først lejr ved Baarsslöff og nu i denne lejr ved Harrie døde over 3,000 mand. Men kongen af Sverrige forstærkede sig jævnlige med friske tropper fra Sverrige, for i de dage, hvor hæren drog fra Baarsslöff, ankom der 600 Helsinglændere ned fra Sverrige og nu ved Harrie kom oberst Baranoff ned med 800 finske ryttere og grev Löffuenhoffuet med et regiment ryttere, foruden andre. Kongen af Danmarch var også, grundet sygdom i hans lejr helt svag i mandskab, hvorfor han forstærkedes sit infanteri med marinere og matroser; dog vidste disse matroser intet synderligt om hvordan man opfører sig i et feltslag.

Til slut lod kongen af Sverrige afholde krigsråd, om man enten skulle vove et slag, for at hjælpe Malmö, eller om man skulle vandre tilbage til Sverrige, for det var ikke længere muligt at bo på feltfod både på grund af hungeren og af sygeligheden. Nogle rådede til, at det var bedste at trække sig tilbage, eftersom hæren var for svag; andre sagde, at det ville til deres største spot, dersom de gik tilbage, før de havde vovet eller udrettet noget, hvorfor det syntes dem mest tilrådeligt hurtigt at indlade sig i kamp, før hæren blev mere svækket, ”thi endnu”, sagde de, ”er voriss armee langt sterchere end fiendenss, och derfor kand wi nochsom være fienden bastant”. De senestes råd og overvejelser blev højt værdsat og til slut aftalt med at se fjenden i øjnene. To dage før de marcherede, begyndte de at pakke sammen og læsse på vognene.

Den 3 Decemb. stod hele den svenske hær parat hele dagen; om aftenen blev der uddelt krudt og givet ordre til at marchere lige efter midnat. Da klokken var 2 efter midnat, lod kongen afgive svensk løsen med 2 små feltkanoner og på timen stak de deres lejr i brand og marcherede ned til åen. De syge lå forbrændte i og udenfor hytterne; på nogle var hænder og fødder afbrændte og der kunne endda være liv i nogen af dem. Lejren var også ganske fyldt med døde hopper, af hvilke også mange blev brændt. Alt dette gav en usigelig modbydelig stank fra sig, som enhver kan tænke sig.

Hæren passerede i al stilhed over Gedinge å ved store Harrie, som dengang var tilfrosset og isdækket. Ryttere og dragoner steg af deres heste og trak dem efter sig over isen. To plankebroer var lagt direkte ovenpå isen, over hvilke artilleriet og transportkærrerne kørte, så at

alting kom heldigt over, undtagen en transportkærre, som sank i. Siden marcherede hæren til Lund og stillede op til slag på Lunde vang.

De Danske hørte godt de Svenskes løsen og så også deres lejr brænde, men de troede at de ville trække sig tilbage mod Sverrige, derfor var de rolige, indtil de fik information om, at de Svenske var gået over åen og straks blev der en sådan opstand i den danske lejr, at nogle officerer straks sprang op på deres heste med kun en støvle på, men muligvis var nogle af disse ikke gået tørstige i seng. Hvor stor mangel kongen af Danmarch end havde på folk, så befandt sig dog over 1,000 Danske sig denne dag langt ude på landet, som ikke engang vidste, at et feltslag var under udvikling; hvormed officererne ikke så lidt forsyndede sig, da de lod deres undergivne således strejfe omkring, nu hvor deres fjenders lejr var kommet indenfor deres synsfelt.

Nogle mente, at det denne gang var de danskes store held, at de Svenske tog opstilling ved Lund og ikke marcherede lige ind i den danske lejr for at hugge ned for fode, hvilket de sagtens kunne have gjort, for de danske forposter var underbemandede og deres lejr var endnu stadig rolig; andre mente, at dersom de Danske havde taget opstilling udenfor deres lejr, da havde de Svenske nok gået forbi dem mod Malmöe og ikke leveret noget feltslag. Herimod bedømte de fleste, at kongen af Danmarch ikke kunne gøre andet end at hindre kongen af Sverriges gennemgang til Malmöe, eftersom han tidligere havde taget opstilling mellem de Svenske og Malmöe.

Den Danske højrefløj blev kommanderet af generalløjtnant Friderich von Arensdorf, generalmajor Rantzou og generalmajor Merheim; infanteriet af generalmajor Schack; dette var alle kongen af Danmarchs generaler. Den svenske højrefløj blev kommanderet af generalløjtnant Fersen og generalmajor, grev Wittenberg; den venstre fløj af generalløjtnant Galle og generalmajor Schönleben; hele kavaleriet af general Aschenberg. Infanteriet blev kommanderet af generalløjtnant Schulz og generalmajor Mortagne; feltmarskal Helmfeldt kommanderede hele hæren.

Den 4 Dec., som solen stod op, begyndte denne hårde strid uden for Lund, nemlig på Lunde vang, hvor de Svenske havde taget alle bakkerne i besiddelse og afventede de Danske der. General Carl von Arensdorf med den danske venstrefløj stødte allerførst mod den svenske højrefløj, hvilke nogle mente, var den største og første fejl, at Carl Arensdorf stødte frem for tidligt, tilmed tøvede han ikke indtil han kunne få sine kanoner frem, for han begyndte at kæmpe med kun 3 regimentskanoner på den danske venstrefløj. Under den første træfning blev general Carl von Arensdorf hårdt såret i armen, så at han straks måtte føres ud af slagordenen og han døde af sine kvæstelser i Kiöbenhaffn den følgende 10 Dec.. Efter Arendorfs afrejse skulle generalmajor Sandberg kommandere den venstre fløj, men det varede ikke længe, før end Sandbergs rytteri blev trængt og slået på flugt; derefter angreb de Svenske så voldsomt det danske fodfolk på venstre fløj, at hvem som ikke ville nedhugges, måtte afmarchere. Kongen af Sverrige tog nogle ryttertropper til sig og forfulgte Sandberg personligt indtil Gedinge å, hvor Hanss Maijt. returnerede og gik ind i slaget.

I mellemtiden fortsatte Sandberg og hans rytteri lige imod Landtzcronen, hvor de ankom godt 3 timer før end den danske højrefløj standsede kampen. Det var Sandbergs enten forseelse, at han ikke vendte om, eller hans uheld, at han ikke kunne vende sine flygtende ryttere, nu hans fjende

havde standset sin forfølgelse af ham; fordi dette ikke skete, blev Sandberg senere afskediget. Dersom Sandberg havde kunnet stoppe sine ryttere og vendt tilbage til slaget, da var den svenske hær endnu på dette tidspunkt blevet slået af marken. Så skarpt gik det til både for den ene, såvel som for den anden. Den periode i hvilken den danske venstre fløj nu var borte, ændrede kongen af Danmarch i al hast den ene fløj til 2 fløje, men enhver kan vel tænke sig, hvor tyndt bemandede de var; ikke desto mindre kæmpede disse få så tappert, at de erobrede hele det svenske artilleri, beholdt det i 3 timer og kanonerede de Svenske kraftigt med det.

De Svenske veg nogle gange bag ved Lund og befandt sig meget stor nød, indtil kongen af Sverrige havde opgivet at forfølge Sandberg og nu kom tilbage for at undsætte sine egne, så det svenske artilleri blev langt om længe vundet tilbage og gik meget hårdt til den på begge fløje, men specielt for de Danske, for en eskadron skulle altid kæmpe mod 2 og undertiden mod 3 svenske eskadroner; de stod dog urørlige og kæmpede, indtil solen var gået ned, først da marcherede de fra valpladsen, dog kun i skridtgang, således at deres resterende fodfolk bekvemt kunne følge med. Kongen selv ankom til Landtzcrone noget efter at det var blevet mørkt, men styrkerne marcherede så langsomt, at de ikke ankom til Landtzcrone, førend klokken var 12 om natten. Hvor de Danske trak sig tilbage fra valpladsen, der demonstrerede de Svenske rigeligt hvad der kunne gøres, nemlig at hakke på dem, der gik tilbage, men den ene var lige så ked af kampbulderet som den anden og lysten til strid syntes at være ophørt for begge parter. De Svenske forsøgte dog 2 gange, at hugge ind på den danske bagtrop, men deres heste blev udmattede, for de Danske drejede omkring og slog skarpt fra sig; oven i købet var det nu blevet nat, så at de Svenske ikke kunne se, hvorledes de danske musketerer tog stilling bag digerne og uden varsel affyrede salver mod dem som ville forfølge. Ellers kunne man gøre opmærksom på, at de Danske under dette feltslag måtte i fægtning 12 gange og nogle regimenter måtte i fægtning 13 gange, hvilket sjældent sker og sikkert kun få soldater, som endnu lever, kan siges at have deltaget i et feltslag, hvorunder der forekom så mange sammenstød, som i dette slag ved Lund. De Svenske sagde selv, at slaget ved Lund var myrderi og ikke et feltslag.

Hvor mange officerer eller menige de Svenske mistede, kan jeg egentlig ikke foretage en vurdering af, eftersom ingen fik rigtige efterretninger herom. Generalløjtnant Galle, oberst Brochhussen, oberst Asthon, oberstløjtnant Larss Mörner, oberstløjtnant Siigerrot, oberstløjtnant Lode, major, baron von der Linde og 9 ritmestre blev på valpladsen, foruden mange andre over- og underofficerer, som blev dræbt og ingen fik deres navn at vide; der foruden mistede de vel 3,000 ryttere og dragoner foruden musketerer. Generalløjtnant Fersen og oberst Butberg blev taget til fange; oberst Christopher Gyldenstiern fik 18 sår, beholdt dog livet, men blev så svag, at han ikke mere kun bruges i krig. Oberst Robert Lichton fik den ene arm skudt i stykker og modtog desforuden 6 kugler i maveområdet, som aldrig kom ud; han var meget længe om at blive helbredt, var hjemme på andet år og kom så til hæren igen.

De Svenske mistede 12 rytter-estandarder, 6 dragon-estandarder, 8 faner og 1 par militære pauker.

Af de Danske blev oberst, grev Christian Christopher Holch, oberstløjtnant Friderich von Holstein, oberstløjtnant Jean Paul, oberstløjtnant Blychert, major Diebschydzt, major i Bylous regiment, major Erich Brochenhuss, ritmeste Friderich Gerssdorff, ritmester Pultz, ritmester Reventlou og ritmester Hop alle dræbt; oberstløjtnant Jörgen Brochenhuss blev nedtrampet af hestene, oberstløjtnant Kaaess, oberstløjtnant Bibou, oberstløjtnant Skilder, oberstløjtnant Claus von Ørtzen, major Rugenort, ritmester Brochdorff, ritmester Preen, ritmester Winterfeldt alle såret, foruden løjtnanter, kornetter, fænrikker og underofficerer, som enten blev dræbt eller såret.

Liste med de Danske, som blev tilfangetaget under slaget.

2 oberster, nemlig Sehested og Ørtzen, som begge senere døde af deres sår.

4 oberstløjtnanter, baron Schulenburg, Carl Adolf von Pless, Hanss Steenssen, Detharding.

4 majorer, Hagedorn, Lever, Devitz, Borger.

2 ritmestre, Brockenhuss, Salomon Hopf.

27 kaptajner, grev Reuss, Laubman, Kistner, Jollihofer, Winterfeldt, Daniel Lund, Jörke, Berendt von Kleist, Anders Jahanssön, Hutwalcher, Götmand, Weisenstein, Rebssdorff, Richter, Creivitz, Goliard Lytzou, Jokum von der Lühn, von Næven, Thomas Brandt, Halliborton, von Fagell, Anderss Dreijer, Stroby, Weisen, Kleiffs, Kennedy, Anders Meldrom.

4 kaptajnløjtnanter, Jenss Passberg, Holger Rosenkrandtz, Fleurken, N.N.

3 regimentsskvartermestre, Raawær, Tylles, von Hagen.

44 løjtnanter, Rosenkrandtz, Henning Giöe, Moenss Nielsön, Torkell Pedersön, Jens Christenssön, Peder Lassön, Sötke, Rebygger, Carl helm von Pless, Jacob Jost, Tepel, Hendrich Jacob, Meijer, Schultz, Sprenger, Buch, Spiegelberg, Richter, Jæger, Rudolf Meijer, Wagner, Dilleben, Mandtzfeldt, Petter Roluffsön, Jong, Nortmand, Petter Westfal, Myndorf, Jacob Bering, Hanss Gynther, Hanss Jansön, Hussby, Hanemand, Boije, Skeep, Guram, Marselius Koch, Tillemand, Mathias Mathiasön, Spech, Warius, Blanchar Diere, Sehefeld, Vieregg, Fuger.

6 kornetter, Frederich Christian Friis, Otte Krusse, Wortmand, Mutt, Wilhelm.

42 fænrikker, Gregers Daa, Jessper Buchwald, Benedix von Alefeldt, Niels Passberg, Lyche, Benedix Rantzou et..

9 feltpræster, mester Hanss Ramlösse, prepositus castrensis mester Klocher, hr. Peder Ramlössee, hr. Christianus Hoff, hr. Jonas Hagen, hr. Christian Möller, hr. Niclas Lorendtz, hr. Daniel Reneccius, hr. Christian Poffuelsön.

6 adjudanter, 3 auditorer, 1 regimentsskriver, 1 vognmester, 4 feltskærere, 7 trompetéer, 1 paukeslager, 4 studenter, 1 kongelig bogbinder, 2 kongelige bagere. Desforuden 1,325 underofficerer, menige og søfolk.

Hele det danske artilleri gik tabt, så de Svenske fik fat i 50 kanoner, store og små, omkring 17 estandarter, 2 estandardstænger, 38 faner og 3 fanestænger. På disse estandarter var udmærkede inskriptioner såsom: ”ett kæch mod er et gott harnisk”, ”dristige beijle förer bruden hiem”, ”höder du, saa slaær jeg”, ”lychen bær manden offuer bæchen”, ”noli med tangere” etc..

Mange danske blev adskilte under slaget, kom væk fra deres delinger og tog den vej, som de først fik øje på; nogle flygtede ned mod Ydsted, hvilke næsten alle senere blev taget til fange eller slået ihjel, undtagen nogle få, som kom ombord på skibe og derpå sejlede til Sælland. De fleste søgte ud i skovene og de blev næsten alle reddet, hvoraf nogle dog sluttede sig til snaphanerne. Det var en stor ynke at overvære alle de mennesker flygte, som ikke selv vidste, hvortil de flygtede, for de var så forvirrede, at de ikke vidste hvor Landtzcronen eller Christianstad lå.

Mange af de Svenske blev også spredt og presset væk fra deres delinger, som også tog flugten, men mange af dem blev opsporet af snaphanerne. Nogle steder på sletten mødtes både Danske og Svenske der var spredt for alle vinde; de lå i samme rum om natten, sov alle trygt og sagde intet ondt om hverandre.

De Svenske, som var blevet såret under slaget, søgte for de flestes vedkommende til Malmöe, for feltskærerne kunne ikke behandle så mange; Malmöes gader var helt fyldte med blodige og halvdøde mennesker, som ynkeligt råbte på at blive forbundet; de fleste af dem måtte klamre sig til deres heste natten over og næsten hele den påfølgende dag, førend de kunne blive forbundet.

Lige efter at kongen af Danmarch om aftenen var ankommet til Landtzcronen, blev en patrulje udkommanderet til at tage til den danske lejr ved Svenstrup om natten, for om muligt, at hente kongens penge og sølvbestik, hvilke også blev reddet. Den 5 Decemb. red kongen ud af Landtzcronen for at besigtige sine tropper, som stod udenfor byen. Hanss Majestett red til den højre fløj, løftede sin hat og takkede både officerer og menige, fordi de havde stået fast og kæmpet som ærlige soldater: ”Vi skal nok”, sagde han, ”haffue saadant udi hukommelse”. Men enhver kan tænke sig hvor usselt de på venstre fløj tog sig ud, da kongen red forbi dem og ikke ville sige ét ord til nogen af dem.

Den 7 Dec. rejste kongen over til Kiöbenhaffn og beordrede samme dag generalmajor Merheim med 1,000 ryttere og dragoner til Christianstad, da Merheim skulle være guvernør for fæstningen og tropperne ligge i garnison der, for Hanss Majjt. kunne alt for godt tænke, at kongen af Sverrige nu efter sin sejr ville give Christianstad en pantefogeds tilbud. Alt det andet mandskab, som var lejret i og udenfor Landtzcronen, blev overført til Sælland, således at de kunne komme i vinterkvarter under rolige forhold og friske op til foråret.

Efter slaget lejrede kongen af Sverrige sig om natten ved Lund og vidste ikke andet end at de danske enten stod i deres lejr eller lige i nærheden, hvorfor officererne om morgenen red ud på Lunds gader, anræbte befolkningen og sagde: ”ud, ud, burss, rett nu er Jytten her igien”.

Den 6 ditto om morgenen tog de Svenske ud til den danske lejr og blev liggende der i 8 dage for at hvile og forfriske sig; de kunne ikke til fulde forundre sig over de store forsyninger,

som fandtes der, ikke alene proviant men også af adskillige slags øl, vin og kostelige drikke foruden anden herlig bagage.

Den 7 ditto ankom rigsråd og generalløjtnant, grev Pontus de la Gardie med omtrent 3,000 mand til hest og til fods til lejren, men kongen af Sverrige havde ventet længe på dette mandskab for at bruge dem i feltslaget. Før kongen af Sverrige marcherede ud af den danske lejr, lod Hanss Maijt. offentliggøre denne nedenstående forordning:

Vi Carl af guds nåde Sverriges, Gottess og Wendiss konge etc. gør vitterligt, at såsom Gud, den allerhøjeste, nådigst har behaget at gøre vore våben imod vore fjender heldige, så at landet Skaane nu er mere, Gud være lovet, kommet i så meget større sikkerhed mod fjendens militære angreb, end det i nogen tid har været her; for den skyld vil vi, at vore tro undersætter kan leve i deres hus og hjem desto mere sikkert mod overgreb og plyndring, således at enhver så meget bedre efter økonomisk formåen og evne kan bidrage til vort militære underhold og forplejning; hvorfor vi her vil med og i kraft af dette strengt og alvorligt forbyde, at ingen, hvem han end er, høj eller lav, officerer eller menige, under dødsstraf herefter skal driste sig til at forlade lejren eller en marcherende kolonne i mere end et musketskuds afstand, uden at han er blevet særligt beordret i vor tjeneste efter vor nådige vilje og befaling. Den menige skal dog bekræfte sit hverv skriftligt med sin officers underskrift på en seddel; dersom han ikke kan gøre dette, skal han omgående uden nåde hænges på stedet, hvor han gribes og de officerer som ikke holder styr på deres folk, hvorved en sådan overtrædelse kunne afværges, skal være i største unåde.

Men bliver nogen kirke plyndret, hus eller gård røvet og den skyldige grebet, så skal han ikke alene lide hvad loven foreskriver, men endog officeren, som i sin forsømmelighed med at styre mandskabet er årsag til samme røveri, skal uden nåde straffes som enhver overtræder af sin herres befalinger.

Dette har alle, som er forpligtet, at rette sig efter.

Datum hovedkvarteret den 9 Dec. 1676.

CAROLUS.

(L.S.)

Heraf kan man klart se, at Hanss Maijestetz gode hensigter om beskyttelse af landmanden i Skaane skyldtes, at hans hær så lettere kunne ernære sig af landet. Men denne kongens strenge befaling fik ikke større effekt end den, at de arme skåninger, som var svenske undersætter, nu blev røvede og udplyndrede langt mere efter feltslaget end før.

Jeg vil her fremføre et eksempel med alle sine detaljer, som kan give den nysgerrige læser anledning til at udforske, om jeg taler sandt eller ej. Lige efter at feltslaget var afsluttet, drog løjtnant Jæsse Wissing i general Aschenbergs regiment til hest med nogle ryttere ud fra lejren og fratog først baron Jörgen Krabbe på Kraageholm 6 pragtfulde heste, senere tog han 32 fede staldokser fra w. Hanss Ramel i Löberöd, foruden hvad han tilvendte sig hos w. Otte Lindenou på

Borreby, såvel som fra andet godtfolk på landet. Med dette bytte marcherede løjtnanten op imod Helsingborg, eftersom kongen af Sverrige i de dage havde påbegyndt en belejring af Helsingborg slot. Da nu løjtnanten kom imod lejren, lod han straks en af de højeste officerer vide, hvad han havde trukket op og hvor langt han nu var kommet med byttet. Bemeldte høje officer skrev med egen hånd tilbage således: ”baron Jörgen Krabbe er her i lejren og har højlydt klaget over Dem til kongen; han har foræret kongen de to bedste heste, mod at få de andre tilbage og at De vil blive straffet, hvorfor De i nat, når alt er stille, indbringer hestene til mig; min tjener vil møde Dem i Walleberge, for at modtage okserne der og bringe dem op til Gottenborg”, etc..

Uanset at kongen tydeligt blev fortørnet over denne aktion, blev alting sådan udlagt, at løjtnanten ikke blev tiltalt og hvad som var borte, forblev borte.

Den 11 Dec. Marcherede kongen af Sverrige fra den danske lejr forbi Landtzcrone og kom den 15 ditto til Helsingborg med fodfolket. En del af kavaleriet blev stående ved Belteberge og en anden del i Saxstrup, for at de danske patruljer ikke skulle skade de Svenskes tros. Da nu alting var kommet forbi, drog tropperne fra Saxstrup til de andre ved Belteberge, hvor rytteriet og dragonerne blev stående medens fodfolket trak mod Helsingborg.

Gennem de samme dage lod kongen af Sverrige på en eftermiddags tid sætte mange nydelige landsbyer i brand omkring Landtzcrone, nemlig Toffte, Lille Hörsted, Store Hörsted, Ørrie, Tulstrup, Wadensöe, Sæby, Hærsslöff, Arrerup, Glumsslöff, Qvisstoffte etc.. De Danske troede vel, at disse byer blev afbrændt, fordi de Danskes heste ikke skulle have noget foder, men den rigtige årsag til denne store brand var, at de Danske ikke skulle få noget brænde til vinteren i Landtzcrone; dog blev dette siden meget fortrudt af de Svenske, for der hvor disse mange store byer var sat i brand, der fik de Danske siden en overflod af brænde fra tømmerværket, hvor en del kun blev halvt afbrændt; en del blev ikke ødelagt af ilden og de danske havde umuligt ikke ødelagt så mange byer og brugt dem til brænde, eftersom de kunne have fået til deres livs opretholdelse fra dem gennem hele vinteren. Ikke desto mindre afstedkom denne skrækkelige ildebrand så meget, at nogle 100 danske heste blev enten nedskudt af deres egne ryttere udenfor Landtzcrone, eller afleveret til natmanden, som med en god kniv gav dem dødsstødet, for på så kort tid og midt i vinterens hjerte, kunne ikke så mange fartøjer tilvejebringes, som hastigt kunne overføre rytteriet til Sælland.

Den 17 Dec. drog major Swanvedel med en patrulje ud fra Landtzcrone og tog 16 svenske fanger.

Den 19 Dec. lod Hanss Maijt. denne nedenstående forordning om snaphanerne offentliggøre:

Vi Carl af Guds nåde Sverriges, Gottess og Wendiss konge etc. gør vitterligt, at omend vi havde rimelige grunde til at regne dem for ulydige og uvillige undersåtter, som efter vor forrige forordnings indhold ikke har efterlevet at tilpasse sig og været os, som deres rette arvekonge og af Gud forordnede øvrighed, til tjeneste med troskab og støtte, og nu straks skal belægges med straf på liv og gods, så har vi alligevel dermed villet inkludere og holde hånden over de, som ikke af

uanstændighed, vrede og ondskab, men af uforstand eller tvang er trådt tilbage fra deres pligter, at de nu lærer mere, siden Gud den allerhøjeste har behaget at skænke os en så ønskelig sejr over vore og rigets fjender, angrer og som rette undersåtter vender om og yder os bistand med al mulig hjælp, således at de endnu herværende fjendtlige tropper med Guds mægtige bistand må blive fuldstændig udryddede og fysisk ødelagt, så at dette undertrykte lands forrige ro og fredelige tilstand kan blive tilvejebragt, hvilket fjenden uretmæssigt med våbenmagt uden rimelighed og årsag har frataget os og vore undersåtter. Vi formaner derfor her nådigt og befaler alvorligt alle dette lands indbyggere af hvilken stand de end måtte være, at de på ingen måde herefter indlader sig ved efterretninger og brevveksling med vore og rigets fjender, langt mindre går dem til hånd med hjælp og tilførsel af levnedsmidler og foder under den højeste unåde og straf.

Skulle nogen imod dette vort strenge forbud og imod sin troskabspligt understå sig i at transportere den mindste smule til Christianstad og/eller Landtzcronen og vore fjender, eller bringe den ringeste underretning, som det hidtil har forekommet, om vore forhold, om vore troppers marcher og andet forehavende, da vil vi straks konfiskere sammes hus og ejendom, lade gården afbrænde og uden nogen nåde dødsdømme dem der findes skyldige som menedere og forrædere, andre til afsky og advarsel. Men den som indfinder sig hos os med information og efterretninger om fjendens forehavende og hans patruljer, når de går og når de kommer og på en eller anden måde tilføjer dem skade og hindring og ellers frivilligt og uafhængigt bringer alle slags småbidder af information til os og vor hær, dem vil vi møde med al kongelig nåde, beskytte og beskærme og belønne hver og en efter værdi og fortjeneste. For at vi så meget mere kan være sikre på, at dette vort åbne brev kommer de berørte til disposition, bliver det oplæst i alle kirker på de første dage med prædiken, for vi befaler hermed først alle provster, at de sætter deres underskrifter og segl på og sådant straks sender fra den ene til den anden; således at alle præster i deres provstier får en afskrift heraf og tillige sætter deres underskrifter og segl på. Således, at når vi får den samme original tilbage i vor hånd, vi deraf kan se og erfare om nogen har tilsidesat denne vor forordning, forholdt sig passiv og frækt ansporet til straf og unåde. Alle, som er pligtige, har herefter sig lydigt at rette. Til yderligere troværdighed og vidnesbyrd har vi underskrevet dette med egen hånd og bekræftet med vort kongl. Segl.

Datum hovedkvarteret Belteberge den 19 Decemb. 1676.

CAROLUS.

(L.S.)

Den 15 December nogle timer før dag kom det svenske infanteri til Helsingborg by og begyndte straks at arbejde inde i byen med at lave afspærringer og sætte palisader tværs over gaderne, således at de Danske ikke med enten udfald fra slottet eller fra Sæland kunne overrumple dem uventet. Det var sælsomt, at de Svenske inde i byen angreb slottet og ikke én mand, undtagen en lille ryttervagt, befandt sig på landsiden af slottet, så at kommandanten, oberst Schönefeldt hver nat kunne lade bud gå over til Helsingör og modtage besked tilbage, når han ville; ja, 40 danske ryttere red en nat ud af slottet mod Hallands ås, hvor de ved Torekov fik både og fartøjer og kom uskadte over til Sæland. Samme dag som de Svenske flyttede ind i Helsingborg, kom også

kommandør Johan Wiibe med 4 danske fregatter og lagde sig udfor Helsingborgs skibsbro, hvor han med uafslædig kanoneren tilføjede både de Svenske og husene i byen stor skade. Kommandanten på slottet kanonerede også kraftigt på byen og den første dag fyrede han ikke mindre end 14 tønder krudt af; på slottet havde han kun en mortér; den brugte han også jævnlige og i særdeleshed lykkedes det for ham en gang, at en af hans granater faldt ned i en nabogård til slottet, hvor de Svenske havde deres fyrværkeri. Omtalte granat antændte de Svenskes krudt, så at både gården og alt dets fyrværkeri sprang i luften. De Svenske fortsatte dog med at kaste granater og sten ind på slottet, men uden nogen særlig effekt, for ikke mere end 2 eller 3 Danske blev sårede; muligvis hjalp det, at mandskabet altid var ude på volden og i gården.

De Svenske truede kommandanten med, at de med deres miner ville lade ham og hele slottet sprænge i luften, men det var intet andet end et påfund. Kommandanten fik hele tiden bud fra Helsingör og blev ikke alene forsikret om militær undsætning, men han kunne også læse det signal, som han modtog med raketter, at han helt bestemt ville blive undsat efter et par dage. Han havde ingen mangel på enten mandskab, proviant, ammunition, men alting i overflod. De Svenske var heller ikke kommet nærmere nu, end de var på den første dag, de begyndte at belejre slottet. Ikke desto mindre lod han sig dog forskrække eller muligvis, som de Svenske selv sagde, bestikke med 1,000 dukater og med nedsættende omtale af de Svenske selv, indgik han en aftale på nedenstående vilkår.

Aftale, ifølge hvilken den danske garnison i Helsingborg under oberst Schönefeldts kommando, bestående af 700 mand marcherer ud.

- 1) Fæstningen skal, efter at aftalen er underskrevet, fuldstændig afstås.
- 2) Udmarchen skal ske straks uden over- og undergevær, krudt, kugler og faner; officererne og de menige skal udvise den opførsel, som de kongl. svenske måtte have udvist, dengang kommandant Hestskoe marcherede ud.
- 3) Alle vogne, heste, ryttermunderinger, estandarter, faner, det røde flag, pauker og trompeter skal forblive i fæstningen, så mange der nu findes og man kan intet deraf lade følge, eftersom det ej heller har været tilladt oberstløjtnant Hestskoe.
- 4) Artilleriet forbliver totalt stående som det nu virkelig forefindes og der tillades ikke den kongl. danske kommandant at føre mere bort, end hvad Hestskoe tog med sig; i øvrigt skal en inventarliste overleveres af den kongl. danske artilleriskriver til den kongl. svenske artilleriskriver.
- 5) Alle levnedsmidler skal optegnes af proviantmesteren og specifikationen over det skal tilstilles den kongl. svenske proviantmester; alle levnedsmidler skal forblive urørte.
- 6) Kommandanten garanterer, at ingen skjulte miner eller noget krudt, som kunne gøre skade, ligger skjult i fæstningen.
- 7) Det tillades hermed hver og en af kongl. Majjtz til Danmarch officerer og menige soldater sikkert og uforstyrret at drage ud medbringende et stykke mad.
- 8) Det er hævet over enhver tvivl, at kommandanten vil gøre sit bedste for at få løsladt oberstløjtnant Hestskoe.

- 9) Så snart fæstningens overgivelse er foretaget, så tillades det trommeslageren på broen at lade trommerne røre.
- 10) Alle nationale undersåtter, som hører under Hanss kongl. Majtzt til Sverrige land og provinser og er forbundet med pligter, af deslige også overløbere fra hæren og ellers undvegne fanger skal straks udleveres.
- 11) Det antages også på kommandantens løfte, end ingen anden hånd bruges i underskriften end hans egen.
- 12) Så meget som den svenske kommandant og hans officerer har været tilladt med linned og nødvendig mad og drikke, skal også godtgøres disse officerer; de menige skal også forundes deres madposer forsynet med tilstrækkelig mad.
- 13) Hvad som den svenske proviantmester, feltskærer og andre civile embedsmænd af de Danske har været tilladt at medtage, skal også tilstedes af den svenske side.
- 14) Det samme fartøj, hvormed de skal overføres, skal uhindret passere frem og tilbage.
- 15) Der skal være mulighed for ærlig begravelse af de 2 døde kaptajner efter anmodning, ligesom de efterladte syge skal forsynes med nødvendig spise og drikke.

Datum d. 30 Dec. 1676.

M. SCHULTZ

G.A. VON SCHÖNEFELDT.

Af ovenstående overenskomst ser vi, at kommandantens mening var, at han og hans undergivne straks skulle overføres fra Helsingborg til Sælland, men vi ser også, at kommandanten dermed havde gjort en fejl, ved at han ikke i aftalen udtrykkeligt havde angivet tid og sted for, hvornår han og hans mandskab skulle overføres; hvorfor der af de Svenske siden blev forklaret og betydet, at de Danske til fulde skulle overføres efter aftalen, men det stod i svenskernes magt, hvor og hvornår de skulle overføres. Denne garnison, som bestod af 700 mand til hest og til fods foruden officererne, måtte nu i den hårde vinter marchere igennem Sverrige og Jempteland på langs og ankom til Trundhiem i Norge anno 1677 den 12 junii, men da var de ikke flere end 2 kaptajner, 140 musketerer og 14 ryttere til fods. Af dette eksempel kan en kommandant lære at være meget forsigtig og slet ikke godtroende med sine aftaler. Kommandant Schönefeldt blev anno 1677 den 8 Aug. i den danske lejr ved Landtzcronne fradømt sin ære, hans kårde blev af bøddelen brækket itu og han som en forbryder omgående udvist fra Danmarch.

Ellers kan man her bemærke: 1) At den svenske kommandant Hestskoe holdt ud i Helsingborg slot i 4 dage, men den danske kommandant Schönefeldt holdt ud i 16 dage, 2) At kongen af Danmarch under sin belejring af Helsingborg mistede ikke mere end 26 eller 27 mand; derimod har kongen af Sverrige under denne belejring mistet mere end 1,000 mand og det ikke så meget ved Gideons sværd som Herrens sværd, for sygdommene var heftigst denne gang udenfor Helsingborg, i de sidste 6 dage hvor svenskerne lå for Helsingborg, da døde der 1,500 mand, hvilket er både sandt og vist. Under den periode kongen dengang marcherede fra Helsingborg og Belteberge sås mange estandarder og faner ligge på vogne, under disse faner var der ikke én mand;

mange kompagnier til hest førte deres egne estandarder og der var kun 2, 3 eller 4 mand i hvert kompagni. I de byer, hvor hæren stod, døde bondebefolkningen næsten alle, ligesom i de andre nabosogne og hvorhen de Svenske vendte sig mest, der døde også de fleste, men hvor de ikke færdedes, såsom i fjernere sogne, der døde ikke flere end sædvanligt; hvoraf man kan danne sig en formodning om, hvor smitsom denne sygdom har været. Men ligesom soldatersygen nogle år er mere udbredt end andre, så sker der gerne det, at når sygdommen hærger i den ene hær, så vil den også påvirke den anden hær, hvilket de Danske også blev udsat for i dette felttog. Men i særdeleshed blev den danske garnison i Landtzcronne på denne tid stærkt plaget af denne hovedsygdom, så at talrige døde i byen. Men kongen af Danmarch lod hver 14 dag garnisonen udskifte med friske folk fra Sælland og de som havde befundet sig i byen, blev overført til Sælland igen og således blev sygdommen standset i Landtzcronne, så at alle var raske om foråret, da den danske hær samledes der udenfor byen til felttog.

Nogle mil omkring Belteberge var på denne tid en sådan elendighed at skue, at et menneskehjerte måtte bløde, for ikke alene var de smukke byer nedbrudte, opbrændte og på ondsksfulde måder ødelagte, men også i de ruinhuse, som kunne blive stående, var der fyldt med døde; få kom på kirkegården, men de fleste, som blev begravet, de blev begravet på møddinger, i snedriver og under gammelt halm i husene. Gaderne og markerne lå endda fulde af døde mennesker og heste på kryds og tværs oven på hverandre, så at her lå et menneskes legeme på et øg og der lå et dødt øg på et menneskes legeme. Af dette kan vi gætte på, hvor meget Schönefeldt kunne have ødelagt de Svenske, om han havde holdt slottet noget længere, hvilket han vel kunne have gjort, for de Svenske var ikke stærke nok til at løbe storm imod den stærke garnison og kunne på anden måde ikke få den ud af slottet.

De fleste danske fanger, som blev taget under Lund slaget, kom noget efter i deres tidligere frihed igen, for næste juleaften blev 375 udvekslede og den 3:die juledag blev 106 udvekslede; 500 hollandske matroser sendte kongen fra Gottenborg til Holland uden løsepenge med en venlig skrivelse herom til General-Statens. Omtrent 200 Tyske tog tjeneste under kongen af Sverrige. Resten af de lundiske fanger, som vel kunne have været omtrent 140 mand, gik til grunde imellem Lund og Crop, som er en 6 mils vej, muligvis fordi de var sårede og ikke kunne blive forbundet.

I den periode hvor kurfyrsten af Brandenburg havde erobret Wolgast og siden gået i vinterkvarter, gik feltmarskal Mardefeldt med 4,000 Svenske og 36 kanoner mod Wolgast igen og belejrede den forgæves i 6 uger; den 5 Jan. I dette år iværksatte Mardefeldt en generalstorm på Wolgast, men blev stødt tilbage og mistede omtrent 300 mand foruden officerer. Anden dag derefter kom den brandenburgiske generalmajor Schweriin med nogle tropper over på øen Ysedom og forsynede Wolgast med friske folk og anden nødvendighed.

Den 19 Aug. overgav Anklam sig til kurfyrsten ved kapitulation, efter at han havde mistet over 3,000 mand foran samme fæstning.

Den 3 Sept. fik kurfyrsten Löckenitz efter kapitulation og den 30 Septemb. fik han Demmin ved kapitulation.

Den 27. Maji måtte Zwinger skansen foran Stade overgive sig betingelsesløst til de allierede; garnisonen var på 130 mand og blev krigsfanger.

Midt i Julio måtte den stærke fæstning Stade på grund af hunger give efter for de allierede, efter at have været under blokade i et år. Dermed var Bremen stift og Fehrden helt ude.

Den tredje Bog om den Nordiske Krig i året 1677.

Arma gerunt homines, sed regit arma Deus.

Når vi ret betragter hele denne krigsperiode, da finder vi dette år, som værende det mest bemærkelsesværdige og ubestandige i hele krigen, for i intet år har disse nordiske konger slået så stærkt på hinanden, som i dette år. Men alting går dog galt for den som mister søen; for i Norden er det langt bedre at vinde til søs, end at lide et nederlag til lands.

Efter at kongen af Sverrige havde erhvervet sig Helsingborg slot, blev Hanss Maijt. stående ved Belteberge indtil den 8 Jan., hvor tropperne begyndte at marchere og forlod så Belteberge den 9 Jan. Samme dag drog oberstløjtnant Svanwedel ud af Landtzcrone med en dansk patrulje for lede efter efterladenskaberne af de Svenske og fandt 1 løjtnant, 1 korporal og 22 svenske ryttere; 7 af disse Svenske blev skudt ihjel, men de andre blev taget til fange. Den 10 ditto tog Svanwedel 1 korporal, 1 vejviser 1 rytter og 7 musketerer. Den 11 ditto opsnusede han her og der 37 musketerer og 6 ryttere, som alle blev dræbt af skud. Den 16 ditto var han atter ude, skuddræbte 12 Svenske og tog 1 løjtnant, 1 korporal og 4 ryttere til fange. Årsagen til at Svanwedel i disse dage var så heldig, var den, at de Svenske ikke fulgte deres tropper, men spredte sig omkring mellem bygderne, som om der ingen fare var på færde. Kongen gik på sin march igennem Taarlöse og så lige op til Christianstad, men generalmajor Schönleben drog med 4 henimod 500 mand til Lund, hvor han byggede palisader foran byen, holdt bispens gård i beredskab og blev stående der vinteren over. Takket være denne garnison i Lund kunne de Svenske ikke alene opretholde forbindelse mellem Malmöe og lejren udenfor Christianstad, men de kunne endog dermed forhindre de danske patruljer fra Landtzcrone i at hente livsfornødenheder på den søndre slette; men derimod kunne de Svenske selv oppebære alle militære skatter fra sletten.

Både høje og lave officerer sagde offentligt, at de indenfor få dage let ville kunne tage Christianstad. Muligvis beroligede de sig selv med den stærke frost, som syntes at kunne favorisere deres hensigt, idet Helge å og moradset, som ellers var et værn for byen, nu på denne tid var så fast og tilfrosset, at de Svenske havde kunnet angribe byen hovedkuls uden hindring, ligesom de Danske gjorde. Men de Svenske var heller ikke så stærke, at de turde eller kunne vove et farligt spring op på volden, tilmed begyndte vejrliget at skifte over til en smule tøj, så da de Svenske ankom til Christianstad, var åen og moradset ligesom et mindre hav.

Lige efter at slaget ved Lund var overstået, lod Gabriell Hijldetand, som før krigen havde været borgmester i Helsingborg, ligeledes Niells Nielssön, kromand i Marcheröd, deres åbne brev forkynde fra prædikestolen, hvor de indkaldte almuen i Lugude, Söndre Aasboe, Nörre og Bierre herreder til et møde i Marcheröd d. 21 Decemb. næstfølgende og aflevere deres bøsser, spyd, bly, krudt og kugler der, overfor hvilke de på kongl. Majj:tz vegne gav snaphanerne tilsagn om at deres brøde og forseelse skulle være dem tilgivet, hvis de herefter ville afstå fra deres forehavender etc..

Denne stævning blev ganske vist forkyndt fra prædikestolene, men havde ellers ingen virkning, for ingen mødte disse øvrighedens repræsentanter. Efter dette kom magister Anders Stoby, professor i Lund, på den tanke, at han som indfødt Skåning med sin veltalenhed i høj grad kunne råde snaphanerne til at afstå fra deres ugudelige levevis, men han blev lige så lidt respekteret som de 2 foregående repræsentanter; for at dæmpe noget sådant fordres højststående mænd med myndighed og fornuft. Etc..

Som nu kongen af Sverriges indså, at snaphaneriet ikke på denne måde kunne standses, lod Hanss Maijt. publicere nedenstående nådes-forordning fra alle prædikestole:

Vi Carl af Guds nåde Sverriges, Gottiss og Wendiss konge etc. gør vitterligt, at så som vi i denne tid på adskillige måder har måttet opleve store forhindringer under vore hidtil gennemførte felttog med særlig misfornøjelse, som følge af at indbyggerne i disse provinser Skaane og Blegind på en eller anden måde har udvist troløshed og ulydighed mod os, deres retmæssige edsvorne øvrighed, men i særdeleshed med, at en del er gået til fjenden til hænde med både efterretninger om os og vore hæres marcher og tilstand med stor villighed og bistand, såvel som med rigelige tilførsler af allehånde levnedsmidler og alle slags stykker proviant; på samme måde har andre rottet sig sammen ved almindelige veje i skovene og der pågrebet, nedskudt og udplyndret mange af de forbipasserende rejsende; selv om vi i alt med største berettigelse har kunnet få den, som findes skyldig i noget sådant, idømt vor unåde og strenge straf, især fordi de ved hjælp af os adskillige udsendte forordninger så strengt er hindrede og advarede imod det, da må ikke desto mindre enhver påskønne, hvor meget det er os en hjertesag, i nævnte provinser og for alle som bor og bygger der, godt at tilsikre nåde, frelse og velfærd, således at deres brøde af os ikke vil blive tænkt som sådan, men de skal være forskånede for al straf, da vi nådigt forventer, at hver eneste erkender denne nåde med skyldig underdanighed og siden ved tegn på sådan utroskab derefter passer bedre på med at gå fjendens ærinde med nogen bistand eller hjælp, hverken med efterretninger eller tilførsel af proviant til Christianstad eller noget andet sted, men yde samme underdanige tjenester for os, som deres lovformeligt kronede konge og herre, ved demonstration af, at om de har noget at sælge og afsætte, da at føre det over til vor hær, hvor de ikke alene bliver beskyttet mod al overlast, men endog straks skal få den præcise betaling i rede penge; ej heller mere forøve overgreb eller snaphaneri, men fuldstændigt afstå fra det. Eftersom vi bedre vil forebygge det sidstnævnte fælles for alle sogne, såvel særskilt som hver for sig i særdeleshed, hvor sådanne amoralske gerninger er forøvet, vil vi hermed have det på det strengeste forbudt, således at de i flittig samdrægtighed arbejder på, hvorledes al snaphaneri kan blive afskaffet hos dem og om nogen ville fortsætte dermed, vil vi, at al den skade, som kan være forårsaget af dem, der opholder sig i skovene, skal afskyes af hele sognet; såfremt der findes nogen med så slet natur, at han ikke vil følge den vej til nåde, som vi hermed lader stå åben for ham, men også herefter fremdeles forøver sådanne grove troløse gerninger, da skal samme, hvis han bliver pågrebet, uden nåde ikke alene blive afstraffet, men endog hans gård og ejendom konfiskeret og blive foræret væk til andre, som udviser troskab og redelighed.

Hermed har alle, som er pligtige, underdanigt at rette sig efter. Til yderligere troværdighed har vi underskrevet dette egenhændigt og med vort kongl. segl ladet bekræfte.

Datum Wæ den 14 Jan. 1676.

CAROLUS. (L.S.)

Imedens dette skete, overrumplede og tilfangetog svenske patruljer nogle snaphaner, hvilke nu på den tid, andre til eksempel, blev mishandlet således. Først blev de sat i rang som natmænd, så

at de som fanger i Wæ først måtte udslæbe og derpå flå døde hopper og de som sad i Malmöe måtte rengøre retirader og klosetter, hvilket mesteren fandt sig en god del besværet over, at han skulle fratages det som med rette tilkom ham. Da de nu var blevet udlært i det håndværk, blev de overgivet til bøddelen, som knuste deres arme og ben og lagde hver af dem på 4 stejler. Det vakte så stort ubehag hos snaphanerne, at de i hobetal trak sig tilbage til Landtzcronen og opholdt sig der i nogle dage, indtil nogle få af dem drog over til Kiöbenhaffn for at erfare hvorledes vindene blæste der. Disse udsendinge kom hurtigt tilbage og forsikrede deres kammerater om, at den danske hær om foråret ville vende tilbage til Skaane. Deraf fik disse fugle mod igen, så at de igen drog opad mod skovene, ja, de blev ligesom Daniels gedebuk som, når et horn blev brækket af, voksede der 4 ud igen: når en snaphane blev dræbt, så kom der 10 igen i hans sted.

Den 2 Febr. kom en gruppe snaphaner på Finnie sø i konfrontation med oberst Abraham Cronhiort, major Jonas Oldengreen, løjtnant Creutz og 6 eller 7 svenske dragoner. Med det samme obersten blev opmærksom på disse karle, trak han sig straks tilbage med sine ledsagere til nærmeste bondegård, hvor han med bøsser og pistoler forsvarede sig en halv times tid; til slut brød snaphanerne ind, dræbte de menige med skud og bragte obersten, majoren og løjtnanten som fanger til Landtzcronen. Disse løstgængende landsknægte ville nu ikke længere kaldes snaphaner, men lod sig titulere som friskytter, hvilket navn de siden beholdt hos de Danske.

Den 30 Jan. forlod oberstløjtnant Wortmann Landtzcronen med omtrent 80 heste, marcherede forbi Helsingborg og kom ved Fleeninge over en svensk gruppe på 60 heste, som skulle eskortere noget svensk gods op ad Lauholm til. 30 Svenske blev dræbt og 11 tilfangetaget; resten reddede sig med flugt til Helsingborg. I begyndelsen af Febr. tog dem fra Landtzcronen en svensk regimentskvartermester og en feltskærer til fange. Ved samme tid tog en dansk patrulje fra Christianstad nogle svenske vogne med ammunition, som kom fra Sverrige og skulle til lejren i Wæ. Den 10 Febr. førte snaphanerne 3 svenske løjtnanter og en fenrik som fanger til Landtzcronen.

Omgående efter at kongen af Sverrige havde slået lejr ved Wæ, en lille mil fra Christianstad, beordrede Hanss majestett nogle 100 mand til Blegind for at indtage de forskansede områder, som de Danske havde inde i provinsen. Denne plan lykkedes fint for de Svenske, fordi Blegind nu ved denne tid var adskilt fra de danske, både til vands grundet den strenge vinter, hvor havet ikke kunne besejles, ligeledes til lands, fordi Helsingborg var væk, Christianstad blokeret og de Svenske befandt sig rundt omkring Blegind, både i Skaane og Sverrige.

Den 8 Jan. om natten kom oberst Axel Wachtmeister, oberst Sviinhoffuet, oberstløjtnant Carl Gustav Skytte og oberstløjtnant Gustaff Haard med omtrent 800 Svenske i den hensigt, at de hurtigst muligt ville entre og bemægtige sig de 2 danske skibe, som lå udenfor Carlshaffn. Men skibskaptajnerne var godt på vagt med deres sager, så de havde tidligere ladet isen save, specielt omkring skibene, således at da svenskerne kom hurtigt farende, blev hen imod 200 af deres mænd både skudt og druknede, hvorefter de andre trak sig tilbage.

Generalmajor Merheim kommanderede nogle tropper fra Christianstad, som skulle forenes med nogle fra Blegind og siden støtte Carlshaffn skanse. De fra Blegind mødte op på fastsatte tidspunkt og sted og de marcherede alle til Asserum bro, hvor de stødte på nogle svenske tropper,

men efter et temmelig skarpt angreb, måtte de Danske vige tilbage, fordi deres tyske officerer ikke rigtigt var fremme i skoene. Som nu skansen ikke denne gang kunne støttes, da overgav kommandanten, kaptajn Hanss Ernst Krumsee sig under den betingelse, at han og hans undergivne garnison skulle ledsages til Christianstad sikkert og frit. Men da de Danske var kommet ud af skansen, måtte de lade sig nøje med, ligesom Helsingborgs garnison, at spadsere igennem Sverrige på langs over Jempteland til Trundhiem i Norge. Først næstkommende Junio ankom denne kaptajn med 4 løjtnanter, 1 fenrik, 2 artilleriofficerer, 7 underofficerer, 4 artilleriknægte og 37 menige til Trundhiem; resten gik til undervejs. Dengang kommandanten på skansen havde overgivet sig, højste de 2 danske skibe sejl og sejlede til Kiöbenhaffn; de Svenske foregav, at skibene som lå ud for skansen, burde have fulgt skansen og eftersom det ikke skete, så skulle garnisonen af den årsag vandre igennem Sverrige til Trundhiem. Men for at sige det lige ud, så havde skansen sin kommandant og skibene deres eskadre-kommandør; den ene havde intet at kommandere hos den anden, ej heller blev skibene berørt i overenskomsten, muligvis fordi kommandanten intet havde med at befale over skibene.

Efter Carlshaffns skanse var vundet, gjaldt det Christianopel. Vel havde grev Pontus de la Gardie sidste år i Nov. angrebet Christianopel (nogle ville sige, at han der mistede 500 mand), men han fik straks derefter ordre fra kongen om, at han skulle forlade fæstningen og begive sig med sit mandskab til Lund, hvilket tidligere er omtalt. Den 15 Jan. dette år kom oberst Tungell og oberst Gyldenstiern til Christianopel med nogle 100 mand og de lod straks opstille batterier, hvormed de bombarderede byen. Kommandanten Lytzou ydede vel nogen modstand, men eftersom Carlshaffns skanse var borte, Christianstad blokeret og al hjælp afskåret, overgav han sig betingelsesløst d. 25 Jan., så at både officerer og menige blev krigsfanger. Iblant de Danske var 70 indfødte fra Blegind og Gynger, hvilke omgående blev skilt ud fra de andre og hængt på stedet.

Således havde kongen af Sverrige formedelst sin gevinst ved Lund nu allerede ikke alene tilbagevundet Helsingborg slot, men endog hele provinsen Blegind med sine to fæstninger, foruden at Hanss Maijt. tillige holdt Christianstad blokeret. *Ex qva una re videre licet, qvantum in victoria positum sit, et qvam sit periculi plenum, facere adversum prælium.* Phil. com. lib. 2. p. m. 381. Ingenting er så voveligt og farligt, som at levere et feltslag.

Da nu hele Blegind var taget tilbage, havde rigsråd, baron Johan Gyldenstiern ladet sammenkalde almuen i Blegind, hvilke også efter ordre straks mødte op, alene undtaget dem fra Lister herred og især dem fra Nessum sogn, hvilke 3 gange blev tilskyndet, førend de kom frem.

Gyldenstiern lod først oplæse sin fuldmagt for almuen, lydende sådan her:

Vi Carl af Guds nåde Sverriges, Gottiss og Wendiss konge gør vitterligt for enhver og i særdeleshed alle indbyggere og almuen i vore provinser Skaane og Blegind vedrørende forhandling og aftale for nogle opgaver, som angår vor og vort riges forsvar og beskyttelse samt alle indbygges og den almene sikkerhed og i kraft af dette åbne brev, har vi nådigt givet i opdrag og betroet vor og vort riges tro mand, råd og cancelliråd, os elskelige, velbårne hr. Johan Gyldenstiern, at varetage sådanne. For det er vor nådige vilje og befaling, for samtlige ovennævnte indbyggere både af almuen og andre i vore provinser Skaane og Blegind, at de ovennævnte i alt hvad vor og vort riges råd med hvad han kan foreslå på vore vegne eller lade foreslå, ikke alene fatter fuldkommen tillid til, men også i alt udviser den villighed, som vi nådeligt forventer

fra alle vore tro undersåtter, som har rigets velfærd og tryghed som hjertesag. Idét vi dem hermed forsikrer, at hvad hr. Rigsråd med det, som følge af denne dertil givne fuldmagt behandler og vedtager, det samme bliver af os opfattet som godkendt og fuldt ud stadfæstet. Til yderligere troværdighed har vi underskrevet dette egenhændigt og bekræftet med vort kongl.segl.

Datum hovedkvarteret Wæ, den 28 Jan. 1677.

CAROLUS

Efter denne fuldmagt var oplæst, holdt Gyldenstiern en vidtløftig tale til almuen om nogle indbyggerses troløshed mod deres herre og konge, da disse havde gået rigets fjender til hænde med al mulig assistance, formanede de som havde begået noget sådant, at de herefter skulle gå kongen af Sverrige, deres rette edsvorne herre og konge til hænde igen. Hanss kongl. Majjestett ville i sin nåde regne dem som sine tro undersåtter. Men umiddelbart som en forsikring, sagde han, skulle samtlige i almuen underskrive nogle punkter, som kunne overleveres til Hanss Majjt.. Herpå blev alle præster indkaldt og de fik alle udleveret et eksemplar af nedenstående punkter, hvilke de sammen med alle mænd i hvert sogn måtte underskrive:

Såsom Hanss Kongl. Majjestet af Sverrige, vor allernådigste herre og konge, har givet fuldmagt til Sverriges riges råd og cancelli-råd, den højvelbårne herre, hr. Johan Gyldenstiern, at tilbyde os almindelige mænd boende i NN. sogn og NN. herred sin kongl. gunst og nåde, derhos os af nåde har ladet fritage for straf og tilgivet hvad forseelser vi hidtil af uforstand, ondskab og vrede kunne have begået imod vor omtalte høje nådigste konge; hvorfor vi alle i allerdybeste underdanighed takker Hanss Kongl. Majjt. med den tak han tilkommer: For al denne høje nåde og kongl. gunst lover samtlige i almuen ubrydeligt at overholde nedenstående punkter, nemlig:

- 1) Vi lover at aflevere alle vore geværer, såsom bøsser, pistoler, håndvåben og hvad navn dette end måtte have, ligesom bly og krudt og aldrig mere i vore livsens dage bruge bøsser eller geværer i vores huse og hvem der gør det og forefindes med det, har forbrudt sit liv og sin fremtidige velfærd. Til sikker forvisning om, at vores geværer leveres til i morgen, stiller vi 6 mænd som gidsler for sognet, som er NN.. Når geværene er afleveret, skal gidslerne gives tilladelse til at vende hjem.
- 2) At vi vil ingenlunde i vores sogn tåle nogen omstrefjende snaphaner, afgjort mindre huse dem med vores vilje, men så snart vi bliver opmærksomme på nogle, skal vi straks, om det er muligt, på behørlige steder angive og efter vores bedste evne og med kraft gribe og fastholde dem for vores øvrighed. Men i tilfælde af at noget af dette skulle brydes med vores vilje, skal vi være forpligtet til at betale 1,000 rigsdaler af sognets penge og hver tiende mand henrettes ved hængning. Dog, hvis nogen hemmeligt ville skjule sig i vores huse en nats tid, eller tiltvinge sig adgang, således at vi ikke så hurtigt kunne få hjælp, skal vi derfor være undskyldte og frikendte.
- 3) Vi skal også være forpligtede til, efter vore muligheder, at tilvejebringe hvilken proviant og beskyttelse, som afkræves.
- 4) Vi vil ikke deltage i konspirationer eller sammensværgelser på nogen måde have at gøre med rigets fjender, hverken til lands eller vands.
- 5) Når Hanss Kongl. Majjestett behager at kræve det, skal vi ligeledes yde assistance og bistand til at jage rigets fjender ud af landet og i alt være Hanss Kongl. Majjt. og Sverriges krone forpligtede og underdanige med fuld troskab og lydighed. Til yderligere

forsikring om, at disse punkter udtrykkeligt af os her i NN. sogn, den ene med den anden, bliver overholdt og ihærdigt adlydes, har vi underskrevet med vore sædvanlige bomærker nedenfor.

Datum Giemsöe præstegård d. 14 Martii 1677.

Efter Gyldenstiern nu havde afhandlet i Blegind, sendte han omgående et brev til Skåningerne i Gynge, Nörre, Bierre, Sönder Assboe og Lugude herreder, for de andre herreder fik han ikke tid til at handle med, fordi kongen af Danmarch imod forhåbning kom til Skaane igen med en betydelig hær. Med dette brev fulgte også en kopi med kongens fuldmagt, desuden en anden kopi med de ovennævnte punkter, som indbyggerne i Blekinge havde underskrevet. Gyldenstierns brev til Skåningerne var således:

Hilsen med Gud den allermægtigste, nu og alle dage, ærværdige, værdige og lærde samt hæderlige og beskedne samtlige både åndelige og verdslige Kongl. Majjtz undersætter, som bygger og bor i NN. herred i provinsen Skaane.

Det erfares at være jer til fulde bekendt, hvorledes min allernådigste herre og konge har sendt mig ud til provinsen Blegind for nogle vigtige anliggendes skyld, for at forhandle det, som en og anden nødvendighed med sammesteds boende almue, der omhandler den generelle tryk- og sikkerhed og i særdeleshed angår deres egen fordel og velfærd, som I fremover kan genoprette efter Hanss Majjtz fuldmagt; hvilken rejse takket være Guds hjælp er endt uden blodsudgydelse så heldigt, at ikke alene Christianopol by og fæstning, men endog Carlshaffn skanse med hele Østre, Medelste, Brægen og Liister herreder uden den ringeste vanskelighed nu, undtagen nogle sogne i Liister, som i første omgang satte sig hårdnakket imod, har alle underkastet sig Kongl. Majjtz allernådigste overherredømme med lydighed, med underdanigst ydmyg bøn om, at såfremt nogen iblandt dem, som af uforstand har forbrudt sig imod deres retmæssige konge og herre, det samme måtte være aldeles forladt og tilgivet, med løfte om herefter med skriftlige overenskomster og forpligtende dokumenter, at opføre sig mod deres lovligt kronede konge og herre som retskafne tro og fredelige undersætter til evig tid, sømmeligt og passende på alle måder og aldrig indlade sig på noget hverken hemmeligt eller åbenbart, der leder til ufred, unytte og uvilje, men hellere arbejde med det, der har indbyrdes samdrægtighed og enighed til formål, som medfølgende kopi af deres overenskomst fremadrettet giver udtryk for. Som skriftligt forpligtede provinser, lande og byer, fæstninger, herreder, sogne og landsbyer så frivilligt har underkastet sig min allernådigste konge og herres herredømme og lydighed, med forsikringer om aldrig at ville eller skulle tåle nogen snaphane efter denne dag i vore sogne og byer, men ubetinget pågribe, tilintetgøre og udslette dem; for dettes skyld bliver jeg hermed nu så meget desto mere foranlediget til, overfor jer, ærlige og redelige dannemænd, at forelægge krav om, da Christianstad nu er belejret til alle sider, at ikke én eneste mand må hverken komme ind eller ud, med en bekendtgørelse fra min allernådigste konge og herre samt på overdraget hvervs og embeds vegne om, at I, præst fra præst, sogn fra sogn over hele herredet NN., udbreder denne meddelelse til den almindelige borger og for hinanden uden ophold nat og dag skynder på, med det pålæg, at det de efter min modtagne videregivne meddelelse, uden den mindste modsigelse, på den egn og det sted for alle deres arbejdsføre mænd, som er fyldt 15 år, som dertil bliver befalet, indretter sig, siden har jeg endvidere noget magtpåliggende at forhandle og drøfte med dem. Men skulle nogen herimod vove at undslå sig og findes genstridig, skal samme af det svenske militær og bønderne fuldstændig udryddes og tilintetgøres med ild og brand. Eftersom dette er en del af den underdanighed, som I er jeres allernådigste høje øvrighed skyldige, forventer jeg således, at I findes lydige i dette og ikke lader alt

udvikle sig til yderligheder. Hermed overlader jeg i særdeleshed jer under Guds beskyttelse på liv og sjæl, imedens jeg forbliver

Actum Becheskou d. 16 Mart. 1677.

Jer alle til alt venskab velvillig, beredvillig

JOHAN GYLDENSTIERN

Nogle dage efter at dette blev offentliggjort, lod Gyldenstiern indstævne alle mænd i herredet ved efterfølgende gengivelse:

Med Guds den almægtige hilsen til samtlige både åndelige og verdslige personer, som bygger og bor i NN. herred her i provinsen Skaane:

Såsom Hanss Kongl. Majjestett min allernådigste konge og herre har beordret mig, ved sin åbne fuldmagt, at rejse her ned til stedet for at afhandle det, som i en og anden nødvendighed med almuen i jeres og andre herreder kan bidrage til egen sikkerhed og landets velfærd: Af den årsag befales på min højtærede allernådigste konge og herres vegne, samtlige i almuen, både præsteskab som fogeder, forpagtere, skrivere, bønder etc. og alle mandspersoner, som er 15 år gamle eller derover, at I møder mig uden udflugter i NN. førstkommende den N. April; vidende om nogen er så ulydig, at han ikke efterkommer denne stævning, samme som udebliver, skal hjem søges med ild og brand og barnet i vuggen skånes ikke. På samme vis skal hver og en præst oplæse denne indkaldelse ved nat og dag for sin menighed, såfremt forsømmelsen ikke skal tillægges ham, som hans eget hårde ansvar. Dette har alle, som er forpligtet, lydigt at rette sig efter og tage sig i agt for at blive ødelagt.

JOHAN GYLDENSTIERN.

Herefter drog Gyldenstiern fra det ene herred til det andet med mellem 300 og 400 soldater til hest og til fods, foruden nogle 100 svenske bønder med fakler, lygter, sværd og med lanser. Gyldenstiern holdt sin tale til folket med den mening, at uagtet Hanss Kongl. Majjt. kunne have gyldig grund til at idømme indbyggerne i Skaane en hård straf, fordi de imod deres ed og pligt havde gået rigets fjender til hænde med al bistand, så at Hanss Majjestett derfor blev foranlediget til at trække sig tilbage til Sverrige, for at forøge sin styrke der. Ikke desto mindre ville Hanss Majjt. i nåde have almuen tilgivet for deres forseelser denne gang, al den stund Gud havde velsignet Hanss Kongl. Majjt:z våben således, at fjenden to gange var slået af felten, Helsingborg og Blegind med sine fæstninger var taget tilbage, Christianstad på begge sider således indesluttet og tillukket, at den inden kort tid blev nødt til at overgive sig uden sværds slag, Landtzcroen er så godt som blokeret, så Hanss Kongl. Majjt. har forhåbning om fuldstændigt at drive fjenden ud af landet. Hvilket han, Gyldenstiern i høj grad håbede på, at almuen medtog i deres overvejelser og nu med skyldig hengivenhed modtager denne Hanss Kongl. Majjt:z store tilbudte nåde og tilgivelse og derfor tager beslutning om at underskrive nogle punkter, hvilket kan overleveres og tilsendes som garanti til Hanss Kongl. Majjt.

Da nu Gyldenstiern havde endt sin tale, blev enhver præst tilkaldt og fik leveret et eksemplar af nedenstående punkter, hvilket præsten tillige med alle af hankøn skulle underskrive:

Såsom Hanss Kongl. Maijt. af Sverrige, vor allernådigste herre og konge har befuldmægtiget Sverriges rigsråd og cancelliråd, den højvelbårne herre, hr. Johan Gyldenstiern til at tilbyde sin kongl. gunst og nåde, for hele vor almue i NN. sogn, boende i NN. herred, desuden i nåde lade tilgive og benåde hvilke forseelser vi hidtil af uforstand, ondskab og vrede kunne have begået imod vor højtærede nådigste konge, for hvilket vi alle takker Hanss Kongl Maijt. med dybeste underdanighed: Følgelig lover hele almuen, at vi for denne høje nåde og kongl. gunst, ubrydeligt vil overholde følgende punkter, nemlig:

- 1) Eftersom vi er blevet lovet, at få tilladelse til at beholde vores bøsser, så lover vi med dem at udrydde og fuldstændigt ødelægge snaphanerne og forpligter os dernæst til med samme bøsser aldrig at ville skade nogen svensk person på liv eller gods, men langt hellere hjælpe dem, ved at forsvare dem imod al slags overlast, således som vore egne medborgere.
- 2) Vi afgiver også løfte om, at opbygge de broer, som af fjenden på landevejene er ødelagte og afbrændte og ligeledes holde landevejene i stand, som det altid har været vanligt.
- 3) Vi kan hos os ingenlunde lide de omstrejfende snaphaner i vores sogne, langt mindre at huse og skjule dem med vores vilje, men så snart vi opdager nogle, skal vi med budstikker sammenkalde vore medborgere og efter vores kræfter og evne pågribe dem eller skyde dem ihjel. Skulle det nu indtræffe, at dette vores løfte ikke bliver efterkommet, enten af ondskab eller forsømmelse og så nederdrægtigt, at snaphanerne herved fik mulighed for at tilføje nogen svensk mand vanskeligheder eller ødelæggelser på gods eller liv, da skal vi være forpligtede til at lade hvert sogn betale 1,000 rigsdaler og hver tiende mand skal hænges. Om nogen kunne skjule sig hemmeligt i vores huse i en nattetime eller trænge ind med magt, så vi ikke hurtigt kunne skaffe hjælp, da skulle vi være frikendte og undskyldte for dette.
- 4) Vi vil også være forpligtede til med hele vor formue, at fremskaffe hvilke skatter, proviant og naturalieydelser, som udskrives.
- 5) Vi skal og vil ikke deltage i nogen konspiration, sammensværgelse eller underhandling på nogen som helst måde med Sverriges riges fjender hverken til lands eller til vands.
- 6) Når Hanss Maijt. det nådigst således behager og gør det påkrævet, da vil vi, som vi hermed garanterer, assistere og bistå Hanss Kongl. Maijt. med at jage Sverriges riges fjender ud af landet og i alt finde os forpligtet mod Hanss Kongl. Maijt., vores allernådigste konge og Sverriges krone, med troskab og lydighed, som ærlige og redelige svenske mænd.

For at dette således af os urokkeligt og pligttroende skal overholdes, har vi, hele almuen i NN. sogn, stadfæstet og med vore egne hænder bekræftet dette med vore bomærker og underskrifter.

Actum NN. d. NN. April 1677.

Skåningerne nærrede stor frygt for denne hårde skrivelse, for det var dem umuligt at kunne fordrive snaphanerne, hvilket også kongen siden selv tillagde betydning og sagde: ”kand vi med vor armee iche dempe snaphanerne, langt mindre kand landmannen dempe dem”.

Vi hørte tidligere, hvorledes kongen af Sverrige lod sin hær marchere fra Helsingborg den 8 og 9 Jan. og slå lejr i Wæ, en lille mil fra Christianstad. Hanss Majjestett lod Wæ indhegne med palisader for en sikkerheds skyld og holdt således Christianstad blokeret fra den søndre side, men

den nordre port havde de i Christianstad holdt åben indtil i Martio, for på det tidspunkt var kongen så stærk, at han kunne indeslutte fæstningen på begge sider. Straks efter at kongen havde lejret sig i Wæ, forelagde nogle det forslag for Hanss Maijt., at man kunne opstemme Helge å og således sætte Christianstad under vand, så garnisonen blev tvunget til at opgive fæstningen på grund af vandet. Af den årsag lod kongen påbegynde opførelsen af en stærk dæmning over åen. Hele store træer blev nedrammet som pæle ude i åen, mangan god bondesæk blev fyldt og kastet bag ved pælene, så at forehavendet i begyndelsen fik et udseende, som om det skulle have vundet fremgang; men ligesom det næsten var færdigt, løftedes både sække og pæle op fra bunden og flød deres vej helt ned til Åhus ved stranden.

De Svenske mistede ikke modet, fordi det mislykkedes første gang. De gik i gang af al magt for igen at dæmme op, men den seneste dæmning gik samme vej som den første. Kviksand og desuden den store og stærke strøm gjorde nu lige det samme som Eybergs kviksølv gjorde ved mønsterdæmningen ved Couverden i 1673 d. 21 Septemb.. Mange var af den mening, at ifald denne dæmning var blevet færdiggjort, så havde Christianstad dog ikke lidt nogen vandskade, for vandet havde taget andre veje ned til havet og ikke plaget byen.

En landmåler har troværdigt fortalt mig, at det øverste af Åhus kirkespir er på højde med det nederste af Christianstads port. Ikke desto mindre finder vi dog i *Historiis sveticis* Joh. Loccenii, at de Svenske i fordums tider under Wlff Sprageleeg havde med en dæmning spærret for denne store Helge å, for sådan skriver Loccenius lib. 2 p.m. 68: *reliqum agmen adversus Ulfonem mittit, qvi Helgam flumen tenebat. Hic in certamine navali non procul Calmaria Ulfonem objicibus et aggeribus aqvam stilisse, et instante hostili classe, iisdem solutis, et fluxu undarum luxato, patem navium hostilium depressisse partem igne perdidisse, qvidam produnt. De hac obstructione Helgæ fluvii etiam loqvitur* author Snorre Sturlesön i hans Chron. Norveg. p. 273. Saxo Gram. *In vita Canuti Magni* taler vel om Wlf Sprageleeg, men han melder intet om dæmningen.

Da nu kongen indså, at dette angreb løb bort med strømmen og Christianstad ikke kunne tvinges med vand, besluttede Hanss Maijt. at tvinge den med sult og fødemangel og til den ende lod han fæstningen indeslutte med skanser og solide fæstningsanlæg. Da nu ingen kunne komme ud eller ind ad portene, begyndte de Danske at bruge deres både i åen og ikke alene bragte de Svenske tit og ofte i alarmtilstand, men de roede endog ned ad åen, hvor de på et bestemt sted landsatte en knægt, som rejste til Kiöbenhaffn og hyppigt bragte kongen besked om byens tilstand. På selvsamme måde fik de også bud ind igen fra Kiöbenhaffn, for de vidste på hvilket sted knægten var at finde, om han kom tilbage. Med det formål også at lukke dette hul, lod kongen samle pramme og både med kanoner i åen, så at fæstningen blev ganske indelukket til lands og til vands sidst i Aprili.

Sidst i Martio lod den danske generalmajor Bibou, guvernør i Landtzcronne, offentliggøre omkring Landtzcronne Hanss Kongl Maijt.:z ordre af Danmarch, at ingen af de omliggende sogne måtte yde nogen skat eller levere forsyninger til de Svenske i Helsingborg og Lund, men alle var tiltænkt at levere deres kontributioner i Landtzcronne etc.. Denne kongl. ordre, som var underskrevet af den danske guvernør, havde oberst Carl Haard, kommandant i Helsingborg, ladet opslå af natmanden på Helsingborgs galge. Samme natmand fik siden hest og sadel, så at han

om natten skulle ride til Rönneberge galge og der opslå den samme ordre lige udenfor Landtzcronen. Men om dagen kom han hjem igen til fods og sagde, at han ikke kunne komme til Rönneberge på grund af danske patruljer, som havde taget hest og sadel fra ham; (om han talte sandt, ved han bedst selv). Carl Haard blev så fortørnet over, at hans hest var borte og hans projekt ikke fik fremgang, at han omgående smed natmanden i hundehullet. Samme ordre fandtes også for galgerne omkring Lund (dog lod den danske oberst Holger Trolle samme ordre rive af Harriagerss galge), men hvem som der havde ladet dem opslå, kan jeg ikke sige med sikkerhed.

Alle uvildige må forundres over, at høje officerer ville lade noget sådant ske, mest fordi alle respektable nationer dog viser ærbødighed for en Majestæts navn og ordre. De Svenske mildnede siden dette og sagde, at der ikke var sigtet til andre end generalmajor Bibou, men, foruden det at en kavaler ikke således plejer at fornærme en anden kavaler, omendskønt de er hinandens fjender, så observerer man alligevel, at det var en konges ordre med en konges navn på.

Mange ulærde havde den tanke, at det gik kongen af Sverrige for nært, at kongen af Danmarch ville forbyde skåningerne, undersætter af Sverriges krone, at betale militærskat til Sverriges krone, men begge blokerer for hinandens ernæring og forsyninger, om de kan, tilmed var kongen af Danmarch ved den tid herre over Landtzcronen fæstning og følgelig også Landtzcronen len.

Sidst i Martio vandrede oberstløjtnant, baron Schulenburg og 3 andre danske officerer, som alle var blevet taget til fange under slaget ved Lund, hemmeligt ud af deres fængsel i Halmsted; de iførte sig bondeklæder og slap dermed ubemærket ud gennem porten. Deres dukater og rigsdalere sendte dem ad sideveje over Hallands ås, Synder ås og siden uskadte til Landtzcronen.

De svenske officerer sagde, at disse Danske ikke opførte sig som oprigtige kavalerer, da de imod deres æresord således ville stikke af, eftersom de var givet god frihed i deres fængsel. Men muligvis vidste disse Danske hvad Schonbornerus siger herom, Polit. Lib. 6. c. 27: *nihil, inquit, interest, quomodo captivus reversus sit, utrum dimissus an vi vel fallacia potestatum hostium evaserit.*

Ved denne tid sejlede også nogle Svenske ud fra Gottenburg og gik i land ved Aarhuss i Jydland med det formål, at de ville opkræve brandskat. Men landeværnet blev hastigt indkaldt, så de andre måtte tage bort med uforrettet sag. Den 15 April kaprede disse samme Svenske 5 eller 6 skuder ud for Grinnöe og ødelagde øen Anholt med brand i Cattegatet, hvilken ø var uden forsvar. Den 18 Aprilis kaprede den danske kontreadmiral Floriss Castenss en svensk kaper, bevæbnet med 4 falkonetter, ved Dumsteen i Skaane nord for Helsingborg; 15 Svenske blev taget til fange, kaptajnen og 2 andre sprang overbord og svømmede til Skaane.

Ved denne tid taltes meget om en bemærkelsesværdig afledningsmanøvre, som nogle ville have indledt i Holstein, for dermed at gøre en svensk sejr i Skaane lettere. Men om der var noget om det eller ej, kan jeg ikke vide bestemt, for sådant er skjult for de små og umyndige. Dog vil jeg fortælle dette ligesom en af de samme sammensvorne fortalte mig det. En tysk oberstløjtnant ved navn Hall ansøgte om stilling hos kongen af Danmarch og om han kunne betros en oberst stilling, da ville Hall for sine egne penge (men dog gavnlige penge) hverve et halvt regiment;

kongen skulle kun bekoste den anden halvdel og mandskabet skulle samles i Lychstad; når nu mandskabet var samlet skulle Hall i en fart overrumple og indtage Lychstad.

Kongen af Danmarch fik nys herom, således at øksehovedet røg af skaffet; hvilket Hall mærkede og da åbenbarede han det også selv og fik derfor straks stilling som obertløjtnant; men han blev set efter i kortene og afsløret i at have tinget lønnen ned for sine ryttere; noget derefter flygtede han fra sit fængsel og blev så gjort til skurk.

Hvor nu kongen af Danmarch observerede, hvorledes kongen af Sverrige med næsten kun en håndfuld folk (for regimenterne supplerede sig med tropper oppe i Sverrige) forfulgte sin gevinst fra Lund, da lod Hanss Maijestett midt i Martio nogle tropper til hest og til fods transportere over til Landtzcrone, som hurtigt skulle bemægtige sig Helsingborgs slot, fordi den danske hær til forestående felttog via denne bemærkelsesværdige gennemgang desto mere hensigtsmæssigt kunne transporteres over til Skaane.

Den 22 Marti gik de Danske ud af Landtzcrone med 500 mand til hest og til fods, musketererne var dog alle ridende på grund af de dybe og våde veje, så de desto hastigere kunne komme frem. Da de nu var kommet til Raae, var åen opsvulmet sammesteds af den megen sne, som takket være et kraftigt tøvejr fik alt til at smelte, så at ingen kunne ride over åen ved Raae; to eller tre Danske forsøgte at ride over, men den stærke strøm tog dem bort, så de druknede med det samme; dermed vendte de andre om og drog tilbage til Landtzcrone. Men dersom officererne havde skaffet sig med god underretning om de stedlige forhold ved åen, da havde de denne gang ikke haft det fornødent at udsætte deres angreb for åens skyld, for de havde nemt kunnet tage sig over samme å ved Siirekiöbinge, uanset hvor meget vand der var.

Hvis de Danske officerer denne gang ikke havde fejlet med passagen over åen, da havde Helsingborg slot befundet sig i fare, for de Svenske var trygge og størstedelen af dem overnattede nede i byen, som var åben. Men efter at de Danske nu var kommet tilbage, fik de i Helsingborg underretning om det og var derfor hver nat på vagt for at tage imod deres komme.

Den 1 April blev nogle kompagnier til hest og til fods overført til Landtzcrone, for at de sammen med de forrige skulle gøre et forsøg på erobring af Helsingborg. Om natten mellem den 5 og 6 April drog rytteriet til lands mod Helsingborg, medens fodfolket drog til vands og gik i land ved Raae. Lige ved morgengry ankom de danske ryttere til Helsingborg by, skød 2 eller 3 ihjel og fik fat i generalmajor Hanss Wlffsparriss heste og andet gods; men Wlffsparre med 60 til 70 ryttere undslap i største hast til slottet. Her opstod også en mindre fejl, de danske officerer ikke straks, førend den egentlige folkemængde alarmerede byen, lod nogle udkommanderede gå uden om byen op mod slotsporten og der forhindre Wlffsparre med sine at komme ind i slottet. Dersom de havde gjort dette, da havde de helt sikkert fået fat i Wlffsparre og alle de Svenske, som var nede i byen og resten, som var inde på slottet, havde ikke kunnet klare noget voldsomt angreb eller et hurtigt stormløb. Men da Wlffsparre kom ind med både eget mandskab og mange embedsmænd, som opholdt sig i byen, da satte de sig alle til modværge, så at de ikke kunne bestorme dem.

Som nu de Danske så, at slottet ikke var til at overvinde uden belejring, hvilket de med så få folk ikke kunne begynde på, fordi kongen af Sverrige stod i landet langt stærkere end de, så trak de sig tilbage til Landtzcrone om eftermiddagen fra byen. 25 eller 26 Danske blev forsinkede i byen af plyndringer og blev for dette skudt ihjel af de Svenske, som senere kom ned fra slottet.

Da kongen af Danmarch indså, at det ikke ville lykkes med helsingborg, gav Hanss Maijt. ordre om at bygge en ny skibsbro fra Landtzcrone kastel og ud til dybet, for at rytterhestene kunne hejses op af skibenes lastrum på broen, lige så hurtigt de ankom.

Da nu kongen af Sverrige fik efterretninger ved Christianstad, at nogle danske tropper var kommet over til Landtzcrone, besluttede Hanss Maijestett straks at tage til Landtzcrone for at holde disse Danske inde, eftersom det ikke forekom Hanss Maijestett fornødent at ligge omkring Christianstad med alle sine tropper, mest fordi at skanserne omkring samme fæstning var færdige, så at 1,000 soldater kunne bemane dem og gøre lige så meget som alle de andre tropper, nemlig at holde de Danske inde og tvinge dem med hunger. Af den årsag medtog kongen 13 estandarder ryttere og 8 faner musketerer, som dog tilsammen ikke var over 12 til 1300 mand til hest og til fods, for kompagnierne var svage og deres rekrutter var endnu ikke kommet ned.

Hvor nu Hanss Maijestett kom imod Gedinge bro, fik han nyheder om, at de Danske var taget til Helsingborg, hvorfor Hanss Maijestett blev stående i ro 3 dage ved Gedinge, indtil han fik troværdig underretning om, at de Danske havde forladt Helsingborg og hvor stærke de var. Derefter marcherede kongen igen og forskansede sig ved Næss den 8 April. Kongens hensigt var, at han ville stå ved Næss, som ligger 2 mil fra Landtzcrone og forhindre de danske patruljer i at tage ud fra Landtzcrone, indtil Hanss Maijestett blev forstærket med de tropper, som den foregående vinter var blevet rekrutteret i Sverrige og som umiddelbart var forventet.

Siden ville Hanss Maijestett postere sig med den samlede styrke tæt under Landtzcrone og forhindre det danske rytteri at lade hestene græsse på jorden, så at kongen af Danmarch af den årsag skulle tvinges til at beholde det meste af kavaleriet på Sælland og således ikke kunne hjælpe Christianstad. Medens kongen stod ved Næss, svor general Aschenberg på (*idoneum habeo authorum*), at de Danske hele året ikke måtte komme længere væk fra Landtzcrone end en halv mil: ”wi skal möde dem”, sagde han, ”och drive dem tilbage ind udi byen igien”. (*Ita victoria natura insolens atque superba est. Cicero pro M. Marcello*).

De danske generaler havde ved hjælp af deres spioner fået pålidelig efterretning om, at kongen af Sverrige i begyndelsen var ganske svag ved Næss, hvorfor de fleste danske officerer tilrådede, at man ikke skulle lade denne lejlighed gå forbi, mest på grund af, at de Danske effektivt havde 2,000 mand til hest. Men Arensdorff var imod dette og sagde: ”det er icke mueligt, at kongen aff Sverrige tör betroe sin person med saa faa folch saa nær ved Landtzcrone”. Muligvis ville Arensdorff som en klog mand ikke udsætte så mange mennesker for fare på grund af løse rygter.

Kongen af Danmarch kom selv i egen person til Landtzcrone først i Majo og lod ofte folk transportere over til Skaane både fra Sælland, Holstein og Wismar; imedens lod Hanss

Maijestett anlægge en befæstet skyttegrav omkring en lejr nord for Landtzcrone ved kysten, således at når mandskab kom i land, marcherede de med det samme lige ind i lejren.

Eftersom fyrsten af Plön sidste vinter havde taget sin afsked og feltmarskalløjtnant Weijer var afgået ved døden, så havde Hanss Maijestett nu igen sørget for en brandenburgisk feltmarskal ved navn baron Goltz, som også nu i disse dage ankom til Landtzcrone.

Den 16 Maji mønstrede kongen af Danmarch sine tropper, som allerede var bragt sammen og efter mønstringen gik tilbage til deres lejr for at vente på de tropper, der var på vej.

Da kongen af Sverrig ved Næss hørte den store kanontorden fra mønstringen, gav Hanss Maijestett ordre til, at hans hær skulle marchere, så at de Svenske straks begyndte at pakke sammen og marcherede den 17 Maji hen imod aften. Den 18 Maji tidlig morgen observeredes de Svenske på Rönneberge høje, ikke mere end en lille halv mil fra Landtzcrone, hvor de straks begyndte at anlægge en befæstet skyttegrav om deres lejr.

Af dette kan man se, at kongen havde i sinde, som Aschenberg tidligere sagde, at forhindre de danske at komme mere end en halv mil fra Landtzcrone, hvilket endogså kan ses af nedenstående tilkendegivelse om skat, som krigsråd og overkommissær Ildstjerne lod offentliggøre:

”Al den stund Hanss Kongl. Maijestett, vor allernådigste konge, ved Guds nådige bistand har bragt krigsforetagendet her til Skaane så vidt, at Hanss Maijt:z våben nu hegner fjenden ind i Landtzcrone, så at han ikke kan trodse landet med sit fjendtlige forehavende; hvorfor Hanss Kongl. Maijestett gerne så, at hans tro skånse undersætter nu mere kunne befries fra flere tyngende afgifter til krigens omkostninger etc..

Datum Kongl. Maijt:z hovedkvarter Rönneberge d. 21 Maji 1677.

Lars Ildstjerne.

Så længe de Svenske stod ved Næss, var det meget fredeligt, så de havde ikke noget at fortælle om fjendtlige patruljer; men nu på Rönneberge høje fik de kun lidt ro om dagen, men slet ingen om natten, for hver nat måtte rytteriet sidde på hesten på grund af de danske patruljer, som uafladeligt gjorde dem ængstelige og om dagen lurede ellers snaphanerne på den anden side, hvor de Svenske i små patruljer for rundt omkring fra sted til sted i sognene efter noget spiseligt; så mangan en brav svensk fyr måtte uventet dø i de ugudelige menneskers hænder.

De betydeligste patruljer, som de Danske på denne tid oprettede, var disse. Oberstløjtnant Svanvedell begav sig ud en nat med en patrulje forbi den Svenske lejr til Aarup, hvor han foruden nogle menige endog tog generalauditør Jonas Roth til fange, med alle hans dokumenter, hvorved kongen af Danmarch fik den mest troværdige information om, hvor stærk kongen af Sverrig var nu og hvor stærk han kunne blive i dette felttog, ligeledes om hele Malmö garnisonens tilstand. Den 21 Maji om natten drog kornet Peder Steensön ud fra Landtzcrone med 1 vagtmester, 1 korporal og 24 ryttere forbi Hellerup, Saxtrup og mod Kiöfflinge, hvor han mødte nogle bøndervogne med proviant til den svenske lejr. Kornetten talte svensk og spurgte hvor deres militære eskorte var. Bønderne svarede: ”de er udi Kiöfflinge krug”. Efter den oplysning begav kornetten sig til kroen, fangede der 2 af kongen af Sverriges livvagter og borttog fra dem det nedennævnte herlige bytte,

nemlig 200 karabin-remme, 2 kvastesnore til kedeltrommer til 400 rigsdaler, 200 patrontasker, 5 par læderklapper til pistolhylstre, 5 sadeldækkener, 5 skulderremme, 6 stkr. overmundering og 4 sadler. Alt dette var af blå fløj med guld og sølv, udstyret med bræmmer og galoner. Her fik han desuden 200 par støvler, 5 par bukser, 9 fine læderkjortler, 4 par pistolhylstre og nogle hatte; kongens livvagter skulle have været udstyret med dette, men kornetten kom til Landtzcrone med det uden at blive forulempet.

D. 23 Maj blev samme kornet udkommanderet med 30 heste, for at tilegne sig noget svensk bytte, som en overløber fortalte, skulle befinde sig i biskoppens gård i Lund og samtidigt skulle han også bortføre doct. Sack, kongen af Sverriges livlæge, som da opholdt sig i Lund. Da nu kornetten kom til Walde-kilde, mødte han 150 vogne med proviant og 12 vogne fra Malmöe med øl, tobak og brændevin, hvilke alle sammen blev eskorteret af 12 eller 14 svenske ryttere; 9 svenske blev dræbt med skud, de andre blev skånet og forblev ved vognene i Walde-kilde; kornetten satte 10 danske ryttere til at passe på dette bytte, imedens han tog til Lund med de øvrige. Da han nu havde udrettet sit hverv i Lund, hørte han et alarmråb om, at der kom en stor svensk patrulje fra Malmöe, hvorfor han retirerede sig bag om byen og forholdt sig stille her, indtil han fik sikker oplysning om, at det var 14 metalkanoner, der med en eskorte kom fra Malmöe og skulle til lejren. Kornetten red imod dem på gaden i Lund, talte svensk og sagde, at han ordre til at møde dem og skynde på dem, fordi de skulle marchere rask frem; ”for”, sagde han, ”Jytten er alt ferdig til at komme ud”. Disse enfoldige mennesker tænkte, at der ingen fare var på færde, da de hørte, at den anden kun talte svensk, marcherede derfor rask frem, indtil de kom igennem vejbommen, som kornetten lukkede ned og dermed lod høre hvad han var for en karl; 68 svenske blev slået ihjel, 50 skånske bønderkarle, som var udtaget som artilleriknægte blev skånet og blev senere indrullet i de danske regimenter; derefter forsvandt kornetten det hurtigste han kunne ud af byen med de 14 kobberkanoner og doct. Sack til sit andet bytte i Walde-kilde.

På Borrebye herregård var på den tid en svensk garnison indkvarteret og blandt andre også ritmester Ancher Spidtz med 40 ryttere. Anker Spidtz rykkede ud og ville have været i lag med kornetten, men turde ikke fortsætte, da han observerede, at den danske trop var så stor, for han vidste ikke bedre end at de alle sammen var soldater. Om natten derpå sendte kornetten en rytter ind til Landtzcrone, for at de Danske skulle gå ham i møde med en stærk deling om morgenen ude på stranden ved Saxstrup, Kornetten og hans patrulje havde den ære, at kongen af Danmarch selv red ud i egen person med omtrent 3,000 heste, så at kanonerne dermed kunne nå ind til Landtzcrone.

Det allerførste der skete, da kongen af Sverrige fik nyheden om, at disse kanoner blev taget var, at han udkommanderede major Romanewidtz med 100 heste til at gå imod kornetten og tilbagetage kanonerne. Men på vejen hvilede og åd Romanewidtz lidt for længe, således at kornetten passerede forbi ham og senere blev han undsat; dermed var kanonerne gået tabt. Romanewidtz blev straks arresteret og blev i krigsretten fradømt sit liv, men blev dog senere benådet af kongen.

Der havde i mere end 14 dage været en skarp østen- og nordøstenvind, så at det mandskab, som kongen af Danmarch forventede fra sine tyske provinser, havde daglig modvind og kunne

derfor ikke komme frem til den aftalte tid i Landtzcronne, hvorfor kongen af Danmarch med stort besvær ved kontrær vind lod det mandskab, som var for hånden på Sælland og de andre danske provinser, med stort besvær arbejde sig over; eftersom Hanss Maijestett omsider fik samlet et korps på 10 til 11,000 mand, ville han ikke længere vente længere på tropperne fra Tyskland; men besluttede straks at stå ansigt til ansigt med kongen af Sverrige, fordi han vidste hvor stærk kongen af Sverrige var. Om natten mellem den 26 og 27 Maji brød kongen af Danmark op fra Landtzcronne og slog lejr ved Aarup, nord for den svenske lejr.

Da de Svenske om morgenen, som var en søndag, så de Danske komme så magtfuldt ud, ønskede de at være langt væk fra Rönneberge høje; dog opstillede kongen af Sverrig sine tropper udenfor sine befæstede skyttegrave som om han ville tage imod de Danske, men da Hanss Maijestett fik rigtigt set efter, hvor stærk kongen af Danmarch var, lod han sine folk trække sig ind bag sine befæstede skyttegrave igen. Kongen af Danmarchs fulde hensigt var, straks samme dag at ville gå løs på de Svenske inde i deres befæstede lejr, hvilket både feltmarskal Goltz og de andre generaler rådede til, undtagen generaløjtnant Friderich von Arensdorff; han rådede kongen kraftigt fra at kæmpe den dag, både fordi det var søndag og fordi det meste af dagen var allerede forløbet, så at kongen hen imod natten ikke kunne få samlet dem igen, som var blevet adskilte og spredte, hvilket råd også blev fulgt. Men gennem hele denne krig havde de Danske ikke haft en så stor fordel på noget tidspunkt, som den gang på Rönneberge. For dersom de denne gang straks var gået direkte løs på de Svenske, da var de Svenske helt sikkert, for menneskelige øjne at se, blevet således slået, at der efter de Svenskes egne ord var blevet fred indenfor en måned, for de Svenske havde ikke kunnet gøre mere i denne krig, eftersom deres højeste, dygtigste og fleste officerer denne gang var forsamlede på Rönneberge høje. De Svenske tilstod dette offentligt og sagde, at dersom de ikke dengang var så heldigt sluppet bort, ”da haffde de Danske pidskett oss saaledis, at vi aldrig haffde glemmt det”.

Ud af alle disse omstændigheder kan man observere, at de Svenske denne gang handlede overilet lige på samme måde, som de Danske gjorde ved Halmstad; de Danske var nemlig dårligt opmærksomme på, at deres fjende delte deres hær og de sendte en håndfuld folk op lige i struben på Sverrige; og nu regnede de Svenske lige så lidt med de Danske, da de ikke venter indtil deres hær bliver samlet sammen, men lægger en håndfuld af deres folk lige i deres fjenders hænder i Rönneberge. *Quantuluscunque hostis sit, contemnendus tamen nullo modo est, sæpe enim contemptus hostis cruentum certamen editit*, Schonb. Pol.lib. 6 c. 18. Alting i krigen består mest i, at man venter på det rette tidspunkt, for lejligheden præsenterer sig nok undertiden, men forsvinder hurtigt.

Samme søndag hen imod aften, som de Danske stod ved Aarup, begav grev Carl Otto Stenbuch, oberst, baron Sparre, hofråd Lilienflycht, commissær Rosenhielm, sekretær Storch, 7 feltpræster og 150 menige fra Engelholm sig til den svenske lejr på Rönneberge høje; disse Svenske så vel en hær foran sig, men var så sikre på, at det var den svenske hær, at de ikke ville lade 2 eller 3 ryttere rekognoscere om den lejr, som lå foran dem, var enten svensk eller dansk, for de kunne ikke indbilde sig selv, at de Danske mere havde magt til at være i felten, hvorfor de også uden nogen ceremonier red lige ind i midten af den danske lejr. Enhver kan tænke sig, hvorledes de

Danske smilede ad deres ankomst, mest fordi de havde godt bytte og blandt dette en guldbarre til 6,000 rigsdaler. Imidlertid blev de Svenske på Rönneberge meget glade over, at det lakkede mod aften, da de med deres tilbagetog kunne slå de danske en listig streg i regningen; for det giver et godt ry, at retirere sig med behændighed når der er fare på færde.

Netop som mørket begyndte at falde på, lod kongen af Sverrige al trosset gå foran og lige derefter artilleriet og infanteriet; rytteriet blev stående indtil hele marchen var i fuld gang; derpå drog det også afsted. Den 28 Maji ret som solen stod op, kom kongen af Sverrige til Taarlösse, hvor Hanss Maijt. lod fodfolket hvile et par timers tid. Kongen af Danmarch brød op tidligt om morgenen og marcherede lige i de Svenskes fodspor, rytteriet og dragonerne foran, siden fodfolket og artilleriet og dernæst trosset.

Da klokken blev 9, kom kongen af Danmarch til Taarlösse, hvor Hanss Maijt. lod fodfolket hvile en times tid; derefter marcherede de igen. Lige ved Taarlösse begyndte de danske fortropper at angribe nogle Svenske, som ikke kunne følge med i deres march, men da klokken var 1 om eftermiddagen, engagerede den danske avantgarde den svenske arrieregarde, det stoppede dog hurtigt, da det nødvendige antal Danske ikke så hastigt kunne nå frem. De Svenske marcherede fortsat, så at de kunne nå Hassle bro og søge dækning i den stærke overgang. Da klokken var 3 om eftermiddagen, kom kongen af Sverrige til Hassle bro, hvor han lod artilleriet og bagagen passere over broen, men hæren til hest og til fods gik over åen nedenfor møllerne, musketererne gik ud i vandet op til armene og for nogle endnu højere og da alle var ovre, lod Hanss Maijestett broen afbrænde. Da de Svenske nu var kommet over åen, drejede kongen af Danmarch til højre imod Gedinge bro og lejrede sig for natten imellem Næss og Skarholt.

Da nu kongen af Sverrige var kommet over Hassle bro, befalede Hanss Maijt., at Rönneholmss bønder omgående skulle komme med deres heste og vogne som værn. Men fogeden svarede, at det umuligt kunne lade sig gøre, fordi bønderne nu ved denne march havde mistet alle deres øg, hvilket kongen troede på og derfor straks lod major Rothermand indkvartere med 76 soldater på Rönneholm, som var trætte og ikke kunne klare mere, sammen med nogle geværer og noget byggemateriale. Hanss Maijt. sagde, at om den dag eller to ville de blive afhentet igen ved en konvoj, men de Danske marcherede så hurtigt frem, at de Svenske ikke kunne hjælpe Rothermand og hans underordnede. Snaphanerne fik straks fært af disse Svenske, hvorpå en deling blev formeret, der omringede Rönneholm fra begge sider, men kunne alligevel intet udrette, fordi gården var omgivet af den store å Röijen. Snaphanerne tilbød majoren gunstige betingelser, om han ville overgive sig, men han vidste udmærket, at sådanne folk ikke holder deres løfter; derfor blev han hvor han var indtil den 5 Junii, da 150 Danske ankom dertil med 2 feltkanoner. Da først de danske var kommet, sænkede majoren vindebroen og gik godvilligt ud. Han og hans underordnede blev vel skånet, som det blev dem lovet, men udplyndret og senere overført til Landtzcrone. De Danske tog på Rönneholm foruden disse fanger også 130 musketter, 200 kårder og 1,400 hakker.

Den 29 Maji tidligt om morgenen brød begge hære op igen og marcherede energisk ad hver sin vej mod Christianstad. Den 30 ditto begyndte hærene at nærme sig hinanden igen, dog var den svenske hele tiden foran, fordi den danske havde længere vej at marchere.

Generalmajor Walther, som den dag førte den danske avantgarde, gik hårdt på den svenske bagtrop, således at vejene blev overstrøet med en større mængde døde Svenske. Om aftenen posterede kongen af Sverrige sig ved Westre Wram og kongen af Danmarch ved Linderöd, 3 mil fra Christianstad. Men begge hære var kun en lille mils vej fra hinanden. Samme aften gav kongen af Danmarch ordre om, at major Harboe skulle hente 3 af de største kanoner frem, eftersom artilleriet var noget tilbage og ikke kunne komme så hurtigt afsted. Bemeldte 3 kanoner blev placeret på en høj og af dem givet dansk løsen om aftenen, til midnat og i morgengryet, hvilket guvernøren hørte og derfor straks svarede tilbage, hver gang med dansk løsen. Torsdag den 31 Maji begyndte begge hære igen at marchere lige mod Christianstad. Kongen af Sverrige tog til Christianstad, for at kunne redde det mandskab, der holdt fæstningen blokeret og de måtte bryde op så hastigt, at de efterlod 18 jernkanoner, 2 kobberkanoner, hver til 12 pund og 1 mortér, hvilke de Danske i Christianstad omgående med et rask greb førte ind i byen. Her foran Christianstad var de Svenske atter inde i en gryde igen og næsten mere end hvad de var på Rönneberge høje, men de slap dog heldigt ud. Generalmajor Levetzou, som den dag anførte den danske avantgarde, begyndte vel at engagere det svenske kavaleri ved Herlöff, således at på begge sider nogle blev taget til fange og nogle blev løftet ud af sadlen, men det stoppede hurtigt, fordi Levetzou ikke fik støtte. Derefter trak kongen af Sverrige sig tilbage til det stærke knudepunkt Mölleröd og havde så sin hær i god behold.

I mellemtiden kom oberst Christian Lange ud fra Christianstad og hilste på hele garnisonens vegne på Hanss Kongl. Majjt. og leverede ved siden af en fuldstændig rapport om byens tilstand, at den endnu ikke havde mangler, eftersom der endnu var 1,500 tønder rug og en stor mængde mel i forrådene. Den 1 Junii holdt kongen sit indtog i Christianstad og efter en prædiken var afsluttet, hvorunder kongen personligt var til stede, blev *Te Deum laudamus* sunget og alle kanoner rundt på voldene løsnede 3 gange et kanonskud.

Under denne belejring havde guvernøren Merheim ikke alene forvoldt de Svenske stor skade, men endog som en fornuftig guvernør truffet foranstaltninger mod den ulempe, som på grund af pengemangel i en indesluttet fæstning kunne opstå, for han lod præge firkantede mønter af kobber og tin på 2, 4, 8 skilling og til 1 dlr danske stykket; den ene side var glat og uden stempel, på den anden side stod C5 med en krone ovenover og deres værdi ved siden af kongens navn. Samme mønt havde han i Kongl. Majjt:z navn med offentlige trommeslag ladet udråbe for gyldigt at modtage, med fuldkomment løfte og forsikring om, at ingen på grund af samme mønt skulle lide nogen skade, hvilket nu også blev godkendt af kongen og mønterne omvekslede af myndighederne. Den kejserlige kommandant Perusi i Griipsswald havde også i 1631, da han manglede penge, ladet slå mønter af tin med denne inskription: *Necessitas Griipswaldensis (vide Histor.svet.Io.Loccenii)*. Da Leyden var belejret af spanierne anno 1574, brugte de belejrede papirpenge. Emanuel von Meteren p. 255.

Med det samme kongen havde undsat Christianstad, lod Hanss Majjt. de svenske udenværker foran fæstningen nedbryde, den forrige garnison overføre til Danmarch, for at blive forfrisket der i nogen tid, samt indkvartere en ny frisk besætning.

Den 1 Junii, nemlig samme dag som kongen holdt sit indtog i Christianstad, vandt han den nedenfor beskrevne sejr til søs.

Først i Majo sejlede den svenske admiral Erich Siöblad ud fra Gottenborg med 9 orlogsskibe og brandere, foruden andre små og store udrustede og ubevæbnede fartøjer, med den hensigt, at han ville sejle gennem Lille Belt, langs de tyske kyster og så lige op til Stockholm, for der at forene sig med hovedflåden, således at de Svenske senere med samlet styrke kunne angribe den danske flåde i Østersøen. Siöblad forskrækkede de jyske kyster, Samsøe og de andre øer, hvorved kongen af disse fik underretning om ham; undervejs overrumplede og fangede han også omtrent 160 jyske ryttere fra oberst Moenss Krusis regiment, som skulle overføres til hæren i Skaane.

Som nu kongen fik oplysning om denne gottenburgiske flåde, beordrede han hastigt admiral Juell at sejle med 10 orlogsskibe og 2 brandere omkring Dragör ud i Østersøen for at møde Siöblad. Juell lå i nogle dage imellem Möen og Tornebusk for at vogte på Siöblads opdukken. Den 30 Maji avancerede Juell omtrent til Giesse rev, hvor han fik den gottenburgiske flåde i sigte, som samme dag imod aften kom sejlen for god vestlig bøl igennem Fehmer sund og senere ankrede op nogenlunde 3 mil udenfor Rostoch. Juell kunne ikke samme dag komme op imod Siöblad, fordi vind og strøm var kontrære. Den 31 Maji begyndte det at blæse noget, hvorfor Juell med flid gjorde sit yderste for at indhente Siöblad og som han om aftenen kom hen imod Rostoch, drejede vinden om til sydvest, så at han nu kunne sejle mod den svenske flåde. Da Siöblad erfarede dette, kappede han sine ankertove og satte afsted lige for vinden. Men vinden flovede så hurtigt, at Juell måtte bugsere sig frem, indtil han langt om længe omsider kunne beskyde nogle svenske skibe med sine kanoner, hvilket han fortsatte med fra klokken 9 om aftenen indtil midnat. Den 1 Junii noget før dag var Juell svenskerne til luvart og begyndte med det samme en mindre fægtning med en svag sydøstvind, selv om han ikke havde mere end 3 skibe med sig, eftersom de andre i den flove vind var blevet noget tilbage. Juell kom omgående i aktion mod 3 svenske skibe, som lå på hans side, og som han mærkede, at admiralen, viceadmiralen og den ene kontreadmiral gjorde deres bedste for at slå sig igennem med 2 andre skibe, besluttede Juell at forlade disse og forfølge de nysnævnte fem; dermed indlod han sig i, at gå i aktion mod admiral Siöblad, som befandt sig på skibet Admiranten, hvilket førte 56 kanoner. Siöblad forsvarede sig mandeligt i 2 timer, men efter omsider forstængerne var skudt overbord og skibet ikke kunne reddes, strøg han sejl og overgav sig.

Lige efter måtte også skibet Engelen på 48 kanoner gøre det samme; den danske viceadmiral Christian Bielche måtte strides med det store skib Calmars Castel på 75 kanoner, hvilket også efter lang tids modværge måtte overgive sig som de 2 første. Kaptajn Tisen, der kommanderede Engelen og som i Sverrige var udnævnt til viceadmiral, brød sin overenskomst om overgivelse, drejede 2 kanoner nedad og skød 2 kugler tværs igennem lastrummene, hvorved skibet sprang så meget læk, at Bielche måtte løbe skibet på grund ved Möen, for at lækken kunne blive stoppet. Herforuden erobrede de Danske 2 andre skibe, nemlig Haffruen på 50 kanoner og Wrangels Pallatz på ... kanoner. Dette søslag varede fra klokken var 3 om morgenen og til klokken var 11 om formiddagen. Den Svenske kontreadmiral Rothkirch på skibet Rosen reddede sig igennem Øresund, for da han passerede Croneburg og det danske skib Norske Løve, hejste han det engelske flag og

strøg sine sejl; dermed slap han bort i et dunkelt vejrlig. To svenske galioter havde også til hensigt at snige sig igennem Øresund, men det øjeblik den danske kaptajn Schinchell på Svenske Falch, som da lå på Landtzcroner red, observerede disse 2 galioter passere forbi med omviklet flag, fik han med det samme mistanke, kappede sit ankertov og indhentede dem. En svensk brander lagde til på Malmöes red, hvilken umiddelbart blev taget af bønderne i Dragör, men mandskabet reddede sig ind i Malmö. På disse 5 skibe, nemlig Admirante, Engelen, Calmars Castel, Haffruen og Wrangels Pallatz, blev disse nedennævnte officerer og menig taget til fange. Af højere søofficerer: Admiral Erich Siöeblad, 7 kaptajner, 8 løjtnanter og nogle skibspræster; af højere landofficerer: oberstløjtnant Gustav Macheleer, major Magnus Kage, 1 kaptajnløjtnant, 5 løjtnanter og 1 fenrik. Underofficerer samt af menige matroser og soldater 1,500. De danske mistede ingen skibe og omtrent 100 af dem blev såret eller døde, men ingen admiral eller kaptajn blev enten dræbt, såret eller tilfangetaget; de fleste jyske ryttere som tidligere blev overrumplet og fanget i Lille Belt, kom nu også på fri fod igen.

Pinsedag, som var den 3 Julii, brød kongen af Danmarch op fra Christianstad og lod samme dag 2 soldater hænge, som for nylig under marchen var blevet taget til fange og 3 gange havde deserteret til svenskerne; Hanss Maijestett marcherede ned mod Gedinge bro igennem Lund for at belejre den navnkundige fæstning Malmö. På denne march fra Christianstad kom nogle ryttere i bagtroppen med en falsk alarm og sagde, at de Svenske var i hælene på dem og ville hugge ind på dem i arrieregarden, over hvilket marketenderne og knægtene i trosset med det samme spændte hestene fra vognene, var bange for de Svenskes ankomst og red så væk fra det hele. Derefter plyndrede de ovennævnte ryttere rent ud sagt trossets vogne, så at mange officerer led meget stor skade og blandt andre mistede generalmajor Bibou nogle tusinde rigsdaler kontant. Kongen foranstaltede en meget grundig undersøgelse af disse marodører, således at 5 af dem, som mest havde forårsaget denne gerning blev offentlig hængt.

Den 5 Junii tidligt om morgenen lod generalmajor Walter sig se på Kirssebjerg uden for Malmö med 8 eskadroner, borttog straks 400 heste og omtrent 50 stykker kvæg, som gik på græs udenfor Malmö og hen imod aften posterede han sig ved Haagenstrup. Samme dag brød tropperne fra Mönster (som var 3 til 4,000 mand ryttere og fodfolk, hvilke kongen for penge havde tilhandlet sig af biskoppen af Mönster, Bernhard Christopher von Galen) op fra Landtzcroner, hvor de var gået i land i de dage, hvor kongen af Danmarch undsatte Christianstad og den 7 ditto sluttede de sig til den danske hær ved Lund. Den 7 ditto kom overkommandoen med nogle tropper fra Lund og rekognoscerede situationen ved Malmöes slot. Om eftermiddagen sendte generalmajor Walther en trompetér til den svenske ryttervagt og anmodede på sin konges vegne om at udveksle fanger; hvorpå feltmarskal Fabian von Fersen, straks sendte en anden trompetér tilbage med et forslag til bemeldte fangers udveksling. Mod aften anbragte et dansk orlogsskib sig på Malmöes red. Den 8 ditto kom flere tropper fra Lund, hvilke alle drog ned til Liimhaffnen. Den 9 Junii kom resten af kavaleriet, artilleriet og infanteriet, bestående af 23 bataljoner, hvilke slog lejr mellem Skreblinge og Hyllie. Den 10 ditto skød de Danske deres løsen, nemlig 9 skud på slottet og byen; dem i byen svarede hurtigt igen med 4 kanoner mod den danske lejr. Samme dag kom endnu et orlogsskib og slog sig ned på Malmöes red. Som nu kongen af Sverrige nu havde fået mere luft, begyndte Hanss Maijt. straks at rykke noget længere ned i Skaane og slog lejr den 8 Junii ved Herridtzwad kloster, 6

mil fra Malmöe og dækkede sig bag den store å Røijen, hvor Hanss Maijestett blev stående indtil den 12 Julii. I mellemtiden kommanderede kongen rigsråd, grev Pontus de la Gardie og rigsråd Ebbe Wifeldt, hvilke begge havde titel af generalløjtnant, men dog ingen kommando, op til Sverrige for at skynde på de svenske rekrutter og at udskrive alt af hankøn i hele Smaaland for at undsætte Malmöe, hvorom vi senere vil få mere at høre. Den 11 Junii om natten indtog de Danske stilling foran Malmöe på 3 steder, nemlig 1) foran slottet, hvor den Mönsterske generalmajor Grandvillier kommanderede, 2) foran byens søndre port, hvor generalmajor duc de Croya kommanderede, og 3) foran byens østre port, hvor generalmajor Bibou havde kommando. Samme nat åbnede de Danske deres løbegrave og begyndte at etablere batterier på alle poster. Den 12 avancerede de med deres arbejde bemærkelsesværdigt på alle steder. Den 13 om natten skød de belejrede kraftigt på de Danskes arbejdere. Den 14 avancerede de Danske kraftigt med deres arbejde på alle poster og der var kraftigt beskydning fra begge sider; om morgenen forsøgte de Danske at springe op på de belejredes overdækkede vej, men blev stødt tilbage. Den 15 ditto foretog de belejrede et udfald med 150 heste og da blev af de Danske kaptajn Goskmand og nogle menige slået ihjel; den svenske beretning melder, at ingen Svensk blev under dette udfald dræbt, men den danske beretning melder, at 25 Svenske og en underordnet officer dræbt. Den 16 ditto fortsatte de Danske deres arbejde ved søndre samt østre port og anlagde en lukket feltskanse på stranden. Om aftenen besatte de deres løbegrave meget mere end tidligere. Den 17 kom de meget tættere på især den søndre port og kastede adskillige granater ind; ved slottet og den østre port blev de nogle gange alarmerede over de belejredes ryttervagt og forhindret i deres arbejde. Den 18 ditto bragte Fersen med nogle af sine ryttere de Danske i uro ved slottet og den østre port, men ved den søndre port gjorde han udfald med 60 ryttere til fods med pistoler og halve lanser, hvilke brød gennem de danske skyttegrave og bragte major Röchling, løjtnant Bylou og 4 menige som fanger ind i byen. Da det først blev dag begyndte de Danske at kanonere meget kraftigt og kastede 42 granater samt 6 brandkugler ind. Den 19 ditto om morgenen klokken 5 foretog Fersen et heldigt udfald med 250 ryttere og 150 musketerer mod generalmajor Bibous post ved den østre port. Nogle af de Danskes løbegrave og en feltskanse blev gennembrudt, så at over 100 Danske ifølge den svenske beretning blev dræbt og kaptajn Rebssdorff blev sammen med nogle menige taget til fange; af de Svenske dræbtes kaptajnløjtnant Cratsch, en rytter og en musketer. Den 20 arbejdede de Danske hårdt på alle poster, forstærkede deres skyttegrave og fortsatte med at kaste bomber ind på slottet. Den 21 fortsatte de danske uafbrudt med deres arbejde, begyndte om morgenen at kanonere bastionen Malmöe og kastede 14 granater ind på slottet. Den 22 ved midnat rettede de Danske hele 3 rasende angreb på contrascarperne, men blev stødt tilbage, de tog dog opstilling på esplanaden [ubebygget område] foran Stockholms bastion; foran den søndre port etablerede de en skyttegrav ude på en tværvold bag et brystværn og så snart det blev dag, kanonerede de kraftigt fra alle batterier og kastede mange bomber ind på slottet; den 23 om natten indkastede de 42 bomber og om dagen 32 bomber, kanonerede kraftigt fra alle batterier og fortsatte deres arbejde. Den 24 om natten indkastede de 27 bomber, kanonerede med deres batterier og fortsatte deres arbejde uden afbrydelse foran slottet og den søndre port; foran den østre port under bastionen Stockholm posterede de sig på brystværnet ved den overdækkede vej og førte et batteri ind der. Den 25 om natten arbejdede de hårdt foran slottet og gravede en ny skyttegrav fra stranden imod ... og indkastede 12 bomber; foran den søndre port oprettede de endnu en skyttegrav foran den højre side af ravelinen [udenværk som lav ø] og

kanonerede kraftigt, for bastionen Stockholm forstærkede sine volde og anlagde skyttegrave hen imod voldgraven. Om dagen kastede de 20 granater ind i slottet.

Da nu kongen af Danmarch modtog troværdig underretning om, at ikke alene blev den svenske hær ved Herridtzwad kloster dagligt forstærket med tropper fra Sverrige, således at Hanss Maijestett var bange for, at kongen af Sverrige enten ville overfalde ham foran Malmöe eller placere sig mellem Malmöe og Landtzcrone og klemme ham inde i en gryde, hvilket vitterligt var sket, dersom kongen af Danmarch ikke hurtigt havde opgivet belejringen, men kongen havde endog pålidelig underretning om, at den svenske flåde var stukket til søs og kunne deraf i høj grad konkludere, at den svenske flåde ville angribe den danske flåde, førend Tromp ankom med den hollandske hjælpeflåde og siden hindre de Danske foran Malmöe al forsyning og forbindelse fra Sæland; af disse årsager besluttede kongen at vove en generalstorm, førend han blev indeklemmt.

Den 26 Junii lod kongen de udkommanderede tropper stige ned i løbegravene, hvilket feltmarskal Fersen så og desuden observerede, at ingen blev afløst eller steg op af løbegravene igen, men så endog mange faskiner og anden klargøring blive ført hen til løbegravene, hvoraf Fersen kunne vurdere for sandsynligt, hvad de Danske havde i sinde og gjorde sig derfor klar til at tage imod en generalstorm. Om natten imellem den 26 og 27 ditto, da klokken var 12, foretog de Mönsterske et usammenhængende og planløst angreb på slottet og samtidigt blev der afgivet løsen fra 12 kanoner, således at de andre under generalmajor duc de Croya, generalmajor Bibou, oberst Busch etc. kunne møde desto ringere modstand og midt under stormen kastede de 42 granater ind på slottet. Stormen rasede totalt og varede til det blev dag, da de stormende havde besat fæstningsværket foran strandporten, sat sig fast ved contregarden [flad ø i voldgrav] foran bastionen Stockholm og ligeså på den lange forbindelsesvold imellem bastionerne Gottenburg og Malmöe, og ligeledes havde krydset voldgraven og sat sig fast på volden imellem bastionerne Malmöe og Nörkiöping samt overvundet caponieren [flankerende bygning] foran ravelinen ved slottet; men de Danskes heldige skæbne blev dog forspildt, for 1) begik ingeniørerne en fejl, at de transportable broer ikke var lange nok, hvorfor mangan dansk karl styrtede i voldgraven og druknede under første angrebsbølge; 2) det var et sort uheld for de Danske, at de svenske kanonkugler nogle gange ramte stormbroerne direkte, så at de gik i stykker, derfor kunne den danske reserve ikke komme over for at støtte dem, som allerede var trængt ind i byen; 3) en stor del af dem, som var kommet ind i byen forfaldt til plyndring; hvilke hændelser Fersen opdagede og derved satte mod i sine egne til at svare skarpt, således at de indtrængende Danske blev nedkæmpet totalt. Mellem de fornemmeste, som blev dræbt, var oberstløjtnant Pless, oberst Busch, oberst Warenstete, oberstløjtnant Brünecher, foruden majorer, kaptajner, løjtnanter og fenrikker; generalmajor Bibou og oberst Jörgen Brochenhuss blev såret og døde få dage derefter; duc de Croya, oberst, baron Schulenburg, oberst Meldrom og mange andre blev såret, men restitueredes dog siden. De svenske beretninger meldte om, at tabene for de Danske under stormen var 4,000, andre sagde, at det ikke blev så mange, men det er ganske vist, at de bedste officerer, som kongen havde i dette felttog, forblev i Malmöe. Om eftermiddagen ønskede de Danske våbenstilstand for at begrave deres døde, men dette blev afvist af Fersen. Den 28 ønskede de Danske igen at begrave deres døde, hvilket da blev dem tilstedt. Som kongen nu havde sikker underretning om, at den svenske flåde var kommet forbi Bornholm og at den svenske hær ved Herritzwad kloster blev mere og mere forstærket, gav Hanss Maijt. ordre om,

at hans folk skulle bryde op fra Malmöe, således at de ved søndre port og østre port marcherede ud af deres løbegrave den 28 om aftenen, og de Mönsterske forlod deres løbegrave foran slottet den 30 Junii. Men kongen forblev dog i sin lejr foran Malmöe indtil den 5 Julii, da han brød op og begav sig mod Landtzcronne.

Midt i Junio sejlede den svenske generaladmiral og rigsråd Hendrich Horn ud fra Stockholm med 36 orlogsskibe, 6 brandere og 12 bojerter. Horn havde ordre til hastigt at angribe den danske flåde, førend Tromp kom fra Holland til Danmarch med de lovede 10 hollandske hjælpeskibe.

Med det samme kongen af Danmarch fik efterretninger om denne svenske flåde, lod han de orlogsskibe, der lå i Kiöbenhaffn, klargøre i største hast, så at de under de to admiraler Marqvard Rothsteen og Jens Rothsteen kunne slutte sig til Juell, som da var til søs. Kongen var stemt for, at Juell ikke skulle indlade sig i noget søslag, førend Tromp ankom med hjælpeflåden, men da Juell indstændigt anmodede om at han måtte tillades at kæmpe, gav kongen omsider sit samtykke dertil; mange mente, at der var jalousi mellem Tromp og Juell og at Juell derfor ville kæmpe, førend Tromp kom.

I nedenstående lister kan man se de svenske og danske skibes navne og bevæbning, som denne gang slås sammen.

Fortegnelse over den kongl. svenske flåde, som blev slået d. 1 Julii 1677.

Den 1 eskadre:

- 1) Victoria førte 84 kanoner -
generaladmiral Horn, admiraløjtnant Gyldenspach, kommandører: Hoffman, Söffren Jensen, Wortmand, 4 løjtnanter.
- 2) Wrangel, 64 kanoner - admiraløjtnant Horn, kaptajn Jacob Griiss og 4 løjtnanter.
- 3) Saturnus, 64 kanoner- major eller kontreadmiral Johan Clerch og 3 løjtnanter.
- 4) Mars, 74 kanoner- major Mattiis Dynkerch, overkaptajn Jonas Gyldenadler,
artillerikaptajn Wilhelm Johan Löwenfeldt.
- 5) Carolus, 56 kanoner- kommandør A. Appelbom, kapt. Lars Lilienkrantz.
- 6) Wismar, 52 kanoner, kaptajn Harald Appelbom.
- 7) Flyende Wlf, 56 kanoner, kaptajn D. Grönvaldt.
- 8) Riga, 46 kanoner, kaptajn Claus Wins.
- 9) Hiorten, 34 kanoner, kaptajn Claus Slotta.
- 10) Friderica Amalia, 32 kanoner, kaptajn Christian Boy.
- 11) Odderen, 24 kanoner, kaptajn Christoph Weenich.
- 12) Elisabeth, 18 kanoner, kaptajn Jost Gertssön.
- 13) Tromslageren, 18 kanoner, kaptajn Erich Brandt, 2 brandere, S:t Jacob og Druen. 4 bojerter, Haffhunden, Eyernet, Raabuchen og S:t Johannes.

Den 2 eskadre:

- 14) Den Store Soell, 72 kanoner, admiral Hanss Klerch.

- 15) Venus, 64 kanoner, admiraløjtnant Göste Sparre.
- 16) Mercurius, 66 kanoner, major Morten Ancherhielm.
- 17) Westerwiig, 60 kanoner, kommandør Lars Pedersen.
- 18) Hercules, 54 kanoner, major Ole Berg.
- 19) Spes, 46 kanoner, kommandør Anders Jacobssen.
- 20) Svenske Löffue, 52 kanoner, kapt. Friderich Coyet.
- 21) Laxen, 50 kanoner, kaptajn Poul Quichelberg.
- 22) Phoenix, 34 kanoner, kaptajn Johan Echlenberg.
- 23) Kong David, 32 kanoner, kaptajn Hendrich Printz.
- 24) Perlen, 18 kanoner, kaptajn Hendrich Piiper, 2 brandere S:t Johannes og Biörnen. 4 boijeter, Laurentius, Griipen, Luna og Fortuna.

Den 3 eskadre:

- 25) Nögelen, 88 kanoner, admiral Hanss Wachtmester.
- 26) Jupiter, 68 kanoner, admiraløjtnant Werner Rosenfeldt.
- 27) Dragen, 64 kanoner, major Friderich Taube.
- 28) Cæsar, 60 kanoner, kommandør Erich Pederssön, kaptajn Ribbing.
- 29) S:t Hieronymus, 72 kanoner, kommandør Georg Taube.
- 30) Ny Calmar, 66 kanoner, kommandør Joen Bauman.
- 31) Gottenborg, 50 kanoner, kaptajn Willem Lee.
- 32) S:t Maria, 50 kanoner, kaptajn Erich Boy.
- 33) Abraham, 44 kanoner, kaptajn Gösta Sviinhuffuet.
- 34) Nord-Stiernen, 32 kanoner, kaptajn Carl Melander.
- 35) Lille Solen, kaptajn Anderss Hijsing.
- 36) Salvator, 22 kanoner, kaptajn Morten Olsön, 2 brandere, 4 boijeter.

Hele flåden bestod af 54 sejlskibe.

Fortegnelse over de kongl. danske skibe, som kæmpede med

den kongl. svenske flåde om form. d. 1 Julii.

- 1) Christianus Quintus, 86 kanoner, admiral hr. Niels Juell.
- 2) Anna Sophia, 62 kanoner, admiral Marqvard Rothsteen.
- 3) De 3 Croner, 70 kanoner, admiral Jenss Rothsteen.
- 4) Chur-Prindtzen, 68 kanoner, viceadmiral Christian Bielche.
- 5) Norske Löffue, 86 kanoner, viceadmiral Span.
- 6) Gyldenlöffue, 54 kanoner, viceadmiral Peder Morsing.
- 7) Charlotta Amalia, 64 kanoner, kontreadmiral Mattiiss Piil.
- 8) De 3 Löffuer, 64 kanoner, kontreadmiral Floriss Castenssön.
- 9) Eenighed, 66 kanoner, kaptajn Ander Dreyer.
- 10) Lindormen, 46 kanoner, kaptajn Cornelis Wit.
- 11) Delmenhorst, 44 kanoner, kontreadmiral Johan Elertssön.
- 12) Christiania, 54 kanoner, kaptajn Jacob Huch.
- 13) Nellebladett, 54 kanoner, kaptajn Giissbert.
- 14) Fredericus Tertius, 64 kanoner, kaptajn Iffuer Hoop.
- 15) Svenske Neptunus, 44 kanoner, kaptajn Friderich Gedde.

- 16) Hummeren, 32 kanoner, kaptajn Johan Falch.
- 17) Christiansand, 42 kanoner, kaptajn Johan Lund.
- 18) Svenske Falch, 44 kanoner, kaptajn Johan Behm.
- 19) Huide Falch, kaptajn Johan Skinchell.
- 20) Haff-Fruen, 30 kanoner, kaptajn Winand Meurss.
- 21) Lossen, 26 kanoner, kaptajn Peder Thomessön.
- 22) Svanen, 62 kanoner, kaptajn Tönne von Anten.
- 23) Christianus Quartus, 52 kanoner, kaptajn Cornelis Bomfeldt.
- 24) Norske Maria, 40 kanoner, kaptajn Hanss lazarus.
- 25) Spraglede Falch, 24 kanoner, kaptajn Peter Flöijel, 3 brandere, den Forgyldte Fisk, Grønne Jægere og Svenske S:t Peder.

Den danske flåde var delt i 3 eskadrer, admiral Marqvard Rothsteen førte avantgarden, admiral Juell hovedflåden og admiral Jenss Rothsteen arrieregarden, Christian Bielche, Span, og Peder Morsing førte viceadmiralsflag, Floriss Castenssön, Johan Elertssön og Mattiiss Pill var kontreadmiraler.

Den 30 Junii kastede den svenske flåde anker ikke langt fra Möen og samme dag udkommanderede Horn en viceadmiral med 2 andre skibe for at rekognoscere de Danske; Juell sendte straks 2 skibe ud mod disse 3 svenske, men de svenske vendte tilbage til deres flåde, som samtidig var under sejl og kom tættere på de danske. Begge flåder sigtede ikke rigtigt hinanden før henimod aften, da det begyndte at skumre. Juell satte små sejl med det håb, at han kunne vinde luven fra de Svenske. Horn satte ligeledes små sejl for at beholde luven, som han da også beholdt.

Den 1 Julii om morgen klokken 3, var begge flåder hinanden på skudhold tæt på Steffuenss og Skanör, hvor dette feltslag stod. I begyndelsen kæmpede admiralerne noget med hinanden om luven, den ene for at vinde, den anden for at beholde; men eftersom det ikke rigtig ville lykkes for Juell, afgav han 3 skud løsen som tegn på, at han afventede Horn, uagtet at nogle danske skibe om natten var, formedelst vind og strøm, drevet ned mod læ og adskilt fra deres flåde med næsten en halv mil. Kongen af Danmarch var på samme tid taget fra Malmöe ned imod Skanör med en gruppe, for at se, hvilken ende dette slag kunne få. Hanss Maijt. var i begyndelsen, hvor slaget startede, helt tavs, men da han observerede at den svenske flåde trak sig tilbage, blev han helt lystig. Horn ville ikke svare førend han blev nødt til at svare, men derefter oplod han sin røst både for og bag, sådan som det er sædvane. Under det andet kursskifte løb et svensk skib med 60 kanoner på grund, hvilket en svensk viceadmiral med 5 skibe undsatte, men derved blev den svenske flåde noget splittet og disse ovennævnte 6 skibe faldt lige i hænderne på admiral Marqvard Rothsteen, som med sin eskadre var drevet bort af strømmen om natten. Disse 6 svenske skibe slog tappert fra sig, således at der en lang tid blev hårdt kæmpet fra begge sider imellem dem, men omsider blev disse 6 svenske tvunget til at trække sig ud, 3 af dem, nemlig S:t Hieronymus, Ny Calmar og Mercurius som tog flugten til Malmöe, eftersom de både havde fået store skader og var blevet afskåret fra deres flåde. Admiral Marqvard Rothsteen anstrengte sig flittigt til det yderste med at tilslutte sig flåden, hvilket under det tredje kursskifte var admiral Rothsteens held og de Svenskes tab, at 16 svenske sejlskibe, iblandt hvilke der befandt sig 7 orlogsskibe, blev afskåret og tog flugten. Uanset at det nu så ud som om, at Gud ville give de Danske et sejrrikt krigstogt, så begyndte dog først nu den skarpeste fægtning. På begge sider blev der stridt med så stor grusomhed,

at kanonerne gik som trommestikker på 100 og flere trommer, for begge parter gav hinanden det glatte lag og i flere timer blev der kæmpet med så overmåde stor iver, at begge sider led store tab. Juells skib mistede sine sejl, blev fuldstændigt redningsløs og havde allerede 5 fod vand inde, hvorfor han måtte forlade sit skib Christianus Quintus og entre Fridericus Tertius, hvilket straks derefter blev så uhjælpelig sønderskudt, at Juell måtte skifte til et tredje skib, nemlig Charlotta Amalia. På dette skib blev Juell hårdt angrebet af 2 svenske admiraler og nogle andre skibe, men han slog selv dygtigt fra sig og blev rigtig godt støttet af de to kaptajner, Gedde og Dreyer. Admiral Marquard Rothsteen mistede alle sine master, admiral Jenss Rothsteen sin galion og bovsprydet, viceadmiral Span sine store stænger og fik nogle skud i vandlinjen, hvorfor han måtte fjerne sig. Floris Castenssön og Dreyer fik også med tiden så store skader, at de måtte blive tilbage og kunne ikke længere følge deres admiral.

Dette hårde søslag varede indtil om eftermiddagen klokken 3, da de Svenske satte alle deres sejl og vendte sig mod Bornholm, 22 sejlskibe stærk. Juell affyrede adskillige signalskud for at få dem til at standse og forfulgte dem, så længe det var dag, med så mange skibe som kunne følge med. Men som Horn ikke ville vende om og den danske flåde havde fået så mange skader, at den ikke længere kunne følge, så vendte Juell også tilbage imod Sælland. Samme dag som dette søslag blev udkæmpet, kom grev Tromp igennem Sundet med de hollandske hjælpeskibe, men kunne ikke komme længere end til Kiöbenhaffn samme dag på grund af modvind. Og lige som mange for få år siden diskuterede om, at Tromp gik for længe i Kiöbenhaffn og reformerede den danske flåde, indtil den svenske flåde var nede i Østersøen og nær var blevet Juell en streg i regningen, så kunne man nu også høre mange diskussioner om, at Tromp dette år aflagde for mange visitter i den Haeg og havde så meget modvind i Holland, indtil de Svenske nu var på havet igen og indbød Danmarch med denne fine indbydelse, som vi efterfølgende skal høre om. Hvad enten denne snak havde noget fundament eller ikke, det må stå for sig selv, men dette er ganske vist; imellem Tromp og Juell var der stor jalousi.

De ovennævnte 3 svenske skibe, som blev afskåret fra deres flåde og havde trukket sig ind under Malmöe, kunne hverken komme frem eller tilbage, for dersom de havde forsøgt at sejle igennem Øresund og siden redde sig i Gottenborg, da var de sejlet lige i gabet på Tromp; dersom de havde prøvet at sejle på Østersøen, var de stødt på Juell; Malmöe havde ingen havn, som de kunne trække ind i. Derfor måtte de nu ligge stille, indtil der kom bud efter dem.

Den 2 Julii kom Tromp imod Saltholmen, hvor han fik kongens ordre om at angribe disse 3 svenske skibe. Hen imod aften kom Tromp til Malmöe, hvor han straks beordrede kaptajn Tielos på skibet Campen at sejle foran; efter ham fulgte en brander og efter branderen kom kaptajn Jean de Jonge på skibet Østerviig for at støtte Tielos. De svenske skibe slog kraftigt fra sig i 5 eller 6 timer og blev hjulpet af Malmöe slot, så vidt som det var muligt; men da branderne kom og ville lægge sig op ad skibet Mercurius, hvor kaptajn Ancherhielm kommanderede, da sprang både Ancherhielm og majoren over de finske soldater Fichting tillige med mange folk overbord i havet og druknede alle sammen på nær nogle få menige, som reddede sig i land. Tielos fik straks fat i Mercurius og lod branderne drive væk for at brænde op uden videre effekt. Lige derefter angreb Tielos skibet Hieronymus, hvilket også blev erobret, da den svenske kommandør Taube var blevet skudt ihjel.

Kaptajn Bouman på skibet Ny Calmar ville ikke vente længere, men reddede sig med det meste af besætningen i slup til Malmö og satte så selv ild til skibet, så det udbrændte totalt. Den svenske jagt Griipen, udrustet med 6 kanoner, satte sig på grund og besætningen reddede sig ind i Malmö.

Liste over de svenske skibe, som blev erobret under søslaget og ved Malmö:

- 1) Dragen, med 64 kanoner, kom under slaget på grund under Steffns og tvunget til at overgive sig af landets indbyggere.
- 2) Cæsar, med 60 kanoner, taget af viceadmiral Bielche.
- 3) Mars, med 72 kanoner, taget af Floris Castenssön.
- 4) Den Svenske Löffue, med 52 kanoner, taget af kaptajn Dreyer.
- 5) Den Flyende Wlff. Med 56 kanoner, taget under Skanör om natten af kaptajn Johan von Vochen, som den 1 Julii sejlede ud fra Kiöbenhaffn med skibet den Svenske Charitas.
- 6) S:t Hieronymus, med 72 kanoner og
- 7) Mercurius, med 66 kanoner, er taget om natten udfor Malmö.
- 8) Den Grønne Drage, med 8 kanoner.
- 9) Den Straalsundske Pucionelle, med 4 kanoner.
- 10) En skude med 50 soldater.
- 11) , 12), 13) Endnu 3 proviantskuder er taget.

Disse efterfølgende er forbrændte og ødelagte:

- 14) Ny Calmar, med 66 kanoner, udbrændt ved Malmö.
- 15) signal-jagt Griipen, med 8 kanoner, strandet ved Malmö.
- 16) signal-jagt med en sekretær, som skulle skrive, hvordan det gik til under slaget, grundskudt.
- 17), 18), 19) Tre brandere udbrændt uden nogen skade. Saturnus afbrændt under slaget.

De danske skibe blev vel meget forskudte og gennemborede af kugler, men intet skib gik tabt. Af de Svenske blev 500 mand dræbt og 2,500 taget til fange; af de Danske blev 300 dræbt, men ingen taget til fange og af deres officerer blev ingen dræbt eller såret undtagen Jacob Philipsön, som blev dræbt og løjtnant Jens Pederssön fik det ene ben skudt af. Til minde om denne berømmelige aktion havde kongen af Danmarch umiddelbart efter søslaget begavet Niels Juell med stilling som generaladmiralløjtnant, hvis broder, baron hr. Jens Juell for rundt med en jagt midt i den hårde strid fra skib til skib for at formane og opmuntre høje og lave til at kæmpe tappert for deres konge og hele fædrelandet. Vil nogen ret betænke den tids herskende tilstand, da vil han finde, at ingen sejr til søs har i denne krig været så vigtig for kongen af Danmarch som denne, for dersom de Danske havde mistet herredømmet til søs, da havde den svenske flåde usvigelig sikkert forhindret og betaget den danske hær i Skaane al tilførsel og støtte fra Sælland og hvor mange uger tror man vel, at kongen af Danmarch havde kunnet klare sig i Skaane, mest efter feltslaget ved Landtzcrona, hvilket kongen tabte, eftersom da ingen eller få havde kunnet komme enten frem eller tilbage. Til slut er dette at observere, at siden kong Erici XIV:s tid har Sverrige aldrig været så stærk til søs, som i denne krig, men dengang var heldet til søs de svenske mere mere gunstig end nu.

Den 5 Julii brød kongen af Danmarch op fra Malmö, forlod den helt og installerede sig den 6 ditto ved Saxstrup ud for Hellerup å, en halv mil fra Landtzcronen, hvor hæren holdt hvil indtil den 12 Julii og imedens blev den forstærket med nogle hjælpetropper, såsom et regiment kejserlige musketerer og et regiment hessiske.

Kongen af Sverriges lod ikke alene de regimenter sammenslutte, som siden slaget ved Lund havde rekrutteret i Sverriges, men Hanss Majestet lod endog desforuden strengt udskrive 6,000 bønder i Smaalands og Østergyllands til militæret, hvilke bevæbnede sig selv, nogle med bøsser, nogle med køller, monterede på skafter, andre med høtyve, spyd og alt forefaldende; herredshøvdinge, lovlæsere og andre slige embedsfolk skulle fungere ligesom officerer over disse bønder. De, som var udsendt til at sammenføre disse bønder, gjorde den enfoldige bonde sikker på, at han intet skulle andet end at rense skovene i Skaane for snaphaner; de sagde, at der ikke mere var særlig mange Jytter i Skaane, undtagen disse skurke til snaphaner. Bønderne tænkte, at dette var sandt, hvorfor alle råbte at de ville på snaphanejagt. Disse bønders march blev tilpasset således, at de ikke ankom til hæren førend om aftenen, da alting var færdigt og hæren brød op morgenen efter; hvilket skete af to grunde: 1) at bønderne ikke skulle opholde sig længe i lejren, for så var de løbet hjem igen; 2) at kongen af Danmarch ikke skulle modtage informationer om bønderne, men skulle tro, når det kom til feltslag, at det var lutter krigsvante, som præsenteredes under marchen.

Som nu kongen af Danmarch var blevet tildelt det store nederlag i Malmö, i det at næsten alle hans fodfolk, ja, hans bedste officerer gik tabt der, så havde kongen af Sverriges nu den allerbedste lejlighed til at tilbyde kongen af Danmarch et feltslag; men muligvis blev det fortrudt af de Danske, at de så hastigt bøjede sig for de Svenskes ønske om straks at deltage i et slag; og ikke på en 8 til 14 dages tid trække sig noget nærmere til Landtzcronen indtil alt var parat og de var blevet forstærket med de tropper, som kom over til Landtzcronen, efter slaget var forbi; i mellemtiden var denne de Svenskes ophidselse faldet godt ned omkring Rönneberge høje; for: 1) da var provianteringen blevet ringe for dem, for de kunne, på grund af snaphanerne, kun få små tilførsler; 2) da havde bønderne med sikkerhed tilranet sig orlov fra deres lammelse og løbet hjem, dersom de i længere tid skulle ligge i feltlejre og kun få lidt til tanden, ligesom man observerede, de gjorde forrige år.

Dette har jeg fra en overbevisende kilde, at general Arensdorf rådede til, at kongen skulle tøve noget, før han deltog i feltslag, men feltmarskal Goltz ville definitivt kæmpe. Så ihvorvel Arensdorf både før og siden tog fejl omkring store skanser, så var hans råd denne gang gavnlige.

Den 12 Julii brød kongen af Sverriges op fra Herridtzwad kloster med en hær på 13 til 14,000 mand (foruden de 6,000 bønder) og marcherede samme dag gennem Röstange til Taarlösse, hvor hæren hvilede hen over den 13 Julii, som var den tredje svenske bededag.

Kongen af Danmarch brød også op fra Saxstrup den 12 Julii med en hær på 9 til 10,000 mand og marcherede denne dag til Rönneberge høje; kongen hensigt var, at ville gå ad vejen til Helsingborg omkring Synder åsen for at observere de Svenske, men som Hanss Majest. samme dag fik underretning om de Svenskes ankomst ad Röstange vejen, så vendte han igen og den 13 ditto trak han sig ud af højene på Hylless hede ved Norre Miönge bag ved nogle høje tørre diger, gennem

hvilke diger der straks blev skåret huller til kanoner og siden anbragt kanoner, der hvor kongen havde en fordelagtig position.

Samme morgen brød også kongen af Sverrige op fra Taarlösse og marcherede imod de Danske. Men som ingen af de Svenske vidste, hvor de Danske var, begav general Aschenberg sig ud med en patrulje og rekognoscerede de Danskes tilstand; førend nu Aschenberg kom tilbage igen, lod kongen af Sverrige afgive dobbelt svensk løsen, ikke alene som et signal til striden, men også at de Danske derved skulle gives årsag til at svare tilbage med deres kanoner, så de Svenske deraf kunne høre hvor de Danske befandt sig. Men kongen af Danmarch svarede ikke, hvorfor kongen af Sverrige for anden gang lod afgive dobbelt løsen og da svarede de Danske fra Landtzcrone slot, men ikke fra den Danske lejr. Da nu den Svenske hær var kommet til Tiirup, kom Aschenberg tilbage og afgav beretning om, hvorledes de Danske havde indtaget stilling på et fordelagtigt sted, hvorfor feltmarskal Helffeldt rådede kongen til trække sig til højre fra Tiirup til Tarsted, bevæge sig lidt længere mod nord, for at han enten kunne nå Rönneberge høje og således komme ind på de Danske i flanken eller nøde dem til at forlade deres besatte position. I mellemtiden havde feltmarskal Goltz rådet kongen af Danmarch til at afgive sin store fordel og sagde at han endelig måtte have et større område, denne position var ham for snæver. Derpå avancerede kongen af Danmarch direkte imod kongen af Sverrige, så at begge hærene, da de kom indenfor hinandens synsfelt, arrangerede sig således: General Aschenberg og generalmajor Niels Bielche kommanderede den svenske højre fløj, feltmarskal Helffeldt og generalmajor Schönleben den venstre fløj; infanteriet, som alle steder var blandet med nogle eskadroner til hest, blev kommanderet af generaløjtnant Schultz, generalmajor Mortaigne og generalmajor Jöran Sperling. Deres feltråb var: ”hielp Jesus!”. I den Danske hær havde general Baudissin, generalmajor Rantzou og generalmajor Merheim kommandoen over rytteriet på den højre fløj; generaløjtnant Arensdorf, generalmajor Walther og generalmajor Lewetzou var på den venstre fløj; infanteriet blev kommanderet af generaløjtnant Ryssensteen, generalmajor Skach, generalmajor Rumohr og generalmajor Grandvilliere. Kongen af Danmarch, prindtz Jörgen og feltmarskal Goltz var på den højre fløj, ligesom kongen af Sverrige personlig var på sin højrefløj. De Danskes feltråb var: ”Gud hielp oss!”.

Som nu Helffeldt observerede, at de Danske avancerede lige imod, rådede han kongen til at stå ved Haneklöuss bakker og der afvente de danskes ankomst; disse fordybninger ved Haneklöuss bakker fyldte Helffeldt fuldstændigt op med fodfolk og en stor del rytteri fra den højre fløj. Goltz begik en grov fejl ved det, at han ikke tog sig i agt for disse fordybninger, for de Svenske stod sikret der mod de Danske kanoner og med det allerførste de Danske havde affyret deres første salve mod de Svenske, som stod overfor dem ovenover fordybningerne, væltede de andre Svenske med hast op af fordybningerne og trængte kraftfuldt på. Dermed kom der forvirring på den danske højrefløj. De Svenske begyndte først at kanonere og senere de Danske; de Svenske sagde at de Danske skød med lænke-kugler og derfor blev alle danske konstabler, så mange som de Svenske kunne, hugget ned. Det rigtige feltslag begyndte da klokken var 11 om formiddagen, imellem Siirekiöbinge og Tiirup langs ad Haneklöuss bakker. Under den første træfning lod nogle danske eskadroner på den venstre fløj deres pligtfølelser komme meget dårligt til syne; i særdeleshed da generalmajor Walther blev skudt, opstod der omgående forvirring blandt ryttere og soldater;

Lewetzou og Skach beflittede sig vel med at råde bod på denne forvirring, men alting frugtesløst, for Arensdorf trak sig tilbage, hvorfor de danskes kanoner på den venstre fløj alle sammen faldt i de svenskes hænder.

Men på den danske højrefløj, hvor kongen af Danmarch personligt var til stede, der fik piben en anden lyd, for denne fløj slog den svenske venstrefløj to gange fuldstændigt tilbage igennem Tiirup by, ja, de huggede så ivrigt på hinanden, at jeg et godt stykke vej derfra ikke alene overværede det, men endog hørte hvordan det skrabe i uniformerne. Den svenske venstrefløj reorganiserede sig og vendte ved de 6,000 bønder, som stod for sig selv på Tiirup mark et godt stykke vej bag den svenske hær; grunden til at disse bønder fulgte med var, at flygtende tropper kunne komme i læ bag dem. Disse bønder stod ganske stille, uden at noget rystede dem og dog udførte de en hel del, for de standsede både de Svenske, som flygtede, og de Danske som forfulgte. Men det havde gået den gode bonde ilde, hvis ikke de Danske havde bildt sig selv ind, at disse upåklædte bønder havde været trænedesoldater under gode officerer. Således er det glørværdigt i krig at kunne sy en rævepels om til et løveskind. På den svenske venstrefløj blev 2 brigader, nemlig den wærmelandske og den westerbothnisk, aldeles slået med nogle eskadroner til hest; ingen af dalkarlene overlevede undtagen 1 løjtnant, 1 sergent og 33 menige; også den navnkundige feltmarskal Helmfeldt måtte her lade sit liv; først blev hans hest skudt, derpå kom en dansk løjtnant til hest i oberst Gewe chess regiment, som fandt Helmfeldt liggende på jorden og ikke kunne komme væk fra sin hest, fordi hesten lå ovenpå ham; Helmfeldt bad om pardon og tilbød løjtnanten en pengegave, om han ville hjælpe ham, men løjtnanten gennemborede ham med sin kårde og tog hans ring af hans finger, hvilken han siden fremviste i den danske lejr; kongen sendte denne ring til Schönleben, som da var taget til fange og bad ham fortælle hvis ring den var. Schönleben genkendte straks ringen og nævnede ejermanen. Det underlige var, at de Svenske egentlig hverken vidste hvor Helmfeldt blev skudt, ej heller blev hans lig nogensinde fundet (*idoneum habeo authorem*); ikke desto mindre, for at tilfredsstille hans frue og hans venner, da blev 1) en anden død knægt taget (det kunne muligt være en dansk såvel som en svensk bonde); denne fik en paryk på, ligesom smukke klæder, hastigt tømret ind i en kiste og senere ført stateligt op gennem Sverrige som hans excellences lig; 2) På et sted blev en stor bunke jord opkastet omkring en lang stang som et tegn på, at Helmfeldt blev skudt på dette sted. Denne Helmfeldt var borgmestersøn fra Stockholm, men for sine tapre bedrifter blev han ikke alene adlet, men endog avanceret til en stilling som feltmarskal, som han beklædte i mange år. Selv om han havde været med i så mange blodige aktioner (nogle siger 28 feltslag), men aldrig tidligere var blevet såret, så fik han nu sit banesår.

Da nu kongen af Danmarch iagttog, at hans venstre fløj tog flugten, måtte han lade sin højre fløj trække sig tilbage, uanset denne fløj pressede den svenske venstrefløj meget hårdt. I mellemtiden huggede den svenske højrefløj tæt ind på den danske venstrefløj, men Arensdorf vendte sig 2 gange, imellem valpladsen og Assmindtorp, og slog de Svenske fra sig hver gang, således at de Svenske ikke forfulgte ham længere end til Assmindtorp. Men dersom Arensdorf havde slået eller kunnet slå (hvilket der er rigtigst, ved jeg ikke) fra sig medens han stod midt i slaget, som han nu gjorde under sit tilbagetog, da havde denne blodige dans ikke fået ende så hurtigt, for hovedstriden varede kun en 5 kvarters tid, hvor der dog blev ihjelslået 6,000 mand på begge sider.

De Danske mistede vel 2,000 fodfolk, men de ville ikke vedgå, at de mistede over 400 ryttere og dragoner, men de har muligvis oplyst det; de mistede også 32 store og små kanoner og en haubitz, ligesom 17 estandarder og faner.

De Svenske mistede omtrent 3,000 mand til hest og til fods, ligesom 8 estandarder, 6 faner og 2 kanoner.

Af de danske forblev generalmajor Walther, oberst Ramsted, oberstløjtnant Meding, major von Ahnen, ritmester-marskal, kaptajn, grev Montecuculi og oberstløjtnant, grev von Øttingen døde på valpladsen; disse nedennævnte Danske blev taget til fange: generalmajor Rumohr, 2 ritmestre, Brockdorff og Rodrigo; herudover blev 200 menige danske taget til fange.

Af de Svenske officerer blev feltmarskal Helmfeldt, oberst Dracke, oberst Post, oberstløjtnant Gaaess, ritmester Adeler og 3 andre ritmestre dræbt. Vel blev flere officerer, både svenske og danske, end her antegnet slået ihjel, men da deres navne ikke er mig bekendt, så må de være døde blandt de andre døde.

Af de Svenske blev generalmajor Schönleben, oberst Koch og kaptajn Lillie taget til fange; men denne gang kunne de Svenske ikke profitere af det danske tros, eftersom det tidligt om morgenen, førend slaget gik i gang, alt sammen blev bragt til Landtzcrone.

Samme dag som det slag blev udkæmpet, var der på alle måder megen brændende hede fra solen, så ikke alene blev mandskabet på begge sider ved deres hårde arbejde og ivrige kamp så udmattede, at de efter striden næppe kunne røre eller bevæge sig, men endog mange blandt både folk og heste kreperede slet og ret og døde på slagmarken af intet andet end hede, så som blandt andre en svensk kaptajn, som var generalløjtnant Schultz's stedsøn, blev midt i fægtningen så varm og forkommen, at han sprang op i luften nogle gange, faldt omkuld, bed i jorden og døde straks uden sår nogetsteds. Således finder vi i Saxone Gram. Lib. 2, at kong Frode Fregne under en standende strid imod kong Regner af Sverrige omkom ikke af sværds slag eller noget banesår, men døde udelukkende af hede i sin tunge rustning.

Kongen af Danmark lod med det samme efter feltslaget holde krigsret over de officerer, som under slaget ikke havde udført deres pligter, således at oberst N. Schack, oberstløjtnant Erhorn, major Drewitz og andre blev afskediget. Men Arensdorf blev ikke denne gang undersøgt, muligvis fordi han under retræten vendte om og slog de Svenske fra sig; generalmajor Merheim, som stod i reserve, fejlede også, da han forlod sin reserve position, fordi han opdagede en fordel, hvorved han kunne slå nogle svenske tropper på den venstre fløj, for hvis Merheim efter sin forholdsordre var blevet stående i reserve og blot havde ladet den formodede fordel gå forbi, da havde han kunnet støtte den danske venstre fløj, da den kom under pres, så at alting der havde kunnet blive genoprettet; men Merheim gjorde det i god mening og udviste ellers altid god dømmekraft, derfor blev der ikke talt noget videre om dette. General Bauditz gik hårdt på feltmarskal Goltz og sagde, at han ikke placerede den danske hær sådan som han burde, hvorover Goltz og Bauditz gerådede ud i et stort skænderi, så at de begge to straks forlod deres bestilling, fordi de ville i håndgemæng med hinanden og dermed mistede de tjenesten. Men man kunne i dette

feltslag iagttage, at oberst Moenss Krusis regiment til hest ikke havde andet gevær end deres kårder, for deres karabiner og pistoler lå på Landtzcrones skibsbro (dette regiment var nyoprettet) og kunne ikke så hurtigt blive uddelt til regimentet; alligevel gik dette regiment til feltslaget og kæmpede lige så fint med deres bare kårder, som de andre regimente med deres karabiner og pistoler; så kongen viste siden Krusse den ære, at han med sit regiment havde stået sig langt bedre end mange andre regimente, som var fuldt udrustede med gevær. Selv om Krusse kæmpede fuldt ud i alle sine træfninger, mistede han dog kun 12 mand af hele sit regiment.

Efter slaget gik de danske til deres befæstede lejr foran Landtzcrone og de Svenske flyttede samme aften ind i deres forrige lejr på Rönneberge høje, hvor de omgivende volde stod lige sådan som de Svenske forlod dem sidste 28 Maji og endnu ikke var blevet nedbrudte af de Danske. Vi vil nu forlade hærene i Skaane lidt og betragte, hvad der skete i Norge og Sverrige, hvoraf vi kan observere hvorledes heldet i en krig kan ændre sig ligesom månen på himlen, nu at aftage og nu at tiltage; For de Norske havde dette år ført et heldigt felttog og ikke alene erobret fæstningen ved Marstrand, men endog slået de Svenske af marken og siden indtaget Jempteland, som vi nu vil få høre om.

Statholder Gyldenlöffue lod samle alle de både og små fartøjer, som han kunne få fat i, bemandede dem med 1,000 mand og foretog den 18 Julii et angreb på Marstrands by eller ø som herunder beskrevet. Oberst Wisborg og Cucheron blev kommanderede til den nordre side, oberst Wibe til den søndre og oberstløjtnant Trischeler med generaladjutant Mohr på den østre side, som var lige midt i byen.

De Svenske gjorde god modstand med kanoner og musketter både fra byens blokhus, som fra fæstningerne Carlsteen og Gustaffsborg, alligevel lykkedes alting så godt for de Norske, at de uden mandetab kom ind i byen, for da de Norske først begyndte at gå i land, forlod de Svenske både byen og blokhusene, foragtede nogle kanoner og smed nogle i vandet, satte ild på Gustaffsborg og trak sig tilbage til fæstningen Carlsteen. En svensk artillerist, 1 konstabel, 2 underofficerer og 42 menige blev afskåret fra adgangen og taget til fange. I blokhusene fandt de Norske 56 kanoner på 18, 12, 8 og 6 pund og i byen fik de fat i en god mængde proviant. Statholderen lod opfordre Carlsteen til overgivelse med gode tilbud til garnisonen, men kommandanten svarede, at han ikke kunne opgive en så stærk fæstning, men måtte afvente til det yderste.

Denne fæstning var anlagt på en høj klippe med stærke mure og ellers fra naturens side vel befæstet, hvorfor de Norske måtte strække deres sener, inden de mod alles forventninger og håb fik deres kanoner hejset op ad de stejle klipper på ruller og med store master. Den 22 Julii begyndte de Norske at spille med deres kanoner og morterer, de Svenske blev dem intet skyldigt, men skød kraftigt fra sig i 4 til 5 timer. Omsider, da de Norske begyndte at skyde uafsladeligt fra 4 batterier, nemlig fra to på øen Marstrand og fra 2 andre på Malepert og Hedviigsholm, blev kanonerne på Carlsteen snart tavse. Den 23 ditto begyndte de Norske at skyde mod samme sted på muren og om eftermiddagen gav statholderen ordre om, at enhver skulle gøre sig klar til at storme. Da

kommandanten blev klar over alvoren og ingen undsætning kunne forvente, overgav han sig på følgende vilkår:

Overenskomst

Imellem hans høje excellence, hr. Statholder Gyldenlöffue og den kongl. svenske kommandant Sinkler om Carlsteen fæstnings overgivelse.

1. Hr. kommandant Sinkler samt oberstløjtnant Biörnskiold. Majoren og samtlige over- og underofficerer samt menige, ligesom artillerikaptajnen og artilleristerne, præsten og andre tjenestemænd, som befinder sig i den svenske fæstning Carlsteen, skal straks udmarchere med deres over- og undergevær med flyvende faner til Marstrands by, hvor de skal lægge deres overgeværer og faner ned og derpå med deres undergevær marchere til Lida skanse, hvor der undervejs skal gives eskorte, proviant og nødvendigt skyts til officererne. Deres syge, så mange de har, skal sendes til Oddewald, indtil de genvinder deres helbred.
2. Proviant, ammunition, kanoner og krigsmateriel, som findes på fæstningen, skal efter sandfærdig inventarliste udleveres og derunder så godt som alt andet, specielt må der ingen lumske kneb anvendes på nogen tænkt måde med minering og deslige, ej heller må der ødelægges og fordærvs noget proviant, ammunition eller andet lignende.
3. Officerernes bagage og husgeråd, som er deres personlige ejendom, må beholdes; dog må, med et sådant angivende, intet andet end deres eget skjules.
4. Det gods, som kunne være flyttet ud, men endnu findes i fæstningen, skal specificeres og efterlades.
5. Alle overløbere og fanger, som de kunne have fra os, skal straks ved fæstningens evakuering, overgives til os.
6. Fæstningen skal rømmes i dag præcis klokken 6 og garnisonen marchere ud.

At dette ovennævnte fra begge sider solidt og ubrydeligt skal overholdes og efterkommes på alle punkter, bekræftes med vore egne hænders underskrift.

Datis Carlsteen den 23 Julii anno 1677.

Hannibal Frederich von Degenfeldt. Andreas Sinkler, oberst og kommandant på Carlsteen. Zacharias Lemford. Anderss Biörnskiold., oberstløjtnant. Anderss Sturch, major. Berendt Papegoije, kaptajn. Lars Silffuersværdt, kaptajn. Erich Koeskiold, kaptajn. H. Rommelhoff, kaptajn. Jacob Kochum, kaptajn.

Efter denne overenskomst marcherede dette svenske regiment ud og lagde 9 faner sammen med deres over-geværer ned for statholderens fødder, som da stod i porten. På fæstningen befandt sig 28 kanoner tillige med et godt forråd af ammunition og proviant. Marstrand var ellers på denne tid betydningsfuld, fordi den havde ligesom kontrollen over de svenske områder ved Westersiöen, kunne for en stor del frarøve Gottenborg sin sejlads og hidtil var den af alle Svenske regnet for næsten uovervindelig, men blev dog så let vundet og indtaget, endog imod de Norskes egen forventning.

Imedens statholderen beredte sig til at gå imod Marstrand, beordrede han de tropper, som stod ved Trundhiem til at foretage en afledningsmanøvre mod de Svenske i Jempteland. Den 1

Aug. drog oberst von Hoffen og oberst Schulz fra Trundhiem med nogle tropper til hest og til fods, samt nogle falkonetter, som de med stor møje slæbte med sig, over de høje bjerge. Den 13 Aug. kom de til Jerper sund, hvor de delte sig i 2 grupper, en under oberst von Hoffen og den anden under oberst Schultz. Schultz gik forrest og kom den 15 ditto til kirkebyen Qviigen i Jempteland, hvor han fik underretning om, at de Svenske havde forskanset sig i et stærkt fort; hvorfor han bevægede sig hurtigt og de følgende nat indtog stilling ved ovennævnte skanse, hvilken han ved trompetér lod opfordre til overgivelse og tilbød besætningen en god aftale. Men som kommandanten ikke ville forstå tilbuddet, lod Schultz sine ryttere og dragoner straks springe af deres heste, for at de sammen med fodfolket skulle gøre et fremstød og bestorme skansen; hvilket da kommandanten så det, han tilbød at indgå en aftale om, men kunne ikke opnå andet, end at han skulle overgive sig betingelsesløst, hvilket betød, at de skulle lægge deres geværer fra sig og blive krigsfanger. Efter denne aftale gik den svenske besætning ud af skansen; 510 mand stærk med officerer og menige, som det af nedenstående liste kan ses:

Fortegnelse over de i Jempteland fangne svenske officerer og menige.

Af dragonernes gruppe:

1 regiments-kvartermester, 1 præst, 1 sekretær, 3 kaptajner, 1 løjtnant, 3 fenrikker, 2 mnstrings-skrivere, 20 underofficerer, 6 trommeslagere, 1 skalmeje-blæser og 190 menige.

Af infanteriets gruppe:

1 regiments-kvartermester, 1 præst, 1 sekretær, 2 profosser, 1 skarpretter, 1 major, 4 kaptajner, 3 løjtnanter, 3 fenrikker, 39 underofficerer, 6 trommeslagere og 288 menige.

Herforuden fik de Norske 7 grønne faner, i hvilke et ris og et elsdyr var påmalede. De indfødte Svenske blev ført til Trundhiem, men Jempterne blev indrullet blandt de Norske. 300 Finner, som var kommet fra Ingermanland og skulle undsætte ovennævnte skanse, stod ikke ret langt derfra ved et sund, men da de konstaterede, at skansen var erobret, trak de sig tilbage over en lille nærliggende s. De geværer, som disse Finner skulle have haft, var overført fra øen Frsse og lagt ind i et bondehus, men de Norske fik viden om derom og borttog det hele med en mængde ammunition og proviant.

Oberst Wlffsparre var også på march med nogle 100 Svenske fra Frsse for at undsætte ovennævnte skanse, men da de observerede, at skansen var tabt, gik han tilbage og sluttede sig den 16 Aug. sammen med generalmajor Carl Sparre, som havde 1,000 Finner hos sig og marcherede tilbage ad Brouflo. De Norske fulgte de Svenske i hælene, men de Svenske tog alle fartøjer med sig, hvorfor de andre måtte lave tømmerflåder at komme over med.

I de samme dage gik oberst von Hoffen med en del dragoner, fodfolk og falkonetter over på nordsiden imod Frsse, hvorfor Schultz vendte sig til den søndre side og fandt sammesteds, at de Svenske havde taget alle både med sig, sat ild på provianthuset og afbrændt al den ammunition der fandtes. Da Sparre endelig erfarede, at Schultz begyndte at krydse på flåder, retirerede han sig ad Brouflo, men oberst von Hoffen sendte straks sine dragoner over på den anden side imod Sparre,

således at Sparre under sin retræte efterlod 2 militære pauker, 300 musketter og bøsser, 30 par pistoler, 4 kanoner, 4 estandarder, 3 faner og en mængde ammunition og proviant. Hvilket alt sammen blev de Norske til del og bytte. Således blev hele Jempteland med sine skanser denne gang erobret af de Norske, med det havde dog dermed ikke nogen holdbarhed, eftersom Jempteland ligger så godt som indenfor Sverrige, og de Norske så langt væk, at de kun med besvær kunne hjælpe, hvorfor de Norske om vinteren måtte trække sig tilbage indenfor egne grænser igen, da de Svenske nu havde samlet større magt og så generobrede landet.

Efter at statholder Gyldenlöffue havde erobret Marstrand, lå han nogen tid stille og observerede rigskansleren, grev Magnus de la Gardie, som dengang kommanderede den svenske hær imod de Norske. Sidst i Aug. begyndte statholderen at bevæge sig hen imod rigskansleren og marcherede mod Oddewald. På marchen lod statholderen den 27 Aug. foretage et angreb på øen Orost, som ligger 2 mil fra Oddewald; den svenske kommandant på øen, major Dresseren, overgav sig straks betingelsesløst, så at der på denne ø blev tilfangetaget bemeldte major, 1 kaptajn, 2 løjtnanter, 12 underofficerer, 3 trommeslagere, 150 dragoner og 70 ryttere, alle i fuld mundering. Derefter marcherede statholderen lige mod Oddewald, så at begge hære fik hinanden i syne den 28 Aug. tidligt om morgenen; og noget derefter begyndte begge parter at beskyde hinanden med kanoner. Statholderen ville ikke længe lade sig holde tilbage af en sådan kanonade, men lod generalmajor Löffuenhielm med den største del af rytterne og dragonerne hugge ind på de Svenske med blottede kårder i hænderne, for grundet den kraftige regn, der samtidig faldt, kunne de ikke bruge geværer; rigskansleren slog skarpt fra sig i førstningen, men Löffuenhielm var så heldig, at han efter nogen tid bragte de Svenske i forvirring, fodfolket blev splittet og mange hugget ned; resten samt rytteriet trak sig tilbage med største hast over Ko bro, som lå syd for Oddewald. Nævnte bro afbrændte de Svenske straks, ellers havde de fået større skader; men eftersom de Svenske under forvirringen afbrændte broen for deres sikkerhed, så blev med den hastighed omtrent 300 Svenske tilbage, som ikke kunne komme over broen og disse blev efter de Norskes opgivelser hugget ned, under overværelse af den svenske hær. På valpladsen blev der efter de Norskes beretning 1,800 Svenske slået ihjel, men de Svenske sagde, at de kun mistede 1,400 mand. Herforuden blev 1 ritmester, 1 kaptajnløjtnant, 2 løjtnanter, 6 fenrikker, 24 underofficerer, 8 trommeslagere og 180 menige taget til fange. De Norske tog også 10 kobberkanoner, 2 jernkanoner, 4 store transportvogne til udrustning, overtrukket med blå klæde, 6 ammunitions-kærrer, 40 centner krudt, 20 bundter lunter, 10 skippund bly, 20,000 musketkugler, en god portion kanonkugler, skråsække, håndgranater, allehånde materiel og noget proviant, ligeledes rigskanslerens og den franske ambassadørs sølvbestik, karosser og kalescher, samt hele hærens bedste og meste bagage, 3 røde estandarder af silkedamask, 7 blanke estandarder, 3 sorte og røde dragonfaner, 2 blanke dragonfaner og 4 soldaterfaner.

Af de Norske blev kun generaladjutant Mohr, løjtnant le Ceur, ligesom 12 ryttere og dragoner dræbt, få blev såret, men ingen taget til fange.

Hidtil havde det rigtige og gamle Sverrige været udenfor alle genvordigheder og levet i al fredsommelighed, men nu ved denne tid blev det noget forstyrret ved kysterne, som vi nu herefter vil få at høre.

Under det seneste søslag fik de Danske fat i nogle svenske ordrer, efter hvilke de Svenske, når søslaget var vundet, skulle angribe de danske øer med afstraffelse ved hjælp af ild og sværd, således at kongen af Danmarch kunne afledes og få kamp inde i sine egne provinser.

Både for denne ordres skyld og fordi kongen af Danmarch havde lidt to store nederlag i Skaane, lod Hanss Maijestett sin flåde reparere i al hast efter søslaget, for at han til søs kunne følge op på sin sejr; og for at udfordre kongen af Sverrige som manifesterede sin magt helt ned til Skaane.

Den 21 Julii afgik generaladmiral hr. Niells Juell fra Kiöbenhaffn med 22 danske skibe til Østersøen. Den 1 Aug. stævnedes den hollandske løjtnantadmiral Wilhelm Bastiansön fra Kiöbenhaffn med 9 hollandske hjælpeskibe og sluttede sig til Juell under Bornholm. Den 5 Aug. afgik Juell fra Bornholm og ankrede op under Øland den 11 Aug.. Samme dag sendte Juell en rompetér til Øland, som er 18 mil lang, men kun 1 mil bred, ligeledes en anden trompetér til indbyggerne omkring Calmar i Smaaland, at de skulle komme og aftale en brandskat, med mindre de ville hemsøges med sværd og brand. Den 12 Aug. kom generaladmiral Tromp med 3 danske skibe til Juell under Øland og som de udsendte trompetérer kun modtog dårlige svar og ingen kom og forhandlede i mindelighed om nogen brandskat, kommanderede Tromp og Juell oberst Möller med nogle 100 soldater og matroser til de smålandske kyster, ligeledes viceadmiral Span og kaptajn Frederich Gedde med nogle 100 ind på Øland, hvilke plyndrede og afbrændte alt for fode, således at på denne dag blev 4 herregårde, endvidere den lille købstad Mönsteraaess med 140 til 150 huse samt mange landsbyer lagt i aske; herudover blev 36 bønder, som ville sætte sig til modværge, hugget ned. Der findes nogen barmhjertighed hos krigsfolk i landmilitæret, men når søens folk kommer til fjendeland, er de ikke meget bedre end tyrkere.

Den 14 Aug. blev oberst Müller med nogle 100 udkommanderet igen til at lande ved Calmar, hvor han først afbrændte 3 herregårde og 5 eller 6 bøndergårde, siden vendte han sig mod Calmar, afbrændte 11 vejr møller og omtrent 100 huse udenfor Calmar. Kommandanten kanonerede voldsomt mod Müller, så at 3 eller 4 Danske blev skudt ihjel eller sårede, dog kunne kommandanten ikke hindre de Danske i, at de ødelagde alting undtagen byen.

Den 30 Aug. landsteg Trump og Juell personligt på Øland med stærke tropper og lod opfordre det solide slot Borkholm til overgivelse, udenfor hvilket der vel forekom nogle små skærmydsler, som dog ikke havde nogen betydning, udover at viceadmiral Span mistede sit ene øje.

Borkholm var på den tid godt forsynet med proviant, mandskab og ammunition, så der var intet at opnå for de Danske, medmindre det skulle ske ved en belejring, hvilken de Danske på denne tid ikke kunne foretage; hvorfor admiralerne lod Øland totalt udplyndre og gik derefter i al magelighed ombord igen. På Øland og i Smaaland indfangede de Danske over 2,000 stykker småt og stort kvæg, hvilke alle sammen blev ledt ombord på skibene.

Sidst i August modtog grev Tromp ordre fra kongen om, at han tillige med Marquard Rothsteen og Wilhelm Bastiansön skulle sejle mod Kiöbenhaffn, for at tage de danske tropper ombord, som skulle angribe øen Ryen, hvorom der senere skal fortælles.

Juell blev med de øvrige danske skibe liggende udfor Øland indtil den 6 Sept., da han gik tættere på de svenske kyster og ankrede op udenfor købstaden Westerwiig. Den 10 Sept. beordrede Juell kontreadmiral Peder Morsing med 6 lette skibe og oberst Möller med 500 soldater, samt kontreadmiral Floris Castensön med 500 matroser til at tage ind og ødelægge Westerwiig. Indløbet til byen var en del besværlig at passere igennem formedelst de mange småøer, af hvilke nogle var forsynede med skanser og besætning, hvilke de danske nødvendigvis skulle tæt forbi.

Den første modstand fandt de Danske i Sparesunds bastion, men Morsing lagde sig straks lige ud for og kanonerede bastionen så voldsomt, at Möller og Castensön passerede uskadte forbi med deres slupper og sejlede længere ind forbi adskillige små øer. På en af disse øer stod 200 Svenske, som ville forhindre de Danske i at komme videre ind, men de Danske kom så stærkt og rasende frem, at de Svenske måtte trække sig hurtigt tilbage i deres både. Lige derefter tog de Danske 2 skanser, i hvilke der befandt sig 21 kanoner, nemlig 12 tolvpundige og de andre 6 til 8 pundige.

Den 11 Sept. tidligt om morgenen åbnede de Danske havnens spærrebom, så at skibene og slupperne alle kom godt igennem og de Danske sprang med det samme i land for at storme en skanse, der lå på kysten, men allerede var forladt og havde 8 kanoner, dog ikke større end topundige.

Byen Westerwiig strakte sig fra syd mod nord ligesom en halvmåne med mange kønne huse og tårne; ved den nordre ende af byen lå et smukt slot, som tilhørte grev Königsmarch, som af den grund skrev sig som greve af Westerwiig.

Både dette slot og hele byen, kirken undtaget, blev udplyndret og siden afbrændt; alle skibe og fartøjer, som lå i byen, blev også afbrændt, hvor iblandt der var 3 nye orlogsskibe, som stod på bedding, af hvilke de 2 største næsten var klar til at blive søsat, det første skib skulle føre 44, det andet 34 og det tredie 16 kanoner. Derefter sejlede Juell videre og satte folk i land på de 2 øer, Uknö og Runnö, hvilke blev totalt udplyndrede, siden afbrændt og mange af indbyggerne slået ihjel, fordi de ville sætte sig til modværge.

Dette uventede overfald forårsagede så stor ophidselse og uro, at alle mand blev strengt kaldt til våben som landeværn for kysten. Men efter de Danske havde gjort denne store skade og derhos sat hele kysten i oprør, vendte de tilbage til Danmarch igen med stort bytte af kobber og andre rare sager.

Af dette ser vi, 1) at disse nordiske kongeriger definitivt må beskyttes med gode orlogsflåder, når de to riger er i krig med hinanden; 2) at det af de 2 riger, som er herre til søs, har en umådelig fordel frem for den anden; det er vel en farlig ting at tabe et landslag, men det er her i disse riger lidet at regne imod det, at tabe et søslag; frem for alt når man taber således, at man ikke straks kan rejse sig og komme i søen igen.

Vi hørte tidligere, hvorledes kongen af Danmarch efter slaget tog ophold ved Landtzcrone og kongen af Sverrige slog sig ned en halv mil udenfor Landtzcrone på Rönneberge høje. Gennem den tid hærene således stod overfor hinanden, var de svenske patruljer ude hver nat og ikke alene

bortførte fanger og mange heste, men de kastede endog små sedler ud alle vegne på jorden, hvorpå der stod skrevet, at hvem af de Danske, der ville komme over til den svenske lejr, kunne få tjeneste, om han havde lyst til at tjene; hvis ikke, kunne han få fripas til at rejse hjem og dertil tærepenge på rejsen. Disse sedler havde den virkning, at nogle 100 fra fremmede lande blev overløbere fra de Danske til de Svenske.

Jeg tror, at dersom kongen af Danmarch ikke hurtigt fik jaget de Svenske fra Rönneberge, så var næsten alle fremmede rømmet fra deres tjeneste, men mange fortrød dette siden, at de overhovedet havde skiftet, muligvis fordi det kløede i mavesækken og de tit manglede en pipe tobak.

Den 18 Julii. gik de svenske bønder fra hæren opad Sverrige og på deres hjemrejse ledsagede de de Danske kanoner, som var blevet taget i slaget, opad til Sverrige. Coridon pralede højt med, at han havde været med i et feltslag, slået Jytten af slagmarken og måtte nu af kongen betros at ledsage disse kanoner som en triumf opad Sverrige. *Vani nominis umbræ.*

Efter slaget forstærkede kongen af Danmarch sig hver dag med tropper til hest og til fods fra Sælland, så at alle mand, både Danske og Svenske, forventede et nyt slag hver dag; men kongen af Danmarch foretog sig dog intet andet end at opføre en sælsom bereden procession, for at kunne trække de Svenske væk fra Rönneberge. Denne procession blev så hemmelig besluttet, at intet menneske vidste et ord om det, undtagen kongen og nogle få af de øverste, før det tidspunkt de skulle afsted. Ikke desto mindre fik snaphanerne underretning om fredagen om, at de Danske ville bryde op om søndagen, hvilket de fik at vide på denne måde. Samme fredag kom nogle snaphaner til Nybölle, en halv mil fra den Svenske lejr og i den samme by fik de fat i en svensk bereden ordonnans med brev fra en i lejren til Sperling i Malmöe; i dette brev stod der således: ”vi har troværdig information om, at fjenden vil bryde op på søndag og begynde en march ad Helsingborg vejen, hvorfor I hastigt skal bryde op og alle officerer samt menige, der tilhører hæren, skal skynde sig ud af Malmöe og informere salig feltmarskal Fersens frue om, at hun ufortøvet kommer med sin mands lig, som skal føres i ligtog op ad Sverrige” etc..

Søndag den 5 Augusti om aftenen, klokken var 10, brød det danske kavaleri op fra Landtzcrone, marcherede ad Helsingborg vejen, ligesom brevet sagde, over Eij bro, hvor de fjernede plankerne efter sig og hvilede deres heste et par timer; derfra drog de over Qvidinge bro, hvor de også fjernede plankerne efter sig. De menige fik bønderne til at tro på, at de skulle gå til Norge, for der at slutte sig til Gyldenlöffues hær. Men da de nu var kommet over Qvidinge bro og marcherede mod Christianstad, da sagde de, at de skulle på et strejftog til Smaaland, hvilket de vel også ville have gjort, dersom de Svenske ikke havde forladt Rönneberge. Men som de Svenske vidste, at den danske flåde også på samme dage skulle til Smaaland, som vi tidligere har hørt, så frygtede de, at der skulle være et angreb der på vej, hvorfor de i en hast måtte forlade Rönneberge og følge efter det danske kavaleri: dermed fik Landtzcrone luft. De Svenske begyndte tidlig søndag morgen, den 5 Aug., førend de Danske marcherede om aftenen, at nedtage deres telte og pakke sammen, men marcherede dog ikke førend tirsdag den 7 Aug. tidligt om morgenen (de ventede muligvis på nogle fra Malmöe) og den svenske hær gik så lige den samme vej bagefter de Danske;

deraf kunne man sandsynligvis slutte, at de Danske ville have de Svenske efter sig, fordi de ikke afbrændte og ødelagde broerne, som de ellers havde gjort, hvis de ikke ville have dem på den vej, men nu ødelagde de alene broerne for at sinke de Svenske noget under marchen. Eller kan man observere, at kongen af Sverrige nu på denne march havde 2 feltmarskallers lig med sig, som skulle videre op ad Sverrige: det ene var Simeon Helmfeldts, som blev skudt under slaget ved Landtzkrone, det andet var Fabian von Fersens, som under belejringen var guvernør i Malmöe og senere efterfulgte Helmfeldt i kommandoen over hæren; bemeldte Fersen kommandere kun hæren i 12 dage, senere blev han syg i lejren på Rönneberge høje og døde i Malmöe den 3:die dag efter af dysenteri, som man sagde.

Efter Fersens død blev Rutger von Aschenberg feltmarskalløjtnant og kommanderede siden den svenske hær i Skaane.

Det danske rytteri gik over Helge å ovenfor Christianstad og hvilede sig et par dage nord for byen og åen; derefter gik det tilbage over Helge å igen nedenfor Christiansstad imod Åhus; derfra gik det senere ad Mallehem, Andrerom, Øffuids kloster, Gedinge, Harrie og kom til Landtzkrone igen søndag den 15 Aug..

Med det samme kongen af Sverrige denne gang kom til Christianstad, lod Hanss Majjestett en lille skanse udenfor Langebroe angribe, hvilken de Danske straks forlod. Senere lod han byen beskyde med kanoner, så en gård i byen derved kom i brand, men derimod blev oberstløjtnant Aschenberg, som var feltmarskal Aschenbergs søn, tillige med nogle andre Svenske skudt ihjel af kanonerne i fæstningen. Dette var intet andet end en pralende forestilling, som kongen lod opføre i den tid hans hære hvilede sig. Kongen ville denne gang ikke opholde sig foran Christianstad af den årsag, blev han forsikret om, at den senere ville være et sikkert bytte for ham, men brød op med hæren og løb efter de Danske, det bedste han kunne.

De danske rytterheste var siden slaget blevet meget forkomne i lejren foran Landtzkrone, ved både at der kun var lidt græs for dem og til og med faldt der på det seneste en hyppig regn, så at hestene måtte stå i både dynd og regn på den sumpede og våde jord; de fleste af dem fik ødelagt benene; af den årsag måtte de danske ryttere under dette hårde ridt, afhænde vel omkring 500 til 600 heste, som var udmattede og de måtte igen tage til takke med skånske bondehopper; de som under dette hastværk ikke kunne få et andet øg at ride på, søgte til skovs og begav sig så på bagbenene til Landtzkrone igen. På dette ridt holdt de danske officerer deres ryttere så godt samlet, at de svenske fortropper, som hængte de Danske i hælene, ikke tog over 50 danske til fange; for den største skade som de danske led, skete ved Andrerom, hvor nogle underofficerer med en deling menige sneg sig væk fra deres tropper og var ude på lidt forbedring, således at 32 af dem blev hugget ned af de Svenske fortropper.

Da nu det danske kavaleri havde gennemført dette ridt og var kommet tilbage igen, da var det ligesom en syndflod, der bortskyllede alting på nogle miles vej omkring Landtzkrone; vel havde de danske ryttere tilladelse til at borttage alt foder, men de gjorde, helt uden tilladelse, som gerne sker i skyndingen, rent bord med alting og mange steder lod de hø og såsæd være urørt og skaffede sig, med benævnelsen hestefoder, intet andet end rørlige ejendele, køer og får.

Men fordi at alting omkring Landtzcronne blev så ødelagt, så kunne den svenske hær, nu den kom tilbage igen, ikke slå lejr nærmere end ved Nörhuedinge, som er 2 mil fra Landtzcronne.

Imellem disse to nordiske konger blev endelig vedtaget og ratificeret en overenskomst og enighed om fangernes løsladelse og udveksling, hvilken overenskomst af begge parter repræsentanter blev overleveret den 15 Aug. ved Eij bro i en gård ved navn Nybygge. På kongens side af Sverrige mødte generalmajor, grev Wittenberg, oberst Börstell og generalauditør Buschovius, eskorteret af 100 ryttere. På kongens side af Danmarch mødte generalmajor Schack, oberst Post og generalauditør Meijer, også eskorteret af 100 ryttere. Bemeldte overenskomst bestod af efterfølgende punkter:

- 1) Alle fanger skal løskøbes senest 14 dage efter den tid de blev taget til fange, og det enten med lige så mange af modpartens fanger med lige tjeneste, eller med så mange med andre embeder, som denne efterfølgende takst regnet i rigsdaler á 6 m. danske eller tilsvarende værdi kan andrage.
- 2) En overfeltmarskal betaler 16000 rigsdlr., feltmarskal 12000, feltmarskalløjtnant 8000, general af rytteri eller fodfolk 6000, generalløjtnant af rytteri eller fodfolk 3000, generalmajor af rytteri eller fodfolk 1200, generalkrigskommissær 1200, generalkvartermester 350, generalauditør 200, generaladjutant 150, generalproviantmester 250, krigskommissær 120, generalvognmester 60, ingeniør 60.
- 3) Forannævnte generalspersoners løjtnanter, samme slags alle ved en generalstabs forefindende personer, såsom sekretærer, kancellister, læger, præster, apotekere, feltskærer, proviantbetjente, ligeledes overbøddel med alle hans folk, skal på begge sider løslades uden løsepenge.
- 4) Rytteriet, artilleriet, fodfolket og dragoner: en oberst 400 rigsdlr., oberstløjtnant 200, major 100, regimentskvartermester 20, auditør 20, regimentspræster og bødler med hans folk frigives på begge sider og uden løsepenge. Ritmester eller kaptajn 60, løjtnant 24, kornet, fenrik og artillerist 20, kvartermester til hest 12, underofficerer, sergenter, korporaler, mønstringsskrivere og andre ringere, hver en måneds sold. Alle soldater til hest og til fods en måneds sold.
- 5) Admiralitetsembeder: admiralgeneral betaler sin løsesum ligesom en feltmarskal, admiral ligesom en generalmajor, admiral løjtnant eller viceadmiral ligesom en oberst, kaptajn og løjtnant ligesom i landmilitsen, underløjtnant ligesom en fenrik, styrmand og skipper ligesom underofficerer til fods, bådsmand ligesom soldater.
- 6) Alle frivillige og officerer i opløste regimenter betaler en tredjedel af de andre officerers løsepenge. Men de som ikke tidligere har virket i deres tjeneste, betaler som adjutanter.
- 7) Alle kvinder af hvilken stand de end måtte være, det samme for børn under 12 år og tjenere i liberi, som deres herrer anerkender hører dem til, ligesom alle døde kroppe på valpladsen, løslades uden løsepenge. Men de tjenere, som ikke bærer liberi, betaler som soldaterne.
- 8) De officerer som udøver mere end ét embede, betaler deres løsepenge efter deres fornemmeste embede og myndighed.
- 9) De officerer, som er inkluderet i denne fortegnelse, skal løslades, når de betaler en måneds sold og det skal som sådan godkendes af generalauditøren uden nogen yderligere bevisbyrde.
- 10) Alle kuske og køresvende i artilleriet eller hos provianteringen løskøbes som soldater.
- 11) Alle trompetérere og trommeslagere som sendes for at hente fanger eller af andre årsager, skal returnere inde 3 dage med udført hverv. Tilbageholdes de længere af specifikke årsager, skal deres fortæring betales af den part, som opholder dem, nemlig en trompetér 1 sletdaler om dagen og en trommeslager 2 mark danske.

- 12) Marketenderne skulle løskøbe sig selv efter deres antal heste og for hver hest betale 2 rigsdrl. og 4 mark danske, hvilket overbødlen skal bevidne; de som ellers falbyder proviant (levnedsmidler) eller er kræmmere og uden heste, betaler som almindelig soldater.
- 13) De fanger, som ingen krigstjeneste har, skal betale efter andre embeder, som de tjener, efter det ringest betalte embede.
- 14) Om der findes nogle officerer, som ikke her er inkluderet, eller nogen misforståelse desangående kan opstå, skal man videre mødes derom og hvad man derover bliver enige om, skal overholdes ligesom alt andet og som det her er nedskrevet.
- 15) Fangerne skal på begge side sendes af sted, således at man i det mindste lader dem beholde deres undertøj med hat, sko og strømper.
- 16) Enhver skal ærligt holde ord, som han har lovet; hvem som ikke gør dette, skal af generalauditøren 3 gange erindres derom og hvis han da ikke retter ind, kendes for æreløs og mindre mand.
- 17) Hvem som ikke bliver i det kvarter, som han tilkendes, skal stilles for retten derfor og lide straf, som er retmæssig.
- 18) Denne overenskomst skal respekteres i de 3 efterfølgende år, regnet fra den tid, på hvilket dette af begge kongerne er stadfæstet og må i hele perioden under ingen omstændigheder brydes under noget påskud eller foregivende. Actum etc...

Efter at alting nu med denne overenskomst af begge parter var vel udført, havde grev Wittenberg inviteret de danske repræsentanter til måltid og trakteret dem storslået. Under måltidet begyndte oberst Börstell at tale noget højt om de svenskes sejre og de danskes tab ved Landtzcrona, hvorefter Schack bad Börstell om, at han ikke skulle lade tiden blive ham for lang, de Svenske skulle i høj grad mærke, at kongen af Danmarch ville være klar til at bryde endnu en stav med de Svenske.

Denne diskussion passerede med den største høflighed på skrømt; men Wittenberg afbrød omsider det hele ved at skære igennem og sige, at de ikke var kommet for at traktere hinanden med nogle spydigheder og bad derfor om, at alting måtte ske i venlighed og at ophøre med den diskussion. Da de danske repræsentanter om aftenen ville tage afsked, bad Wittenberg meget høfligt, om de ville lade sig behage med at tage ophold i gården hos ham for natten, men Schack undskyldte sig med passende komplimenter og sagde derhos, at han vel kunne se, at greven havde beredt sig til at traktere dem, men det gjorde ham, Schack, ondt, at han ikke i denne tid kunne traktere ham, greven, igen, som han gerne ville, bad dog om, at greven og de andre ville være hans gæster til en rytterfrokost om morgenen; derpå tog de Danske afsked og gik ud til deres telte, som stod noget fra gården hos deres ryttere. Om morgenen blev de Svenske godt trakterede i de Danskes telt og derefter tog begge parter afsked med hinanden og drog hver til sit.

Det havde været ønskeligt, at denne ovennævnte enighed var blevet skabt tidligere, for så havde så mange uskyldige fanger ikke lidt så meget ondt og omkommet i deres fængsel, som der gjorde. Men de Svenske besluttede sig ikke hertil, førend der under disse seneste 2 søslag var blevet så mange Svenske taget til fange; for det havde hidtil været de Svenskes hensigt, at kongen af Danmarch skulle mangle folk, når hans fanger ikke blev løskøbt. Men efter denne overenskomst blev indgået, da tog hverken de Danske eller de Svenske ret meget hensyn, når de blev taget til

fange, for de vidste, at de straks ville blive løsladt igen, omendskønt de kunne miste klæder og uniform.

Da nu det danske kavaleri, som vi tidligere har hørt, var kommet til Landtzerone igen, lod kongen af Danmarch det meste af fodfolket indskibe, men rytteriet blev transporteret over til Sæland, for at gå i kvarter i alle provinserne; over hvilket de almindelig svenskere begyndte at løfte hornet højt op og sagde, at de nu fuldstændig havde smidt Jytten ud af landet, så han aldrig mere turde komme tilbage til Skaane, fordi det for menneskelige øjne så ud som om, at de Danskes tid i Skaane var løbet ud, for siden de Danske som de første befolkede Skaane, var deres aktuelle situation ikke på noget tidspunkt værre, end den var nu.

Den 3 Sept. gik kongen af Danmarch i egen person selv under sejl med 4,000 fodfolk og 3 til 400 ryttere for at forsøge en erobring af øen Ryen, men Hanss Maijestett måtte på grund af storm og uvejr ligge stille i Dragör indtil den 6 Sept., da han tidligt om morgenen fik vind og samme aften fik Ryen i sigte.

Den 7 sept. ankom kongen til Ryen i den fortrinlige vig og havn Prora, som havde et fladt område foran og 2 høje bakker ved siderne. Ved middagstid begyndte de Danske at gå i land og klokken 4 om eftermiddagen var alting i land. Omtrent 200 svenske ryttere arbejdede fremdeles flittigt og modsatte sig de Danske landstigningen; men allerførst kom 2 kaptajner, Stockhausen og Rebssdorf i land med 30 Danske, som med god succes engagerede og opholdt de Svenske længe nok, indtil der kom flere og flere Danske i land og til sidst blev så stærke, at de Svenske måtte trække sig; derefter begyndte de Danske at befæste sig. Samme dag om morgenen, som kongen landsteg om eftermiddagen, kom feltmarskal Königsmarch fra Straalsund over på Ryen med 500 heste og lod i største hast sin øvrige tropper overføre, fordi han ville jage de Danske ud igen. Efter et stykke tid avancerede Königsmarch med omtrent 4,000 til hest og 2,000 til fods lige mod de Danske og begyndte at beskyde dem med kanoner, men eftersom han ikke så nogen gevinst ved enten at gøre de Danske synderlig afbræk, ej heller at stå udenfor fare, så trak han sig tilbage til den lille by Bergen, som ligger midt på øen; men fordi Königsmarch var så stærk med rytteriet, så kunne kongen ikke bevæge sig rundt, førend kurfyrsten af Brandenburg gjorde Hanss Maijestett en ryttertjeneste og først i October sendte han undsætning med rytteri fra belejringen af Stettin, ligesom kongen i November næsteften sendte kurfyrsten en hjælp på 2000 musketerer til brug under Stettins belejring.

Kongen gav ordre om at holde god justits over sit mandskab, for at indbyggerne ikke skulle lide nogen overlast, også fordi de selv søgte beskyttelse og tilbød at ville forære al mulig proviant og krigsskat; dermed gik kongen og prins Jörgen under sejl fra Ryen og kom velbeholden til Kiöbenhaffn den 15 Sept. om aftenen klokken 10. Straks derefter besatte de Danske Wittauer skanse, som de Svenske på Ryen havde forladt. Kongen var i Kiöbenhaffn i kun få dage og lod i al hast forberede alt det, som behøvedes for at tage kampen op mod Königsmarch; da alting var parat, stak Hanss Maijestett til søs igen og sejlede til Ryen og da de brandenburgiske ryttere var ankommet, brød kongen op den 2 Octob. og gik imod Königsmarch, men som Königsmarch nu så, at der intet var at vinde denne gang, så trak han sig tilbage til fortet Ny skandtze, som lå lige overfor Straalsund; vel begyndte de danske fortropper at hænge på ryggen af de Svenske; slog nogle ihjel og tog 15 ryttere til fange, men ellers skete der ingen større skade på nogen af siderne. Königsmarch forsynede Ny skandtze med mandskab, proviant og ammunition og tog senere med resten af sit mandskab over til Straalsund; hvorfor kongen gav ordre om at holde Ny skandtze blokeret, udnævnte generalmajor Rumohr guvernør over provinsen og betroede ham kommandoen over de tropper, som skulle blive stående på øen. Derefter sejlede Hanss Maijestett til Danmarch igen. På samme hjemrejse måtte Hanss Maijestett udstå en 7 dages storm på havet i største livsfare, for skibet Fredricus 3:tius, som

kongen sejlede på, mistede 2 ankre og prins Jörgens kammerherre von Osten blæste overbord og blev aldrig fundet; et andet skib, som fulgte kongen, mistede også sine ankre, så ingen kan forestille sig, hvilken storm det var, og hvilken fare kongen befandt sig i; trods dette kom kongen sund og rask til Kiöbenhaffn den 16 Octobr..

Den 25 Octob. adlede kongen den hollandske løjtnantadmiral Wilhelm Bastianssön og gjorde ham til ridder af Dannebrog. Viceadmiral von der Nes og kontreadmiral Allemonde blev skænket et portræt af kongen og de andre officerer modtog andre foræringer; dermed tog de afsked og begav sig med deres hjælpeskibe til Holland; efter den tid kom der ikke flere hjælpeskibe til Danmarch.

Det er tidligere omtalt, hvorledes kongen af Sverrige slog lejr ved Nörhuedinge, hvor Hanss Majjestett blev stående indtil det rygtedes, at kongen af Danmarch indskibede sin hær. Derefter, da kongen af Sverrige indså, at der nu denne gang ikke var mere at gøre i felten, kommanderede han generalløjtnant Schultz med omtrent 2,000 mand til hest og til fods, kanoner og morterer op til Christianstad, for at sætte byen i brand, for da der kom ild i den ene gård i byen dengang kongen på den sidste march lod byen kanonere, mente de Svenske, at de ved hjælp af brand kunne ødelægge byen og således uden særlige anstrengelser tvinge garnisonen til at opgive fæstningen. Schultz havde navnlig ordre til lade nogle folk besætte Beegholmen, forskanse sig der og beskyde byen senere fra Beegholmen, som ligger ved siden af Langebroe og strækker sig ind til byens voldgrave. Schultz forsøgte intet angreb på Beegholmen, uvist af hvilken årsag, men tog stilling foran Langebroe og beskød byen med kraftigt med kanoner, dog med ringe effekt, for inde i byen skete ingen skade, undtagen at oberst Hanss Ditlöff Steensen fik skudt hovedet af, ligesom han sad i sit kammer og skrev; en anden karl fik afskudt sine skuldre.

Med det samme kongen af Sverrige fik nyheden om den uheldige træfning i Norge, brød Hanss Majjestett op fra Nörhuedinge om natten imellem den 8 og 9 Octob. med omtrent 2,000 heste, drog forbi Landtzcrone over Ströbelstrup bro ad Engelholm til og siden ad Hallands ås. Da kongen kom til Engelholm, stod der en gruppe Snaphaner i byen, som havde afkastet plankerne af broen foran sig og skød på de Svenske, som kom marcherende fremad. Da nu de Svenske havde lagt broens planker på plads igen og var kommet ind i byen, skød de 2 snaphaner ihjel; de andre søgte mod skovene, det bedste de havde lært. Rigsråd, baron Johan Gyldenstjerne, som samtidig var med kongen, tilrådede, at man skulle brænde Engelholm af; fordi der var snaphaner i byen; men kongen svarede, at det var synd derfor at brænde byen af, ”thi”, sagde kongen, ”kand vi med voris armee indtet ødelegge de skielmere, langt mindre kan lantmanden giöre det, och naar vi ere borte, saa kommer de jo hid igjen”.

Kongen havde sat sig for at tage til Gottenborg og støtte sin hær, som under sidste træfning var slået tilbage af de Norske, men som Hanss Majjestett på marchen fik nyheden om, at Gyldenlöffue havde retning mod Norge for at gå i vinterkvarter, så skiftede han mening og gik fra Hallands ås imod Christianstad.

Da Schultz ikke så sig i stand til at udrette noget ved Christianstad og dertil hørte, at kongen var draget imod Gottenborg, brød han også op fra Christianstad og mod sine forventninger

mødte han kongen ved Mölleröd. Hanss Maijestett blev meget vred, fordi Schultz uden ordre således havde forladt fæstningen og givet de belejrede luft. Kongen tog straks til Christianstad igen for at holde de Danske inde, indtil Aschenberg kom med resten af hæren. Den 17 Octob. brød Aschenberg op fra Nörhuedinge med resten af hæren og krydsede over Hassle bro imod Christianstad; på denne march tog de ugudelige snaphaner mange Svenske bort, ganske som i Anderstrup by i Riiseberge sogn hvor de slog over 50 Svenske ihjel, andre steder vil jeg ikke tale om.

Imedens Schultz havde forladt Christianstad lod den danske guvernør von Osten af al kraft den afbrændte Langebroe reparere og udstyrede den med nogle vagthuse, for at de bedre kunne forsvare sig, for han kunne i høj grad forvente, at Christianstad ville blive militært angrebet igen på ny og ikke bare opgivet. Da hæren nu var samlet foran Christianstad, stationerede kongen en del ved Langebroe og en anden del nord for byen; som modvægt begyndte guvernør von Osten den 1 Novemb. med sine grupper både på Langebroe og nord for byen, at volde de Svenske temmelig megen skade, af hvilken grund kongen gav ordre til at samle ikke alene både og pramme, men endog faskiner og andet materiel for at afbrænde Langebroe igen. Den 6 Nov. engagerede de Svenske den danske forpost ved Langebroe, opsnappede 2 danske ryttere og gik i stilling omtrent 150 skridt fra broen. De Danske tog straks alle broplanker af indtil det sted hvor den brede del af broen begyndte og kanonerede kraftigt med kardæsker og forhåndværende ammunition, så at 72 Svenske den nat blev dræbt; alligevel fortsatte de Svenske med deres arbejde, indtil de fik sat 4 kanoner op, med hvilke de beskød de Danske på broen. Den 7 Nov. kanonerede de kraftigt fra begge sider. Den 8 ditto kom de Svenske frem i mange både med kranse af beg og andet lignende, for at sætte ild til broen, men var i forbindelse hermed så uheldige, at de ikke fik ild i broen, for enten blev mandskabet skudt ihjel eller såret, hvorfor de måtte retirere. Som projektet med at sætte broen i brand mislykkedes, forsøgte de Svenske at hugge broen om; med dette blev, af 2 danske pramme, der lå under broen og var udstyret med kanoner og musketerer, forhindret så længe, at de Svenske også denne gang måtte retirere med uforrettet sag og betydelige tab. Om natten mellem den 9 og 10 ditto angreb de Svenske igen og under dække af deres kanoner stræbte de efter ikke alene at sætte broen i brand, men endog at entre de danskes pramme og vagthuse, dog alting forgæves, for de måtte efter et stykke tid trække sig tilbage og efterlod sig ikke alene mange døde, men endogså 14 både fulde af begkranse, håndgranater, stormstiger, økser og andet lignende.

Kongen ville ikke mere lade broen angribe, eftersom der blev spildt så meget mandskab på den, men Hanss Maijt gav ordre om at opføre skanser omkring byen på begge sider og indeslutte den således, at intet kunne komme ind eller ud og de Danske undertvinges med hunger.

Landtzcrone blev også i denne vinter indespærret af svenske garnisoner på disse herregårde, Rosendal, Knudstrup, Eriksholm, Borrebygård og en skanse ved Gedinge bro; disse blev befæstet med volde, var omgivet af vand og lå ligesom i en rundkreds omkring Landtzcrone; de modtog ikke alene militærskat af landet, men de forhindrede endog de Danske i Landtzcrone fri udgang og tilførsel fra landet, ja, enhver af disse små garnisoner havde deres spioner, som hver dag tog til Landtzcrone, så at de Danske kunne aldrig enten tage ud eller foretage sig det ringeste, uden at de Svenske straks fik det at vide.

De Svenske havde endog garnisoner på andre herregårde i Skaane, som var omgivet af vand, således som Mölleröd, Heckeberge, Söffde, Svaneholm og flere andre; så at man på den tid i høj grad lærte, hvilken stor skade det ikke alene er for adelen, som ejer herregårdene, med endog for hele landet, at herregårdene i de provinser, hvor krigen udfolder sig, skal være omgivet af vand og ligesom være halve fæstninger.

Sidst i Octobr., tog oberst Bass fra Landtzcrone med omtrent 100 ryttere og 2 til 300 snaphaner ned imod Ydsted, for at hente nogle fornemme folk til Landtzcrone. Lige da Bass var klar til at forlade Landtzcrone, gav en spion (som i sit brev kaldte sig Morten Hamborg og muligvis var den fornemmeste mand i Frillested by) kommandanten i Helsingborg underretning om, hvor Bass skulle hen og hvor stærk han var; hvorfor oberst Bouvert i Helsingborg samlede omtrent 400 svenske ryttere og dragoner både fra Helsingborg og herregårdene, med hvilke han overvågede Gedinge bro, indtil Bass kom tilbage igen. Bass med sine ryttere kom marcherende med de folk, som han skulle hente, men han lod snaphanerne og andre maroderende knægte tage en anden vej, hvilke drog sig lystige afsted, som om ingen fare var på færde eller ingen fjende var i landet; i mellemtiden kom Bouvert med sine tropper lige mellem Bass og snaphanerne, så at det ene hold ikke kunne hjælpe det andet; af den grund lod Bass meget herligt gods blive tilbage og galopperede væk så hurtigt som han kunne ride, så at 7 eller 8 Danske blev skudt ihjel og lige så mange fanget. Nogle sagde, at de smukke malede kister, som Bass stak af fra, gjorde Bouverts heste så trætte, at de ikke kunne komme afsted, så at ingen forfulgte Bass længere end til kisterne. Men dersom Bass havde holdt sine folk sammen og slået profitten ud af hovedet, da havde Bouvert muligvis ladet ham være uskadt, for alle gav ham det rygte, at han var en from mand.

Denne 13 Novemb. udførte de Svenske i Malmöe et angreb på en dansk galiot, som lå mellem Malmöe og Dragör, men galiotens besætning var årvågne og skød en af de Svenske slupper på grund; dermed sejlede de andre med uforrettet sag tilbage til Malmöe igen.

Sidst i Decemb. drog en dansk patrulje på 50 mand ud af Landtzcrone, hvilken imellem Gedinge og Borreby stødte på en svensk patrulje, som også var omtrent 50 mand stærk; de Svenske tog straks flugten og derunder blev en løjtnant med 28 menige slået ihjel eller taget til fange; men af de Danske blev ingen dræbt eller taget til fange.

Efter en langvarig og meget hård belejring måtte det solide og standhaftige Stetin efter aftale overgive sig den 6 Decemb. til kurfyrsten af Brandenburg. Garnisonen var i begyndelsen 3,000 mand, men drog ud kun 300 mand stærk; resten var enten slået ihjel eller døde af sygdom og foruden de menige blev der i Stetin dræbt 2 oberster, 1 oberstløjtnant, 4 majorer, 40 kaptajner og vel lige så mange løjtnanter og fenrikker. Kurfyrsten spandt heller ikke guld på denne belejring.

Den fjerde Bog om den Nordiske Krig i året 1678.

Det er i krig en farlig ting at lide et stort nederlag, for almindeligvis følger der så mange besværligheder med, at man snart ikke kan komme på ret køl igen. Men det er et sjældent tilfælde, når en fyrste lider det ene nederlag efter det andet og endda til et forestående felttog kan være lige så kampklar som sin fjende, som altid behersker terrænet ikke kun defensivt men også offensivt og ydermere iværksætter magtfulde angreb. På hvilket vi i denne krig i Norden har iagttaget bemærkelsesværdige eksempler.

Med henblik på at snaphanerne i Skaane engang kunne blive holdt nede og de svenske patruljer kunne færdes fri for dem i landet hvor de ville, da blev endnu et middel udtænkt, som kongen af Sverrige overgav til rigsråd, baron Johan Gyldenstiern og landshøvding, baron Augustin Leijonschiold i kommission, at de hver for sig skulle indkalde alle herreder i rækkefølge, og

- 1) offentligt tilbyde i alles påhør alle snaphaner Kongl. Maj:tz nådigste tilgivelse endnu engang; hvis de ville opgive deres forsæt og herefter fredeligt forblive i deres hus og hjem, da skulle deres forseelse være dem ganske tilgivet;
- 2) at formane og befale på Kongl. Maj:tz vegne hele almuen, at både unge og gamle, uden undtagelse, skulle forsyne sig med bøsser og geværer for at holde energisk vagt på de poster, som de skulle tildeles.

Med henvisning til forestående forsikrede Gyldenstiern og Leijonschold på Kongl.Maj:tz vegne, at efter denne dag skulle enhver forblive uplyndret og i alle måder uskadte, med skatten som undtagelse. Derpå blev af alle præsterne indleveret et retvisende mandtal for hvert sogn og sognet inddelt i 4 roder, til afløsning for hinanden. En forstandig bonde blev udnævnt til rodemester og på hver post eller vagtsted blev den dygtigste bonde udnævnt til vagtmester; disse rode- og vagtmestre skulle være officerer for de andre. En vagtmand skulle patruljere jævnlige indtil den næste vagt og videregive oplysninger til de andre, således at om nogen post blev angrebet eller bemærkede nogen snaphane, da skulle nabovagtmænd slutte sig sammen for at undsætte hverandre; enhver præst blev befalet på angiven måde, hyppigt at skulle besøge vagten, for der at give ordrer om patruljering, underretning og forsvarsforanstaltninger.

Som nu alt dette var sat i system, blev vagterne posteret ved alle store og små knudepunkter, på landevejen i skovene og andetsteds. Dette projekt lod sig vel i begyndelsen bedømme til at kunne vinde nogen fremgang, for mange snaphaner anmodede om benådning og de fik med god vilje håndslag og underskrift på, at de på alle måder skulle være og forblive uden anklager. Den største del af dette selskab tog over til Sælland, således at ingen af dem var at se i Skaane på en måneds tid. Men da der ingen vinter var dette år, så kom de ugudelige kroppe til Skaane igen først i Febr. og formindskede antallet af vagter med en ad gangen, så at der på 14 dages tid næsten ingen vagter var tilbage.

Derfor lod kongen denne efterfølgende forordning udsende, for at bønderne igen skulle holde årvågen vagt og tilbød endnu videre snaphanerne benådning:

Vi Carl af Guds nåde Sverriges, Gottiss og Wendiss konge etc. gør vitterligt, at vi tidligere for det gode, gennem adskillige af vore udsendte nådes-forordninger, har villet tiltrække de af vore undersåtter i Skaane, Halland og Blegind til underdanig troskabspligt og os til edsvoren lydighed, som er vejet derfra og slået sig på snaphaneri, forøvende mord og allehånde overfald både på rejsende og vort militær; ikke desto mindre såsom vi næsten uvilligt lader erfare, da har ikke alle godtaget vort nådige tilbud og tilgivelse med tilbørlig respekt og indrettet sig efter det, men fremturer endnu med deres ondskab, medens vi troede at sådant snarere sker af den årsag, at vore omtalte tidligere nådes-forordninger ikke er blevet forklaret således, at de fra disse kunne erkende vor nådige hensigt til, at ville bruge alle milde udveje, førend vi griber til retten og gør den strengere imod dem, hellere end at nogen skulle glemme sin pligtskyldighed på den måde, at han ignorerede alt sådant. Derfor har vi her igennem endnu yderligere, for alle, som endnu ikke har rettet ind efter vore ovennævnte forordninger, her i nåde villet tilbyde vor Kongl. nåde og tilgivelse, ifald de afstår fra udøvelse af videre snaphaneri og indfinder sig i deres huse og gårde, med samtidige forsikringer på det kraftigste om, at der ikke mere i nogen måde vil blive tænkt på deres indtil nu begåede forseelser, men at de vil nyde al mulig beskyttelse og beskærmelse. For at enhver kan vide hvor længe vi denne vor nådes vej for ham vil lade stå åben, så sættes hermed en frist på 4 ugers tid, inden hvilken alle, uden nogen fare for straf eller forpligtelser til at stille kaution, skal være fri til at indrette sig eftersom, at de som undlader det samme og anholdes, uden al nåde idømmes en hård dødsstraf på deres person og konfiskation af alt deres løsøre og faste ejendom.

Imedens erfarer vi her i den forbindelse, at nogle af de anbragte bondevagter kunne være hvervede af både fjendtlige grupper i Landtzcrone, ligesom af snaphanetropper; vi har derfor i denne vor samme forordning villet nådeligt formane vores tro undersåtter af almuen, at de af sligt ikke lader sig afskrække fra vagttjeneste, da vi snart vil træffe sådanne foranstaltninger og herefter lade dem hjælpe med stærke tropper fra vort militær, at de herefter skulle være sikret mod sådanne overfald. Beskeden til dem, som undtager sig at holde vagt er, at de skal forvente at få en alvorlig straf og blive betragtet som ulydige undersåtter. Til yderligere troværdighed har vi underskrevet dette med egen hånd og med vort kongelige segl ladet bekræfte.

Datum Halmstad d. 26 Febr. 1678.

CAROLUS.

L.S.

Da denne forordning var forkyndt fra prædikestolene, forføjede bønderne sig til deres vagtsteder igen, men det varede ikke længe, førend snaphanerne faldt over dem i hobetal, så at nogle af bønderne blev dræbt af skud, nogle sårede, men de fleste slap med tørre øretæver, så de ikke kunne røre sig. Dermed holdt det op med bondevagterne.

Sidst i Octob. næstsidsste år lod generaløjtnant og viceguvernør Jöran Sperling i Malmöe den fornemme skånske herre, baron Jörgen Krabbe arrestere. Nogen tid derefter blev Krabbe stillet for en kommissær-ret og anklaget på nogle punkter, hvilke for vidtløftighedens skyld forbigås, men kan ses af den udredning, som Sperling der få dage efter Krabbens død lod udsende fra trykkeriet. Men samme udredning blev omgående tilbagekaldt og strengt forbudt, muligvis fordi de mere

eftertænksomme i høj grad følte, ad den sagsfremstilling ville give Krabbens venner anledning til at skrive imod og demonstrere hans uskyld. Krabbe blev henrettet ved skydning på Malmöes torv de. 16 Jan. 1678 og hans lig senere udleveret til hans meget bedrøvede enke. Han gik i døden med stor frimodighed og holdt på pladsen en smuk velformet offentlig tale. Kongen ville til at begynde med ikke stadfæste dommen over Krabbe, hvorefter Sperling drog fra Malmö op til baron Johan Gyldenstiern ved Christianstad, hvilke udlagde sagen på en så bestemt måde, at Krabbe blev dødens bytte; det blev dog senere stærkt fortrudt.

En regimentskvartermester ved navn Lorentz Basch var Krabbes anklager; han deserterede senere fra de Svenske med en stor sum penge.

Ellers kan adelige heraf lære, at de ikke i krigstider opholder sig i de provinser hvor krigen raser, for lige meget hvordan det vil gå, får de ubehageligheder fra den ene og undertiden begge parter.

Lige efter kom en streng befaling til adelen i Skaane om, at de med hustru og børn skulle rejse op til Sverrige og forblive i Jennekiöbing indtil krigens afslutning.

Den 3 Jan. morede kongen af Danmarch sig med prægtig opvisning i kunstridning for flere ryttere i Kiöbenhaffn, hvilket her kun bringes på bane for nyfigenhedens skyld.

I den første trup, der kom ind på ridebanen, var først 7 ryttere, der alle var iført røde frakker med snore på og broderede. Efter dem fulgte en kunstrytter, efter ham mange kostbare spand heste med pragtfulde broderede hestedækkener; dernæst 2 marskaller; siden lakajer med lanser; derefter kom Augustus prægtig ridende i et rødt klæde gennemvævet med guldtråde, klædt efter den romerske dragt; han blev fulgt af 6 romere: Sempronius, Atratinus, Clelius, Marcellus, Flaminius og Atilius, ganske som forridere eller eventyrere. Disse kom ad 3 veje; deres klæder var næsten ligesom Augusti klæder, deres lakajer red foran dem med lanser.

I den anden trup kom også 7 ryttere, som var iført lange kjortler; efter dem fulgte en kunstrytter, efter ham mange kostbare spand heste med smukke broderede hestedækkener; dernæst 2 marskaller, siden lakajerne med lanserne; derefter kom Pompilius ridende ganske prægtig i et grønt klæde gennemvævet med guldtråde, klædt efter den romerske dragt. Han fulgtes af 6 romere: Antonius, Cincinnatus, Sulpitius, Crassus, Mugillanus og Rutilus, ganske som forridere eller eventyrere. Disse kom ad 3 veje; deres klæder var næsten ligesom Pompilii klæder.

Da nu alle disse var kommet ind i ridehuset, gik først marskallerne frem og betydede de 7 specielt udnævnte, at skulle rykke ind i en cirkel og lade deres færdigheder beskue. Efter at dette var udført, indførte marskallerne: 1) Augustus, Sempronius og Flaminius; 2) Pompilius, Sulpitius og Rutilus; derefter begyndte disse romere at vise deres færdigheder. På samme tid lod trompeterne og militærpaukerne sig lystigt høre; Senere hørte på lang afstand en herlig musik fra adskillige instrumenter, der var hemmeligt skjult på ridehusets loft. Derefter kom Mercurius ridende, holdt først en stilfuld tale om sin oprindelse og hvad ham var befaleet, oplæste siden fra en bog, som var indbundet i et gyldent klæde, en fortegnelse over nogle bidrag, som hang sammen med den efterfølgende ridning efter ring og hoved, hvorefter Mercurius leverede bogen til de

dommere, som skulle dømme ifølge denne. Med dette begyndte Augustus og Pompilius at ride mod hinanden og skubbe af hesten, de efterfulgtes af forridderne til at skiftes hver anden gang. Da dette sluttede, kom Augustus ridende på en herlig springhest, hvor han udførte adskillige øvelser med den. Derefter kom Flaminius på en springer og udførte sine øvelser. Til sidst kom de 7 specielt udnævnte og udførte sammen en lille opvisning i fægtning.

Da alt dette fik ende, gik banemesteren til dommerne og tog afsked med dem, som enhver burde have taget, efter hvad som var berammet. Pompilius og Atratinus gjorde det bedst, men Augusto blev af et fruentimmer præsenteret for 3 pagtfulde kranse. Hermed blev det hele afsluttet.

Mange diskuterede vel her meget, om hvorledes kongen kunne være så lystig og give en så festlig rideopvisning, da det seneste felttog dog havde været så uheldig for Hanss Maijt.; menigmand blev endog desto mere styrket i disse deres meninger, da de senere hørte, at 5 dage efter denne kunstridning var afholdt, da led kongen et andet nederlag på øen Ryen, som vi herefter vil få at høre.

Men den bekendte Aitzema lib. 15 giver os den rigtige forklaring på denne rideopvisning. ”De werelt-wise houden”, siger han, “dat en conings of princen hof mach wel bedroeft ziin, doch noijt uysterliick sulx betoonen”. *Id est, verbis Senecæ ad Polyb. 24, 5, quod duces magni faciunt, rebus affectis, ut hilaritatem de industria simulant et adversas res adumbrate lætitia abscondant, ne militum animi, si fractam ducis sui mentem viderint, et ipsi collabantur. Sic Æneas apud Virg: lib. 1. 212:*

Curisque ingentibus æger

Spem vultu simulat, permit altus corde Dolores.

I den forrige bog blev der talt en smule om, hvorledes kongen af Danmarch havde erobret øen Ryen undtagen et eneste fort, Ny Skandtze, hvilken Hanss Maijestett holdt blokeret; senere rejste kongen med sin livgarde til Danmarch og generalmajor Lehndorf blev kommanderet fra Ryen med 2,000 danske musketerer til støtte kurfyrsten af Brandenburg med hans belejring af Stetiin, således at der på Ryen kun blev 5,000 allierede tilbage igen, over hvilke generalmajor Rumohr havde kommandoen.

Den kongl. svenske feltmarskal Königsmarch forsømte ikke denne lejlighed, men besluttede sig til at vove et feltslag førend foråret kom, da han nok kunne regne ud, at kongen af Danmarch så ville ankomme med større magt og indlade sig på noget større; hvorfor Königsmarch satte al sin magt igennem for at kunne presse de allierede af øen, imedens de var svage. Til det formål fjernede han fra garnisonerne i Straalsund og Gripswald alt hvad kunne, tog også alle håndværkersvende fra de nævnte steder og forstærkede sine tropper med dem; de ryttere, som ikke havde heste, gjorde han beredne med borgernes heste, de fik lanser og måtte så forstærke fodfolket. Man ville vel sige, at Rumohr havde tilstrækkelig solid viden om Königsmarchs forehavende, så at han i tide let kunne have sat sig i en fordelagtig position, enten på Wittou eller et andet sted, indtil han kunne få hjælp fra enten Danmarch eller fra kurfyrsten, så mange fik den tanke, at Rumohr ikke var denne stilling tilstrækkelig voksen. Da nu Königsmarch havde alting parat, kommanderede han en kaper med 30 andre sejlskibe at sejle fra Straalsund mod Gellen, for dermed at indgive Rumohr mistanke om, at han ville gøre landgang på enten Skaprade eller Wittou. I mellemtiden blev

infanteriet i al stilhed indskibet fra broen i Straalsund, med hvilket Königsmarch den 5 Januarii om aftenen i mørket sejlede over til Ny Skandtze på Ryen; kavaleriet blev overført den 6 og 7 ditto.

Königsmarch ventede ikke længe, men brød op fra Ny Skandtze den 8 Jan. klokken 8 om morgenen og gik imod de allierede, som stod en halv mil derfra og Königsmarch opstillede sig således: Han dannede 2 rækker og satte i den første angrebslinje 7 eskadroner på hver fløj; i midten placerede han 4 bataljoner, i den anden angrebslinje placerede han 5 eskadroner og 1 eskadron dragoner. Generalmajor Buchwald kommanderede højre fløj, generalmajor Grothaussen hovedstyrken, oberst Lieve venstre fløj og oberst Mellin reserven.

Rumohr opstillede sig således: i den første angrebslinje var 6 eskadroner på hver fløj og midt i stod 4 bataljoner; reserven bestod af 9 eskadroner og bataljoner: oberstløjtnant Meyer kommanderede den højre, oberst Hylsen den venstre fløj, oberst Wallis hovedstyrken og oberst Keller reserven.

Da nu hærene nærmede sig hinanden, beskød de hinanden meget kraftigt med kanoner fra begge sider og foruden at de Svenske havde mere skyts, så skød de også med god effekt på de danskes flanke. Imellem begge parter var en dyb grøft, fyldt op med vand, som adskilte hærene, så de ikke kunne støde sammen og de Svenske i deres beretning (som de lod trykke om denne aktion og som jeg her har fulgt; for fra de Danske blev ingen beretning trykt herom), at Rumohr forsømte sin skanse, ved det at han gav Königsmarch tid og plads til fylde så meget af grøften op, at 2 eskadroner kunne komme over. Da Königsmarch var kommet over med hele mandskabet, stillede han dem omgående hurtigt op, så at parterne straks derefter begyndte at kæmpe. I den første bølge blev Rumohr ramt af en kanonkugle, så at han døde en halv time derefter. Som nu Rumohr blev skudt, ville enhver af de allieredes høje officerer overtage kommandoen og ligesom hvor ingen styrmand er, der vil alle styre, så blev først de allieredes venstre fløj slået tilbage, senere gik den højre fløj sin vej og lod infanteriet i stikken, som dog straks fik kvarter, undtagen op imod 200 mand, som blev nedhugget af finnerne. 2,000 allierede ryttere reddede sig igennem Bergen til Wittou, men Königsmarch gik samme aften på jagt efter dem.

Den 9 Jan. kom han til Bergen og den 10 til Spücker, ved Sagardt kom en trompetér med et brev fra oberst Nessou, hvori han og de andre tilbød overgivelse efter aftale. Fangerne til hest og til fods androg op imod 5,000, af hvilke de 2,000 blev indrulleret og ellers blev det svenske rytteri efter dette slag velforsynet med heste og udstyr. Fire oberster, nemlig Hülsen, Keller, Wallis og Offenkeller reddede sig med båd over til Wolgast. Oberstløjtnant Mejer, 1 løjtnant, 1 kornet og 4 korporaler ville også have reddet sig på både, men blev opbragt af de svenske fribyttere. De allieredes kavaleri bestod af følgende tropper:

Dragoner, kompanier:

5 kejserske, 5 brandenburgiske og 3 Mönsterske.

Ryttere, kompanier:

8 kongl. danske, 6 brandenburgiske, 4 hessiske og 3 Mönsterske.

Blandt fodfolket var vel kun et dansk regiment, men det var udvalgte folk fra alle andre regimenter. Hvad de allierede fodfolk har været, er kommet mig af hænde.

Liste over fangerne.

59 kejserlige officerer:

1 major, 6 kaptajner, 2 kaptajnløjtnanter, 1 regimentskvartermester, 9 løjtnanter, 7 fenrikker, 2 regimentsadjutanter, 3 vagtmestre, 4 feltskærere, 2 mønstringsskrivere, 11 korporaler, 1 fourerer, 4 førere, 4 trommeslagere.

75 kongl.danske officerer:

2 oberstløjtnanter: Hanss Meyer, Johan von Schare. 2 majorer: Vestberg og Rave. 6 ritmestre: Brochdorff, Boijneburg, Geid, Creutzberg, Zeunech, Schultz. 15 Løjtnanter: Friderich Kaas, Otte von Buchwald, Bartholin, Jörgen Jensön, Möller, Geweche, Isern, Daniell Koch, Joncrel, Zeug, de la Mare, Cramer, Diestell, Finchelholtz. 1 kornet: Anderss Knust. 8 Fenrikker: Otte Sehestad, Ole Jensön, Smied, Tambor, Bracht, Nord, Sengstoch, Rosenhawer. 11 kvarter- og vagtmestre: Hendrich Sehestad, Bilou, Hagedorn etc.. 1 feltskærer, 1 proviantskriver, 2 trompetérer, 15 korporaler, 2 våbenmestre.

68 brandenburgiske officerer:

1 oberstløjtnant, 3 ritmestre, 1 kaptajn, 9 løjtnanter, 6 kornetter, 3 fenrikker, 9 kvater- og vagtmestre, 1 feltskærere, 1 mønstringsskriver, 2 trompetérer, 27 korporaler, 3 trommeslagere, 1 våbenmester.

50 hessiske officerer:

2 oberstløjtnanter, 1 major, 2 ritmestre, 6 kaptajner, 1 kaptajnløjtnant, 2 regimentskvartermestre, 7 løjtnanter, 4 kornetter, 10 fenrikker, 5 kvarter- og vagtmestre, 3 feltskærere, 3 trompetérer, 5 korporaler.

49 mönsterske officerer:

Oberst Nezon, 1 major, 2 ritmestre, 4 kaptajner, 2 kaptajnløjtnanter, 2 regimentskvartermestre, 12 løjtnanter, 1 kornet, 10 fenrikker, 1 regimentsadjutant, 4 kvarter- og vagtmestre, 1 trompetér, 9 korporaler.

Herforuden fik de Svenske et par brandenburgiske pauker, 27 kejserlige, danske, brandenburgiske, hessiske og mönsterske faner, 14 brandenburgiske, hessiske og mönsterske estandarder; de Danske havde ingen estandarder hos sig. Endelig fik de 5 morterer, 4 ottepundige metalkanoner og 12 regimentskanoner.

Med det samme kongen af Danmarch fik nyheden om denne uheldige aktion, sendte Hanss Maijestett generaladjutant Matiiss Numessön ned til Straalsund for at anmode om en fortegnelse over de danske fanger, for at løskøbe dem efter den oprettede overenskomst. Königsmarch svarede, at den overenskomst var aftalt indenfor riget og derfor ikke kunne gælde for dem som blev taget til fange i Tyskland. Af den grund måtte de danske fanger forblive hvor de var og måtte udstå al slags hunger og arbejde; senere blev de overført og fordelt i Sverrige. Men på grund af den undtagelse, som Königsmarch

gjorde, lod kongen af Danmarch alle svenske fanger forblive, så ingen gennem lang tid blev løskøbt. Af den årsag lod kongen af Sverrige i førstkommende August måned anmode om en fornyelse af den gamle overenskomst igen, således at fangerne atter begyndte at blive udvekslet eller løskøbt.

I Januario lod kongen af Sverrige befale, at alle, både præster og bønder, som boede indenfor Landtzcrone i en omkreds på 3 mil, skulle flytte med ejendele og husdyr fra hus og hjem, hen til de svenske garnisoner, for at de Danske i Landtzcrone ikke kunne finde noget tæt på, af hvilket de kunne ernære sig.

Efter denne ordre drog ritmester Gustav Ankerspidtz og ritmester Hendrich Pedersön ud fra Knudstrup d. 17 Jan. med 70 svenske ryttere og dragoner, for, med plyndring og brand i omegnen af Barsebech at sørge for at eksekvere befalingen for alle dem, der havde siddet deres konges befaling overhørig og ikke var flyttet fra hus og hjem. Samme dag var også generalmajor Merheim draget ud fra Landtzcrone for at fouragere med omtrent 100 ryttere. Ankerspidtz og hans følgesvende stødte uforvarende på disse Danske ved byen Höij den 18 Jan.. Ankerspidtz satte sig straks til modværge, men Merheim var af den gamle skole, hvorfor han i en håndvendning gjorde det af med Ankerspidtz, så at 1 korporal, 10 ryttere og 11 dragoner blev dræbt under ekspeditionen og fra rytteriet blev ritmester Hendrich Pedersön, 2 kvartermestre, 4 korporaler og 25 menige taget til fange. Fra dragonerne blev 1 løjtnant, 1 fører, 1 korporal og 1 menig taget til fange. Ritmester Ankerspidtz med 9 eller 10 reddede sig ved flugt.

Af de Danske blev ingen hverken dræbt eller såret, for Ankerspidtz slog så godt som ikke fra sig. Disse svenske fanger blev alle udvekslede efter den indgåede overenskomst, alene ritmester Hendrich Pedersön undtaget, fordi han tidligere havde deserteret fra de Danske og af den årsag skulle han have været henrettet uden for Kiöbenhaffn, men da han ankom til retterstedet, sagde han, at dersom han blev benådet, ville han afsløre hvilke forrædere kongen af Danmarch havde. Derpå blev han omgående flyttet tilbage til Stokhuset igen, men samme aften fik han serveret en forgiftet suppe, som straks gav ham hjertestop. Stokmesteren udsprede vel, at han havde forgivet sig selv, men det var ikke sandt, for da han havde smagt på den nydelige ret, begyndte han at råbe og skrike: ”de forgiffuer mig, de forgiffuer mig”. Andre ville sige, at nogle følte på pulsen i deres samvittighed og derfor gjorde de kort proces med ham. Men jeg tror, at de svenske officerer, som sad fanget med ham i Stokhuset, gav ham den suppe, fordi han var så åbenmundet.

Vi hørte i den forrige bog, hvorledes de Svenske havde tynget hele Skaane den ganske vinter med deres garnisoner på herregårdene og andetsteds i landet og således ikke alene bundet de Danske helt tæt ved truget, men mest for foderets skyld (for al anden tilførsel havde de i overflod fra søsiden), men de Svenske oppebar også al militærskat i landet og hvad som var det fornemste, de havde så mange spioner i Landtzcrone hver dag, ja ovre på Sælland, så at kongen af Sverrige havde de bedste informationer om de Danskes tilstand, som han kunne ønske sig. Men først i Aprili lod kongen af Danmarch nogle tropper ryttere og dragoner transportere til Landtzcrone for at smide nogle af disse små garnisoner ud, som lå så nær ved Landtzcrones dør; disse tropper begyndte først ved Engelholm.

Den 26. april hen imod aften drog generalmajor Merheim og generalmajor Rantzau med omtrent 700 mand ud fra Landtzcronen og posterede sig om morgenen den 27. ditto ved Engelholm. Generalerne lod ved en trompetér byen opfordre til overgivelse og kommandanten, ritmester Sven Broch, formene om ikke at lade alting udvikle sig til yderligheder. Kommandanten anmodede om 3 dages betænkningstid og dersom de ikke ville tillade ham det, ville han kæmpe så længe han kunne. De Danske stod syd for Engelholm, således at den store å Røijen var imellem dem og byen og broens planker var kastet af, hvilket indgød de Svenske i byen en del mod, så at de tænkte, at de Danske ikke kunne komme ind til dem. Men generalerne beordrede straks nogle tropper frem, som gik over Røijen ved Luntertun og stormede byen fra den nordre side, da klokken var 10 om formiddagen. De danske grenaderer kastede håndgranater over åen ind på den søndre side af byen, andre skød kraftigt med 3 feltkanoner og samtidig var andre gået i gang med at få lagt plankerne på broen, således at de efter kort fægtning trængte ind i byen over broen. Da kommandanten observerede, at broen var repareret og de Danske kom stærkt ind, da løb han op ad gaden til lensmanden Gudmands hus, kastede sine pistoler i bageovnen og gemte sig i kælderens. Dette er ingen ondsindet omtale men sandheden; er nogen nysgerrig, da kan han undersøge det i Engelholm og finde, at det er sandhed. Engelholm blev stukket i brand af de danske granater og lagt i aske, undtaget kirken, præstegården og 3 små huse, som af tilfældigheder eller særlig heldigt blev forskånet af branden.

Byen var garnisoneret med 130 ryttere og dragoner med deres officerer, hvilke alle blev slået ihjel undtagen ritmester Broch, 1 løjtnant, 1 sergent, og 10 menige, som blev taget til fange. Nogle af byens mænd blev også skudt ihjel, uagtet de overhovedet ikke ydede nogen modstand. De andre mistede ikke alene huse og gårde, men blev endog mishandlede og rent ud sagt så udplyndrede af de blodtørstige soldater, at nogle gik lige så nøgne rundt på gaden, som de var født i verden. Sådant fører krigen med sig.

Af de Danske blev godt og vel 80 mand dræbt eller såret, de Svenske slog ikke så mange ihjel, men de Danske var så rasende, at de slog hinanden ihjel for byttets skyld.

I byen befandt sig kun 2 kanoner, hvilke de Danske kastede i åen, fordi de var ligeglade med dem; derefter drog de til Landtzcronen igen.

Den 4. Maj red oberst Bass fra Landtzcronen med 100 ryttere til herregården Knudstrup, men de Svenske holdt sig inde på gården, for at ingen Danske måtte se dem; hvorfor Bass red fra Knudstrup imod kirkebyen Kaageröd og holdt i nogen tid pause på marken, i den tid, det tog hans udsendte at sammendrive alt det kvæg de kunne finde; andre undersøgte husene det bedste de formåede. Samtidig kom ritmester Ankerspitz fra Knudstrup og lå på lur i krattet, indtil han så den rette lejlighed. Langt om længe løb han hurtigt frem, skød 2 Danske ihjel og tog 2 til fange. Bass red til Landtzcronen med det, han havde fisket.

Den 7. Maj hen imod aften drog Rantzou og Merheim fra Landtzcronen med 6 til 700 mand og posterede sig den 8. ditto ved herregården Borreby.

Kommandanten von Osten, lod forlyde, at han ville forsvare sig så længe han havde en sten at sidde bagved og skyde fra. Men da kanonerne og mortererne begyndte at hoste og harke, så var det færdigt med ham efter et par timer, uagtet at han i begyndelsen var rigeligt kålhøgen. 125 Svenske blev taget til fange og 3 skudt ihjel. Af de Danske blev 40 dræbt eller såret.

Denne fæstning havde også 2 jernkanoner, som ikke blev mere værdsat end at de Danske kastede dem i Lydde å; Borreby gård blev straks brændt helt ned, således at kun de bare mure stod tilbage.

I den tid de Danske drog til Borreby, stod en dansk deling ryttere i Alnerup skov, for ikke at de andre Danske ved Borreby uforvarende skulle blive overrumplet af garnisonen i Malmöe. Denne danske deling fik straks 7 eller 8 vogne i sigte, som kom fra Malmöe med en mindre eskorte. Da disse vogne styrede lige mod Alnerup skov, stod de danske stille i krattet, indtil de andre løb lige ind i deres hænder, hvorefter de opdagede, at det var en kornets brud fra Malmöe, som på anden dagen skulle have holdt bryllup på Borreby.

Det er tidligere er omtalt, hvorledes kongen af Sverrige befalede alle, som boede 3 mil omkring Landtzcronen, skulle flytte op ad landet, for at de Danske i Landtzcronen ikke kunne hente nogen livsfornødenheder fra dem. Men nu i Majo lod kongen af Danmarch ved sit generalkommissariat publicere denne efterfølgende forordning, at alle i hele Skaane skulle flytte over til Danmarch, for at de Svenske ikke kunne hente nogen livsfornødenheder.

Eftersom Hanss Kongl. Maijestett af Danmarch og Norge etc., vor allernådigste herre og konge, med særlig bevågenhed for samtlige indbyggere i Skaane, har allernådigst taget under overvejelse, at det ville forekomme umuligt, når højst bemeldte Hanss Kongl. Maijestetts egen og den svenske hær kom til landet for der at lejre sig, at beordre til sådan bevarelse, at landmanden og de som ikke bor i fæstningerne kunne forblive uforstyrrede, medens de mere befrygter at de, formedelst af den mængde krigsfolk, som er sammensat ud af adskillige fremmede nationer, ganske skulle blive ruinerede og ødelagte. Hanss Kongl. Maijestett har måttet konstatere, at Hanss Maijt. kongen af Sverrige skal have besluttet, at lade så mange som overkommeligt af landets indbyggere overflytte til Sverrige og ødelægge landet totalt, hvilket uundgåeligt vil medføre, at de fattige indbyggere, som da bliver tilbage, må lide af mangel på hvad der fordres til livets opretholdelse; så har allerhøjest bemeldte Hanss Kongl. Maijt., vor nådige herre, når sådant indtræffer, fundet for godt her i tide at varsle om, for samtlige indbyggere, være sig adelige, gejstlige, borgere og bønder, at de inden 4 eller 5 ugers forløb skal begive sig til Kiöbenhavn og Sælland med deres folk, børn, kvæg og ejendele, hvor Hanss Maijestett vil lade anvise bestemte byer og landsbyer, hvor de kan opholde sig (indtil Gud skænker en ønskværdig fred), indtil enhver kan blive befordret til sit forrige hjem og Hanss Maijestett har desforuden allernådigst befalet, at alt løsøre og kvæg, som ankommer fra landet på så mange måder, må indføres toldfrit og uhindret. Såfremt nogen imod forventning ikke efterkommer Hanss Maijestetts velmente opfordring og advarsel, kan de alene give sig selv ansvaret for hvilken skade og ulejlighed som under de forestående felttog kunne tilføjes dem.

Kiöbenhaffn den 18 Maji anno 1678.

Hanss Kongl. Maijt:tz til Danmarch og Norge etc.

Deputerede ved general-kommissariatet:

HOLGER WIND. CHRISTOPHER SEHESTED.

VONSTÖCKEN. PEDERSÖN LERCHE.

Sperling i Malmöe og Carl Haard i Helsingborg lod straks ved nedenstående brev forbyde, at nogen præst måtte forkynde den ovennævnte danske forordning:

E.W.H. Pastor,

Som jeg fornemmer det, bliver forskellige befalinger og forordninger af fjendens grupper udsprede i landet, ved hvilke almuen forsøges frigjort fra deres allerunderdanigste, skyldige pligt, hvormed de deres rette høje øvrighed, med ed, som vor allernådigste konge og herre, kong Carl, er forbundne; hvorfor sådant at forhindre befales på Kongl.majjestetz vegne strengt og alvorligt hr. pastoren her, at han under dødsstraf ikke må driste sig til at oplæse eller lade oplæse for almuen af fjendens allerede udsprede befalinger, men enhver pastors skyldighed kræver, at menighederne formaner til al pligtskyldig lydighed og efterrettelighed, uden at tvivle på at hr. pastoren udfører sin pligt og i øvrigt forbliver etc..

CARL HAARD.

Efter det ovennævnte danske kommissariats brev kommanderede Arensdorf stærke patruljer ud på landet, som borttog alt hvad der viste sig.

Han beordrede også oberst Holger Trolle at tage til Ydsted og aftale en brandskat med borgerne (nogle antog, at Arensdorf nok vidste, at Ydsted skulle plyndres af søfolkene og han derfor ville komme først og berige sig af brandskatten; derefter kunne søfolkene nappes om resten).

Den 4 Juli kom Trolle til Ydsted og aftalte med borgerne en brandskat på 900 dlr. Noget derefter så han, at den danske flåde kom imod byen; da ynkedes han over byen, lod brandskatten være og sagde: ”Gud hielpede eder, ieg kand intet hielpede eder”; med dette marcherede han væk og forvoldte aldeles ingen skade. De danske marinere og matroser plyndrede Ydsted en dag og en nat og hvad der blev levnet kan enhver vel tænke sig. Årsagen til denne plyndring var, at man i Malmöe fik alt hvad man behøvede fra Lybech igennem Ydsted og førte alt hvad de afsendte fra Malmöe tilbage til de lybske over Ydsted. Den 9 Junii lod Arensdorf ved duc de Croya Helsingborg by rent ud plyndre; de Svenske på slottet skød vel kraftigt med deres kanoner og musketter, men dog uden synderlig skade.

Da nu kongen af Danmarch hørte, hvorledes Arensdorf behandlede de arme skåninger, da gav Hanss Majjestett selv ordre om, at ingen mere skulle plyndre i Skaane. Nogen tid derefter lod general-krigskommissær von Stöcken udsende denne efterfølgende lovbestemmelse:

Vi tvivler ikke om, at vores offentliggjorte forordning af dato Kiøbenhaffn den 18. Maji næst afvigte allerede er bekendtgjort overfor samtlige indbyggere her i provinsen Skaane, hvis indhold var, at de skulle begive sig til Sælland med folk, børn, kvæg og løsøre for en sikkerheds skyld, såfremt de ej ville udsættes for fare fra krigsfolkets ødelæggelse. Men som Hanss Kongl. Majj:tz allernådigste vilje desforuden er, at alt korn og hø adelen, gejstligheden eller bønderne høster, straks med strå skal bringes til en af fæstningerne Landtzcrone eller Helsingborg, for at opsættes i stakke og forblive ejermanen til nytte, så har vi villet advare alle og enhver vedkommende om, at de derpå indretter sig, såfremt de ikke, om de handler

derimod, skal blive straffet med ild og sværd, henset til at udsendte patruljer herefter vil være under ordre om, at antænde og afbrænde alle de huse på landet, hvor der findes korn eller hø.

Helsingborg den 5 Julii anno 1678

Hanss Kongl. Majj:tz til Danmarch og Norge

Deputeret ved general-kommissariatet

VON STÖCKEN.

Efter denne bestemmelse lod Arensdorf både købstæder og herregårde grusomt opbrænde, som vi siden vil få at høre. Men efter Arensdorf blev afsat, da ophørte al brand og uorden i Skaane. Arensdorf gav også en skriftlig ordre til en af sine aktører og marodører, Hanss Mand, at han skulle ødelægge alle redskaber til brygning i Skaane, eftersom det var en af de vigtigste kilder til de Svenskes livsfornödenheder i Skaane. Dagen efter at denne ordre var dateret, fik Arensdorf ordre om at skulle forlade hæren, hvilket denne tyv Hanss Mand (ingen tager mig det ilde op, for før krigen brugte han sit håndværk hos landshøvding Leijenschold) beklagede stærkt, at så mange mærkede bryggekedler og brændevinskar i Skaane skulle blive stående, ”thi 4:e parten hördte mig til, de 3 parter hördte min principal til”.

En god nøgtern broder svarede: ”monsieur Mand, paa 3 eller 4 dagess tiid kand I vel giöre effter ederss ordre lige som I viste iche huad Arensdorf var hendt, och I haffuer ordre for Eder”; men slynglen turde ikke følge det råd, for han vidste, at han var blevet belært. *Guntherus Swartzeburgicus sibi potius qvam danico regno militabat.* Cluv. p.m. 612.

De Danske havde en urokkelig tro på, at de svenske garnisoner, som endnu lå tilbage tæt ved Landtzcrone, nemlig på Erichssholm og Knudstrup, ville gå deres vej, både fordi at dem i Engelholm og Borrebye havde fået en krank skæbne, men også fordi disse garnisoner unægtelig kunne følge med i, at der hyppigt blev overført danske tropper til Landtzcrone; og af disse grunde blev disse 2 garnisoner i lang tid roligt liggende. Men som tiden gik og de svenske kommandanter på samme gårde for egen vindings skyld ikke ville fortælle kongen om deres fare, så begyndte de danske patruljer først i Junio hyppigt at rekognoscere disse 2 gårde Knudstrup og Erichssholm. D. 7 Junii kom oberstløjtnant Bilenberg med 60 ryttere op for at rekognoscere Knudstrups befæstning. Han selv med 3 eller 4 andre steg af hestene og gik ind på ladegården, for bedre at kunne overskue det hele. De Svenske skød med deres 2 kanoner så kraftigt de kunne, indtil en af kanonkuglerne ramte Bilenberg, så han blev dræbt på stedet. Kongen gav straks ordre om at smide garnisonen ud. Den 15 Junii posterede en dansk ritmester sig vest for gården med 50 ryttere og tog samme dag en mønstringsskriver og en skibsdreng til fange. Den 18 ditto kom generaladjutant Höij med 60 ryttere og dragoner og posterede sig øst for Knudstrup. Höij lod mange gange kommandanten formane til at opgive, men han ventede hjælp fra den svenske lejr ved Christianstad, for i begyndelsen havde han ladet en gammel kvinde gå op med et brev, men hun blev overrumplet og taget til fange uden for gården, hvilket han ikke vidste. Den 20 Junii kom general Arensdorf til Knudstrup og gav ordre til at afbrænde ladegården; derefter drog hans excellence til Landtzcrone igen.

Samme nat adlød Höij sin ordre om at afbrænde ladegården, hvormed han dog hverken gav sig selv nogen fordel eller de Svenske nogen skade, for de som lå inde i borggården indenfor voldgrave og volde var så ligeglade med, om ladegården brændte, at de i en times tid råbte i munden på hinanden: ”wer dar, wer dar”?

Den 21 Junii kom duc de Croya med 300 musketerer, 100 ryttere og dragoner, 6 kanoner og 3 morterer for at gøre en ende på Knudstrup. Samme eftermiddag klokken 4 begyndte de Danske at sætte deres batterier op og da klokken var 10 om aftenen, var alt parat, så de begyndte at anvende deres kanoner og morterer. De belejrede fyrede også dygtigt op, så nødtørftigt som de kunne, både med deres kanoner og musketter, men visen blev dog sunget færdig på 4 timers tid, for d. 22 ditto om morgenen, anmodede kommandanten om en overenskomst, men kunne da intet andet opnå end at han og hans underordnede måtte lægge deres geværer og komme ud som krigsfanger. Under denne belejring blev 5 Svenske skudt ihjel og 2 Danske sårede, en i hånden og en anden i foden.

Af de Svenske blev følgende taget til fange: kommandanten, kaptajn Kylander, 1 løjtnant, 2 fenrikker, 1 feltskærer, 1 sergent, 1 underofficer, 1 anfører, 1 rustmester og 71 dragoner; endnu 1 kvartermester og 24 ryttere, foruden skibsdrenge og andet trosmandskab.

Nogle dage før Knudstrup blev indesluttet, red ritmester Ancherspitz fra Knudstrup op mod Christianstad med 60 ryttere og et pragtfuldt bytte, som han havde erhvervet sig i den tid han opholdt sig på Knudstrup. Snaphanerne mødte Ancherspitz ved Spange overdrev i Hör sogn, hvor de skød 1 korporal og 13 menige Svenske ihjel, tog alt byttet og drev Ancherspitz tilbage til Erichssholm. 2 eller 3 timer derefter kom ritmester Frederich Rantzou med 60 ryttere fra Landtzcronen op til Erichssholm og skød 20 af Ancherspitzs ryttere ihjel lige uden for porten. Ancherspitz ventede i 2 dage på Erichssholm og drog bort derfra om natten ad en anden vej op til Christianstad.

Samme dag som Knudstrup overgav sig, udsprede de Danske det rygte, at de nu i al hast ville være på færde med Erichssholm og 60 danske ryttere posterede sig ved Erichssholm i nogle timer. Men imidlertid pønsede de på Helsingborg og som forberedelse brugte de denne lille bemærkelsesværdige krigslist. De Danske havde opsnappet et brev fra kongen af Sverrige til kommandanten på Helsingborgs slot, i hvilket Hanss Majestett befalede kommandanten at forsvare sig mandigt, om han så blev belejret og ingenlunde tvivle på, at han i virkeligheden skulle blive undsat.

Dette brev beholdt de Danske og skrev selv et andet med dette indhold: at dersom et angreb blev rettet mod kommandanten, da skulle han kun sørge for, at få en ærefuld overenskomst og dermed redde sit mandskab, eftersom kongen ikke kunne forlade Christianstad, ej heller splitte sin hær for at hjælpe Helsingborg.

Dette brev havde de danske skrivere så gengivet lige efter den svenske sekretærs hånd og så fint kopieret kongens eget navn nederst i brevet, at ingen med dette kunne savne den mindste lille streg; og til yderligere bekræftelse, blev brevet beseglet med kongens eget segl for Sverrige, hvilket

de Danske fik hos generalauditor Roett, som et par år tidligere var blevet taget til fange ved Landtzcronen.

Da nu brevet var færdigt, blev en dansk patrulje udsendt for at hente provsten Mester Rassmuss fra Crop til Landtzcronen og dagen efter red en dansk byfoged til provstens hustru med brevet, for at hun skulle udvirke, at det kom til Helsingborg og hvis hun ikke ville gøre det, eller lod sig det allerringeste bemærke hvor brevet var kommet fra, da forsikrede han hende, at hendes mand ville blive sat ind i et hårdt fængsel og hun selv så groft udplyndret, at intet ville blive levnet og hendes gård brændt af.

Den enfoldige dannekvinde forstod ikke narrestregerne, men lod til sidst en tjenestedreng tage til Helsingborg med brevet, for at hun kunne få sin gamle skrøbelige mand løsladt og redde gård og gods. Årsagen til, at dette brev på denne måde således skulle bringes til byen, var 1) fordi de Danske vidste, at de Svenske brugte den ordning, at præsterne, den ene fra den anden, skulle med et pålideligt sendebud viderebringe kongens breve og modtage kvittering fra hverandre derpå; 2) da vidste de Danske, at de Svenske rigeligt stolede på Mester Rassmuss som en ærlig mand, der aldrig beskæftigede sig med noget skidt, men han kom dog uskyldig gennem denne handel, hvilken gik ham så hårdt på, at han tog sin død derover ved at dø 14 dage derefter; hans hustru græmmede sig også bitterligt, så at hun tillige døde nogen tid derefter.

Af disse ovennævnte årsager kunne kommandanten ikke gennemskue, at han så nydeligt var blevet narret. *Et ejus-modi fraudes bellicæ sunt honestæ et in hoste summopere laudantur, de quibus ita Virgilius lib. 2: dolus an virtus, quis in hoste requirit. Et nihil refert, dolum vel vim in oppugnando adhibeas, inquit Schönborn, Pol. Lib. 6 c. 27.*

Præcist sådant et brev har kong Valdemar den første anvendt i praksis på Söborg slot, på grund af hvilket han også vandt slottet, fortæller Sax. Gram. Lib. 14. p. m. 394.

Øjeblikkeligt tjenestedrengen, som bragte ovennævnte brev, kom tilbage, blev Helsingborg indesluttet, hvilket var den 23 Junii. Den 24 ditto kom fodfolket med kanoner og morterer og begyndte straks at arbejde om natten. Den 20 ditto brød resten af de Danske op fra Landtzcronen og slog lejr ved Raae, så at de havde Helsingborg foran sig, som de satte under angreb og Landtzcronen bag sig, hvorhen de kunne retirere, hvis den svenske hær, som endnu var hurtigere til handling end den danske, var kommet over for at undsætte Helsingborg. Samme dag begyndte de danske at kanonere og kaste bomber og granater ind på slottet. Kommandanten buldrede også løs med sine kanoner, morterer og musketter, så at det i begyndelsen så ud som om, at han ville blive hård at bide skeer med; men som de Danske fortsatte både nat og dag med granater og bomber og der til sidst udbrød ild i noget krudt, der var spildt på jorden, hvilket bredte sig til nogle granater, så at de sprang i luften og gjorde nogen skade på mandskabet, så tænkte kommandanten på brevet og startede underhandlinger den 27 ditto om aftenen, klokken var 10 da han efter brevets indhold opnåede en hæderlig aftale. Men herunder begik kommandanten en fejl, ved at han ikke sammenkaldte officererne og lod brevet oplæse i et krigsråd, for at lytte til deres mening, om han enten skulle adlyde brevet eller kæmpe videre. Dersom han havde gjort dette, havde han været undskyldt og ikke kommet i så stor unåde, som han siden kom.

Aftale-punkter,

Som på Hanss Kongl. Maj:tz til Danmarch og Norge etc. vegne kommandanten, oberst Carl Haard på hans ansøgning er foreskrevet ved fæstningen Helsingborgs overgivelse.

- 1) Hele garnisonen bliver tilladt at marchere ud med trommeslag, over- og undergevær, flyvende faner, patroner i munden, brændende lunter, kugler i munden og enhver forsynet med 10 skud.
- 2) Alle civile embedsmænd, som er i svensk tjeneste, må også marchere ud og følge med garnisonen.
- 3) De militære og civile embedsmænd kan medtage deres nødvendige bagage uhindret.
- 4) Nogle bøndervogne skal leveres til at bortkøre sammes bagage, såvel som til de syge.
- 5) Garnisonen så vel som de civile embedsmænd må ikke udsættes for overlast eller voldsomheder på vejen ud, men eskorteres i sikkerhed.
- 6) I morgen præcis klokken 9 skal marchen ud igangsættes med garnisonen og de civile embedsmænd og de skal eskorteres direkte til den svenske lejr i Skaane.
- 7) Til sikkerhed for eskorten skal oberst Carl Haard udlevere 2 af sine højeste officerer som gidsler.
- 8) Alle kongl. danske undersåtter, ligesom alle overløbere og desertører skal uden list forskriftsmæssigt udleveres.
- 9) Hvilken forsyning af krigs- og levnedsmidler, som forefindes i fæstningen, skal forskriftsmæssigt udleveres efter inventarlistes og uden lumske bagtanker.
- 10) Alle danske fanger skal løslades og frigives.
- 11) Det store svenske flag skal forblive i fæstningen, såvel som det forrige store danske flag, såfremt det er tilgængeligt i forvaring der.
Dette tilsiger vi på kavalers æresord bemeldte oberst Carl Haard sandfærdigt at overholde.
Til vitterlighed underskrevet egenhændigt.

Datum i lejren foran Helsingborg om aftenen klokken 10, den 27 Junii 1678.

GUSTAV WILHELM

DUC DE CROYA.

Friherre von Wedel.

I denne belejring blev omtrent 70 Svenske og op imod 80 danske dræbt, hvor iblandt var major Jæger, kaptajn Bylou og en løjtnant, foruden sårede.

Da nu kongen af Sverrige fik nyhederne foran Christianstad om, at Knudstrup var borte og Helsingborg belejret, brød Hanss Majjestett op i største hast fra Christianstad med 7 til 8,000 mand i den hensigt, at ville undsætte Helsingborg; men da Hanss Majjestett den 30 Junii på sin march kom til Skarholt, mødte han imod forventning oberst Carl Haard og hans undergivne garnison med den mest troværdige viden om hvorledes det stod til i Helsingborg.

Oberst Carl Haard blev straks arresteret med hårde trusler om, at hans retssag ville begynde om få dage; men da han forsvarede sig med kongens egen underskrift og eget segl (som han troede det var), da blev han ganske vist frikendt, men mistede dog sin bestilling og alle mente, at der måtte

være en forræder i kancelliet. Til slut fik de dog rigtigt nok at vide, hvor skælmen befandt sig. På grund af denne dårlige nyhed om Helsingborgs tab standsede kongen ved Skarholt og ventede der nogle dage, indtil garnisonen til Erichsholm blev udsendt med eskorte; derefter vendte Hanss Majjestett sig Christianstad igen.

Den danske hær slog lejr ved Helsingborg og reparerede de sønderskudte volde på slottet, indtil de tropper, som var i vente fra Tyskland, kunne komme frem for at forstærke hæren. I mellemtiden blev der rådslået om Christianstad. Alle tilsluttede sig, at man skulle yde militær bistand til Christianstad, undtagen Arensdorf, som i dette felttog skulle kommandere hæren. Hans råd var, at man nu skulle forsvare Helsingborg, bevare hæren uskadt og bare lade Christianstad gå sin gang. Hans råd forekom mange underligt, fordi han tidligere havde tilrådet, at kongen ikke skulle angribe Helsingborg, men undsætte Christianstad. *Idoneum habeo authorem.*

Kongen fulgte det efterfølgende råd og ophørte med at hjælpe det nødlidende Christianstad, men Hanss Majjestetz hensigt vandt alligevel ingen fremgang, fordi hæren marcherede ad vejen til Mölleröd efter Arensdorfs råd; for hvis hæren var gået ad vejen over Gedinge, Hörby og Wester Wram, da havde den kunnet bevæge sig hurtigt, let og uhindret lige igennem ad landevejen uden de overgange og andre vanskeligheder, som den nu fandt på vejen til Mölleröd. Men Arensdorf sagde, at hæren ikke kunne marchere over Gedinge, fordi de Svenske i Malmöe så havde blokeret for de Danskes proviant fra Landtzcrone, som skulle følge hæren ad den samme vej; dersom Arensdorf havde posteret bare 300 ryttere foran Malmöe, så havde provianten kunnet transporteres, hvortil den skulle.

D. 15 Julii brød kongen af Danmarch op fra Helsingborg med en hær på 12,000 mand og lejrede sig om aftenen ved Eij bro. Den 16 Julii gik kongen over Eij bro og derefter over den store å Röijen; han slog lejr samme aften ved Hölstrup og Aabye. Den 17 ditto marcherede kongen til Torup og den 18 ditto til Mölleröd. Den stærke overgang Mölleröd havde de Svenske befæstet og holdt besat i halvandet år; men nu, da den danske hær kom marcherende, drog garnisonen derfra til den svenske lejr ved Christianstad og efterlod 3 kanoner i Mölleröd. Kongen lod sin hær hvile sig i Mölleröd indtil den 21 Julii, da Hanss majjestett brød op igen og marcherede til Ønsted halvanden mil fra Christianstad. En fjerdingvej derfra fandt Merheim en høj bakke, som kaldes Klachebachen, ved en gård, som kaldes Klachegaarden, lige ved landevejen. På denne Klachebache ønskede alle danske generaler, at der straks samme aften skulle opbygges en skanse og anbringes kanoner derpå. Men general Arensdorf sagde, at de skulle vente indtil om morgenen, for ikke at blive overfaldet af de Svenske om natten, hvorfor Arensdorf straks gav ordre om, at de som havde posteret sig på bemeldte Klachebache, ufortøvet skulle vende tilbage til lejren. Nogle ville vel sige, at et kvindfolk om aftenen med en lille seddel gik fra den danske til den svenske lejr, hvilket ikke forekommer troværdigt, for de Svenske fik tilstrækkelig viden, da de observerede de Danske oppe på bakken, De kunne jo let se, hvor stor en fordel de Danske havde fået, hvis de var forblevet og straks havde påbegyndt at befæste med skanser, hvorfor da de Danske først havde forladt bakken, en svensk gruppe gik derop igen og startede omgående med at arbejde med liv og sjæl. Om morgenen kom de Danske, men for sent, for de iagttog med fortrydelse de Svenske så ivrigt arbejde på skansen, at jorden fløj rundt i luften; dermed var også Christianstad fortabt, for den danske hær skulle forbi

denne Klachebache, hvis de ville ad den vej til Christianstad, men nu kunne de ikke marchere forbi bakken på grund af de svenske kanoner, som stod oppe på bakken. Men uanset Christianstads frelse eller fortabelse denne gang stod på Klachebachen, blev det alligevel påvist af den danske generalkvartermester, at hæren kunne tage en anden vej, ikke forbi Klachebachen, men ad Svenstrup og så ud på Skiberslöff vang, men dette forslag blev også væltet, både fordi vejen var så dårlig, at artilleriet ikke kunne tage den vej og fordi de Svenske i Malmöe så havde kunnet berøve de Danske provianten fra Landtzcrone.

Kongen af Danmarch havde givet ordre til generaladmiralløjtnant hr Niels Juell, at han skulle sejle imod Åhus med flåden, for der at gøre landgang på et passende sted, for at aflede de Svenske foran Christianstad.

Men førend vi taler videre herom, skal vi først høre om, hvorledes generaladmiral Tromp denne sommer mistede tjenesten hos kongen af Danmarch. Førend flåden denne sommer skulle i søen, insisterede Tromp på, at han måtte få de officerer i flåden, som han ville have. Han fortalte kongen, at hvis han skulle kommandere flåden, så skulle generaladmiralløjtnant hr Niels Juell og alle danske officerer hjemsendes og i deres sted ville han have erfarne hollandske officerer. Han bemærkede også, at han ikke kunne udføre nogen aktion med flåden, førend han også fik ordre fra de allierede. Kongen svarede, at han i meget høj grad kunne betro sine egne indfødte officerer sin flåde; hans flåde skulle heller ikke hente ordrer fra nogen anden end Hanss Maijestett selv. Derpå gav kongen Tromp sin afsked, så at han straks forlod Danmarch.

Da nu hr Niels Juell var kommet til søs, satte han den 27 Junii noget mandskab i land på Tornebusken, som borttog en mængde får og kvæg, som bønder på øen Ryen havde indført der, for at det der kunne være i sikkerhed for krigsfolk. På samme tid var der lavvande, så at det svenske rytteri på øen Ryen kunne ride over til Tornebusken; men da de ankom, var de Danske alle ombord med deres friske forsyning (NB. Denne ø Tornebusken kaldes hos Sax. Gram. Lib. 14: Hedinssöe.)

Derefter vendte Juell sig fra øen Ryen og satte sin kurs mod Christianstad eller Aahuss i Skaane.

Den 19 Julii ankrede flåden op under Hanöe og den 20 ditto landsatte Juell nogle 100 soldater under oberst Stuart på Landöe, som ligger udfør Lyngby, øst for Christianstad, hvor Stuart straks begyndte at forskanse sig. Da nu kongen af Sverrige erfarede om den danske flåde så tæt under Christianstad, beordrede han generalmajor Axell Wachtmester med 100 ryttere, til at give agt på de Danske, om de skulle foretage noget. Da Wachtmester konstaterede, at de andre alle var kommet i land, engagerede han dem så heldigt at af de Danske blev 1 kaptajn og 100 menige slået ihjel på stedet, 2 løjtnanter blev taget til fange, hvorefter Stuart (som ikke var snarrådig) med sine overlevende vendte tilbage til skibene.

Den 25 Julii fik Juell kongens ordre til at gøre landgang igen, hvilket også skete, men Stuart var atter uheldig og kunne intet udrette. I mellemtiden lod Juell en anden deling gå imod Mörumss bro i Blegind, hvilken afbrændte broen den 21 Julii; de Svenske mødte også op der, så at 5 eller 6 Danske blev på pladsen og 1 løjtnant blev så kvæstet at han senere døde. Den 27 Julii landede

Stuart med 8 til 900 mand en god fjerdingvej fra Carlshaffn i Blegind; hans ordre var, at han skulle afbrænde Carlshaffn, fordi den svenske hær fik sin meste tilførsel fra Carlshaffn. Den 28 ditto kom Stuart uden nogen modstand ind i byen og lod nogle huse i byen antænde, men samtidig sendte han sin fenrik til borgerne med bud om, at dersom de ville give ham en sum penge, måtte de gerne slukke ilden igen. Fenrikken tog ikke sin obersts profit særlig alvorligt, men tænkte: *medice, cura te ipsum* og tog derfor selv alt det bytte, som han bedst kunne, indtil han som følge deraf blev slået ihjel af de Svenske.

I mellemtiden lod oberstløjtnant Wiinholz sig se nord for byen med en svensk patrulje, hvorfor Stuart retirerede sig mod flåden; ilden blev slukket, så at kun nogle få huse i byen blev afbrændt og hvilke Danske, som de Svenske fandt i byen, skød de ihjel. Et musketskud fra byen ville Wiinholtz hugge ind på de Danske i bagtroppen, men major Gerssdorff og kaptajn Ratlou, som førte bagtroppen, vendte om og tvang meget modigt de Svenske på tilbagetog. Wiinholtz blev ilde tilredt af krudt, da han blev skudt i ansigtet, men kom sig dog igen; af de Danske blev én dræbt og nogle sårede. Stuart marcherede fremad indtil posthuset, hvor han gav ordre til, at hans underordnede skulle springe over et gærde og ad den lige vej, som løb mellem to gærder. De Svenske som fulgte dem i hælene, så deres fordel og faldt straks over bagtroppen igen, som endnu ikke var kommet over gærdet, men de blev varmt modtaget af Gerssdorff og Ratlou, så at de Svenske endog denne gang måtte retirere sig. Imedens denne fægtning udfoldede sig, tog oberst Stuart, oberstløjtnant Levetzou, major Herbst og siden alle de andre fod i hånd og så sig ikke en gang tilbage, hvordan Gerssdorff og Ratlou var i klemme. Under denne forvirring løb omkring 100 Danske vild i skoven hvor de senere blev opsøgt og slået ihjel af de Svenske. Gerssdorff mistede under denne aktion 5 eller 6 mand og marcherede senere fremad til flåden. De Svenske ville for 3:die gang afslutte med at hugge ind på Gerssdorff, da han var kommet ind i skoven, men de blev afvist med stor beslutsomhed, således at Gerssdorff og Ratlou med deres bagtrop omsider kom velbeholdent til stranden, hvor de med stor lovprisning blev indskibet. På flåden blev der afholdt en langvarig krigsret om denne aktion, i hvilken til sidst Stuart og major Herbst blev afskediget fra deres tjeneste og siden overladt til kongens nåde og unåde. Levetzou blev benådet, muligvis af hensyn til hans broder generalmajor Levetzou; kaptajnløjtnant von Harten kom i vanry og blev udvist; kaptajnløjtnant Hendrich Jörgensön (som ikke ville give adgang til nogle flygtede soldater, der vadede ud i vandet til halsen og derved omkom ynkeligt) måtte med sin guldring på fingeren springe 3 gange fra råen, blev siden bundet til masten og af hver officer tildelt 9 slag på sin bagdel, hvorefter han blev indsat på Bremmerholm i jern for 3 år, men blev dog nogen tid derefter benådet og løsladt.

De Danske patruljer fra lejren ved Ønested var i høj grad heldige omkring den svenske lejr, hvor de holdt de Svenske ganske godt indelukket, af hvilken grund de Svenske led af stor mangel på proviant og foder. Men det udhungrede Christianstad, som nu var i den yderste nød, kunne herved hverken hjælpes eller få gavn deraf. Byen havde været fuldstændig indesluttet på tolvte måned; den havde altid haft en fjende udenfor voldene, men nu havde den desforuden to fjender indenfor voldene, som var pest og sult. To dele af borgerskabet og mere end halvdelen af garnisonen var døde; de havde allerede spist så mange heste, at et pund hestekød kostede 8 skilling, en stud kostede 130 rdlr., en gammel ko kostede 120 sdrl., et lisspund smør 3 rdlr. etc.. Alle var så standhaftige, at

man ikke mærkede nogen knurren eller oprørstrang (som ellers gerne sker i en sådan nød) undtagen alene hos oberstløjtnant Preen, som begyndte at lade nogen vrangvillighed vise sig, men han blev af guvernøren stoppet med en trussel, så at han siden måtte tie. Hver morgen afgav de belejrede deres løsen, for dermed at lade de Danske ved Ønested høre, at Christianstad endnu var dansk. Hvad ringe kvæg eller heste de havde tilbage, lod de om dagen gå på voldene for at Svenske skulle se det og tro, at de ikke endnu var i så stor en nød. Men til slut da kongen af Danmarch havde indset, at hans kommanderende hærfører havde ændret planerne, således at Christianstad ikke kunne hjælpes uden farlig risiko, da gav Hanss Majjestett ordre til guvernøren om, at han nok måtte bekvemme sig til et ærefuldt forlig. Man sagde, at han som kom ind i Christianstad med denne ordre, havde gemt brevet i en trøjeknap.

Så snart kongen havde afgivet denne ordre, rejste Hanss Majjestett fra lejren til Kiöbenhaffn. Efter ordren lod guvernøren i Christianstad feltmarskal Aschenberg underrette, at han gerne ville tiltræde en overenskomst, dersom han blev præsenteret ærefulde betingelser og sådanne som han og hans soldater havde gjort sig fortjent til. Aschenberg lovede ham en overenskomst, som han skulle blive tilfreds med og hvem ville ikke indgå en ærefuld aftale for en prægtig fæstning. Guvernøren havde dog ikke fået en så god en aftale, dersom den danske hær ikke havde stået lige i nærheden; dette var også grunden til, at kongen af Danmarch lod sin hær stå i Ønested, indtil de havde indgået overenskomst i Christianstad.

Aftale-punkter,

Imellem den kgl. svenske feltmarskalløjtnant, baron Rutger von Aschenberg og den kgl. danske generalmajor og guvernør, Carl Hendrich von der Osten angående Christianstad.

- 1) Efter at gidslerne alle igen er frigivet, overlader den kongl. danske guvernør, som er aftalt, den søndre port til de Svenske, hvilken de Svenske straks skal besætte med et kompagni fodfolk; siden overleveres fæstningen med alle på mandag, som er den 5 Augusti når klokken er 6 om morgenen.
- 2) Dermed skal det stå enhver frit for at rejse frie ud, nemlig garnisonen med hele mandskabet, oberstløjtnanter, majorer, kaptajner, major i borgervæbningen, vagtmester, løjtnanter, tilsvarende officerer i opløste regimenter, såsom oberst Longevall, kaptajn Smid og alle andre, hvem de så end er, til og med personer i regimentsstabene, såsom regimentskvartermestre, auditører, feltskærere, vognmestre og profosser, kort sagt alle over- og underofficerer såvel som menige i rytteriet, artilleriet, fodfolket og dragoner. Ligeledes alle håndværkere, konstabler og artillerister. Det skal stå dem alle frit for, at drage ud den 5 Aug. med deres heste, bagage, over- og undergevær, klingende spil, tændte lunter, flyvende faner og kugler i munden. De må følge overfart og vej hen over Horne bro ad Mallehem, alunværket og siden som de lyster til Helsingborg, så hastigt eller langsomt som de selv vil. Således skal alle indfødte skåninger, så vel menige som officerer, af hvilken stand og rang de end er, som kun befinder sig i den danske garnison og har givet sig ind under kongen af Danmarchs beskyttelse og tjeneste, også rejse ud frit og uhindret med sæk og pak, over- og undergevær, tændte lunter, kugle i munden og følge med den anden danske garnison til Helsingborg.

- 3) Kongens feltlæge, doct. Oldenburg, kongens proviant- og ammunitionsforvaltere med samtlige garnisonstjenere, såsom garnisonspræster og bagere, må med deres mandskab, heste og alt gods passere frit med den anden garnison til Helsingborg.
- 4) Den danske amtmands og kommissærs mandskab, som findes i Christianstad, må sikkert og uhindret rejse ud ad den samme vej til Helsingborg.
- 5) Alle civile embedsmænd, såsom den forrige borgmester Falch Larsön, den danske tolder, endvidere alle ridefogeder og andre som har givet sig under kongen af Danmarks beskyttelse og tjeneste må dog, selv om de er født i Skaane, alligevel med sæk og pak, uhindret med alt gods samt deres kvinder og børn følges med den danske garnison samme vej til Helsingborg.
- 6) Enhver, som drager ud med denne garnison, skal være tilladt at tage 24 skud krudt med sig og lige så mange kugler med tilhørende lunter samt 4 dages kost og proviant.
- 7) Det skal også stå guvernøren frit for at medtage 3 metalkanoner, alle 3pundige, samt tilhørende lavetter og kanonvogne, tillige med en mortér og hvad dertil hører samt kugler og krudt til 12 skud for hver kanon, dertil skal der til ham fremskaffes en artillerivogn med 2 kuglekærre og hvad desuden behøves til at spænde for og straks af de Svenske besørgeres videre med ham til Helsingborg.
- 8) Endvidere skal de Svenske fremskaffe 100 vogne med heste til garnisonens behov og til at transportere ryttere og dragoner, sadler og redskaber samt de døde soldaters geværer og udstyr.
- 9) Alle overløbere, som findes blandt de Danske, skal tilstedes at marchere på samme måde frit og sikkert ad samme vej til Helsingborg; men de som er indfødte Svenske, skal benådes af den svenske konge og tilstedes at rejse til deres hjem.
- 10) Ingen må på vejen med magt fratages noget, hvem han så end er, og hvad det end så kan være, enten heste, bohaver og flyttegods eller andre lignende sager, med hvilket navn så end kunne benævnes. Ej heller skal nogen vogn angribes, langt mindre plyndres og ødelægges. Der skal heller ikke på ringeste måde fra de Svenskes side ske nogen tvungen hvervning eller anvendes deslige midler for at trække folk til sig, men langt hellere forhindres og af dem forbydes. Til det formål må de Danske aldrig stoppe op i den svenske lejr, men marchere fremad uden ophold. De Svenske må heller ikke komme nærmere end 12 skridts afstand; eskorten skal være længere væk fra den marcherende kolonnes forende og bagende, med mere end omtrent 100 skridt.
- 11) Om nogen bagage, sadler eller redskaber samt soldater eller andet lignende skulle blive tilbage i Christianstad og der kommer lastskibe fra Kiöbenhaffn for at transportere det bort, da skal sådant være tilladt og de Svenske give samme skibe pas med sig tilbage og derved uhindret lade borttransportere, hvad som kunne være blevet tilbage; om det er folk, som borttransporteres, skal de gives nødvendig kost og proviant med sig på rejsen.
- 12) De Svenske skal med guvernøren, hele hans garnison og følge, som tidligere specificeret, sende en sådan eskorte, der er tilstrækkelig og mange nok; endvidere en kommissær, som skal være forpligtet til, at lade de Danske undervejs tilføre og fremskaffe nødvendigt kød og øl, ligesom fast foder og græs til hestene. De Danske skal med hele deres følge ledsages af den samme eskorte hele vejen til Helsingborg, som det blev besluttet under det andet punkt. Men førend de Danske er klar, skal samme eskorte befinde sig på volden nord for Christianstad og der vente på dem, indtil de kommer, sammen med de heste og vogne, der er bevilget.

- 13) Den danske guvernør skal derpå efterlade sig et gidsel, til eskorten er vendt tilbage og aftalens punkter er opfyldte. Samme gidsel skal med al efterladt bagage overføres ad søvejen til Kiöbenhaffn.
- 14) Om nogen overtrædelse begås under udrejsen eller senere, skal aftalen alligevel stå ved magt og han som har udøvet den, straffes af guvernøren, når det er bevist.
- 15) Hvad angår det, som borgerne kan kræve af de danske officerer, der er blevet borgere skyldige ved ydelse af pengelån, da skal sådant være forliget og aftalt imellem dem, så at ingen derfor skal tilbageholdes og han frit kan passere ud.
- 16) Efter at den danske guvernør er rejst ud, skal det være ham tilladt at sende til Hanss Kongl. Maj:t af Danmarch to særlige officerer fra sin garnison og lade ham vide, at han er rejst ud.
- 17) Alle de lig, som er hensat i kirken i Christianstad og som ikke er begravede, skal uden noget vederlag og betaling udleveres, når deres pårørende anmoder om det.
- 18) Kongen af Sverrige tager øvrigheden i byen med de gejstlige samt hele borgerskabet til nåde igen, således at hvad som imod Hanss Maj:t af Sverrige er passeret, imedens de var under dansk jurisdiktion, skal for alle være glemmt og tilgivet og ikke mere overvejes og enhver skal forblive i den tjeneste han tidligere havde.
- 19) Guvernøren forsikrer, at man ikke skal frygte for nogen skjult mine eller andre skadelige ildvåben, ligeledes at al proviant, som endnu er til overs, såvel som ammunitionssække, krudt, kugler og deslige andet, det undtaget som guvernøren efter den 6 og 7 punkt medtager, vil af de danske embedsmænd blive forskriftsmæssigt og uforfalsket overleveret til de Svenske.
- 20) Den svenske besætning på den post, som er overgivet, må ikke vige mere end 20 skridt derfra, indtil i morgen ved bemeldte klokkeslæt, hvor de Danske er draget bort.
Til sidst skal alt dette, som er besluttet i denne aftale, overholdes ubrydeligt på kavalers æresord. Til hvis mere bekræftelse her to enslydende genparter er forfattede og underskrevne, forseglede og overgivet på Hanss Kongl. Maj:tz side af Sverrige af feltmarskalløjtnant baron von Aschenberg, på Hanss Kongl. Maj:tz side af Danmarch af guvernøren, tillige med deres på begge sider beskikkede kommissærer.

Datum imellem Beegholms skanse og Christianstad den 4 Aug. 1678.

RUTGER von ASCHENBERG.	CARL HENDRICH von DER OSTEN.
L.S.	L.S.
AXELL WACTMESTER.	ANDREAS FUCHSS.
L.S.	L.S.
AXEL ROLAMii	GEORG CHRISTOPH von PUTKAMMER.
L.S.	L.S.

Garnisonen gik ud af Christianstad omtrent 1,300 mand stærk. Hvilke kongen af Sverrige selv nøje iagttog alle sammen, omtalte med rosende ord både høje og lave for deres troskab og standhaftighed til deres konge og befalede, at de på vejen skulle forsynes med hvad de behøvede.

Lige efter at freden blev indgået mellem disse nordiske riger, lod hr. Johan Gyldenstiern fæstningsværkerne omkring Christianstad nedrive, så at den udelukkende blev en åben by; hvilket

siden blev fortrudt af de Svenske, for i hele Skaane fandtes der ikke en mere velbeliggende fæstning og et knudepunkt for de Svenske, som Christianstad var.

Under perioden den danske hær stod ved Ønsted, havde snaphanerne besvær i en 3 ugers tid med Hyninge skanse i Oessbye sogn i Gyngge herred, som var et stærkt knudepunkt imellem Sverrige og Christianstad. På denne skanse lå en fenrik med 30 ryttere og dragoner, men bønderne i de omliggende sogne skulle holde vagt med de Svenske på skansen, så når bønderne kom og gik, da måtte snaphanerne gemme sig krattet og kom så straks igen. Men lensmanden, som skulle give sognene besked, var selv hemmelig snaphane, så han sendte sognene besked, når det passede ham. Derfor måtte fenrikken overgive sig til snaphanerne, som denne gang holdt deres ord og overførte fenrikken og hans underordnede til den danske lejr. Fordi fenrikken ikke blev undsat i rette tid, da lod hr. Johan Gyldenstiern hver stok og stang i Ørchen sogn afbrænde og ville slå alle, både unge og gamle, ihjel; men andre Svenske, som kendte deres uskyld, ynkedes over dem, da de fik færten af dette, således at de udsendte patruljer ikke fandt noget menneske på nær 3 affældige mænd, som straks blev skudt ihjel.

Som nu Christianstad den 5 Aug. var overgivet til de Svenske, brød Arensdorff op med den danske hær fra Ønsted den 6 Aug., lod herregården Hoffdale og den store landsby Ferlöff afbrænde og slog lejr samme dag ved Mölleröd. De Svenske overfaldt straks det danske tros og efternølere og skød 8 eller 10 Danske ihjel. Men generalmajor Merheim, som den dag kommanderede den danske bagtrop, vendte straks om, skød 30 Svenske ihjel og tog ritmester Griffenstein med 8 eller 10 andre Svenske til fange. Den 7 Aug. afbrændte Arensdorff herregården Mölleröd, tog samme dag derfra og posterede sig den 8 ditto ved Herredtzwad kloster. Derfra udkommanderede han adskillige patruljer, som afbrændte disse herregårde: Knudstrup, Erichsholm, Rönneholm, Hecheberge etc.; ligeledes købstaden Lund, hvor dog kirken og nogle få huse blev stående. Han lod også afbrænde den lille købstad Lauholm i Halland og gav ordre til snaphanerne om, at de sydpå i landet ikke alene afbrændte nogle herregårde, men også ufattelig meget sæd og hø, som det stod på jorden, foruden usigeligt mange stude og køer, som Arensdorffs egen skytter og andre marodører tog bort og drev til Landtzcrone og Helsingborg. Men under hans grusomheder fik hans excellence ordre fra kongen om, at han skulle forføje sig til Kiöbenhaffn og rejste af den grund fra hæren den 11 Aug.. Så snart han kom til Kiöbenhaffn, blev en kongelig arrestordre forkyndt ham om at forblive i sin gård i Kiöbenhaffn. Han blev siden afskediget fra sit høje embede og andre embeder, skulle forblive på sit gods på landet og måtte ikke komme til Kiöbenhaffn. Dette stød undte skåningerne ham gerne for hans hårde medfarts skyld. I Arensdorffs sted gav Hanss Majjestett generalløjtnant Wedel kommandoen over hæren og noget derefter blev Wedel feltmarskalløjtnant.

I den periode den danske hær stod ved Herredtzwad kloster, blev ritmester Johan Randtzou i kongens garde udkommanderet fra Rosendall, hvor kongens garde dengang stod, for med 60 ryttere at rekognoscere oppe i Bierre herred efter en svensk patrulje, som dagen i forvejen havde været ned ved Qvidinge bro. I Bierre herred fik Randtzou informationer af 16 snaphaner om denne svenske patrulje, at den var på vej op mod Baadsted og at den kun skulle være 60 mand stærk, men de Svenske var dog 140 mand stærke. Da Randtzou hørte, at de Svenske kun var 60

mand stærke, tog han disse 16 snaphaner med sig, tog omgående på lette fjed afsted efter de Svenske og fandt dem lystige og glade i Baadsted med 2 eller 3 tønder øl, som de lå og drak på torvet og gaden og anså det for en ringe ting at holde nogen form for vagt.

Randtzou ville i begyndelsen postere sig udenfor byen og tage imod de Svenske der, men snaphanerne sagde: ”nej, dett er best udi en hast at sidde dem på hoffuedet”, efter hvilket Randtzou til sit gode held adlød snaphanerne, for eftersom de Svenske var dobbelt så mange som de Danske, da var de Danske helt sikkert blevet slået ihjel, hvis de Svenske havde haft tid til at få fat i deres geværer. Randtzou satte snaphanerne forrest og derved angreb han med et sandt raseri således, at da snaphanerne først begyndte at skyde, da løb de svenske heste opad gaderne med udrustningen. Dermed blev de også slået, fordi de i den hastighed og forvirring ikke kunne nå deres heste, undtagen ganske få. Af de Svenske blev 51 dræbt på stedet og 26 taget til fange. Ritmester Jæss Wiising som førte gruppen, undslap med 24 mand; de andre Svenske kom ud af byen til fods og gemte sig i afgrøden på markerne indtil den anden dag, da ritmester Jæss Wiising kom tilbage og da kom de andre frem fra afgrøden. Af de Danske blev ingen hverken dræbt eller såret undtagen 4 snaphaner, som blev skuddræbt under det første stormløb.

Den 12 Aug. brød general Wedel op med den Danske hær fra Herredtzwad kloster og slog lejr imellem Söndersslöff og Qvidinge. Den 15 ditto drog Wedel fra Qvidinge og slog lejr ved Eij bro, hvor han blev stående i nogle dage, indtil han fik pålidelig underretning om, at kongen af Sverrige marcherede fra Christianstad ned imod Gedinge.

Da kongen af Danmark rejste fra sin hær ved Ønsted til Kiöbenhaffn, gav Hanss Maijestt ordre til, at Helsingborg by skulle befæstes bedst muligt, således at der i Helsingborg og Landtzcrone i den tilstundende vinter kunde stå så stærkt et rytteri, at de kunne forhindre de Svenske i at lejre sig enten foran Landtzcrone eller Helsingborg. Til den ende begyndte ikke alene garnisonen på slottet at arbejde, men kongen befalede også, at 500 sjællandske bønder skulle have den ære at stå til måls foran Helsingborg med trillebører; når disse havde arbejdet i 8 dage, afløste andre 500 sjællandsfarere de forrige. Men som projektet var stort og arbejderne få, brød generalløjtnant Wedel op fra Eij bro den 23 Aug. og lejrede sig med den danske hær foran Helsingborg og da begyndte arbejdet at gå i gang for alvor, for hver dag arbejdede 4 til 5,000 mand af største kraft; desforuden hentede rytteriet en utrolig mængde faskiner til at holde sammen på den løse og sandede jord, som så hastigt blev opkastet og presset sammen. Oven i alt dette måtte ikke alene officerernes men endog kongens forsyningsvogne hente palisader, så at ingen lettelig kunne gætte, hvilken stor tilkørsel der var og hvor mange trætte arme der her i denne tid blev sænket foran Helsingborg. Det er også værd at bemærke, at i al den tid de Danske arbejdede på disse store og vidtspændende projekter, fik de ikke én dråbe regn på sig, men vejrliget var så varmt og dejligt indtil sidst i Sept., som det plejer at være i Julii måned.

Vi vil nu lade de Danske befæste Helsingborg og de Svenske stå stille ved Nörhuedinge, imedens vi vender os 1) mod Norge, for at danne et billede af de store kræfter, der blev brugt ved Bohuss, men dog forgæves; 2) vil vi iagttage det angreb på øen Ryen, som

forårsagede en så stor forandring, at Sverrige på 2 måneders tid derefter tabte det tyske landområde fuldstændigt og aldeles.

Først i dette år indbildte de Svenske sig stadigvæk, at kongen af Danmarch umuligt ikke kunne agere offensivt i denne sommer, fordi han foruden de store nederlag han led ved Halmstad og Lund sidste år, endog havde modtaget sådanne bemærkelsesværdige og hårde stød, nemlig 1) Malmöes belejring, 2) feltslaget ved Landtzcrona og endelig igen på Ryen.

Dengang de Danske havde indtaget Knudstrup, som vi tidligere hørte om, da fandt de et brev på omtalte Knudstrup, som feltmarskalløjtnant Aschenberg for nylig havde skrevet til kommandanten Kylander, i hvilket brev Aschenberg blandt andet ønskede, at de Danske ville begynde at marchere igen, de skulle nu let blive vist tilbage igen etc.. Dog tror jeg nok, at Aschenberg mente noget andet end hvad han skrev, for de store vil altid prale overfor de små, så de små kan blive opvakte og tjenstvillige. Ikke desto mindre synes det ovenstående dog troværdigt for mange mennesker; for hvem havde troet, at kongen af Danmarch efter så mange og store nederlag skulle denne sommer have kunnet drage med en så mægtig hær til Skaane og desforuden udsende så stærke tropper op til Norge for at angribe den overmåde stærke fæstning Bohuss, især fordi kongen af Danmarch nu ikke modtog flere subsidier fra sine allierede.

Den 4 Maji blev ud for Aarhus i Jylland mønstret 4 regimente til hest under oberst Schwanwedel, oberst Bibou, oberst Styrch og oberst Holst. Endnu 4 regimente til fods under oberstløjtnant Schultz, oberst Meldrom, oberst Ellenberg og oberst Schulenburg. Over disse tropper var generalløjtnant Giesse, generalmajor Lewetzou og generalmajor Schack. Med disse 8 regimente skulle den norske hær forstærkes til belejring af den mægtige fæstning Bohuss.

Den 8 Maji gik disse regimente under sejl fra Aarhus mod Norge, men da de var ankommet til den norske skærgård, blev de af modvind og en rasende storm drevet tilbage igen og kom til Helsingør den 14 Maji. Under denne forfærdelige storm led rytteriet stor skade på deres heste, som døde og blev smidt overbord. Det var et stort held, at hele rytteriet, både karle og heste, ikke alle gik til grunde, for næsten alle heste sled sig løs under stormen, så at den ene trådte den anden ihjel, for stormen var så stærk, at alle masterne knækkede og sammen med sejlene røg ud i havet. Da kongen af Danmarch fik besked om, at disse regimente var kommet til Øresund rejste Hanss Majestet selv ned til Helsingør for at skynde og presse på, at alting hastigt kunne blive repareret igen, så at de den 21 Maji gik under sejl igen fra Helsingør og ankom til Marstrand i Norge den 23 Maji. Samme dag lettede de igen anker og sejlede til herregården Guldbringe, hvor mandskabet blev udskibet og siden gik de derfra til Hiisingen. Fra Kiöbenhaffn ankom mange enheder tungt skyts, mortérer og en utrolig mængde bomber, stinkbomber, granater og granatsække, med hvilke fulgte 400 grenaderer, konstabler og artillerister.

Den 20 Maji om morgenen lod nogle norske tropper sig se på fastlandet lige over for Bohuss. Med disse tropper fulgte hærens øverste ledelse for nøjere at betragte området, hvor hæren skulle placeres. Hen imod aften ankom flere eskadroner og bataljoner. Den 21 og 22 ditto kom flere tropper marcherende og slog lejr bag bjerget Fontin. Den 23 begyndte de at fremstille faskiner og skansekurve. Den 24 gik de Norske over på Hiisingen. På denne ø Hiisingen, som er 4 mil lang,

stod 2,000 Svenske, hvilke efter de Norskes ankomst trak sig tilbage i største hast over elven til Sverriges side. Disse Svenske forlod også skansen Relenberg, som lå på Hiissingen og var udstyret med 6 jernkanoner og under denne deres hastige retræte druknede nogle, man mener over 100, Svenske i elven. Om natten imellem den 27 og 28 opkastede de Norske 3 brystværn på Fontin og gravede en løbegrav fra Möllebjerget indtil det andet høje bjerg, for at de uden fare fra kanonerne på Bohuss kunne kommunikere mellem deres fæstningsværker. De Svenske kanonerede kraftigt fra Bohuss og kastede hyppigt sten fra deres mortérer, som stod ved Höij bro uden for fæstningen. Den 29 forlod de Norske Hiissingen over til deres største samling på fastlandet, som ligger på den anden side af Bohuss; Giise, Lewetzou og Schack lejrede sig samme dag på Hiissingen med deres undergivne 8 danske regimenter og begyndte straks at arbejde. Den 30, 31 Maji og den 1 Junii fortsatte de Norske at opføre deres batterier og beskyttelser på Fontin, uanset de belejrede kanonerede kraftigt. Den 2 Junii kom 7 tyske overløbere fra dronningens livregiment ind på slottet.

Oberstløjtnant Carl Gustav Frölich var kommandant på Bohuss, men da kongen af Sverrige fik nyt om, at statholder Gyldenlöffue ville angribe fæstningen, beordrede Hanss Maijestett baron, Friderich von Börstell at tage til Bohuss og blive overkommandant i Fæstningen. Den 3 Junii kom Börstell til Bohuss og tog omgående ikke alene en mundtlig ed af garnisonen, men lod også officerer og menige forpligte sig skriftligt, at de ikke ville overveje kapitulation, men holde ud til det yderste.

Samme aften opsatte de Norske et batteri på Hiissingen og et andet på fastlandet ved bjerget Woffuehalss, for at de kunne blokere for forbindelsen over elven til Sverriges side for de belejrede, så at de Svenske kun under stor fare kunne komme ind og ud fra fæstningen. De Norske avancerede hurtigt med deres arbejde for at færdiggøre deres batterier både på Hiissingen og på fastlandet. Den 4 Junii åbnede de for alle skydeskår og sendte en trompetér til Höij bro for at opfordre fæstningen til overgivelse, hvilket straks blev afvist; hvorefter de Norske hen imod aften begyndte at kanonere med alle deres batterier indtil klokken 12 om natten og indkastede 60 store bomber, hvorved det ene bageri blev ødelagt og nogle artillerister dræbt og såret. De belejrede svarede hårdt igen i samme tone og blev ikke de andre meget skyldige.

Den 5 Junii begyndte de Norske i daggryet at spille grusomt med kanonerne, fortsatte dagen igennem indtil ud på natten, indkastede 143 store granater og fyrede 5 sten af, hvorved størstedelen af husene i fæstningen blev ødelagt til grunden og mange folk blev dræbt og såret. Den 6 ditto kanonerede de Norske meget kraftigt på disse bastioner, den Öffuerste platten, den Underste platten, Larmposten og Zwingelen, kastede 132 bomber og forgiftede stinkbomber ind og fyrede 8 sten af. Den 7 og 8 ditto var der en forfærdelig kanonade og indkast af bomber, glødende kugler, sten og stinkbomber, hvilke ikke alene raserede alle huse i hele slottet, undtagen alene kirken, men endogså afbrændte vandmøllen, vagtstuerne og palisaderne omkring Zwingelen. De Norske førte også en løbegrav bag fra Fontin og frem imod Höij bro, hvor de begyndte at anlægge et batteri. De belejrede skød kraftigt fra Höij bro med kanoner og musketter og påførte de Norske temmelig megen skade og mange forhindringer i deres arbejde. Den 9 og 10 ditto arbejdede de Norske sig af al magt fremad lige imod Höij bro, fortsatte med deres sædvanlige kanoneren og at varpe bomber, sten, stinkbomber og fæstningskugler ind, hvorved batterierne led stor skade og nogle folk blev

slået ihjel. Den 11 ditto fik de Norske batterierne mod Höij bro færdige og de førte en løbegrav lige til Höij bro, uanset de belejrede brugte deres kanoner og musketter kraftigt og kastede mange sten med deres mortérer. De Norske kanonerede frygtindgydende, varpede bomber og sten hele dagen igennem indtil ud på natten.

Statholder Gyldenlöffue spenderede al mulig energi på at fratage de belejrede al kommunikation med den svenske side, men det ville ikke rigtig lykkes. Ligesom de mest besværlige fæstninger at indtage, er de som ligger ved sådan en flod eller elv, som ikke hurtigt kan blokeres, således at alle ind- og udgange bliver helt spærret, så var dette den første af de Norskes ulykker foran denne fæstning, at de ikke så hastigt kunne forhindre, at de Svenske om natten hyppigt sendte støtte og efterretninger med båd over elven til Bohuss. Da garnisonen i Bohuss, på grund af dette virkningsfulde angreb blev temmelig svækket, blev den første gang understøttet med friske folk om natten imellem den 11 og 12 Junii, da kaptajn Johan Gunnarsön og kaptajn Bæffuerfeldt med 100 menige og tilhørende officerer kom lykkeligt ind på Bohuss uden tab midt igennem de Norskes store ildkraft af kanoner og musketter. Den 12 ditto, gennem dag og nat, blev der fortsat kanoneret, kastet bomber, sten og fæstningskugler. Den 13 ditto åbnede de Norske deres skydeskår på det nye batteri ved Höij bro og begyndte straks at beskyde den lange løbegrav over vægtergangen; men som den faste mur kun blev lidt påvirket, så vendte de deres kanoner imod Larmposten og voldte skade der; de fortsatte den ganske nat med at kanonere fra alle deres batterier og hvilede ikke med bomber, fæstningskugler og stenkast, hvorved batterierne og værkerne på fæstningen led stor skade. Den 14 tidligt om morgenen lagde de en flydebro over vandet ved Höij bro og posterede sig tæt ved slottet, uagtet de belejrede gjorde god modstand. Hele dagen og ud på natten fortsatte de Norske med deres kanoner at udvide den åbning i murværket, som de havde lavet på Larmposten, de varpede 46 fæstningskugler, mange bomber og sten, de afbrændte også den lille by Kongelff, som var åben og lå udenfor Bohuss slot. Den 15 var de meget stille og kastede kun 19 bomber, nogle glødende kugler og sten. Den 16 ditto skød de kun lidt med kanonerne, men derimod kastede de 135 bomber, 7 glødende kugler og talrige sten, hvorved kirken blev væltet omkuld til grunden og en stor del af værkerne og batterierne i fæstningen blev ganske ødelagte. Hen imod aften begyndte de at kanonere heftigt, fortsatte hele natten og kastede 65 bomber, nogle fæstningskugler, sten og 4 granatsække (i hver sæk var der 13 håndgranater). I mellemtiden fortsatte de med deres løbegrave på højre og venstre hånd lige indtil Langebrönd og forstærkede ellers deres tidligere arbejde. Den 17 Junii kanonerede de Norske kun lidt, men forstærkede deres arbejde og de indkastede 5 granatsække; den ganske nat derefter kanonerede de frygteligt, varpede mange bomber, fæstningskugler, sten og 13 granatsække; I mellemtiden avancerede de med deres løbegrave, uanset de belejrede både kanonerede og udkastede sten for at hindre dem i deres arbejde. Den 18 ditto var alting stille indtil middag, men om eftermiddagen og igennem hele dagen brugte de Norske deres kanoner og mortérer meget flittigt, stødte deres arbejde fremad med stor iver og lagde en bro over den lille å ved Langebrönd. Samme nat kom kaptajn Flygare ind på slottet med 100 mand og tilhørende officerer; de Norske skød meget stærkt på denne undsætning, men den kom dog fremad. Den 19 ditto kanonerede de Norske kun lidt, varpede kun 10 bomber, 1 glødende kugle, 2 granatsække og udførte 5 stenkast. Oberstløjtnant Edington, som under Stetins belejring 1677 havde udmærket sig bemærkelsesværdigt, blev af kongen beordret til at tage fra den svenske lejr ved

Christianstad i Skaane for at assistere Börstel og Frölich på Bohuss. I denne nat mellem den 19 og 20 sejlede Edington over elven til Bohuss, men undervejs havde han den ulykke, at hans højre arm blev revet af med en kanonkugle, så at han døde 2 dage derefter. Edingtons oppasser blev skudt ihjel samme nat og båden skudt i sænk, så at de fleste rorskarle druknede. Den 20 ditto brugte de Norske kun deres mortérer om formiddagen, men om eftermiddagen spillede alle deres kanoner og mortérer meget kraftigt fra alle batterier. Om natten skød de med 4 mortérer en stor mængde håndgranater, som tilføjede stor skade på mandskabet i fæstningen, hvor iblandt befandt sig løjtnant Sarmo; I mellemtiden skred det fremad med deres arbejde og begge deres løbegrave blev udvidet, den ene fra Langebro mod bastionen Platten og den anden mod Kirchehiörned's bastion.

Den 21 fortsatte de Norske med kanonering og indkastning fra mortérene og ellers arbejdede de videre; den 22 foretog de belejrede et udfald under kaptajn Johan Gunnersön og fenrik Sverin, hvilke fik temmelig god fremgang og kom godt tilbage igen.

De Norske brugte hyppigt deres kanoner og mortérer i særdeleshed om natten, da de kastede 141 store bomber foruden mange sten. Den 23 var alting stille indtil middag, men om natten blussede det op igen med både kanoner og mortérer. Da statholder Gyldenlöffue observerede, at postbåden næsten hver nat sejlede ind og ud til og fra Bohuss midt under de Norskes ild og kugler, da anbragte han ikke bare en postering ned ved elven ved Oxehaffuen, men lagde også en skude med 50 mand ombord ude i midten af elven; de belejrede skød straks skuden i sænk, så at nogle af besætningen druknede. De Norske reparerede deres arbejde, som var blevet temmelig ødelagt dagen før. Om natten kastede de 71 store bomber og mange stene ind; de gravede også en løbegrav lige imod Skarpenordt og led der nogen skade af de belejredes vagter i fæstningens udenværker, som angreb arbejderne. Den 24 forstærkede de Norske deres arbejde og kastede kun 16 bomber ind. Om natten kom postbåden, på hvilken 1 korporal og 2 menige blev skudt; de andre, som var på båden blev reddet af vagter på udenværkerne, som foretog et dristigt angreb. Den 25 var alting stille; de Norske gjorde intet andet end at forstærke deres tidligere arbejde; da kreneleringen og al beskyttelse var blevet helt skudt væk på Zwingelen, angreb 500 Norske energisk samme Zwingel om natten, men de blev presset tilbage og efterlod sig omkring 200 døde. Af de belejrede blev løjtnant Bergmand og 12 menige dræbt; kaptajn Johan Gunnersön, fenrik Morten Mortensön og 15 menige blev hårdt såret.

Den 26 gik det fremad for de Norske med deres arbejde; tilsvarende reparerede de belejrede deres ødelagte fæstningsværker så vidt som de kunne. Den 27 trængte 200 Norske med kårde i hånd sig ind i brechen på Zwingelen, men måtte trække sig tilbage igen. De fortsatte den dag såvel som den efterfølgende med stor iver. Den 29 var de meget stille på begge sider indtil middag, hvorfor overkommandant Börstel sendte en fenrik med nogle menige ud til guvernementshuset for at observere de Norskes forehavende; fenrikken vendte godt tilbage igen og berettede, at de indadtil forstærkede deres løbegrave. Om eftermiddagen begyndte de Norske at kanonere kraftigt, kaste bomber og sten, hvorved de gjorde stor skade inde på slottet. Om natten ankom minørkaptajn Wolffgang med nogle minører og kaptajn Baltzar Joensön med 100 musketerer og tilhørende officerer heldigt ind på Bohuss. Den 30 avancerede de Norske stærkt med deres arbejde og anlagde en løbegrav imod bastionen Larmposten; under denne stilhed arbejdede de belejrede kraftigt inde i

fæstningen med at udbedre. Den 1 Julii fortsatte de norske deres arbejde, begunstiget af en meget kraftfuld kanoneri, med at føre deres løbegrave, den ene til den venstre forside af Larmposten, den anden til den venstre side af Nederplatten. Den 2 Julii begyndte de norske minører først deres projekter under den kraftige grå mur omkring Bohuss og i mellemtiden ødelagde de Norske af alle batterierne temmelig meget den venstre side af Skarpenordt; uanset de norske minører fandt hårde klipper inde under slottet, så at der i fæstningen herskede den opfattelse, at ingen mine kunne fremskaffes dertil, så havde de med usigeligt besvær hamret sig ind under muren. Den 3 og 4 Julii udvidede de Norske deres brecher i med heftig kanoneren og samtidig avancerede minørerne, selv om de blev meget hindrede af de belejredes granater og sten. Om natten ankom oberstløjtnant, baron Mauritz Welling med en mængde forskellig slags ammunition ind på Bohuss. Den 5 og 6 ditto arbejdede de Norske meget stærkt på deres miner og udstyrede minernes overdækning med træværk og tørv ovenpå lige op ad muren, for at de kunne være udenfor fare for brand fra slottet. Alligevel havde de belejrede hejset 2 bomber ned med et reb, hvilket splittede overdækningen totalt ad, hvorpå de stak de Norskes træværker i brand med ild, beg og brændbare kranser, hvilket startede en meget stor brand; de belejrede kastede hyppigt træer ned på ilden og holdt den således i gang i 12 timer. Den 7 Julii kanonerede de Norske skrækkeligt, under hvilken beskyttelse de gjorde deres overdækning langt stærkere og fastere end den var tidligere og ellers avancerede minørerne for fuld kraft. De Norske skød hvælvingen fuldstændig væk af Badstueskansen ved Oberplatten; de fortsatte med deres løbegrave på højre og venstre hånd for slottet, hvorved kommunikationen med Sverriges side på det nærmeste blev berøvet. Dog alligevel kom kaptajn Rossbach med 80 musketerer og tilhørende officerer ind på slottet samme nat; 2 af dem skudt ihjel og 3 blev såret. Den 8 avancerede de Norske bemærkelsesværdigt i deres arbejde såvel som med minerne, ved at forstærke løbegravene. En norsk minør begyndte at sætte sig fast ved den højre side af Kirchehiörnedtz bastion. Imod aften blev den norske minør under bastionen Larmposten på samme måde som den 6 hujus forhindret med bomber og ild og nogle Norske, som ville slukke branden, blev skudt ihjel. Om natten kom postbåden igen fra den svenske side, hvilket, da de Norske opdagede dette, fik det omtrent 100 mand i løb ud af skyttegravene for at angribe båden; ikke alene engagerede den svenske løjtnant Sverin, som stod vagt på udenværkerne med 30 mand, de Norske kraftigt, men der blev endog kanoneret meget heftigt fra Bohuss og den svenske oberstløjtnant Melchior Hamilton, der stod ved Skærdahl på den side af elven indenfor Sverrige, skød også stærkt med nogle kanoner, som han havde hos sig, således at båden dog kom ind. Løjtnant Sverin mistede 2 eller 3 af sine mænd, som blev skudt ihjel. De Norske arbejdede hele tiden stærkt både med deres miner og for at forlænge deres løbegrave. Den 9 Julii havde statholderen fået Bohuss helt indelukket og frataget de Svenske al kommunikation, så at ingen siden den dag kunne komme enten ind på eller ud fra slottet. Samme dag begyndte de Norske at kaste bomber igen. Den 11 ditto begyndte de Norske at placere deres miner under Platten og Larmposten. Som de belejrede nu ikke kunne give nogen oplysninger fra sig om deres tilstand, ej heller få nogen information eller beroligelse fra den svenske side om deres forventede undsætning, da havde overkommandanten udtænkt det middel, at han bandt sine breve til granater og lod sine mortérer kaste både granater og breve over elven til Skærdahl, hvilket de Svenske, som stod der, straks observerede og derfor ledte på det sted hvor granaten faldt, indtil de fandt brevene og efter deres indhold signalerede de med bestemte tegn og svarede dermed på alting lige efter brevene, hvilket de på begge sider tit og ofte brugte mellem hinanden. Den 12 Julii,

der var en af de Svenskes store bededage, blev de 2 miner helt parate til at blive sprængt, hvorfor den norske hær stillede sig i slagorden fra Fontin indtil egeskoven; det andet mandskab i løbegravene trak sig også tilbage, for ikke at komme til skade af stenene, når minerne skulle sprænges. Da klokken var 10 formiddag, gav statholderen tegn med kanonerne og med det samme blev minerne antændt. Minen under Platten dannede en meget stor breche, medens den anden under Larmposten af de belejrede var blevet kontramineret, hvorfor den slog tilbage og der kun blev dannet en åbning til midt op på muren. Straks derefter kom en trommeslager hen til Zwingelen med en officer, som på statholderens vegne tilbød de belejrede en ærefuld overgivelse, førend alt for dem ville ende i ekstremiteter. Men eftersom de belejrede var blevet ganske forsikrede om hjælp, så udrettede den udsendte officer intet, men gik tilbage med den besked, at de ville forsvare slottet så længe de kunne. I mellemtiden lod overkommandoen sig sætte over med både på Tyffueholmen for at bese den store breche på Platten og som de igennem åbningen på muren observerede de spærringer og stærke udbygninger, som de belejrede havde opført inde i fæstningen, så ændrede generalerne deres planer om at vove en generalstorm. Efter at minerne var eksploderet, kastede de Norske 125 store bomber og mange sten ind på slottet, hvilke forårsagede stor skade og ødelagde totalt et bryggeri. Om natten reparerede de Norske de løbegrave, som var blevet ødelagte af brechen. Minørerne begyndte straks igen at arbejde på andre miner, en på højre side af Platten, en anden på den venstre flanke af Larmposten; den tredje begyndte på en ny mine på Kirchehiörnetdz bastion nærmere Jærnporten end den første mine, som endnu ikke var færdig. Natten igennem beskød de Norske brechen med 10 ½ og ¾ kartover [korte kanoner].

Den 13 fortsatte de Norske med kanonaden og at kaste bomber og posterede sig på brystværnet af Zwingelen. Den 14 og 15 arbejdede de stærkt både med minerne og med at forstærke overdækningen, kanonerede skarpt, kastede mange bomber og fæstningskugler ind, hvilke påførte utrolig skade. Den 16 ditto kanonerede de meget kraftigt på Skarpenordt og Oberplatten, hvilke nu var meget ødelagte, kastede 115 bomber, hvor iblandt var nogle hæslige stinkbomber. De satte også en portbrækker til porten på blokhuset for at slå den åben, men porten var indadtil så forstærket, at portbrækkeren havde ganske lille effekt. Da statholder Gyldenlöffue havde sikker underretning om, at den svenske hær nu var samlet og stod klar ved Gottenburg, for at sejle over elven til Hiissingen for at hjælpe Bohuss, så lod statholderen den 17 Julii det tungeste skyts flytte fra Hiissingen og lod nogle bataljoner marchere indenlands fra, tilbage til Hiissingen. Den 18 signalerede oberstløjtnant Hamilton med bestemte tegn ved Skærdahl, hvoraf de belejrede forstod, at generalløjtnant, grev Wittenberg var ankommet med stærke tropper fra lejren ved Christianstad i Skaane. De Norske forsatte heftigt med deres arbejde med at minere, kanonere og kaste bomber; hen imod aften red nogle eskadroner fra fastlandet over til Hiissingen. Efter midnat forstærkede de deres vagter i løbegravene og resten af hæren gik over til Hiissingen.

Da kongen af Sverrige fik troværdig efterretning om, hvad magt der blev anvendt foran Bohuss og hvilken stor fare den mægtige og betydningsfulde fæstning befandt sig i, medmindre den i tide blev faktisk undsat, da lod Hanss Maijestett ikke alene fjerne garnisonerne i Halland og Gottenburg, men beordrede endog generalløjtnant, grev Wittenberg med stærke tropper til hest og til fods at gå fra lejren ved Christianstad op til Gottenburg for at styrke de tropper, som generalløjtnant Mörner stod med der.

Midt i Julio blev denne hær parat til at marchere under rigsadmiral, grev Gustav Otto Steenbuchs kommando og under generalløjtnant Mörner, generalløjtnant, grev Wittenberg, generalmajor Koch og generalmajor Ranche.

Den 19 Julii meget tidligt om morgenen lod rigsadmiralen store fyrretræsbjælker kaste ud i elven, hvilke med største hastighed blev bundet sammen med kroge, den ene tæt på den anden og således blev der på en time lagt en solid flydebro over elven; på siderne af denne bro lå en stor pram med 30 kanoner; desuden lå 12 eller 16 galejer, hvilke tillige med prammen kanonerede kraftigt mod Hiissingen, for at de, som sammenbandt broen, ikke skulle hindres i deres arbejde af de Norske.

Da broen var færdig, gik allerførst infanteriet over med spanske ryttere, med hvilke de satte sig fast, indtil rytteriet kunne komme over broen efter dem. De Norske engagerede vel de Svenske og ville have bekæmpet deres landgang, men prammen og galejerne kanonerede så heftigt, at de Norske ikke kunne blokere for de Svenskes landgang. Da nu rigsadmiral Steenbuch var så heldigt landet på Hiissingen med en hær på 9 til 10,000 mand, stillede statholderen sin hær op i slagorden, så at alting fik et vist udseende som til et feltslag; men noget derefter vendte statholderen sig imod Bohuss og ville ikke indlade sig i noget feltslag. Ganske vist var det, at dersom statholderen havde bevæget sig ind i et feltslag og havde tabt slagmarken, da havde han på den elendige ø mistet næsten alt sit mandskab; mange mente dog at statholderen i høj grad kunne have taget en nævekamp med de Svenske, eftersom han var stærkere end dem. Men bedre at være i vished end at vove og intet er så farligt, som at vove et uvist feltslag, med mindre man kan se sin fordel. De andre Norske, som endnu var i løbegravene, arbejdede i mellemtiden meget hårdt med deres miner, kanonerede grufuldt fra Fontin og kastede 137 store bomber ind, som forrettede stor skade. I bageriet indebrændte bageren, hans hustru og 8 andre personer. Den 20 ditto tidligt om morgenen kravlede 18 Svenske ned ad muren på stiger af reb og tove, hvilke med morgenstjerner og halve lanser slog 10 eller 13 Norske ihjel og derpå hurtigt kravlede op igen. Om middagen tog nogle norske tropper til hest og fods tilbage fra Hiissingen til fastlandet. Ikke desto mindre hængte de Norske dog ved Bohuss indtil det alleryderste. De fortsatte solidt med både kanoner og mortérer. De arbejdede hele natten meget intensivt med at stoppe en mine ind under Platten. Den 21 om morgenen trak de Norske deres kanoner og mortérer væk fra Fontin og anbragte dem ved egeskoven; noget derefter forlod alle tropperne Hiissingen og gik over på fastlandet; hele dagen hastearbejdede de med at stoppe minerne ind, men blev noget forhindret deri af de belejrede.

Noget derefter signalerede statholderen fra Fontin med et tegn og dermed lod de Norske minen under Platten sprænge, hvilket fik stor virkning. De Norske fortsatte med bomber og kanonade indtil om natten, da de forlod deres løbegrave og 3 miner, som endnu ikke i al hast kunne blive færdige og afbrændte deres broer efter sig. D. 22 Julii stak de Norske deres lejr i brand, marcherede mod Oddewald og opgav dermed Bohuss.

Under denne hårde og skrækkelige belejring blev der i Bohuss indkastet 2265 store bomber og stinkbomber, 600 fæstningskugler, 79 granatsække, 384 stenkast, foruden utalligt mange tusinde kanonskud. Hvem har nogensinde hørt om sådant under en så kortvarig belejring? Denne

mægtige fæstning havde hidtil været anset for uovervindelig, men dersom de Norske havde kunnet blive stående der indtil denne måneds udgang, da havde de med sikkerhed løbet den gamle fæstning over ende. Gennem denne korte belejring blev denne mægtige fæstning så mishandlet, at selv de Svenske tilstod, at den aldrig kunne blive som den tidligere var, om så de ville satse 3 tønder guld på det. Under denne belejring blev 3,000 af de Norske dræbt og såret og af belejrede op imod 300 dræbte, som de Svenske selv påstod. Alle, både over- og underofficerer, som var på Bohuss, korporaler og derover blev adlede, fordi de så godt holdt stand.

Med det samme statholderen havde forladt Hiissingen, kom grev Steenbuch det nødlidende Bohuss til undsætning. Statholderen lod straks de ovennævnte 8 danske regimenter indskibe igen og sejle ned til Skaane, men de lå for vindstille i 3 uger og kunne ikke komme nogen steder. Til sidst skal der være kommet en klog mand fra Norge, som skulle have sagt, at de kom ikke væk fra landet, førend den blev straffet, som havde røvet kalk og fad fra kirker i Norge. Herpå blev der foretaget en ransagning og en løjtnant blev pågrebet, som senere blev henrettet. Derefter blæste en god vind og regimenterne kom hurtigt til Skaane. Denne snak var i alles mund; hvad som er i det, må stå for hvad det er værd.

Rigsadmiral Steenbuch lod også de tidligere omtalte svenske tropper gå over land ned til den svenske lejr i Skaane, for Skaane syntes i denne krig at være det egentlige centrum, hvor både Danmarch og Sverrige manifesterede al deres magt. De danske regimenter var på vandet i 3 uger og 4 dage og landede alligevel på samme tid ved Helsingborg, som de svenske tropper ankom fra Norge til deres hær ved Nörhuedinge i Skaane.

Så heldig som kongen af Sverrige var med at vinde Christianstad og at undsætte Bohuss, lige så uheldig var Hanss Maijestett på tysk jord, hvor han på 8 ugers tid mistede fyrstedømmet øen Ryen, ligesom de to fæstninger Straalsund og Griipswald, som vi nu skal få at høre.

Kurfyrsten af Brandenburg, som endnu denne sommer intet havde foretaget sig i Pommern imod de Svenske, stod i nogen tid med 8 til 9,000 mand i Pommern lige overfor øen Ryen og i mellemtiden samlede han 250 sejlskibe og slupper til at overføre sine tropper med. Nogle af de Danske skibe sejlede også i nogen tid omkring Ryen og udmattede dermed de Svenske, som jog fra sted til sted for at holde udvig efter en landgang. Feltmarskal Königssmarck havde trukket alle sine styrker til Ryen og anbragte folk alle steder, hvor han kunne tænke sig, at de Danske og de Brandenburgiske kunne lande; dog rettede han sin største magt mod kurfyrsten, fordi han ikke havde nogen viden om hvorvidt den danske flåde medbragte landstyrker. Generalmjør Löeffuenhielm (som kongen af Danmarch havde hidkaldt fra den norske hær, for at han skulle stå for dette angreb på Ryen) kom den 1 Sept. med 1,800 mand landtropper til flåden, da der imellem de høje danske officerer og kurfyrsten straks blev besluttet, at de den 12 Sept. begge skulle angribe fra hver sin side af øen, de Danske i bugten mellem Jassmund og Wittou og de brandenburgiske ved Palmerordt. Efter aftale gik de Danske i gang på det angivne tidspunkt, men som vinden samme nat drejede over i sydøst, så var det dem ikke muligt at lande i bemeldte bugt og de angreb derfor en høj bakke på Wittou. Landgangen skete således. Forrest gik generalmajor Löeffuenhielm i en slup, han blev fulgt af oberst Trop og oberst Knoblauch, hver af dem med deres regimenter, som udgjorde den første linje og var på 27 både. I den anden linje kom oberst Fuchss, oberst Steenssön, oberstløjtnant Lewetzou og oberstløjtnant Nievertz, hver med sin trop. Derefter kom prammene med kanoner, spanske ryttere, tomme tønder og andet materiel. Allerbagest

kom oberst Printz med 250 brandenburgiske ryttere. De Danske sprang ud af bådene i vandet til livet og gik så i land. På Wittou fandt de til deres fordel en lille fordybning med 2 eller 3 huse og blev opmærksomme på, at der stod en svensk løjtnant med 30 ryttere og 3 grupper musketerer, men disse kunne ikke yde nogen modstand og måtte straks trække sig tilbage; dog tog de Danske 3 musketerer og en bonde til fange.

Førend Fuchss og Steenssön landede med deres tropper, ankom den svenske oberst von Lieven med 6 estandarder ryttere, 150 musketerer og nogle feltkanoner og stødte sammen med Löeffuenhielm med stor beslutsomhed; da Lieven første gang blev tvunget tilbage, angreb han anden gang med det største raseri, således at der fra begge sider blev fægtet hårdt, dog blev Lieven til sidst også denne gang afvist. De Danske gik hele tiden frem og tog nogle musketerer til fange; da Lieven til sidst observerede, at de danske havde bragt 2 feltkanoner og nogle spanske ryttere i land, vendte han om og tog sine kanoner med sig. I mellemtiden arbejdede de Danske flittigt, fyldte jord i de tomme tønder og satte sig fast. Til sidst fik de alle deres spanske ryttere, feltkanoner og de brandenburgiske ryttere i land.

Så snart rytteriet nu var kommet på land, avancerede de mod de Svenske og tog 2 svenske fanger; dermed fik Lieven travlt. Baron Jenss Juell, generaladmiral hr. Nielss Juell, begge admiraler såvel som viceadmiralerne og kontreadmiraler var på land og gjorde flittigt deres yderste for, at ingen forvirring skulle opstå under landgangen. Löeffuenhielm lagde en særlig uforfærdethed og konduite for dagen, de andre officerer fulgte godt med, så at ingen skulle mangle det allermindste fra nogen. Det var den største fornøjelse at overvære, hvorledes det danske fodfolk holdt stand imod de svenske ryttere og kanoner, i særdeleshed hvorledes de kunne benytte sig af den ene sandklit efter den anden og avancere imod de Svenske. Af de Danske blev i denne aktion dræbt 57, hvor iblandt var 3 kaptajner, 3 løjtnanter og 1 fenrik. Desforuden blev 52 såret, hvor iblandt var 3 kaptajner og løjtnanter; den ene løjtnant mistede begge sine ben. Men hvad der blev af de Svenske, er mig ikke kommet mig i hænde.

Kurfyrsten ville også efter aftale have gjort landgang samme dag, men om formiddagen var der helt vindstille og om eftermiddagen ændrede vinden sig, så at han den dag måtte ligge for anker; dog kom grev Promnitz i land ved Cleve skanse med 800 dragoner, men Königssmarck var ham hurtigt inde på livet og slog 200 af hans mænd ihjel, så at han måtte gå i bådene igen. Lige efter udsendte Königssmarck 2 regimenter ryttere og 1 regiment dragoner, for at de skulle slutte sig sammen med Lieven og smide de Danske ud af Wittou igen, ligegyldigt hvad det end så ville koste. Men da Königssmarck fik det ene bud efter det andet fra Lieven, at de Danske havde bidt sig helt fast og Königsmarck desuden observerede, at kurfyrsten lige for næsen af ham var klar til at komme, så trak han alle sine tropper sammen for at hindre kurfyrstens landgang. Den 13 Sept. ankom kurfyrsten og lykkedes med gå i land ved Putbusch og Oldecamp. Königssmarck bragte omkring 8 eskadroner til modværge, men kunne dog intet udrette, hvorfor han veg tilbage til den gamle Fehr skanse. Under denne hastige retræte havde han det uheld, at ikke alene gik en aksel i stykker under en 8pundig kobberkanon, som han under sidste feltslag tog fra de allierede og nu blev kurfyrstens krigsbytte, men hans mandskab begyndte også at desertere, således at alene på denne dag skiftede 200 af dem over til de Danske og mere end 300 over til de Brandenburgiske.

Kurfyrstens feltmarskal, baron Dörffling, red med 200 heste efter de svenske bagtropper og erobrede en estandard af oberst Blychert Wachtmesterss regiment, foruden dem som her og der enten blev taget til fange eller hugget ned.

Den 14 Sept. forlod Königssmarck den gamle Fehr skanse, fordi der ikke var oprettet et militært depot i den, hvilken kurfyrsten straks lod genbesætte. Königsmarck besatte den ny Fehr skanse med 4 til 500 mand under oberst Klinchou; resten af sit mandskab lod han indskibe og tog med dem over til Straalsund. De ovennævnte 4 til 500 mænd i den ny Fehr skanse var størstedelen af de folk, som

Königssmarck, da øen sidste gang blev erobret af de Svenske, havde taget til fange og tvunget til at tage tjeneste. Disse benyttede sig af lejligheden, ventede til det tidspunkt, hvor kommandanten sov, vendte kanonerne mod de indfødte svenskere, som var sammen med dem og tvang dem til overgivelse. Kommandanten sprang op og ville skyde på oprørerne med en kanon, men disse var for stærke, kom bag på ham, væltede kanonen og lukkede porten op for de brandenburgiske.

Den 16 Sept. skiftede den ny Fehr skanse side på grund af dette oprør og således blev hele fyrstendømmet øen Ryen vundet på en 5 dages tid med ringe spild af mandskab; kurfyrsten forlod øen og kongen af Danmarch beholdt den efter aftale. Som følge af øen Ryens overgivelse fik kurfyrsten en åben og let adgang til den lille ø Dehnholm ved Straalsund, hvorfor han kørte hårdt på i den periode hvor hans fjender endnu var i forvirring og den 19 ditto posterede han sig på Dehnholmen, placerede sine kanoner og mortérer der og den 10 Octob., da han fik klargjort alle sine værker og redskaber, begyndte han at skyde med kanoner og mortérer både fra Dehnholmen såvel som fra den pommerske side. Samme nat opstod der ildebrande i Straalsund fra kurfyrstens bomber, hvorfor borgerne stak en hvid fane ud og bad om betingelser for overgivelse. Men Königssmarck var selv i byen og ville ikke høre tale om nogen aftale. Derfor begyndte kurfyrsten den 11 ditto at fyre op igen, så der startede en forskrækkelig ildebrand i Straalsund: S:t Jacobss kirke og mere end halvdelen af byen blev lagt i aske. Som ilden tog mere og mere overhånd og der var ingen redning, fordi kurfyrsten spillede så stærkt med sine kanoner, så overgav Königssmarck sig og fik en god overenskomst, nemlig at marchere frit ud med alt sit og at blive sikkert overført til Sverrige, hvortil kurfyrsten lovede at sørge for pas fra kongen af Danmarch. Den 15 ditto besatte kurfyrsten Kniipssdor, Osterdor og Frankendor i Straalsund. Den 18 ditto marcherede Königssmarck ud og slog lejr på øen Ysedom i Pomeranien. Den 25. Oct. gik kurfyrsten fra Straalsund til Griipswald og startede straks arbejdet. Den 31 ditto blev kurfyrstens værker færdige og han begyndte da at kanonere og indkaste bomber og granater. Kommandanten, oberst Viting lod tagene af nogle huse nedrive og soldaterne grave sig ind i voldene og ville i starten ikke vide af nogen overgivelse.

Derfor fortsatte kurfyrsten forskrækkeligt med kanoner og mortérer indtil den 6 Nov. , hvor det for alvor begyndt at brænde i byen, således at kommandanten overgav sig d. 7 Nov..

Således havde Sverrige denne gang tabt alt som landet havde på den tyske jord.

Det er tidligere omtalt, hvorledes kongen af Sverrige posterede sig ved Nörhuedinge og Gissleberge, hvor Hanss Majestett i lang tid lå og observerede den danske hær, som dengang befæstede Helsingborg af al magt. I mellemtiden blev der holdt god justits over de Svenske, at de ikke utilsløret måtte udplyndre landmanden for noget, for de Svenske indbildte sig nu som før, at hele den danske hær nu ville gå i vinterkvarter ovre i Danmarch, således at de kunne lukke Landszcrone inde og om vinteren undertvinge Helsingborg og dermed oppebære alle de militære skatter i landet, lige som de havde gjort gennem de 2 seneste vintre. Men da de Svenske forstod, at de store fæstningsværker foran Helsingborg var blevet færdiggjorte, observerede de desuden den store mængde hø, som de Danske i Landtzcrone havde ladet indhøste denne sommer, foruden det foder, som samledes i Helsingborg og Helsingør, så deraf sluttede de endnu videre, at et stærkt kavaleri skulle blive stående i Landtzcrone og Helsingborg; af den årsag kiggede man ikke så nøje efter hvad de menige gjorde, ja, på det seneste udgik stærke grupper under oberster og generaler, som rent ud sagt borttog alt hvad der forefandtes i Landtzcronen og Helsingborgs len, men i Malmöes og Christianstads len var de sparsommelige, fordi de ville forsyne sig selv der.

Den 2 Sept. om natten red kongen af Sverrige med størstedelen af sit rytteri imod Landtzcronen for at ville borttage kvæget i rigelige mængder, som de Danske havde bemægtiget sig fra skåningerne. Kongen blev stående ved Ørie og lod nogle 100 ryttere gå imod Landtzcronen. Men nogle danske soldater, som var hyrder og lå på jorden, drev hastigt det meste kvæg ind mod byen, så at de Svenske kun fik omtrent 50 stykker køer og stude, der tilhørte generalmajor Merheim og hos dem tog de også 7 eller 8 danske soldater til fange.

Oberst Svanvedel lå på samme tid i Landtzcronen med omtrent 60 ryttere, hvilke han stationerede under kanonerne og selv tillige med 18 velberedne friske karle, som alle havde lange bøsser, fægtede i nogle timer meget mandigt imod de Svenske. 3 heste blev skudt ihjel under Svanvedel, en af hans karle fik armen skudt i stykker, men overlevede alligevel; ellers tog ingen af de andre Danske nogen skade. De Svenske trængte sig på en gang tæt under kanonerne, mod hvem de danske konstabler skød kraftigt, men kun én kanon ramte tropperne, som også forvoldte stor skade. Dermed trak de Svenske sig tilbage, efterladende 9 fanger og op mod 50 døde. Ellers gjorde grupperne på denne tid ikke hinanden særlig skade, undtagen at en dansk patrulje en gang kom ud til Swalöff, skød 4 eller 5 ihjel af de Svenske og tog 10 eller 12 til fange.

De svenske patruljer gik også imod den danske lejr og lå på lur i skovbrynene. Sommetider fik de 1, 2 eller 3, sommetider ingen.

Da nu arbejdet var nogenlunde fuldført i Helsingborg, besluttede kongen af Danmarch sig til at ville levere kongen af Sverrige et feltslag, eftersom de Svenske var meget udmattede og ikke nær så stærke, som de selv med ord gjorde sig til. Til den ende mønstrede kongen af Danmarch sin hær ved Helsingborg, lod alles geværer underkaste et eftersyn om de var rene og kampklare; 8 stærke kompagnier fodfolk blev forlagt fra Landtzcronen for at deltage i slaget; 200 artilleriheste kom fra Sælland; ligeledes nogle 100 friske rytterheste i stedet for dem som var ødelagt af ridning og skadet. I Danmarch såvel som i de danske fæstninger i Skåne og i lejren blev afholdt en stor bededag, for at Gud skulle give held. Alting var klar til afmarch, så man ventede kun på proviant til hæren, hvilket også indenfor 2 dage havde været parat. Alt dette havde de Svenske pålidelige efterretninger omkring, så at de også gjorde sig klar, lod sig forlyde, at de nok skulle modtage de Danskes ankomst og vidste vel hvorledes at stemme dem mildere igen.

Men alligevel brød kongen af Sverrige op den 1 Oct., brændte sin lejr, gik tilbage til omkring Ringsöe og posterede sig ved Hör, hvor han dækkede sig bag Ringsöe. Da nu kongen af Danmarch fik information om de Svenske uventede tilbageslag, red Hanss Majestett med nogle 100 mand til hest fra Helsingborg og besøgte den svenske lejr ved Nörhuedinge. Hanss Majestett gav straks ordre til, at hæren skulle overføres til Danmarch i vinterkvarter, eftersom hestene var udmattede, vejene udhulede og vejrliget vanskeligt.

I Helsingborg blev 4 regimenter til hest under generalmajor Lewetzou og 3 regimenter til fods lagt i garnison; generaløjtnant duc de Croya blev guvernør i Helsingborg. I Landtzcronen blev 2 regimenter til hest under generalmajor Merheim og 2 regimenter til fods lagt i garnison. Generalmajor von der Osten blev guvernør i Landtzcronen.

På grund af disse stærke garnisoner blev de Danske denne vinter ikke så sammentrængte, som de havde været de foregående vintre, for de Svenske kunne nu ikke stå nærmere end på den anden side af Helge å i Willandtz herred.

Da kongen af Sverrig havde stået nogle dage ved Hör, da lod Hanss Majestet det meste mandskab gå med artilleriet igennem Christianstad og videre opad; nogle regimenter til hest gik igennem Nörre og Bierre herreder opad Halland og Smaaland. Nogle tropper til hest og til fods blev indkvarterede nord for Christianstad i Wiillandss herred; Hanss Majestett slog sit hovedkvarter op på Lyngby gård i Willandtz herred og blev personligt boende der vinteren over. Han lagde også en garnison på 200 mand ind på herregården Tundbyholm, for at bevare kommunikation imellem Malmöe og Christianstad.

Den 29 Oct. Om eftermiddagen red Merheim og Lewetzou ud fra Landtzcrone og Helsingborg med omtrent 1100 ryttere og stod om natten ved Werpinge. Den 30 tidligt om morgenen brød de op og marcherede imod Malmöe. Oberst Svanwedell med nogle godt øvede karle red omgående foran for at rekognoscere vagterne ved Malmöe. En halv mil fra Malmöe fik Svanvedel fat på 2 tyske ryttere, som havde deserteret om natten fra de Danske ved Werpinge og nu ville have taget til de Svenske i Malmöe. Straks derefter tog han en svensk korporal med 5 ryttere, den sjette blev skudt ihjel. De Danske udnyttede den tætte tåge, som der var den dag, gik tæt på voldgravene, skød 21 svenske ihjel og tog 32 til fange. De Svenske fyrede godt med kanonerne på voldene, men tågen var så tyk, at de ikke kunne se hen over voldgraven, derfor skød de kun hen i vejret og voldte ingen skade på de Danske. Foran Malmöe fik de Danske underretning om, at en deling svenske ryttere og dragoner var taget fra Malmöe for at ligge i garnison på herregården Krogeholm. Derfor red oberst Svanwedell straks fremad med omtrent 100 ryttere og lige som det begyndte at mørkne om aftenen, fandt han at disse Svenske havde lejret sig på Alsted kirkegård. De Svenske skød lystigt fra sig i begyndelsen og ville ikke høre tale om overgivelse, uanset at de Danske lå oppe på husene og skød. Men som det var mørkt om aftenen, så de Danske ikke kunne se noget, stak de ild på en bondegård og en høstak, som stod inde ved kirkemuren; dermed kunne de oppe fra husene se og skyde hvem de ville. Derfor måtte de Svenske efter en times fægtning overgive sig og blev taget til fange, som her følger: af oberst Bovertz finske regiment til hest: 2 løjtnanter, 4 korporaler og 50 menige; af oberst Cronhiordtz dragoner: 1 kaptajn, 1 fenrik, 1 stabssergent, 1 våbenforvalter, 2 korporaler, 1 piber, 1 tambur og 36 menige. Nok en svensk borgmester fra Ysted ved navn Ole Hermand. Begge generalmajorerne Merheim og Lewetzou fandt en anden deling Svenske på 200 dragoner og 40 ryttere, som havde trukket ind på Sallerup kirkegård, en mil fra Malmöe. Men selv om generalmajorerne vel var 1,000 mand stærke, skød de Svenske dog mandigt fra sig. Generalmajorerne ville dog ikke ubetænksomt lægge an på fjenden, men sammenkaldte rådet af alle officerer for at lytte til deres råd, om man skulle angribe eller ej. Officererne svarede, at det ville koste for mange folk at angribe sin fjende indenfor et så stærkt brystværn; deres ordrer var heller ikke at udføre den slags angreb; dersom der blev spildt for mange, da kunne de ikke forsvare det foran kongen. Derpå begav generalmajorerne sig med alt mandskab fra Sallerup og stod en halv mil derfra om natten. To timer efter de havde slået lejre, kom Svanevedell slæbende med sine fanger fra Alsted, over hvilket generalmajorerne blev forbitrede og besluttede, at de om morgenen ville give sig i lag med dem på kirkegården. Men de Svenske

passede på luntten, forlod med de onde ånder kirkegården, kom til Malmöe før hanegal og gav generalmajorerne en lykkelig morgen. På denne march blev Merheim og Lewetzou uvenner for nogle etc.. Den ene mente den anden var gået ham for nær i delingen af byttet og derfor svor Lewetzou, at han ikke mere ville tage ud sammen med Merheim, hvilket han heller ikke gjorde senere.

De Danske havde gerne set, at de kunne bringe snaphanerne under regimenterne, men gammel skælm gør aldrig noget godt, ej heller bliver han nogensinde en god pilgrim. Amtmanden i Helsingborg udsendte ordrer til alle snaphaner i Helsingborgs len om, at de skulle give møde ved Qvidinge bro og der afvente videre ordrer. En borgmester, ved navn Falk Larsön, eskorteret af 30 ryttere, mødte op på førnævnte dag og sted, hvor han efter sin ordre tilkendegav overfor disse snaphaner, som var op imod 500 mand, at de skulle aflægge troskabsed til kongen af Danmarch og så modtage 4 estandarder, som rytterne førte med sig. Snaphanerne svarede, at de nok ville aflægge ed på at være kongen af Danmarch huld og tro, men eftersom de havde udrustet sig selv og lønede sig selv, så kunne de ikke modtage estandarder, ej heller have andre officerer end deres egne. Disse fugle ville være deres egne herrer og ikke lade sig kommandere til vagttjeneste eller felttog, for at kunne stjæle, når de ville og gå hvorhen og hvornår de ville. Ellers var snaphanerne i dette år 12 kompagnier stærke, ligesom de selv havde slået sig sammen; hvorved enhver kan tænke sig, hvilke store vanskeligheder Skaane havde af denne mængde løse folk, som gjorde alt hvad de selv havde lyst til. Hvis de nu var slemme mod bonden, så sladrede bonden om dem igen, når han så sit snit og derfor blev der dette år taget flere snaphaner af de Svenske end tidligere. Når de Svenske i denne vinter fik fat i nogle snaphaner, torterede de dem først på det grusomste, brændte dem under fødderne med glødende jern og stak bagefter en spids stang ind i deres bagdel og ud ved næsen; derefter sømmede de dem fast til et træ med et søm igennem begge deres hænder over deres hoved og lod dem så hænge indtil de døde.

Efter at kurfyrsten af Brandenburg havde indtaget Straalsund og Stettin, havde han ifølge sit løfte under kapitulationen ladet ansøge om fri pas over havet hos kongen af Danmarch for de svenske tropper, som havde opholdt sig i bemeldte fæstninger. Men kongen af Danmarch gjorde ophævelser over at udstede dette pas af den årsag, at kapitulationen ikke blev kommunikeret til hverken kongen selv eller og hans ministre, som opholdt sig hos kurfyrsten, langt mindre at kapitulationen skulle være bifaldet; hvorfor kongen var af den formening, at han til *factum tertii* ikke var forpligtet, fordi disse stærke styrker skulle transporteres til Sverrige, hvor den svenske hær med denne betydelige hjælp kunne således blive forstærket, at det ville falde kongen af Danmarch desto mere besværligt at udrette noget i Skaane. Kongen lod ikke alene overfor kurfyrsten fremsætte indvendinger, men Hanss Majestett kommanderede også 7 eller 8 skibe til at lægge sig under øen Ryen, således at de svenske tropper ikke uden hans billigelse kunne komme afsted. Ikke desto mindre lod Königsmarck sit artilleri indskibe, for at det skulle sejles først til Sverrige og forsøge om ikke tropperne senere kunne følge med bagefter. Med det samme dette svenske artilleriskib var kommet i søen, blev det af danske skibe straks indfanget og beslaglagt indtil videre på kongens ordre.

Derpå gav kongen ordre til at hans skibe skulle konvojere artilleriet til Pomeran igen og dette uden at røre ved det på mindste måde, langt mindre lade det passere til Sverrige. Kurfyrsten insisterede med sin ansøgning om de lovede pas, hvorfor kongen til slut besluttede at tale personligt med fyrsten derom. Til den ende rejste kongen fra Kiöbenhaffn den 11 Nov. med rigskansler Ahlefeldt og nogle andre ministre. Den 14 ditto kom Hanss Majestett til Rödby på Laaland, for at tage derfra med skib til Wismar. Kongen måtte på grund af storm og modvind forblive i Rödby indtil den 20 Nov., da han hen imod aften gik under sejl med de to skibe Neptunus og Svenske Falch; den 21 ditto kom kongen til Wismar og blev modtaget med stor glæde af borgerne. Magistraten gik lige ved siden af kongen, ledsagede Hanss Majestett ind i rådhuset og trakterede ham med et herligt gæstebud. Den 24 Nov. rejste kongen fra Wismar til kurfyrsten, som da var i Dobberan, hvor kongen blev modtaget og trakteret som sig hør og bør. Kurfyrsten dokumenterede hvor farligt det var ikke alene for ham, men endog for de andre allierede, at lade et sådant antal erfarne krigsfolk stå i Pomeran, frem for alt nu hvor den livlandske hær var på march imod Prynss, så at, dersom kurfyrsten skulle gå imod bemeldte livlandske hær, da kunne Königsmarck med sit stærke mandskab enten hænge kurfyrsten op på ryggen eller foretage sig noget andet.

Til slut havde kongen samtykket til disse pommerske Svenskes fri og uhindrede passage over havet og derpå havde Hanss Majestett udstedt de attræede søpas. Den 26 Nov. tog kongen afsked med en over al måde stor forsikring om tro hengivenhed og evigt varende venskab. Kurprinsen, som tidligere underholdt kongen en fjerdingvej fra Dobberan, gav nu også Hanss Majestett følgeskab en fjerdingvej på hans tilbagerejse. Da kurprinsen steg ud af rejsevognen, tog kongen Elefant-ordenen af sin hals og kastede den ubemærket om kurprinsens hals.

Den 27. Nov. havde kongen hele magistraten i Wismar som gæst. Den 28 ditto gik kongen under sejl fra Wismar og kom til Kiöbenhaffn den 4. Decemb.. Det bemærkelsesværdige som skete var, at nogle timer efter at kongen var kommet til Kiöbenhaffn, kom de pommerske Svenske også til Bornholm på en sådan måde, som vi herefter vil få at høre om.

Straks efter at kongen havde udstedt de så ofte begærede søpas, havde ikke alene de Brandenburgiske, men endogså de Svenske selv af al magt presset på for at transporten hurtigt kunne iværksættes, fordi denne sene årstid ikke som det tit og ofte skete før, skulle gøre havet ufarbart for dem. Til den ende blev samlet 27 store og små lastfartøjer sammen, nemlig 8 svenske, 4 kurfyrstelige, 3 stettinske, 4 colbergiske, 4 lybækkere, 1 hollandsk og 3 andre lastskibe, hvorpå ikke alene hele mandskabet (undtagen Königsmarck selv med 1200 mand, som blev stående på Ysedom som gidsler for skibene), men endogså 86 kobberkanoner, hvor iblandt var hele og halve kartover, endnu 7 mortéer og det pommerske statsarkiv. Den 4 Decemb. blev alting færdigt, så at de samme dag hen imod aften satte sejl, drog fra Pomeran med en jagende vest-sydvest vind og gik i tusmørket lidt sneslud i møde. Om natten derefter, nemlig imellem den 4 og 5 Decemb., kom disse sejlskibe noget tæt på Bornholm, så da det brandenburgiske eskorteskib på 36 kanoner, der var forrest, opdagede at de var under land, da affyrede det et løsen på 3 skud, fordi det ville give de andre et tegn på, at de skulle tage sig i agt; med dette drejede eskorteskibet af for at gå længere ud på havet. Tre lastskibe, som fulgte lige efter eskorteskibet, vendte også sammen med eskorteskibet og blev dermed frelst.

Da nu de andre skibe hørte, at eskorteskibet afgav et løsen på 3 skud, troede de, at der befandt sig nogle af de danske skibe tæt på, blev derfor opskræmte og spejdede efter skibslanternen på eskorteskibet. Men da eskorteskibet drejede ud mod havet og tog en anden kurs, så observerede de andre skibe det ikke, men til deres ulykke fæstnede de deres øjne på fyret på Bornholm og tog dermed kurs direkte mod Bornholms fyr, hvilket var den eneste årsag til deres ulykke, så der om natten mellem 10 og 11 strandede 23 lastfartøjer ved Sossöe. Man må retfærdigvis sige, at dette var en stor ulykke, at med sådan en krigsudrustning og af så mange gamle udstyrede krigere, foruden kvinder og uskyldige børn, skulle en del gå til havsens bund og en del på ynkelig vis komme på fjendtlig landjord og blive krigsfanger. Sådant er der ikke tidligere blevet hørt om og derfor så meget desto mere værd at observere.

Som nu disse ulykkelige mennesker strandede om natten i mulm og mørke, så kom der et sådant kraftigt vindstød og der hørtes noget derefter sådan jammerlig skrigen og hysten, at strandvagten blev ikke så lidt forskrækket over det. Vagten meldte dette postyr og klageskrigen til landsdommer Rasch og han lod det videre underrette til amtmanden velbyrdige Christian Gedde. Amtmanden gav ordre om at hele øen skulle samle sig med bøsser og geværer for at danne et landeværn, hvis der var en fjende tæt på. I mellemtiden bragte Rasch et mandskab på 60 beredne sammen for at rekognoscere hvad der var i nærheden, eftersom den ynkelige råben tiltog i omfang. I morgengryet havde omtrent 400 Svenske reddet sig selv ind på land og stillede sig nogenlunde i orden. De 60 patruljerende til hest, som ikke kunne vide hvorfra dette anseelige antal velbevæbnede folk var kommet, tilråbte dem: ”hvad for folch”? De andre svarede: ”wi ere Svenske, som ere bortskibede fra Pomern, kommer iche som fiender, men beder nu om en venlig accord och om woriss lifff, och eftersom wi med kongl. dansk pass ere forsiunede, så ville wi strax nedlegge voriss gevær och dennem fra oss leffuere.”

Da Rasch så kongens pas og dertil den ynkelige tilstand, som de skibbrudne befandt sig i, underrettede han amtmanden om det, som nu kom marcherende nærmere med hele landeværnet. Da amtmanden kom, sagde han, at han ikke kunne modtage dem som andet end krigsfanger, hvilket de skriftligt skulle forpligte sig til; hvilket de arme mennesker gerne lovede, for at kunne blive frelst.

Den elendighed, som her var at beskue, var ubeskrivelig; ikke alene mænd, men endog kvinder og børn, ja, hele familier druknede, af hvilke der på én dag blev 785 begravet og på en anden dag 800, foruden dem som blev ude i havet, hvorfor man ikke kan kende det egentlige antal druknede. Over 3000 mennesker blev reddet, af hvilke dog mange døde, fordi de var for medtaget af kulden. Hele artilleriet og al ammunition, ligeledes hele det pommerske statsarkiv, tillige med en umådelig skat af rede penge, guld, sølv, klenodier og meget kostbart bohave gik til havsens bund. De som blev reddet, fik ophold i kirkerne, indtil kongen lige derefter lod afhente 1708 af dem til Kiöbenhaffn, uden at medregne 600 kvinder og børn. Eksklusive de nævnte forblev da 530 indfødte Svenske og Finner på Bornholm, hvilke blev afhentet næste Majo måned, som vi vil få at høre.

Liste over det svenske militære mandskab, som blev overført fra Bornholm til Kiöbenhaffn.

Af oberst Schweriinss regiment:

1 oberst, Claus Ulrich von Schwerin, 1 oberstløjtnant, 5 kaptajner, 9 løjtnanter, 8 fenrikker, 2 stabstjenere, 65 underofficerer, 112 menige. I alt 203.

Af oberst Kreimerss regiment:

1 oberst, Petter Kreimer, 1 major, 3 kaptajner, 6 løjtnanter, 6 fenrikker, 2 stabspersoner, 59 underofficerer, 240 menige. I alt 318.

Af generalmajor Buchwalds regiment:

2 ritmestre, 4 løjtnanter, 3 kornetter, 2 stabspersoner, 16 underofficerer, 231 menige. I alt 258.

Af oberst Maccaleerss regiment:

1 major, 4 kaptajner, 8 løjtnanter, 6 fenrikker, 2 stabspersoner, 22 underofficerer, 110 menige. I alt 153.

Af oberst Blychert Wachtmeisterss regiment:

1 major, 3 ritmestre, 1 løjtnant, 1 kornet, 1 stabsperson, 17 underofficerer, 183 menige. I alt 207.

Af oberst Gustav Carlsöns regiment:

3 løjtnanter, 1 kornet, 2 stabspersoner, 25 underofficerer, 30 menige. I alt 61.

Af oberst Lieves regiment:

1 oberst, Bernhard Otto von der Lieve, 1 ritmester, 3 løjtnanter, 3 kornetter, 3 stabspersoner, 16 underofficerer, 5 menige. I alt 32.

Af oberst Tungelss regiment:

1 major, 2 ritmestre, 1 løjtnant, 1 kornet, 3 menige. I alt 8.

Af oberst Lepiers regiment:

2 kaptajner, 1 løjtnant, 2 fenrikker, 2 menige. I alt 7.

Af oberst Wangelins regiment:

2 løjtnanter, 4 kornetter, 2 stabspersoner, 13 underofficerer, 1 menig. I alt 22.

Af oberst Gyldeners regiment:

3 ritmestre, 3 løjtnanter, 2 kornetter, 8 underofficerer, 117 menige. I alt 133.

Af generalmajor Grothausenss regiment:

1 major, 2 kaptajner, 2 løjtnanter, 3 fenrikker, 1 stabsperson, 31 underofficerer, 53 menige. I alt 93.

Af oberst Vitings regiment:

1 oberst, Claus von Viting, kommandant i Griipswald, 3 kaptajner. I alt 3.

Af oberst Malins regiment:

1 ritmester, 1 løjtnant, 1 kornet, 1 underofficer, 71 menige. I alt 75.

Artilleribesætninger:

1 oberstløjtnant, 1 major, 1 kaptajn, 2 løjtnanter, 5 artillerikadetter, 1 fenrik, 1 vagtmester, 5 stabspersoner, 39 konstabler og håndlangere. I alt 54.

Skibsbesætninger:

1 kaptajn, 3 løjtnanter, 49 matroser. I alt 53.

Andre personer:

En grev Oxenstiern, 1 oberstløjtnant, 1 generalkvartermesterløjtnant, 1 major, 2 kaptajner, 5 feltpræster. I alt 11.

Af greve Königssmarcks tjenere 19.

Summa summarum 1708.

Både de ovenstående 1708 mand samt de 530, som overvintrede på Bornholm, måtte om dagen arbejde hårdt, så længe de var fanger og blev ikke løskøbt, førend freden blev sluttet, fordi de danske fanger på øen Ryen måtte arbejde og ikke blev løskøbte efter den oprettede aftale.

Under krig skal ingen gøre andet end det som han selv vil vederfares og ønske, for intet er så foranderligt som krig og strid.

Herudover blev der til Kiöbenhaffn bragt 2 dragon estandarder, 22 faner, 3 flagstænger, af hvilke fanerne var afrevne. Endnu et par hærpauker, nogle trompeter og trommer.

Kopi af den skriftlige forpligtelse, som hver enkelt svensk overofficer indgav for sig selv under hånd og segl, da de var strandet.

Jeg undertegnede N.N. gør vitterligt, eftersom jeg formedelst Guds vejr og vind er forulykket her under Bornholm og transportfartøjet strandet, at de danske undersætter efter den kongl. Danske øvrigheds befaling, som af højst bemeldte Hanss Kongl. Majj:tz, på kurfyrsten af Brandenburgs ansøgning udstedte søpas, således har ladet alting forløbe til min fuldkomne tilfredshed, har ikke alene reddet mit liv og efter min anmodning og, i yderste fare for deres eget liv, reddet mig ud af vandet, men har endogså delt deres eget fattige forråd med mig og således, eftersom jeg selv intet havde at leve af, befriet mig anden gang for døden; de har endog derudover, uanset formedelst de mange strandede skibe var så stærke, at de ikke uden fare kunne lade os komme i land, alligevel modtaget os og, ved at jeg gav sande oplysninger og forsikringer, ligesom skænket mig livet for tredje gang, givet kvarter, antaget og behandlet mig, en strandet fjendtlig fange, civiliseret: så forpligter jeg mig skriftligt til og i kraft af dette ved kavalers æresord og ed, tro og love og hvilket som en, der er frelst fra døden, mere kan og må forpligtes til, at jeg i alle disse ting vil og skal forholde mig som en, der med Guds tilladelse er strandet på en fjendtlig ø og som på egen anmodning og frivillig underkastelse er blevet Hanss Kongl Majjts til Danmarch og Norge strandet og fjendtlige fange,

uden Hanss Kongl. Maijts tilladelse intetsteds bevæge mig væk eller løsrive mig fra min pligt, men, så længe jeg er fange i alle ting afholde mig fra noget skadeligt enten direkte eller indirekte imod Hanss Kongl. Maijestett til Danmarch og Norge at tale, skrive eller gøre. Dette er underskrevet med egen hånd til vitterlighed. Datum Bornholm den 8 Dec. 1678.

N.N.

Her foruden gav de efterfølgende 4 svenske oberster denne offentliggjorte delvise skriftlige forpligtelse fra sig:

Eftersom en del af Hanss Kongl. Maijts til Sverriges tropper, kommende fra Yssedom, er strandet sydpå i landet og vi alle og enhver på alle måder efter Hanss Kongl. Maijts til Danmarch og Norge, ligesom hans kurfyrstelige durchlauchthighed til Brandenburgs uddelte pas er imødekommet og godt behandlet, men man endogså efter vores indstændige og absolut tvingende nødvendige ansøgning og begæring af Hanss Kongl. Maijts til Danmarch og Norge kancelliråd og guvernør her på stedet, den højædle og velbårne Christian Gedde til Skiffuehuss etc., har tilvejebragt de høje og lave officerer, ryttere og soldater, for alle og enhver, beboelse og livsfornødenheder, eftersom al vor proviant og andet medbragt for det meste er ødelagt og fordærvet ved vores stranding og skibbrud, en del er også forblevet og forsvundet i havet; så lover vi underskrevne der imod hermed og forpligter os på kavalers æresord, adelige ære, tro og love for os og vore arvinger, en for alle og alle for en, bemeldte underhold og forplejning for os og vore undergivne tropper, officerer og menige oprigtigt og uden nogen underfundighed at betale med rede penge eller fyldestgørende garantier, førend vi forlader landet. Eftersom vi således er blevet civiliseret behandlet, så lover vi ikke alene redeligt at efterkomme det ovennævnte, men endogså under dødsstraf, som de der regnes for frie fugle, at vi og vores undergivne over- og underofficerer, såvel som de menige, ikke uden tilladelse at begive os væk fra de for os tildelte beboelser, langt mindre at lade os finde i nogen hemmelig sammenkomst og forbindelse. Skulle nogen betjene sig af eller fremføre nogle upassende eller uhøflige ord, da skal samme efter krigsretsartiklerne være skyldig at lide og udstå det som han bliver idømt. Om det således skulle hælde, at nogle af de svenske kapere border det skib, som nu skal overføre disse 3 kongl. Svenske oberster til Kiöbenhaffn, så lover vi ligeledes, at sådanne kapere ikke vil lægge hindringer i vejen for enten skibet eller nogen i mandskabet, således at det helt bestemt kan fuldføre sin rejse til Kiöbenhaffn med de 3 oberster. Det vil blive overholdt på kavalers æresord, at skipperen med sit skib og hele sit mandskab med dette skal være garanteret mod al skade.

Til desto mere solid troværdighed har vi egenhændigt underskrevet og forseglet dette.

Datum Bornholm den 8 Decemb. 1678.

CLAUS ULRICH SCHVERIIN,   BERNHARD OTTO VON LIEVEN,

L.S.   L.S.

PETER KREIMER,   CLAUS VITING,

L.S.   L.S.

Da feltmarskal Königssmarck på Üsedom i Pomeran hørte de dårlige nyheder om ulykken udfør Bornholm, skrev han til kongen af Danmarch og til rigskansler Ahlefeldt med protest om, at de strandede folk ingenlunde kunne anses som krigsfanger af den årsag, at de var forsynede

med kongens pas af Danmarch med mere, som det kan ses af de efterfølgende breve. Rigskansleren sendte senere kopier af de strandedes offentliggjorte skriftlige forpligtelser, hvoraf han kunne aflæse alle omstændighederne ved strandingen. Derfor blev der siden intet mere at sige i denne sag.

Feltmarskal Königsmarck's brev til kongen af Danmarch.

Durchlächtigster, grossmächtiger, gnädigster König und Herr!

Dass Gerüchte von dem grossen Unglücke, dergleichen vor hin nie erhöret, so mit denen am Vierden dieses von hier abgeschiffen Königl. Schwedischen Völcheren die folgende Nacht der auff unter Bornholm sich zugetragen, ist so gemein und beständig, auch aus Eurer Königl. Majj:tz Residentz selbsten im Druch mit solchen Umständen ausgebracht, dass dar an fast so viel weniger zu zweiffeln, als bishero noch von Niemanden unser Seits dass Gegentheil ist berichtet worden. Wann dar unter andere Particularitäten auch diese in allen Relationen sich mit findett, dass die an Land gesetzte und gerettete von Eur Königl. Majj:ts Bedienten alss Kriegsgefangene und in die Kirchen eingesperret gehalten worden, solches aber den Allergnädigst ertheilten Seepass, wo für auch meiness wenigen Orths aller unterthänigsten Danch alhie abstatte, entgegen ist, alss wor innen Eure Königl. Majj:t nicht allein all dass jenige, so Seine Churf. Durchl. zu Brandenburg die Sicherheit dess Transports der Königl. Troupen, sampt allen Sachen betreffend eingewilligett, für eben so genehm halten, gleich wäre ess von Eure Königl. Majj:t selbsten Geschehen, sondern auch bei der Überfahrt ihnen alle Hülffe, Sicherheit und Civilität zu beweissen, aller gnädigst befehlen, so sehe mich genöthigett Eurer Königl. Majj:t mit diesem unterthänigst zu behelligen und zu bitten, die unglücklichen Leute solche hohen Gnade, der so wol von Eurer Königl. Majj:t in bemeldten Pass, alss auch von Seiner Churf. Durchl. im Accord und sonderlich in nebengehender Garantie gefürchten sinceren Intention gemäss, würchlig geniesen zu lassen, so und dergestalt, dass alle die Leute, Gewehr und Sachen mögen für frey geachtet, auch wenn etwa welche in der Lebenss Gefahr und auss Hungers Noth, oder auch sonst auss einer andern Voranlassung obspänstig gemacht worden, selbige nicht weiter angehalten, sondern wiederum loss und an ihre Officere gegeben, auch alle mit einander auff Euer Königl. Majj:ts allergnädigste Verordnung mit zulänglichem Lebenss Unterhalt versehen, auch einige Officere zu Ihrer Majj:t meinen gnädigsten Könige gelassen werden mögen, die vom ihrem Unglück rapport abstaten und die fernere Nothdurfft besorgen können. Solche hohe Generosität werden nicht alleine Seine Churf. Durchl. Die für allem Nachtheill und Schaden, so von dero hohen Alliierten bey der Transportierung denen Troupen zugefügett werden möchte zu stehen Ihre Churförstliche Parole engagiret, gebührer massen zu erwiederer wissen, sondern ess wird auch dieselbe so wol, alle jetzige alss die Nachwelt höchstens preissen ind Ihre Majj:t mein Allergnädigster König werden in gleichen Fällen ess zu verschulden nicht ermangeln. Ich aber will solchess mit schuldigster Devotion zu erkennen, Lebenss lang äusserst geflissen seyn, alss

Eurer Königl. Majj:tz

aller unterthänigst gehorsamst und

demühtigster Diener und Knecht.

OTTO WILHELM KÖNIGSMARCK.

Mölschou auff Üsedom d. 26 Dec. 1678.

Königsmarck's brev til rigskansler, grev Ahlefeldt.

Hochgebohrner Herr Graf,

Hochgeehrter Herr Gross Cantzeler!

Da Ihrer Königl. Maj:t die höchstdringende Angelegenheit der von hier abgeschiffen, unter Bornholm aber verunglückten Königl. Schwedische Troupen in beigefügten, unterthänigst vor zu stellen mich genöthiget befinde, nehme die Freiheit an Eure Excellence mich zu adressireo, weil von dero bekandten Generosität mich versichern kan, dass selbiges nicht allein in Ihrer königl. Maj:t Hände kommen, sondern auch dass unterthänigste Gesuch desto ehender Raum finden werde, wenn E. Excel. die Gütigkeit haben, ess nach dero hochgültigen Vermögen kräftig zu secundiren. Welches da so viel mehr zu hoffen ist, als nicht billigeress begehret werden, kan dann dass, weil Ihre Königl. Maj:t, in dero Seepass Seine Churf. Durchleucht. Garantie für frey mögen gehalten, und denen dabey befindlichen Officieren vergönnett werden, einige aus ihrem mittel zu Ihrer Königl. Maj:t, meinen gnädigsten Herren zu schicken, die ihre sämptliche NothDurfft besorgen können.

So zu sothaner dass publiq angehender faveur E Excellence mir auch en particuliernoch diese zu erweisen belieben mögen, dass Sie, weil in meinen Domestiq Angelegenheiten ich etwass in Hamburg zu verrichten habe und ohne Ihrer Königl. Maj:t hohe Protection solchess nicht sicher geschehen kan, bey deroselben mir einen Reyssepass zu lande von hier ab dort hin, und wieder zu rücke inss Churfürstliche Brandenburgische gebieth zu gehen, ausswirchen wolle, hätte darumb gantz dienslichst zu bitten und ess mit schuldigsten Dancke zu erkennen, der ich ohne Pass geflissen bin stets erfunden zu werden

Eurer Excellence

Gehorsahmer und gantz ergebener Diener

O. W. KÖNIGSSMARCK

Mölschou auf der Insul Üsedom d. 26 Dec. 1678.

Kongen svarede ikke selv på dette ovenstående Königssmarcks brev, men rigskansleren svarede som følger og man bemærker, at rigskansleren stiltiende udelader omtale af det ansøgte pass:

Hochgebohrner Hr. Graff,

Hochgeehrter Hr. Feldt Marschal!

Ewr. Excell. an mich abgelasseness Schreiben von 26 dess entwichenen Monath Decem. Habe ich vor einige Tagen hieselbst zu recht erhalten, auch die Einlage Ihre Königl. Maj:t meinem Allergnädigsten König und Herr aller unterthänigst überreicht. So viel nun den Inhalt besagter Schreiben anlanget, so bedarf es keiner weitläufigen Erholung, sondern ist E. Excell. Bereit ohne dass bekant, welcher gestalt allerhöchst besagt Ihre Königl. Maj:t bloss und allein auss besondrer gegen Ihre Churf. Durchl. Zu Brandenburg alls Ihren so nahen Alliirten tragenden Complaisance die Churf. Seite wegen Transportirung der unter E. Excell. Commando gestandenen Schwedischen trouppen nach Schweden versprochene Passe, ongeachtet Ihre Königl. Maj:t dazu alls 'factum Tertii' und eine ohne Ihrem Vorwissen und Consens gemachte Capitulation keineswegss gehalten gewesen, nicht allein begehrt massen aller gnädigst bewilliget, sondern auch dero Schout-by-nacht de Witte und mehr andern Ihren Bedienten á parte ordre beybeleggett, solchen transport ohngehindert geschehen zu lassen, dass auch den jenigen also nachgelebett und denen ertheilten Pässen von Ihre Königl. Maj:ts Bedienten in allem nie völligess genügen geschehen

sey, solches haben die Officerer, so mehr ehmelte Truoppen commandiret, in denen ausgestellten Reversen öffentlich bezeuget und ist ab deren beygefügtten Abgeschriffthen mit mehrem zu ersehen.

Gleich aber in öffterss erwehnter Pässen mit keinem wort enthalten, Ihr Königl. Majj:t meines allergnädigsten Königss und Herren Meinung und Intention auch nimmer gewesen, dass diesen feindtlichen Truppen damit hin die Freiheit und Gewalt eingeräumett sein solte in dero Reichen und Provincien aus- und an Land zu setzen, noch weniger aber dass Ihr Königl. Majj:t Wnterthanen solchess ohne Hinderniss nicht allein zu gedulden, sondern auch dieselbe wiewoll dero offenbahre Feinde, von Schiffbruch und äusersten Noth und Lebenss Gefahr zu erretten und da ihnen alle Lebenss Mittel entgangen, mit nöthigen Unterhalt zu versehen schuldig, hingegen ihnen nicht zu gelassen seyn solte, gegen dieselbe dero Sicherheit zu beobachten, und da besagte obangeregter Reversen Officere und Gemeine umb Quartier, Hülfe und Rettung so inständig geseufzet und gebeten, ihre Waffen und Gewehr niedergeworffen, sich selbst zu gefangenen freywillig offerieret, auch darüber mit Ihr Königl. Majj:ts Unterthanen gleichsam einen neuen Accord auffgerichtet, widrigen falss aber entweder ersäufen oder Hungerss sterben müssen, sie alss gefangenen auff- und anzunehmen. Also können Ihr Königl. Majj:t nicht sehen wie denen selben die angezogene Pässe oder die gerühmte Churfürstliche Garantie gegen die Gewalt Gottess mir einigen Grund oder Schein des Rechtens zu Statten kommen möge, halten viel mehr dafür, dass weil E. Excellence nicht ohnbewust ist, wie der gleichen Pässe nicht ultra contenta weniger aber ad plane incogitata extenderit werden können, Ihro die wahre Beschaffenheit der Sachen nicht müsse referirt worden seyn, allermassen Sie sonsten dero bekanten prudence nach darüber ein weit anderess Sentiment geführtet und die prætendirte frey- und losslassung dieser Verunglückten truoppen selbstn für ohnbillich auch impracticable wurden befunden haben. Ihr. Königl. Majj:t setzen darin so viel weniger Zweiffel in dem aller Völcker und Kriegss-Rechte auch die gantze ohnpassionierte ehrbare Welt Ihro darunter Beyfall geben für ganz ohngereimbt aber zu achten seyn wurde, solche Völcher, so nicht ohne sonderbahre Verhängniss des allerhöchsten in Ihr Königl. Majj:ts Gewalt gerathen, zu dem ende auff freyen Fuss zu stellen, damit Sie im Standen seyn möchten, nachgehendss ihre Errettere zu überziehen und die jenige, welche ihnen dass Leben erhalten, dessen oder doch wenigstenss Ihrer zeitlichen Wolfart hin wiederumb zu berauben. Wass sonsten die Unterhaltung der Gefangenen betrifft, so haben Ihr Königl. Majj:t auss angeborner Clementz deren falss bereits solche Anstalt machen lassen, dass obleich die ihrige, so hin bevor auff der Insul Rügen gefangen worden, ein gar hartess und ohngewöhnlichess Tractament ausstehen müssen, man auch den auffgerichteten Cartel und beiderseits gegebenen Parole zuwieder, einige durch Hungers Noth Dienste zu nehmen gezwungen, andere aber, so keine Dienste wolten, in weit entlegende Länder versandt und distrahiert, sie sich den noch keiner harten ohnfrendlichen Begegniss zu beshweren, sondern viel mehr die Königl. Gnade und genossene Civilität, wie bishero, also auch ferner alle unterthänigst anzurühmen Ursache haben solle. Welches auf Ihr Königl. Majj:t allergnädigsten befehlich E. Ex. Ich nicht verhalten sollen die selbe da benebenst versicherende, dass ich ess für ein sonderbares Glüch achten werde, anderweitige Gelegenheit zu empfangen, dero selben meine Dienstfertigkeit an den Tag zu legen und zu erweisen, dass ich jederzeit syn werde etc..

E. E.

F. von AHLEFELDT.

Copenhagen d. 21 Jan. 1679.

Denne nyhed om disse forulykkede Svenske på Bornholm blev straks erfaret fra Landtzcrone til Helsingborg op til de Svenske i Christianstad og Willandss herred, hvorfor kongen af Sverrige straks kommanderede generaladjutant Hörmand med en ritmester og 60 ryttere at

begive sig fra Willandss herred over mod Landtzcronne for at tage nogle danske fanger, fra hvilke Hans Maj:t kunne modtage den mest troværdige underretning, hvorvidt der enten nu var noget om det eller ikke.

Den 24 Dec. posterede denne patrulje sig ved Taarlösse, hvorfra 18 eller 20 friske karle drog rundt mellem Landtzcronne og Helsingborg, hvor de på vejen samme dag overrumplede og tog en borger og en borgers søn fra Landtzcronne til fange, samt guvernør von Ostenss sekretær. Med disse 3 fanger tog de Svenske omgående tilbage og kom uden overlast til kongen på Lyngby gård i Willandss herred. Disse 3 fanger fortalte alle omstændighederne om de strandede folk på Bornholm og blev senere derefter udvekslet med andre svenske fanger.

Den femte Bog om den Nordiske Krig i året 1679.

Omnia jam fiunt, fieri quæ posse negabam.

Da kurfyrsten af Brandenburg a:o 1677 brugte al sin kunst og styrke under den store belejring af Stetin, for at kunne indtage samme fæstning, da blev borgerne i bemeldte Stetin ikke alene bønfoldet af de svenske officerer om standhaftighed, men borgerne blev endog med kongen af Sverriges egen hånd og segl forsikrede om, at de faktisk ville blive undsat, ved at den livlandske hær helt sikkert hen ad vejen ville bryde op og enten iværksætte en mærkbar afledningsmanøvre i Prynssen, således at kurfyrsten sandsynligvis ved dette ville blive foranlediget til at forlade Stetin og tage til sit Prynssen, eller den livlandske hær ville sætte kursen mod kurfyrsten lige foran Stetin. Af den årsag blev alting klargjort i Livland til march mod Prynssen, men marchen blev forhindret formedelst feltmarskal og rigsråd hr. Bengt Hornss uventede sygdom med den derpå følgende dødelige udgang, hvorved dette standhaftige Stetin måtte overgive sig i kurfyrstens hænder, hvilket vi i forrige bog har hørt om. Sverriges fjender mente vel at den livlandske hær ikke var til *in rerum natura*, fordi den så længe havde været i aviserne, men endnu ikke i Prynssen; dog fortsatte kongen af Sverriges med sin plan om at ville iværksætte en afledning i Prynssen, for at øen Ryen, Straalsund og Griipswald, som endnu var tilbage efter Stetin var taget, kunne reddes. Men tiden trak noget ud, inden ordre fra kongen nede i Skaane kom op til feltmarskal og rigsråd hr. Hendrich Horn i Sverriges, inden Horn kom ned til kongen ved Christianstad, hvor han blev beordret til at indtræde i sin afdøde broders kommando over den Livlandske hær, inden Hendrich Horn kom op tilbage og til Livland igen, inden han fik trukket tropperne sammen, hvoraf en del stod langt væk i Finland, således at hæren ikke var parat til at marchere førend begyndelsen af Octobris 1678. Feltmarskal Hendrich Horn lod sin ekspedition meddele officielt for ikke alene fyrsten af Kurland, men endog for kongen af Polen, hos hvem han i al venskabelighed anmodede om fri march gennem Churland og derefter gennem Samogetien, som tilhører Polen. Uanset fyrsten af Kurland havde ægtet en søster til kurfyrsten af Brandenburg, kunne han dog intet andet end at give sit samtykke til Horns anmodning, *transitus enim innocuus, qui jure humanæ societatis debetur, non est denegandus, Theod. Reink. De Regim. Sec. Lib. 4 Class. 3 c. 2.*

Af denne årsags skyld samtykkede også kongen af Polen i, at Horn måtte gå igennem Samogetien, uagtet de ukyndige mente, at kongen samtykkede fordi hans dronning var fransk og Francherige var på denne tid i alliance med Sverriges. Men den polske storfeltherre i Lithauen, hr Pats, satte sig hårdt imod denne march, hvad enten han havde hemmelig ordre fra kongen eller fra republikken, eller om Pats selv mente det kurfyrsten godt; det står ved sit værd; hvorom alting var, da var Pats den væsentligste årsag til den livlandske hærs destruktion, idét han fratog Horn al proviant og forhindrede al tilførsel.

Den 7 Octob. 1678 brød Horn op med den livlandske hær, 18000 mand stærk, som de Svenske selv udgav den for at være. Den 14. Octobr. krydsede hæren over Bulderaae og fik da sin første overnatning i Churland; da hæren havde marcheret nogle dage i Churland, fik han efterretninger om, at Pats havde trukket sine tropper sammen og stod ved Churlands grænser, der hvor Horn havde den nærmeste og bedste vej ind i Prynssen. Af denne årsags skyld ændrede Horn sin march og tog vejen til Memmel, uanset den vej var langt længere og meget dårligere end den anden. Pats fulgte dog Horn ved siden hele tiden, så at Horn derudover ikke fik forsyninger, men led af stor mangel på proviant.

Den 7 Nov. kom Horn til den stærke kurfyrstelige grænseby Memmel. Kommandanten i Memmel satte straks ild til forstaden, som ikke alene brændte ned, men der blæste endog den dag så stærk en vind fra

forstaden lige mod byen, at ilden førtes af vinden ind over voldene og byen blev også nærmest utilsigtet lagt i aske. Den 10 ditto brød Horn op fra Memmel og kom den 11 ditto til stedet Prekul, hvor mange herlige landsbyer lå rundt omkring med rigeligt korn og foder. Derfor blev Horn stående der i nogle dage, for at regimenterne kunne forsyne sig med brød i nogle dage og for at de udmattede heste kunne hvile lidt. Den 15 ditto gik Horn fra Prekul til Kukernæss, hvortil hans excellence ankom den 23 ditto og besluttede sig til at krydse over Memel strømmen der. Landbefolkningen på den anden side stod under våben tillige med nogle tropper brandenburgiske ryttere og dragoner for at forhindre Horns passage over strømmen; men da Horn anbragte sine kanoner og lod 4 både, som han havde ført med sig på vogne fra Liffland, skyde ud i strømmen, trak de brandenburgiske sig tilbage. Horn lod også fremstille en flydebro af bjælker, som blev taget fra nærliggende bondehuse og passerede så med hele sin hær over strømmen den 28 Novembris. I mellemtiden blev oberst Knorring udkommanderet med 100 svenske ryttere og 100 dragoner for at observere, hvor de brandenburgiske vendte sig hen og om de havde trukket sig længere tilbage, for så skulle Knorring belejre slottet Tilsit. Da Knorring observerede, at de brandenburgiske var helt forbi Tilsit, posterede han sig ved Tilsit; kommandanten på slottet overgav sig straks og drog afsted med 150 mand landsoldater. Knorring blev forstærket med 300 ryttere og 50 dragoner og tog hurtigt til slottet Ragnitz, hvor der lå indkvarteret en garnison på 200 mand, der overgav sig den 4 Decemb.. Den 5 Decemb. kom hæren til Tilsit og blev indkvarteret i landsbyerne for at få nye forsyninger; men 4 mil fra Tilsit, imod Königssberg, havde en stor mængde borgere, bønder og skytter spærret vejen med dynger af omhuggede træer, til hvilke langt om længe den brandenburgiske general Görtzki ankom med nogle 1000 soldater, som således foruroligede de Svenske, at de kun havde omkring 3 dages ro til at ligge under tag, men måtte på march igen mod Görtzki. Den 22 Decemb. kom de Svenske til slottet Jörgenburg, hvor der lå 15 mand af landeværnet, som straks overgav sig. Den 23 ditto kom de til Insterburg, hvor der lå en garnison på 280 mand, som straks overgav sig betingelsesløst og blev krigsfanger. Horn lod sin hær hvile nogle dage omkring Insterburg; den blev dog noget besværet af snaphaner.

Den 4 Jan. 1679 brød Horn op fra Insterburg og gik mod Velau, hvor han blev stående stille, eftersom kongen af Sverriges ordre kom til ham der, at han med hæren skulle gå tilbage til Liffland igen, fordi alting da var mistet i Pomeran, så at Horn intet der kunne udrette. Horn besad også troværdig viden om, at kurfyrsten i egen person med hele sin bedste styrke kom lige imod ham. Af disse årsager marcherede Horn tilbage fra Velau og kom den 16 Jan. tilbage til Insterburg; den 17 ditto gik han derfra og kom den 17 ditto til Tilsitt.

Med det samme at kurfyrsten, som da var i Berlin, hørte, at der var fremmede i Prynssen, gav han straks ordre om, at hans hær, som da var 13 til 14000 mand stærk, skulle for fuld fart marchere lige til Prynssen. Kurfyrsten tog selv med i egen person og lod samle over 1000 slæder sammen (for denne vinter havde et meget godt slædeføre); enhver af disse slæder skulle rumme 4 musketerer, fordi han desto hurtigere kunne komme sin fjende ind på livet, førend fjenden enten blev provianteret i sine forlægninger eller/og fik undsætning fra Liffland. Disse mangfoldige slæder og rytteriet udsendte en sådan larm under marchen, at de Svenske bildte sig ind, at kurfyrsten var dobbelt så stærk som han var.

Fordi alting var opædt på den forrige vej forbi Memel, så besluttede Horn at føre sin march tilbage gennem Samogetien ad Curland og Liffland, som var den mest direkte vej og på den vej antog Horn, at hæren kunne finde nogle levnedsmidler. Men Pats var alt for meget i vejen og gjorde rent bord, så at den svenske hær fandt tomme huse, hvor den kom. Kurfyrsten kommanderede stærke tropper af ryttere og dragoner til at bide de Svenske i haserne, hvilket tvang de Svenske til at bevæge sig i en kompakt gruppe og derved led de af desto større hunger. De brandenburgiske tropper udførte undertiden nogle mindre angreb på de svenske bagtropper, men netop som de begyndte, så slap de igen, for de bestræbte sig ikke på andet, end at opholde

dem under marchen, at de desto mere kunne krepere. Enhver kan tænke, hvor tung denne vej var for de Svenske; de havde mere end 40 mil at gå gennem Samogetien og Curland, deres bagage var borte, på vejen fandt de lidet eller intet og endda måtte de marchere hver dag. Kurfyrsten kommanderede hele tiden friske tropper ud, som fulgte efter de Svenske igennem Samogetien og Curland; alle Svenske, som kunne følge, de fulgte, men de som for sygdom, hunger eller træthed ikke kunne følge den store flok, dem pågreb de brandenburgiske, ja, bønderne som gerne sker, kendte også til at skubbe på, når vognen hælder.

Den 3 Febr. kom hæren til Liffland igen og var da kun på 3000 mand, som nogle sagde; nogle sagde de var flere; andre mindre. Men det var sikkert, at de som kom hjem, var af hunger, frost og vedvarende marcheren så forkomne, at de syntes ikke at være anderledes end nogle skygger af mennesker og senere efter deres hjemkomst forsvandt de af sygdom, som enhver kan tænke sig.

Således blev denne betydelige livlandske hær uden noget feltslag eller angreb totalt destrueret på mindre end et kvartals tid. Man må til fulde tilstå, at Sept., Oct., December i året 1678 og det efterfølgende Januarius i året 1679 havde været meget uheldige for Sverrige; for i disse 5 måneder havde Sverrige fået store skrub og nederlag, ved det at ikke alene øen Ryen, Straalsund og Griipswald gik tabt, men endogså imod al menneskelig tanke strandede først pæne svenske mennesker på Bornholm og nu på det sidste blev hele den livlandske hær således ødelagt, at man i Pryssen ikke frygtede for, at den skulle komme igen.

Under denne vinter blev alle strømme og vandløb isbelagte, så at man uden fare kunne passere over, hvor man ville. Derfor trak statholder Gyldenlöffue stærke tropper sammen til hest og til fods for at ville ødelægge de Svenskes vinterkvarterer inde i Sverrige. Gyldenlöffue brød op den 15 Febr., faldt ind i Dalene og Wermeland og afbrændte ikke alene den lille købstad Omold, men plyndrede tillige og lagde 18 kirkesogne i aske, foruden hvad som her og der blev afbrændt i andre sogne, så blev den største del dog stående; 200 Svenske blev både ihjelskudt og taget til fange; en rigt broderet estandard fra kongens livregiment, af ritmester Sahlfeldts kompagni blev også taget.

Da Gyldenlöffue således havde holdt hus i Sverrige på en fjorten dages tid, vendte han tilbage mod Oddewald og gik dermed hjem igen, for det så både ud til at blive tøvejr og tilmed begyndte alle de svenske regimenter i Halland, Småland og Östergylland at marchere imod Gyldenlöffue, men førend de kunne nå frem var han helt forsvundet. Under dette togt mistede Gyldenlöffue kun 3 ryttere.

Den 15 Febr. drog også oberstløjtnant Trischler ud med en deling Norske på 250 mand og gik i land på Hiisingen. To svenske kompagnier til hest lå i den tid på Hiisingen, men trak sig tilbage til Bohuss, da de så, at de Norske var kommet i land. De Svenske i Bohuss og Gottenborg afgav straks svensk løsen med deres kanoner, hvilket, da Trischler hørte det, gav ham den konklusion, at garnisonerne i de bemeldte fæstninger skulle slutte sig til det svenske rytteri, som befandt sig på Hiisingen, hvorfor Trischler i største hast afbrændte 29 bøndergårde og derefter indskibede sig igen klokken 10 om formiddagen. To timer efter dette kom de Svenske, 5 til 600 mand stærke, men da var skaden sket og de Norske i god behold.

Oberst Wibe var også beordret til, medens Gyldenlöffue huserede på sin side, at skulle foretage et angreb på Eda skanse med nogle 100 mand og 6 regimentskanoner, for at forvirre de Svenske og ikke lade dem vide, hvem de først skulle undsætte. Da Wibe bemærkede, at Eda skanse var forsynet med 300 mand og 18 kanoner, passerede han forbi den og angreb Moratz skanse, som

lå noget væk fra Eda skanse. Wibe indtog straks Moratz skanse, skød 15 Svenske ihjel, tog 40 til fange, afbrændte skansen og begav sig derefter tilbage igen. Som nu de Svenske som følge af de Norskes uventede indtrængen var stillet op og var ved at marchere, men intet kunne udrette, fordi de Norske var gået tilbage igen, så havde de Svenske villet søge hævn på byen Oddewald ved at udplyndre og afbrænde den.

Om natten imellem den 13 og 14 Marti kom omtrent 2000 Svenske til hest og fods til Oddewald, uvidende om at Gyldenlöffue nogle dage tidligere havde indkvarteret en deling ryttere og dragoner i byen. Kommandanten i Oddewald skanse, kaptajn Svend Skou, fik straks underretning om de Svenskes ankomst og fyrede straks sine kanoner af, for at byens borgere skulle være årvågne og gøre sig parate. Ritmester Dehn og kaptajn Sernekou, som lå i byen, kom i største hast til hest med deres ryttere og dragoner og engagerede de svenske fortropper, som da begyndte at trænge sig ind og havde stukket to huse i brand. Kommandanten betjente sig af det fortræffelige måneskin og kanonerede stærkt og heldigt blandt de svenske tropper, som stod ude på markerne, så ikke alene nogle ryttere faldt ud af sadlen, men den store flok endog vendte sig om morgenen og drog til Wennersborg. Ritmester Dehn og kaptajn Sernekou fulgte efter med 150 mand og afbrændte den 15 Marti 3 svenske herregårde og nogle landsbyer. Hermed fik dette varme vintertog en ende og enhver gik hjem til sit.

Den 10 Febr. drog en dansk patrulje fra Landtzcronen ud på sletten for at skaffe foder og andre militære skatter. På samme tid var også en svensk patrulje fra Christianstad kommet ned til herregården Tostrup for at inddrive deres militærskat. De Danske fik undervejs på deres march oplysning om, at disse udkommanderede Svenske lod sig opholde af en lille fest der under deres tilstedeværelse, hvorfor oberstløjtnant Diderich Rantzou med nogle udkommanderede Danske omgående red imod Glimminge og ankom sent om aftenen til præstegården, førend nogen vidste noget derom, skød igennem vinduerne, så at 3 Svenske blev dræbt i stuen, de andre taget til fange.

Nogle andre Danske drog fra Glimminge til Tostrup, tog de Svenske, som var der og bragte så regimentskvartermester Lagercron, 2 løjtnanter, 1 fenrik, 1 frivillig, 2 underofficerer og 3 menige som fanger til Landtzcronen.

Den 8 Martii drog en anden dansk patrulje ud fra Landtzcronen ned til Malmöe. Oberstløjtnant Rantzou trængte sig ind under kanonerne, fik fanget 1 regimentskvartermester og skød 8 Svenske ihjel. De Svenske i Malmöe kanonerede kraftigt med kardæsk, så at af de Danske blev 1 løjtnant og 3 ryttere skudt ihjel; det ene øre på Rantzous hest blev afskudt, men Rantzou selv led ingen skade.

Af dette, som hidtil er passeret, må man formode, hvilken stor fordel kongen af Danmarch og kurfyrsten af Brandenburg nu på denne tid havde fået overfor Sverrige, ved det at erobringerne i Tyskland, nemlig øen Ryen, Straalsund og Griipswald var borte, de pommerske Svenske var strandet under Bornholm og den livlandske hær totalt ødelagt i Pryssen; herforuden kan man af dette efterfølgende felttog observere, at det egentlige Sverrige var kommet i en svaghedstilstand.

Men nu skal vi høre om, hvilken stor ændring der her er sket og hvorledes kongen af Danmarch og kurfyrsten af Brandenburg blev svigtet af deres allierede, som direkte imod deres indgæede alliancer havde,

hver for sig, den ene efter den anden, stiftet og indgået en separat fred med Francherige, således at de allierede hverken direkte eller indirekte skulle eller måtte støtte Sverriges fjender, men i de samme traktater havde Francheriige altid tiltaget sig det forbehold, at Francheriige måtte undsætte Sverrige, som det siden gjorde, som vi nu skal få at høre.

Da nu kongen af Francherige med sine allierede, kongen af Engeland, kurfyrsten af Cöln og biskoppen af Mönster, i året 1672 begyndte den store krig mod Holland, påtog kongen af Sverrige sig mæglingen med at bringe enighed mellem de stridende parter, til hvilket formål Hanss Majjestett også udsendte sine gesandter, nemlig grev Claus Thott og baron hr. Peder Sparre, som endelig anno 1673 i Martio tilkendegav overfor Generalstaterne, at kongen af Francherige, kongen af Engeland, Cöln og Mönster havde givet tilslutning til at forhandle fred i byen Cöln. Men straks derefter i Aprili ændrede kongen af Francherige sin mening og ved de svenske gesandter lod meddele generalstaten, at han, kongen af Franckerige, havde valgt byen Aken til at forhandle i, fordi der var en kejserlig garnison i Cöln, hvorfor Generalstaten også sendte deres fuldmægtige til Aken. Men straks lige efter valgte kongen af Francherige Cöln igen, under foregivende af, at forhandlingen i Aken kunne blive forhindret ved den belejring af Maastricht, som Hanss Majjestet nu havde i sinde at påbegynde. De hollandske ambassadører tog fra Aken til Cöln, hvor det kejserlige regiment, som lå i byen, aflagde loyalitetsed til magistraten i Cöln. Alle ambassadører samlede sig senere i Cöln og uanset fremgangen i fredsforhandlingen var meget lille, var de dog forsamlede og klarede sig fortsat i Cöln indtil 1674 i Febr., da prins Willem af Förstenberg blev taget til fange i Cöln af de kejserlige tropper således som følger.

En dag da prins Willem kom fra sin kærlighed madame de la March og ville køre hen til kurfyrsten af Cöln, møder han 24 kejserlige officerer på gaden, som straks lod åbenbare hvad de havde i sinde. Greven af Piemont, som var en af de 24 kejserlige, skød først prins Willems kusk ned og sprang så selv op på kuskens sæde. Nogle af de kejserlige gik løs på lakejerne og nogle overfaldt kareten. Prins Willem og de som befandt sig i kareten med ham, affyrede 6 skud, som alle gjorde skade; men de kejserlige fik dog kareten med prins Willem i deres magt og kørte hurtigt afsted lige til den byport, som de kejserlige bevogtede, hvor de slap ud, bortførte prins Willem til Bonn og derfra til Wien.

Årsagen til, hvorfor prins Willem blev taget, var:

1) Fordi han var oberst over et fransk regiment og ikke ville adlyde kejserens udstedte ordrer el. opfordringer til undersætter i udlandet om at vende hjem og forlade fransk tjeneste.

2) Fordi han var en af huset Østrigs mest uforsonlige fjender.

De franske ambassadører blev så fnysende arrige over denne behandling af prins Willem, at de uden omsvøb afbrød alle forhandlinger og omgående forlod Cöln. Kongen af Francheriige ville i begyndelsen ikke høre tale om nogen traktat, førend prins Willem kom på fri fod igen. Endelig blev det til sidst af kongen af Engeland bragt så vidt, at fredsforhandlingerne kunne gå i gang i Nimvegen, hvor ambassadørerne anno 1675 i Martio begyndte at indfinde sig.

Anno 1674 i Decemb. trådte Sverrige ind i krigen og dermed endte det også sin mægling, så at de svenske ambassadører ikke længere blev anset som mæglere. Efter at kongen af Engeland i samme år i Febr. Havde sluttet fred med Holland, påtog kongen af Engeland sig siden mæglingen. Hvorfor, da kongen af Danmarch i 1675 i Sept. trådte ind i krigen, da havde kongen af Engeland også inviteret kongen af Danmarch til traktatforhandlingen i Nimvegen.

Således havde alle parters ambassadører ikke alene indfundet sig i Nimvegen, men de forblev der også, uanset der ikke skete fremskridt med traktaterne førend anno 1678 i Augusto, da Generalstaterne i de forenede Nederlande uden nogen hensyn til deres høje allierede havde tvært imod deres alliancers indhold været de allerførste, som havde udskilt sig og sluttet en separat fred med Franckerige, uanset at de på denne tid ingenlunde var så hårdt pressede af Franckerige, at de derfor kunne have været forårsaget til at stifte denne separatfred; for de kunne ikke alene til vands bruge deres handel som næringsvej, hvor de ville, men de fik endog alle deres provinser og befæstede byer tilbage igen af Franckerige undtagen Maastricht, hvilken fæstning hollænderne nu fik tilbage igen ved freden.

Da nu Generalstaterne således havde isoleret sig fra deres allierede, da sluttede også Spanien straks fred med Franckerige, hvilket dog ikke var noget særligt at forundres over, eftersom Franckerige havde erobret hele Burgundien og de fleste byer i de Spanske Nederlande, således at dersom Spanien ikke straks efter Holland havde sluttet fred, da havde Franckerige usvigelig sikkert fortsat indtil resten af de Spanske Nederlande var blevet indtaget.

Af denne traktat ser vi, hvorledes Spanien måtte betale både for sig selv og for Holland. For kongen af Franckerige gav gerne Holland Maastricht igen, for at han kunne få løst en knude på det store bånd og en allieret trukket ud af båndet, dernæst vidste han udmærket, at de fleste af de andre ikke sad særlig godt fast, mest den som var først for hånden, for denne vendte Franckerige al sin magt imod. Hvad derfor kongen af Franckerige denne gang syntes at tabe i Holland, det fik han dog i vederlag hos de andre.

Da nu freden var sluttet med Holland og Spanien, vendte kongen af Franckerige al sin magt imod kejseren, hvorfor kejseren også, anno 1679 den 5 Febr. [Ny Tid], sluttede en særfred med Franckerige og Sverrige og ligesom Spanien og Holland udelukkede sine andre allierede. Kongen af Danmark og kurfyrsten af Brandenburg fremkom med ganske hårde indvendinger mod denne fred og kurfyrsten af Brandenburg skrev alvorlige breve herom til kejseren; hertug Carl af Lothringen, som var gift med kejserens søster og nu kommanderede kejserens hær imod Franckerige, modsatte sig også meget denne kejserens fred og ville ingenlunde ratificere traktaterne, fordi hans hovedstad Nancy og en stor del af hans fyrstendømme forsvandt. Men disse allierede arbejdede forgæves, for kejseren var træt af krigen, rebellerne i Wngeren kunne ikke igen bekvemme sig til deres tidligere lydighed og de tyske fyrster var partiske; hvorfor kejseren ratificerede freden med Franckerige og Sverrige og fredspunkterne blev på rigsdagen i Regensburg vedtaget af stænderne.

Fredspunkterne imellem kejseren, Franckerige og Sverrige var kort således.

1. At Philipsburg skal høre til det Romerske rige, men derimod skal Franckerige beholde Freyburg.
2. Hertugen af Lothringen skal tilbagegives hele Lothringen undtagen hovedstaden Nancy, hvilken kongen af Franckerige skal beholde, men derimod gives Toul tilbage igen til hertugen.
3. Prins Wilhelm af Förstenberg skal løslades fra sit fængsel og sættes i sin forrige position igen.
4. Sverrige skal beholde sine provinser i Tyskland og disse herefter som hidtil betragtes som et len under det Romerske rige.

Denne fred betalte kejseren og det Romerske rige siden dyrt nok, for da freden var sluttet, tog kongen af Franckerige hele Alsace og det mægtige Strasburg bort, så at kongen af Franckerige fik mere fra Tyskland efter denne fred end han fik gennem hele krigen.

Qvoties illi, qvi foedere conjuncti sunt, secessionem faciunt et se dissipari patiuntur, dubitari amplius non debet, qvin paulatim omnes cladem aliquam accipiant, ejusque rei plurima exstare documenta et pertinere tam ad principes quam ad civitates. Philip. Com. Lib. 2. p.mihi 360. Ubi notat Ludovicum XI, Galliae regem, artem dirimendi foedera atque calluisse inque ea re nulli pepercisse sumptui vel labori, modo perficeret quæ vellet.

Uagtet kejseren, Spanien og Holland nu således havde svigtet deres allierede, dog alligevel; dersom de allierede som endnu var tilbage, havde holdt fast sammen og ikke adskilt sig, som de gjorde, da havde de opnået bedre vilkår end hvad de siden fik.

Men ligesom kongen af Francherige indyndede sig hos hollænderne og leverede dem deres Maastricht tilbage, for senere desto bedre at kunne klemme kejseren, Spanien og Lothringen, så anvendte Francherige nu også den selvsamme adfærd, idét han stillede Lyneburg ganske tilfreds, for at Lyneburg skulle forlade Danmarch og Brandenburg.

Anno 1679 i Jan. havde de lyneburgske fyrster også ladet sig bevæge til at lægge afstand til deres allierede og derefter sluttet en særskilt fred med Francheriige uden at give nogen underretning eller kommunikation derom til kongen af Danmarch og kurfyrsten af Brandenburg. Den fred var gik i korthed ud på:

1. At Sverrige skulle afstå amtet Tedinghausen i Brehmen og hele området mellem Weser og Aller til fyrsterne af Brunssviig-Lyneborg, for fyrsterne at beholde samme amt og område som evig ejendom.
2. At Sverrige til fyrsterne af Brunssviig-Lyneborg skulle afstå alle de indkomster, som herrerne over stifterne Brehmen og Fehrden altid indtil denne krig havde oppebåret af landet Brunssviig-Lyneborg. NB. Denne indkomst var tiende af det gejstlige gods og beløb sig årligt til over 1000 rdlr.
3. At kongen af Francheriige skulle betale fyrsterne af Brunssviig-Lyneborg 300000 rdlr. for fæstningerne Stade, Carlsburg og Bremervörde, hvilke fæstninger fyrsterne skulle beholde i 8 måneder og siden overlevere til Sverrige.

Kongen af Sverrige undslog sig vel noget og ville ikke ratificere denne traktat med lyneburgerne af den årsag, at kongen dermed mistede et stor del af indkomsterne fra Brehmen og Fehrden. Men de franske svarede, at man under disse tidens omstændigheder til slut måtte give noget efter i køb, for at man på andre punkter kunne få noget tilbage.

Biskoppen af Münster og Paderborn havde heller ikke lyst til længere at holde med det danske og brandenburgiske parti imod Francheriige, men 1679 i Martio blev der sluttet fred på denne måde.

1. At biskoppen til Sverrige skulle afstå alle de forbundne byer og områder, som den afdøde biskop af Münster under denne krig havde erobret i Brehmen og Fehrden.
2. At biskoppen skulle tillade de Franske fri passage gennem biskoppens lande, for at Francherige med sin hær kunne gå imod Danmarch og Brandenburg.

De Engelske som mæglere brugte al mulig flid for at forene standpunkterne mellem Francherige, Danmarch og Brandenburg, men alt var dog forgæves, for Francheriige forlangte definitivt, at alle de besatte områder skulle tilbageleveres. Til sidst blev der dog mellem de Franske og Svenske på den ene side og de Danske samt de Brandenburgiske på den anden side vedtaget at indgå våbenstilstand sidst i Martio 1679.

Uanset at alle levede i den faste forhåbning om, at denne våbenhvile ville udvikle sig en fredelig sammensætning og blive definitivt afsluttet med en almindelig fred, efter hvilken så mange gange tusinde mennesker sukkede og længtes inderligt efter, at der engang kunne bliver gjort ende på de overordentlig store menneskelige blodsudgydelser, elendigheder, ulykker og ødelæggelser, som den grusomme krig altid fører med sig; for hvilket mål den engelske mægler, ridder Jenkins, i høj grad arbejdede meget flittigt i Nimvegen. Men de stridende parter var endnu ikke tilbøjelige til nogen fredelig aftale, fordi Francherige fremturede i, at Sverrige skulle tilbagegives alt det som Danmarch og Brandenburg havde erobret i denne krig. Derfor, da denne ovennævnte våbenstilstand var udløbet frugtesløst, anmodede kurfyrsten om, at våbenhvilen mellem ham og Francherige skulle forlænges, for at han desto bedre kunne få tid og rum til at forhandle alt til en endelig fred. De Franske svarede, at de ikke var i stand til at forlænge tilstanden med mindre kongen af Francherige blev garanteret, at kurfyrsten i mellemtiden ville skabe fred med Sverrige.

Kurfyrsten vurderede, at de Franske straks ville angribe de to fæstninger Wesel og Lipstad, som nu lå som naboer til de Franske og at han ikke hurtigt kunne undsætte dem, hvorfor kurfyrsten, for at vinde tid, tilbød at ville udlevere Wesel og Lipstad i de Franskes hænder, som garanti for, at han ville skabe fred med Sverrige; hvorpå der mellem de Franske og de Brandenburgiske den 3 Maji blev indgået våbenstilstand.

Vi vil nu gå lidt bort fra dette og kort betragte, hvad der af stort og småt over denne sommer er passeret imellem Danmarch og Sverrige.

Vi hørte i den forrige bog, hvorledes 530 af de bornholmske fanger forblev på Bornholm, fordi de på grund af det ustadige vejrlig og sent på årstiden ikke kunne blive overført til Kiöbenhaffn sammen med de andre fanger.

Sidst i Aprili dette år havde kongen af Danmarch beordret kaptajn Nielss Lauridtzön Barfod med skibet Delmenhorst og kaptajn Bagge Knudsön Busk med skibet Flyende Hiort at sejle til Bornholm og afhente de ovennævnte 530 svenske fanger, eftersom disse fanger ikke uden den største fare denne sommer kunne forblive på Bornholm, for hvis de Svenske ville have forsøgt et angreb på øen, da havde de kunnet befordre en farlig hemmelig plan om og forberedelser til at erobre eller invadere. Disse 2 danske skibe kom heldigt til Bornholm, indskibede fangerne, blev sejlklaare igen den 2 Maji og hen imod aften kastede de anker mellem Hassle og Hammershuss. Samme aften havde velbyrdige Christian Gedde, amtmand på Bornholm, ved eget sendebud meddelt kaptajnerne på disse 2 danske skibe, at 5 svenske krigsskibe og 1 galiot samme dag var blevet observeret på den anden side af øen bag Hammer.

Uagtet disse 2 danske skibe var overfyldte med de mange svenske fanger og dertil vidste, at de Svenske ankom mere end dobbelt så stærke med skibe, så tog kaptajnerne ikke desto mindre beslutning om, at de som soldater ville kæmpe til det yderste, om så var, at de blev angrebet. Af den årsag de svenske officerer spærret inde i kahytterne og 2 kanoner anbragt foran hver dør for at brænde løs på dem, hvis de ikke forholdt sig rolige. De menige svenske satte de ned i lastrummene og bevogtede lugerne med en stærk vagt, ellers gjorde de hele natten igennem alting parat til en træfning. 30 Svenske bad meget om, at de måtte tillades at blive oppe på skibene og lovede trofast at udføre alt hvad der blev dem befalet; kaptajnerne troede på dem og vurderede også senere, at de var lige så villige og flittige som de andre danske.

D. 3 Maji da solen stod op, så de Danske, at de Svenske langsomt og roligt kom frem med 4 skibe hvor de havde både vind og strøm med sig; det 5:te svenske skib og galioten var temmelig langt borte fra de andre 4, fordi disse 2 havde jaget efter et sejskib, som de dog ikke nåede frem til. De 4 Svenske sejlede under kontreadmirals flag og gav med deres kanoner signal om, at de ville kæmpe; de Danske svarede med deres kanoner, at de ville komme.

Herpå lattede de Danske anker, lagde skibet for små sejl, vinden S.S.W og satte deres kurs mod vest indtil klokken var 6 om morgenen, da vinden drejede mod W.N.W., hvorfor de Danske måtte vende og satte kursen sydlig. Om eftermiddagen klokken 2 holdt de Danske den lige linie trods vinden mod de Svenske og kom derpå ud i en skarp fægtning, som varede noget over 2 timer. Den svenske kontreadmiral og kaptajn Busk fægtede som rasende mod hinanden og gav hinanden det glatte lag, dog kunne den ene ikke vinde noget fra den anden, førend kaptajn Barfoed nærmest havde udmattet de 3 Svenske og ville nu komme Busk til undsætning. Da den svenske kontreadmiral så, at Barfoed kom ham tæt på, drejede han og ville have vendt sig, men i det samme gav Busk ham en bredside på langs af skibet, hvorved de Svenske udstødte et stort skrig.

Den svenske kontreadmiral måtte under sit tilbagetog passere forbi kaptajn Barfoed, hvorfor Barfoed affyrede en kraftig salve, således at hans (den Svenskes) galleri [udbygning på siderne af agterskibet] faldt ned. Kontreadmiralens flag faldt straks til ro som en høne på pinden, kontreadmiralen skiftede til et andet skib og signalerede på det store vant [tov der tøjrer en mast til et skibsdæk], at enhver skulle gøre sit bedste for at redde sig. De Danske forfulgte de Svenske en times tid og kanonerede hele tiden med bovkanonerne [forreste kanoner]. Omsider satte de deres kurs tilbage til Bornholm igen, hvor de helt sent om aftenen ankrede op, vinden W.N.W., og Rønne i sigte N. til Østen fra dem. Det var vel forunderligt, at disse 2 danske skibe ikke alene slap væk fra de 4 svenske, men de kunne også slå dem på flugt; det var dog mest at forundres over, at på de danske skibe blev ikke en eneste mand dræbt eller kvæstet og uagtet en af kanonerne på Delmenhorst på grund af den konstante kanoneren eksploderede, gjorde det dog ingen skade på folkene. Barfoed og Busk sejlede fra Bornholm den 4 Maji om aftenen og den 7 ditto kom de til Kiöbenhaffn med alle deres ombordværende fanger.

I dette forår var der megen tale og rygter om en formidabel fransk flåde, som skulle undsætte Sverrige for at stoppe de Danske, som aldeles spillede herre i Østersøen; hvorfor kongen af Danmarch udrustede en mægtig flåde og lagde den ud i Øresund; om så den franske flåde kom, som de Franske og frankofile udsprede rygter om, at den så kunne møde modstand, før end den sluttede sig sammen med den svenske flåde.

Som nu de danske flåde i nogen tid lå i Øresund for at tage imod de Franskes komme, så fik de Svenske luft til at bevæge sig i Østersøen og ville derfor ikke lade den lejlighed gå fra sig, men opbyggede en hemmelig plan om og forberedelser til at erobre Gulland; for når Gotland er dansk, da har de Svenske en overordentlig hindring på havet.

Den 17 Maji havde 10 svenske orlogsskibe med 16 andre små sejskibe ladet sig se nord for Wisby, hvilke de på Gotland i begyndelsen fik indtryk af, at være danske skibe, eftersom alle

skibene havde hejst dansk flag. To af de danske skibe sejlede mod Kappelhaffn, de andre krydsede rundt omkring i havet, nogle ud for Halklint og nogle ud for de 2 øer, store og lille Carlsöer.

De Danske på Gotland begyndte straks at betragte disse skibe med mistanke, eftersom de holdt sig på havet og ikke kom nærmere på landet, men krydsede hid og did, uanset om vejr og vind var dem gunstige; men de Svenske krydsede rundt så længe, for imedens at kunne få nogle efterretninger fra øen om forholdene. Den 19 Maji begyndte de Svenske at komme øen noget nærmere; et af skibene med dansk flag og udfoldet vimpel løb en tidlig morgen meget tæt på Westergarn, placerede sig imellem øen og Wdholm og løsnede et kanonskud, hvilket blev besvaret af de Danske med 3. Imellem lille Carlsö og det faste land Kronewald anbragte sig også et andet orlogsskib, en fløjte og en stor skude, hvilke også førte dansk flag, men løsnede ingen kanonskud, hvor de kastede anker.

To skibe satte kursen imod Busse vig, men resten blev udenfor store Carlsöe. Den 20 Maji i daggryet lettede det skib, som lå ved Wdholm, anker uden nogen saluttering med kanonerne og sluttede sig til dem, som lå under Kronevald. Oberst Morten, kommandant på Gotland, forberedte sig godt til at forhindre de Svenskes landgang. Han forsynede bastionerne med stærke garnisoner, posterede sig med nogle ryttere og dragoner i nærheden og på et fordelagtigt og fremskudt sted lod han hemmeligt og skjult sine kanoner anbringe. De Svenske lå stille indtil klokken var 2 om eftermiddagen, de skiftede da deres flag og opsatte svenske flag og vimpler; de 2 største skibe hejsede straks sejl, rørte trommerne, blæste i trompeterne, nærmede sig landet og begyndte at kanonere skarpt imod øen. De andre skibe blev liggende for anker, men alle deres slupper kom fulde af soldater og holdt sig i en stund skjulte bag de 2 ovennævnte skibe, fordi når alting var parat, da kunne samtlige af dem foretage heldig landgang under kanonerernes beskyttelse.

Da svenskerne kom frem og ville ind på øen, begyndte de danske på øen med det samme at kanonere meget kraftigt med deres skjulte kanoner og det med så stor succes, at de Svenske intetsteds kunne gå i land, men måtte retirere sig til deres skibe.

Dette angreb varede fra 3 eftermiddag og indtil klokken 6 om aftenen og i mellemtiden fyrede de Svenske over 300 kanonskud af. De dræbte fra det Svenske mandskab, begravede de på lille Carlsöe. Da det første angreb ikke gav noget heldigt resultat, ville de ej heller gøre yderligere forsøg, men vendte sig imod Sverrigess kyster. Nogle uger at dette angreb gik for sig, gav kongen af Danmarch ordre til kommandanten, oberst Morten, at han skulle sløjfe Wisborg, forlade Gotland og begive sig hovedhæren i Holstein. Efter denne ordre blev det meget solide slot og den berømte fæstning Wisborg mineret, sprængt og ødelagt til grunden nogle få uger før freden blev sluttet.

På Wisborg var der et meget kraftigt tårn, som kaldtes Black, hvorpå stod udhugget disse danske rim:

De kalder mig Blacken graa,

De lader mig vell staae.

Denne Black måtte minøren flere gange i lag med, førend den kunne blive væltet omkuld. Wisborg blev opført anno 1410 af kong Erich Pomerano, ifølge Hvitf. p.m. 635.

Kongen af Danmarch lod i dette forår sin hær drage mod Holstein, fordi den franske hær dengang stod i Cleve og forberedte sig til at krydse Riinstrømmen til Westphalen, som vi siden vil få at høre. For dettes skyld fik også de 6 danske regimenter til hest, som sidste vinter havde ligget i Landtzcronne og Helsingborg, ordre om forlægge til Holstein, således at der i Landtzcronne kun blev oberst Swanwedell tilbage med et detachment på omtrent 60 ryttere, foruden nogle skytter, men i Helsingborg blev ingen ryttere tilbage. På det tidspunkt hvor de Svenske i Willandts herred hørte om, at der i Landtzcronne kun lå ganske lidt rytteri, anmodede den svenske generaladjutant Hörmand, som seneste juleaften havde det held at tage 3 fanger mellem Landtzcronne og Helsingborg, ofte kongen af Sverrige om, at han måtte tillades med en deling at drage imod Landtzcronne, med forsikringer om, at han ville borttage ikke alene de Danskes artilleri og rytterheste, men endog alt det kvæg, som gik på græs udenfor Landtzcronne. Til slut fik denne Hörmand 100 friske velbevæbnede og beredne karle for med dem at gennemføre sit planlagte angreb.

Den 15 Junii kom Hörmand til Ringsiöe, hvorfra de Danske i Landtzcronne samme dag fik underretning af den danske ritmester Peder Steensön, som samme dag med kun 2 karle var i Klinte og selv observerede denne svenske deling.

Oberst Svanvedell red samme time, som han modtog underretningen, ud fra Landtzcronne med sine 60 ryttere og nogle skytter mod Gedinge bro, vendte sig straks mod Næss og red derfra mod Taarlösse, hvor han vurderede, at Hörmand var kommet forbi ham på vej imod Landtzcronne.

Svanwedell marcherede den dag og natten igennem og fra tidligt om morgenen den 16 Junii kunne han i løbet af dagen se, hvor de Svenske havde marcheret, fandt dem så, da klokken var 6 om morgenen, ved Belteberge i Kingelsted lund mellem Landtzcronne og Helsingborg. De svenske vagter sad godt oppe i høje træer for at observere deres fjender, men mest betragtede de måbende deres egne kammerater, som jog en hoben bønder væk, hvilke ville til Landtzcronne for at købe sig noget til brødet.

Svanvedell var noget ophidset, idet han red forrest med 16 eller 18 skytter og begyndte med lange bøsser straks at engagere de Svenske, førend hans ryttere kunne komme frem for at skyde; for dersom han havde givet tid til at hans ryttere kom frem, da var næppe én af de Svenske undsluppet. De Svenske sprang straks til hest og gjorde i begyndelsen god modstand; men så snart de danske ryttere kom frem og pressede på, begyndte de Svenske at spredes og så mange der kunne, løb bort. Af de Svenske blev 18 dræbt på stedet; tre ritmestre, nemlig Johan Schrau, Gustaff Hendrich Bornemand og Hiull, 1 løjtnant, 1 kornet, 2 korporaler og 42 menige blev taget til fange. Af de Danske blev 2 ryttere og en skytte dræbt; en rytter og nogle få heste blev såret. Hörmand med 29 Svenske reddede sig ved flugt og da han kom til kirkebyen Steenested på Synder aas, fik han fat på 2 snaphaner, som af sig selv kom ud på gaden og ikke vidste andet end at det var en dansk patrulje som kom. Den ene snaphane anede hurtigt uråd og sagde derfor, at han var degn i sognet, hvilket han beviste med sin salmebog, som han havde på sig i lommen; dermed slap han. Den anden

snaphane satte de på en gammel krikke, for at ville føre ham med sig, men da de var kommet 3 mil fra Christianstad på en smal vej igennem en mose, da sprang herren af krikken og spurtede gennem mosen det bedste han kunne; de Svenske affyrede nogle skud efter ham, men han slap dog væk.

Da kongen af Danmarch vurderede, at rygtet om den franske flåde, som skulle komme for at undsætte de Svenske, kun var løs snak, da gav Hanss Majjestett til sidste ordre om, at hans flåde skulle sejle fra Øresund ad Østersøen til, eftersom den svenske flåde bevægede sig rundt i Østersøen som den ville og allerede havde angrebet Gotland, som vi hørte om lige før.

Midt i Junii kastede generaladmiral Niels Juell anker med den danske flåde under Bornholm, hvorfra han udkommanderede 6 danske skibe til at sejle op til Øland for at lokke den Svenske flåde ud af Calmar sund, hvor den var gået ind, efter den modtog efterretninger om, at den danske flåde var kommet til Østersøen. Da først generaladmiral Hanss Wachtmester fik kending af disse 6 danske skibe, satte han omgående sejl og fulgte efter de 6 danske, hvilke hele tiden trak sig tilbage ned mod Bornholm. Den 24 Junii fik Juell underretning om, at Wachtmester med den svenske flåde befandt sig omtrent 5 mil nordøst for Bornholm, hvorfor han hen mod aften satte sejl, uagtet at der samme dag havde været en så stærk storm, at nogle danske skibe mistede både anker og tovværk. Den 25 Junii sejlede de Danske østpå og kunne om middagen tælle 20 svenske skibe, men vinden, som var meget foranderlig, drejede nu i den ene og så i den anden retning, hvorfor de danske sejlede hele natten mod øst-sydøst.

Den 26 om morgenen var vinden i nordvest og den svenske flåde øst-nordøst 3 kvartmil fra den danske flåde. Efter en vis tid kom de Danske på 2 kanonskuds afstand af de Svenske; dog kunne de Danske på grund af den stærke modvind ikke sejle hen til andre end det allersidste svenske skib, som hed Laxen. Den danske viceadmiral Span, på den Norske Löffue, var avantgarden, gik ivrigt på og gav det glatte lag med sine kanoner, hvorved Laxen blev sådan tilredt, at den til sidst begyndte at gå i stå. Da Wachtmester så dette, udkommanderede han straks 8 svenske skibe til at undsætte og hjælpe Laxen ud af Spans hænder, således at Span denne gang måtte forlade Laxen, eftersom han, Span, kun havde sin kaptajn af 2. grad Skinchell hos sig. Så snart Juell opfattede dette, vendte han med hele sin flåde, hvorved de 8 svenske hjælpere måtte redde sig selv og give slip på Laxen, så at Span hurtigt blev herre over Laxen. Bemeldte Lax førte 54 kanoner og var et pragtfuldt, nyt skib der aldrig havde sejlet før denne gang. Kaptajn Peder Pederssön, som kommanderede på Laxen, havde hele tiden fægtet bravt og forsvaret sig mandeligt; han havde dog desuden været så uheldig, at Laxen var det tredje skib, som han under denne krig havde mistet og fået frataget af de Danske. Alle officererne på Laxen blev siden dømt i Stockholm således: kaptajnens kårde blev sønderbrudt af skarpretteren og han selv erklæret for en mindre mand, begge løjtnanterne, konstabler og alle andre underofficerer måtte springe fra råen og styrmanden, som var betroet flaget, løb spidsrod.

Juell lod de Svenske forfølge så vidt det var muligt, men vinden var de Svenske meget favorabel, så at de om natten nåede den sydlige ende af Øland. Den 27 om morgenen løb Wachtmester med den svenske flåde ind til Griims skærgård ved Calmar og var dermed reddet. Viceadmiral Span fulgte godt med bagefter i et kanonskuds afstand og mistede derved sin stormast,

men alligevel kunne han intet udrette. I denne aktion fik Span på sit skib, den Norske Löffue, et tab på kun 5 dræbte og 5 sårede hvor iblandt var løjtnant Morten Pedersön. Juell kastede anker med den danske flåde udenfor Griims skærgård og anvendte al mulig flid på at bringe brandere ind i den svenske flåde, men omsonst. Til sidst ville Juell sænke skibe og mindre både i udløbet, for at de svenske skibe ikke skulle kunne komme ud på den søndre side. Til dette formål tog Juell alt udstyr og udrustning ud af det gamle skib Eenighed, som ikke mere var tjenligt til at indgå i søslag; samme skib lod Juell sænke ved indgangen på de søndre side, men på den nordre side havde de Svenske fri ind- og udgang.

Den 8 Julii sejlede Juell med den danske flåde fra Calmar sund og kom den 10 ditto om natten under Gotland imellem de 2 øer, store og lille Carlsöe, hvor flåden blev forsynet med ferskvand og anden forfriskning. Da Wachtmester opdagede, at den danske flåde var sejlet bort, lod han 11 svenske skibe sejle ud af Calmar sund, for at rekognoscere de Danske. Den 18 Julii vendte den danske flåde sig fra Gotland igen og den 19 ditto fik den kending af 6 svenske skibe, som havde sat kurs mod Calmar sund. Juell kommanderede straks de letteste skibe forud til at sejle mod de 6 Svenske, men disse kom hastigt omkring Ølands nordre hjørne og senere heldigt ind i Calmar sund. Den danske flåde kastede anker om natten en stor mil fra slottet Borkholm på Øland. Den 20 Julii tidligt om morgenen blev udkiggen på Christiano 5:tz storstang [første forlængelse af stormasten] opmærksom på 5 store svenske skibe, nemlig Nögelen, Jupiter, Stoere Soell og 2 andre, hvilke gik for små sejl imod Calmar sund. Juell littede omgående anker og befalede viceadmiral Hendrich Span på den Norske Löffue at gå fra borde og ombord på et mindre skib som hed Victoria. Juell gav også ordre om, at disse letteste skibe Christianus 4:tus, Gyldenlöffue, Engelen, Admirante, Neptunus, Delmenhorst, Nellebladet, den flyende Hiort, Hummeren og 3 brandere skulle følge Span med at angribe de 5 Svenske, som kun gik ganske sagte for små sejl for ikke at løbe på grund. Da klokken var 10, gik Gyldenlöffue og Delmenhorst på grund, men henimod aften blev de uskadt bragt flot af grunden igen. Klokken præcis 11 avancerede Span mod de Svenske til et musketskuds afstand, da de på begge sider begyndte en rasende kanonade, så at i mangel af flådetræfning er næppe hørt en så heftig kanoneren og kanonernes affyringer gik som trommeslag.

De Svenske forsvarede sig selv over al måde rosværdigt, så at selv om Span havde flere skibe, kunne han dog intet vinde fra de Svenske. Da klokken var 12, grundstødte det store svenske skib Nögelen, hvorfor Span med sit skib Victoria sammen med Christianus 4:to, Neptuno og flyende Hiort gik løs på Nögelen og beskød det meget kraftigt. Nögelen, ligesom et andet skib, som tappert hjalp, blev ikke Span skyldige, men tordnede frygteligt løs. De andre 3 svenske skibe trak sig tilbage til deres flåde ved Calmar. Endelig lagde en dansk brander sig op ad Nögelen, men de Svenske gjorde sig med største hast fri for denne brander. Lige derefter lagde en anden dansk brander sig lige opad Nögelen, men kunne ikke få fat i noget at fastgøre sig ved, for de Svenske havde kappet alt tovværk, hvilket branderen kunne have klynget sig til. Dog afstedkom denne brander så meget, at omtrent 200 Svenske sprang i vandet og næste alle sammen druknede. Da nu branderen ville dreje af igen, blev den af de Svenske skudt i brand, kommandøren med hele sit mandskab reddede sig dog. De Svenske arbejdede til det yderste hårdt med at holde de Danske fra livet og kæmpede længe, lige indtil de Danske havde fjernet sig fra dem, således at de 3 gange undsatte Nögelen med frisk mandskab i både og slupper og havde forsvaret sig tilstrækkelig meget,

dersom ikke denne efterfølgende ulykke var sket, at da de havde stridt i 5 timer, da faldt en kugle fra Christiano 4:to ned i Nögelens krudtmagasin, så det prægtige skib Nögelen, som for øjeblikket var det sidste af de svenskes regalskibe [svenske flådes største og fornemste skibe], uventet og på et øjeblik med den stærkeste knagen og bragen ynkeligt sprang i luften med alle ombordværende.

Dette uheldige skib var bemanded med 600 sjæle, førte 86 kanoner, af hvilke de 66 var metalkanoner, det nederste batteridæk var bestykket med udelukkende 24pundige og det andet med 12- og 8pundige kanoner. Først skibet eksploderede indeholdt det 200 dræbte og 100 sårede; de Danske bjergede op imod 40 mennesker i deres slupper, hvor iblandt befandt sig major Frandts Lou, som kommanderede på Nögelen; derudover reddede de også 2 løjtnanter, som var stærkt forbrændte af krudt. Blandt andet er det bemærkelsesværdigt og næsten et mirakel, at en bådsmands kone med sit diende barn, 18 uger gammel, ankom dagen før fra Øland for at bringe sin mand på Nögelen noget mad; da skibet nu sprang i luften, sad denne kvinde med sit barn under det andet dæk; både moderen og barnet fløj begge op i luften, faldt derpå ned i havet; langt om længe blev de begge to bjerget uden nogen skader af de Danske og nogle dage derefter sat i land på Øland. Lige efter at Nögelen var eksploderet, brød det andet svenske skib, som var undsætning for Nögelen, også i brand og brændte i et kvarters tid, men de Svenske slukkede dog endelig ilden og slæbte senere skibet med både og slupper ind til den svenske flåde. I denne aktion mistede de Svenske 6 til 700 mand; af de Danske blev 80 såret og 30 dræbt, hvor iblandt var kaptajn Johan Floch.

Den 22 Aug. var den danske flåde under Bornholm, hvor den kom ind i et kraftigt uvejr med megen lynild og blæst, så at det herlige danske skib, Norske Löffue, strandede ved Bornholm; hele besætningen, kanonerne, ammunitionen og værktøjer blev dog bjerget.

Kongen af Danmarch fik denne sommer, som nævnt tidligere, på grund af den franske hær sin opmærksomhed fuldstændig bortledet fra Skaane, så at han kun beskyttede sig imod de Svenske i Landtzcronen og Helsingborg, som var forsynet med stærke garnisoner. Men kongen af Sverrige rustede sig til march og lod af den årsag en del af sin hær samle ved Christianstad, en del i Halland og alle tropper forenedes senere ved Grummestrup, som vi siden vil få at høre om. Da nu regimenterne var forsamlet og stod parat til at marchere, red oberst Melin med 700 heste fra Christianstad over Hassle bro lige imod Landtzcronen.

Den 12 Julii i gryningen ankom Melin til Landtzcronen, afbrændte over 1000 stakke hør, som var høstet til Landtzcronen, borttog flere end 200 bøndervogne, som skulle have kørt høet ind til Landtzcronen og ikke én bonde fik sine krikker tilbage, undtagen nogle få, som hastigt tilegnede sig nogle og løb væk om natten; desforuden borttog Melin 40 stykker stude og køer, samt en stor flok får og geder som gik på græs ved Ørie kirke. Da de nu herved afstedkom uro i Landtzcronen, red oberst Svanwedell ud af Landtzcronen med sine få ryttere og nogle skytter. Han placerede rytterne under kanonerne, men selv gik han med nogle officerer og skytter ud mod Ørie, hvor en major skød en svensk ritmester ihjel, som de Svenske straks begravede på Ørie kirkegård; 2 andre Svenske blev også såret, af hvilke den ene siden døde. Ingen af de Danske led nogen skade. Denne oberst Melins aktion mente de Danske ikke stemte overens med den aftale, som få uger tidligere var vedtaget i Lund, nemlig at vejen fra Landtzcronen og til Lund skulle være fredelig en halv mil på hver side.

Fordi denne fjendtlige handling blev forøvet på den fredelige vej, så protesterede de danske ambassadører, som på denne tid forhandlede fredstraktaterne i Lund, at sådant var imod aftale og æresord. De svenske ambassadører svarede, at oberst Melin havde handlet sådan uden ordre; den franske ambassadør lod sig forstå at være meget utilfreds herover og lovede de Danske fuldstændig betaling for al den skade, Melin havde forvoldt. Men omendskønt der skulle have været fuld betaling på, som dog ikke skete, så var dog den store mængde hør borte, hvilket under disse omstændigheder ikke kunne ordnes med penge. De Svenske afbrændte dette hør, således at hvis freden ikke blev sluttet, da kunne de Danske under en tilkommende vinter ikke holde et så stærkt rytteri i Skaane, som de gjorde sidste vinter.

Den 11 Junii brød kongen op fra Christianstad og posterede sig ved Mölleröd. Den 12 gik Hanss Maij:t til Ebberup og slog lejr den 14 ditto ved Grummestrup, hvor tropperne fra Halland tilsluttede sig hæren, som nu blev 8 til 9000 mand stærk. Det var dygtige folk og så godt udstyret, som de tidligere i denne krig aldrig havde været; de havde også penge nok til at købe hvad de kunne få falbudt til livets opretholdelse. Fra Halland kom 1000 bøndervogne og hver vogn havde 3 tønder mel på; fra Christianstad kom over 1000 bøndervogne med brød og kød; for omkring Helsingborg, hvorhen de agtede sig, var der lidt eller intet at få; derfor måtte de føre så meget proviant med sig, som de i denne krig ikke tidligere havde gjort. Derforuden var der mange 100 skånske, hallandske og svenske bønder, som kørte kanoner, ammunition og bagage, således at den store mængde folk, øg og vogne fyldte meget for øjnene under marchen.

Med hæren fulgte 5 mortéer og over 50 kanoner. De menige svenske udsprede som sandsynligt, at de nu på en gang skulle belejre både Landtzcronen og Helsingborg, men kongens rigtige hensigt var intet andet end at stå med sin hær og true og kun lade tiden gå, indtil den Creqvii med den franske hær var kommet sydfra ind i de danske provinser, for da vidste kongen udmærket, at han uden sværds slag fik både Landtzcronen og Helsingborg samt alt det mistede tilbage.

I den tid hæren stod ved Grummestrup, sneg svenske patruljer sig hyppigt ind i Helsingborg by, både med spionageformål, men også for at undersøge hvilken model Helsingborg slot havde fået dette år, siden det var blevet ombygget af de Danske. En nat kom oberst N. til Helsingborg for at pågribe nogen og føre dem tilbage til lejren for efterretningers skyld; løjtnant Svend Ingvaldsön af Duglassis regiment kom ved samme lejlighed uafvidende ind i natmandens hus og tog mester Tomfey og hans assistent med sig kun iført natskjorter. Da de nu var kommet udenfor byen forbi nogle stejler, da vendte mester Urian [synonym for enfoldig sjæl] sig om og betragtede stejlerne. De svenske spurgte hvorfor han gav så nøje agt på stejlerne; den anden svarede: ”ieg vil see, om ieg haffuer lagt dennem rett på eller icke”. Obersten mærkede straks hvad klokken var slået og spurgte om han ikke frøs. Den anden svarede: ”jo”. ”Saa gaaer hiem” sagde obersten, ”och tager ederss klæder paa eder och kommer saa strax igien”. Den skidne mand og hans tjener gjorde reverens og obersten slap således med pæne manerer af med disse fornemme folk.

Den 24 Julii brød kongen op fra Grummestrup, passerede over den store å Röijen ved Tranerup og slog lejr ved Aastrup. Den 25 tog Hanss Maijestett til Rosendal og den 28 slog han lejr foran Helsingborg. Kongen opslog sit hovedkvarter ved Westre Ramlösse, men mandskabet bredte

sig over et stort område af hensyn til livsfornødenheder, foder og sygdom. De første tropper lejrede sig i Baarslöff og Fierrestad, senere i Rouss, Ramlösse, Fölbaarne, Wäle, Fleeninge, Wälinge og på Krapperup ved Kulden. Alle var fuldkommen besat af den tanke, at kongen med magt ville have angrebet Helsingborg 1. Fordi der var ingen fjende på march; 2. Fordi kongen lod samle mange 1000 faskiner, skansekurve, egeplanker, sække og andre forberedelser til en belejring. Men alt dette var kun en forestilling, for at trække tiden ud, indtil de Franske var trængt ind i de danske provinser; for de vidste udmærket, at kongen af Danmarch skulle slutte endelig fred og overgive alt det han havde erobret. De Danske ønskede af hele deres hjerte, at kongen af Sverrige ville anvende magt imod Helsingborg, for at han derved kunne lade sine soldater ødes bort.

I den forrige bog hørte vi, hvorledes kongen af Danmarch sidste år lod Helsingborg befæste, men det var vidtløftige fortifikationer alene for at beskærme de 7 regimenter til hest og til fods, som dengang overvintrede i Helsingborg. Da vinteren nu forsvandt, blev disse fortifikationer nedrevet igen og slottet befæstet på anden måde. Den betydningsfulde by blev nedbrudt til grunden, med undtagelse af nogle få huse, som befandt sig byens udkant; det er tænkeligt at kommandanten fik nogle flere støvler, som følge af at disse huse ikke stod ham i vejen. En løbegrav som forbindelse blev anlagt i jorden fra slottet ned til skibsbroen ved stranden, befæstet på begge sider med volde og palisader. Igennem denne forbindelse skulle slottet undsættes fra Sælland. For enden af denne løbegrav nede ved stranden blev bygget en stærk lukket feltskanse, med voldgrave, palisader og godt forsynet med kanoner. Skibsbroen blev beklædt med planker, bag hvilke stod skjulte kanoner. Udenfor skibsbroen lå 4 skibe, som kunne beskyde dem, der ville angribe skansen og løbegraven. Udenfor slottets volde blev anlagt adskillige stærke skanser, som alle var minerede, foruden mange andre befæstninger. Alt dette ovennævnte skulle ødelægges, førend nogen kunne gøre noget imod det egentlige slot. Indenfor slottets volde var alting så overdækket med bjælker og tørv, at de ikke frygtede for ild eller granater. Omkring alle disse værker havde de Danske nedsat 44000 skansepæle af eg, hvorved enhver kan slutte, hvilke kraftige værker der var omkring den lille rede. Garnisonen bestod af 1300 mand. På slottet kommanderede oberst Julius von Tettou, som selv var mester for dette forunderlige fæstningsværk. Oberstløjtnant Calnein havde kommandoen over forbindelseslinjen og feltskanserne. Den 1 Aug. om natten forskrækkede de Svenske Spionskansen og Galgeskansen foran Helsingborg, hvor en svensk løjtnant og nogle få andre blev skudt. Den 3 Aug. blev de største kanoner og mortérer flyttet fra Helsingborg til Malmöe, hvoraf de Danske vist nok forstod, at Helsingborg ikke blev udsat for angreb. Ikke desto mindre lod kongen rekognoscere omkring Helsingborg, men kommandanten forholdt sig rolig og skød sjældent og lidt, når nogen blev for næsvis og ikke ville respektere kanonerne.

Om natten imellem den 8 og 9 Aug. lod kongen iværksætte en blind alarm for at iagttage hvilken adfærd kommandanten ville udvise, for alle tænkte, at han blev en hård nød at knække.

Da kommandanten nu observerede nogle tændte lunter her og der, som de Svenske satte op på kæppe, og han i denne forbindelse troede at nogle støjede under kanonerne, da begyndte han at kanonere forskrækkeligt, kaste granater og bruge sine musketter; blandt andet kastede han nogle granater, som lå stille på jorden og brændte meget klart, så at han kunne se alting tydeligt foran sig. Da han nu forstod, at det kun var en falsk alarm, da lod han i al hast foretage et udfald og tog hurtigt

en svensk kaptajn til fange. I samme øjeblik kom en oberst hos dragonerne med navnet Wilhelm Lesle, som var meget fuld og faldt af sin hest, da han ville tumle den og prale; de Danske gik straks løs på obersten og tog både ham og hans staldknægt til fange; den tilfangetagne kaptajn ville imidlertid stikke af imedens de andre bød obersten velkommen, men en af de Danske var skarpsynet og skød kaptajnen ihjel under flugten.

Om natten imellem den 10 og 11 Aug. lod kongen føre 10 kanoner og nogle mortérer ned til stranden, med hvilke, så snart dagen brød frem, han lod kanonere kraftigt på et dansk skib, der lå for anker. Skibet skød skarpt fra sig, men sejlede dog længere væk fra land; i mellemtiden blev en dansk skudt ihjel og nogle få såret. De Svenskes mortérer kunne intet udrette, fordi deres granater kun nåede halvvejs frem, men deres kanoner gav skibet nogle puf i siden. Ellers blev der intet foretaget i Helsingborg.

Den 12 Aug. tidligt om morgenen red oberst Nielss Gyldenstiern med 300 Svenske imod Landtzcrona og stødte på oberst Svanwedel omkring Saxtrup, en mil fra Landtzcrona. Svanwedell var omkring 60 mand stærk, fordelt på 3 tropper, af hvilke han kun havde en trop hos sig. Da de nu begyndte at jage efter de Danske, da blev Svanwedelss hest skudt foroven, så kan ikke rigtigt komme fremad, hvorfor hans kornet Poffuel Söffrensön sprang af sin hest og gav den til Svanwedel. Dermed blev kornetten fanget og Svanwedel reddet. En svensk ritmester strøg efter Svanwedell og ville enten have fanget eller skudt ham, men Svanwedell lagde en pistol over skulderen og ramte ritmesteren i hans højre skulder; dermed vendte han om med den besked og Svanwedell red sin vej. Kaptajnløjtnant Otte Krusse med 20 Danske lod også stå imod Landtzcrona det bedste han havde lært, men mødte hurtigt en trop Svenske, som spurgte om han ville overgive sig. Krusse svarede: ”ja, gierne”; men ret som han kom op på siden af den svenske trop, gav han ild, så at troppen blev splittet og fortsatte derefter fremad. Krusse posterede sig og holdt noget stille, indtil Svanwedell og nogle andre kom jagende. Af de danske blev oberstløjtnant Rab, kornet Poffuel Söffrensön, en adjudant og 22 menige taget til fange. To danske ryttere blev såret og døde nogle dage efter i Landtzcrona, ritmester Valentin Schubert blev også såret, men overlevede. Af de Svenske blev nogle såret, men ingen enten Svenske eller Dansk blev dræbt på stedet. De Danske sagde nok, at Svanwedell blev bedraget af en falsk underretning fra en bonde. Men når en gruppe er uheldig, så skal undertiden den få skylden, som allermest er uskyldig. Den 14 ditto red Svanwedell ud igen og fik fat på en svensk marketender med pæne skillinger, nogle sagde 400 rdlr, andre nævnte en større sum. Ellers gik andre små delinger ud fra Landtzcrona jævnlige og rørte rundt i lommerne på marketenderne, som bevægede sig imellem Malmö og lejren.

I dette forår havde kongen af Danmarch trukket 4000 fodfolk fra Norge ned til Danmarch, hvorfor statholder Gyldenlöffue ikke kunne agere offensivt. Hvilket tilfælde de Svenske observerede, hvorfor kongen af Sverrige lod forme en hær mod Norge på 8000 mand under rigsadmiral, grev Gustav Otte Steenbuch, generalløjtnant, baron Mörner, generalmajor Koch og generalmajor Börstell. Med denne hær skulle rigsadmiralen angribe Oddewalds skanse, for at de Svenske skulle se ud som om de foretog sig noget, nu de ikke var udsat for fare enten fra danskerne i Skaane eller fra de Norske i Sverrige. Denne Oddewalds skanse blev først anlagt ved krigen

begyndelse af de Svenske, men blev ikke fuldført, for ved de norskes ankomst blev den opgivet; men statholder Gyldenlöffue lod den siden færdiggøre, til at sikre overgangen over strømmen.

Den 15 Julii kom Steenbuch med 16 kanoner og 2 mortérer til ovennævnte skanse, begyndte straks at arbejde og opstillede 3 batterier, med hvilke han kanonerede kraftigt og kastede heftigt af mortérene. Skansen lå på en klippe, var næppe 100 skridt i omkreds og med en besætning på 120 mand under kaptajn Svend Schou. Men som skansen var af sten og halvt opbygget af fyrretømmer, så satte de Svenske den hyppigt i brand; ikke desto mindre forsvarede kommandanten Svend Schou sig dog mandeligt, uagtet han omkring skansen intet vand havde til at slukke den forfærdelige ildebrand, som fra alle sider gjorde ham ængstelig. Da nu Gyldenlöffue fik underretning om, at skansen var omringet, lod han med største hast sammentrække de tropper, som han havde og gjorde forberedelser til at undsætte, om det var muligt, den nødstedte besætning på skansen. For hvilket, da Steenbuch hørte, at Gyldenlöffue trak sit mandskab sammen og gjorde sig parat, da lod han nogle 100 Svenske gøre indfald i Norge ved Mankier og Hoeland for at fornærme Gyldenlöffue og trække ham derhen, for at han ikke skulle forsøge at undsætte skansen. Men Gyldenlöffue blev ved sit forsæt og lod kun de andre nappes, så længe de gad. Disse ovennævnte Svenske faldt ind i Norge den 21 Julii og under deres march afbrændte de over 20 bondegårde, indtil de kom til et pas, hvor de fandt en løjtnant stående med 30 norske musketerer. Denne løjtnant ydede god modstand, så at de Svenskes anførere forblev på stedet og de andre måtte komme til standsning der, indtil det norske landeværn overalt greb til våben.

De Svenske trak sig så tilbage igen og de Norske kom bagefter lige ind i Sverrige, hvor de brændte alt hvad der var, ligesom de Svenske gjorde i Norge.

Ved samme tid foretog de Svenske også en invasion af Trundhiemss len med 20 kompagnier fodfolk og 12 kompagnier til hest. Det første de gjorde da de rykkede ind, var at ødelægge Röraass kobberværk, opbrænde de indemurede kedler, vandanlæggene, sætteved [brænde til ophedning af fjeldvæg så den kan brydes] og kul. Siden marcherede de derfra til Aalen, hvor denne nedenstående aktion fandt sted den 1 Aug..

Som nu de Svenske kom marcherende nærmere, salutede den norske oberstløjtnant dem med 9 kanonskud, de Svenske svarede med 2 skud og faldt i største raseri over den norske forpost, som var 150 mand af de udskrevne bønder. Denne forpost skød skarpt fra sig bag deres barrikade, således at det svenske rytteri blev bragt til standsning og ikke kunne komme fremad, hvorfor det svenske fodfolk trådte frem og huggede barrikaden om for at komme bag på forposten, men den (forposten) trak sig uskadt tilbage til deres kammerater, som stod fuldstændig parat til at tage imod deres fjendes ankomst. Da nu de Svenske var kommet forbi barrikaderne, faldt de først over den post, hvor Hanss Evertssön og Peder Lunds folk stod med bønderne. De Svenske angreb hårdt, men de Norske stod fast og nægtede de Svenske adgang til et vadested eller en passage, som de gerne ville gennem. Da de Svenske nu ikke kunne komme gennem denne passage, vendte de sig mod en anden post, hvor de efter en temmelig skarp fægtning blev tvunget på tilbagetog. En norsk konstabel skød direkte ind i munden på en af de svenskes kanoner, så at den svenske kanon eksploderede og rev begge sin konstabels ben af med støvler og lår, som blev på valen. Derefter gik

de Svenske tilbage bag deres grænser. Det norske rytteri fulgte efter dem og opsnaptede nogle fanger. To norske tilfangetagne bjerghåndværkere undslap fra de Svenske på tilbagetoget med håndjern på; præsten i Röraass blev også taget til fange, men købte sig fri for 6 rdlr..

Da nu Gyldenlöffue var færdig nede i Bohuss len, lod han generalmajor Dunkam med rytteriet og 1500 til fods lejre sig ved Tanum i Bohuss len; selv tog han nogle hundrede af de friskeste folk under generalmajor Cicignong, oberst Wibe og oberst Arnholt. Med disse begav han sig til Gribbested i Tanum sogn, hvor han indskibede dem i galejer og skærgårdsbåde. Vinden var ikke den dag ganske favorabel, så de kunne ikke komme frem så hurtigt som de gerne ønskede; hvorfor statholderen den 31 Julii i en galej og en lille jagt, bemandet med 60 mand, sejlede foran i 3 til 4 timer for at finde ud af, hvorledes det stod til med skansen. Da han nu fik skansen i sigte, måtte han med smerte se, at den var i lys lue; han fortsatte dog hurtigt mod skansen, gav løsen og hejste et dansk flag, for dermed at opmuntre kommandanten, som ikke sparede nogen anstrengelser for at opretholde sin betroede position og lod alle brændende befæstninger nedrive, således at branden nogenlunde blev bragt til ophør. Gyldenlöffue rekognoscerede overalt efter, hvor Steenbuch havde posteret sig og vurderede, at skansen både til lands og til vands var så tillukket, at ingen uden største livsfare kunne komme ud eller ind. Omsider fandt han en halvø omgivet af 3 høje klipper, hvilke ikke var indtaget af de Svenske. På denne halvø lod Gyldenlöffue landsætte 50 mand af det mandskab, som han havde hos sig under 1 oberst og 1 major, med ordre om, at det mandskab, som fulgte efter, hastigt af al magt skulle forstærke de 50, som var landsteget. Om aftenen i tusmørket kom oberst Wibe med 200 mand og steg omgående i land, således at de forrige 50 blev så meget mere forstærkede. Steenbuch kommanderede nogle svenske tropper ind på denne halvø for at slå de Norske ud igen, men disse stod fast og slog bravt fra sig, så at de Svenske måtte retirere og efterlod sig nogle få dræbte. Den 1 Aug. lod statholderen endnu mere mandskab føre ind på halvøen og modtog samme dag en båd fra skansen med 1 korporal og 3 menige; to af disse menige blev undervejs skudt ihjel og en såret, så at korporalen kom uskadt alene derfra.

Statholderen sendte straks en båd tilbage igen med samme mandskab, af hvilke kun en blev skudt. Om natten blev branden for det meste slukket og befæstningerne brudt ned i det rolige vejrlig, så at overfladen set fra bjerget ikke lignede andet end lysende ild. Steenbuch spildte heller ikke tiden, men kanonerede kraftigt mod skansen, kastede fra sine mortérer, lod oprette post på ovennævnte halvø og okkuperede en klippe. De Norske, som stod på halvøen, skød skarpt på de Svenske foran; statholderen kanonerede også fra galejerne ind i de Svenskes flanke med en sådan succes, at uagtet de Svenske stod på halvøen med 8 eskadroner til hest og 12 kompagnier til fods, forlod de halvøen og klippen, så at de Norske, som da var 500 mand stærke erobrede klippen og beholdt den siden.

Om eftermiddagen sendte kommandanten information til statholderen om, at de Svenske begyndte at borttransportere deres kraftige skyts, hvorpå statholderen tog de små galejer, gik i flanken på de Svenske og kanonerede stærkt. Men de Svenske havde endnu 2 metalkanoner for 12pundige kugler, med hvilke de skød på galejerne, som ikke havde større kanoner end 2- og 3pundige, hvorfor statholderen måtte trække sig. I mellemtiden marcherede rigsadmiralen tilbage igen.

Statholderen kom umiddelbart tilbage og anstrengte sig til det yderste for at få fat i de kraftigste svenske kanoner, men det ville ikke rigtigt lykkes for ham, fordi der ved løbegravene endnu stod 300 svenske musketerer og 100 dragoner; derforuden stod endda 300 svenske ryttere i buskadset, hvilke havde ordre til, når galejerne var væk, at gå løs på 40 norske pistolskytter, som stod lige ved siden af, men disse 40 gjorde front imod bjerget og de Svenske gik dermed igen til deres egne. Om natten sendte statholderen undsætning op på skansen og gav ordre til, at generalmajor Dunkam skulle tage med kavaleriet til Qvistrum bro halvanden mil fra Oddewald, men ikke avancere videre, fordi de Svenske, som var næsten 4 gange stærkere, ikke skulle angribe ham. Under denne belejring blev 20 Norske på skansen skudt og af de Svenske også nogle. Men man kan over al måde undre sig over, at statholderen turde tage den beslutning, at ville undsætte skansen med en håndfuld folk og man undrer sig ikke mindre over, hvorledes han kunne få det held med kun 600 mand, at ophæve en belejring på 8000 mand. De fleste mente dog, at årsagen til de Svenskes retræte var, fordi rigsadmiralen havde for meget rytteri og for få fodfolk; for rytteriet måtte uundgåeligt fouragere hver dag og spredes over et stort område, så at de som blev tilbage, ikke turde vente, fordi de ikke vidste hvor stærk statholderen var.

Da nu skansen var undsat, drog de Norske ud i små delinger for at skade de Svenske. Deres mest fremtrædende delinger var disse: kaptajn Folchersön med 24 Norske angreb en svensk deling på 50 heste, således at 8 Svenske blev på valpladsen og ritmesteren dødeligt såret og fanget; af de Norske blev ingen. Kaptajn Balche med 50 Norske angreb den svenske hovedvagt på 80 heste under 1 major og 1 ritmester. Af denne vagt blev 20 Svenske på valpladsen og 6 taget til fange; af de Norske blev kun 1 hest skudt, men ingen mand fik noget sår.

Tidligere blev det omtalt, hvorledes kurfyrsten af Brandenburg sluttede overenskomst med kongen af Francherige om, at våbenstilstanden imellem kongen og ham blev forlænget i 14 dage og i disse 14 dage afstod kurfyrsten de to fæstninger Wesel og Lipstad og overleverede dem i Francherigess hænder, indtil der blev sluttet fred. Kurfyrsten indrømmede Francherige disse fæstninger, 1) fordi han med deres garnisoner kunne forstærke sin hær, eftersom han mente, at de Franske med magt havde angrebet dem og kurfyrsten kunne ikke forsvare dem, fordi han ikke var stærk nok til at undsætte dem; 2) Fordi han kunne vinde tid, både med at bringe sig selv i en bedre position, men også, om det var muligt, at tiltrække nogen fra den nedersachsiske kreds, for at desto mere at kunne yde modstand, eller fordi han kunne få tid til at overveje sine muligheder. Men mange havde den opfattelse, at kurfyrsten herved pådrog både sig selv og Danmarch stor skade, for da kongen af Francherige havde erhvervet disse 2 fæstninger, ville han ikke senere tilbyde kurfyrsten så gode fredsbetingelser, som han tidligere havde lovet ham og selv foreslog. Tilmed havde de Franske nu vundet spillet om disse 2 fæstninger på denne side af Riinstrømmen, både til at tvinge kurfyrsten og senere til at gå længere ind i Westphalen og Danmarch ind på livet, hvilket de Franske dog ikke havde gjort så hurtigt, dersom de ikke så let havde rendt med Wesel og Lipstad.

Derfor, som nu kurfyrsten ingen beslutsomhed fandt hos nogen om hjælp og bistand, observerede han ydermere, at de Lyneburgiske fyrster havde indgået i en alliance med Francherige, Wesel og Lipstad var borte, våbenstilstanden var udløbet og kongen af Francherige lod en formidabel hær på 36000 mand komme ham ind på livet, da måtte kurfyrsten nu indrette sig efter omstændighederne i tide og slutte fred i Francherige (S:t Germain freden).

Da nu kurfyrsten måtte lægge afstand til kongen af Danmarch og imod sin bedste vilje slutte denne fred med Sverrige, så var kongen af Danmarch den allersidste af de allierede, som holdt ud i krigen. Hvorfor kongen af Francherige lod marskal duc de Creqvi marchere med den franske hær igennem Westphalen ind i Oldenburg, for at kongen af Danmarch derved skulle påvirkes til at slutte fred på den måde, som de Svenske ønskede den. Duc de Creqvi beordrede markis de Choisy at forlægge 6000 ryttere og dragoner til Oldenburg og Delmenhorst, hvortil markis de Choisy ankom sidst i Junio og ingen modstand mødte undtagen i de 2 fæstninger, Oldenburg og Delmenhorst. De Franske forsøgte at bortlede vandet omkring byen Oldenburg, men blev drevet tilbage af kanonerne, hvorpå markis de Choisy lod den danske kommandant Bige forstå, at han ikke kom som en fjende, men som en ven og bad om nogle tønder øl. Kommandanten sendte ham det ønskede øl, hvis han kom som en ven, da skulle han behandles venligt, men han måtte vide at kanonerne skulle respekteres; markis de Choisy trak sig noget tilbage, men lod straks nogle tropper gå over vandløbet, der Hund, og omringede byen Oldenburg hele vejen rundt, ligesom en forberedelse til en forestående belejring, men alting forblev dog som det var, således at ikke flere Franske end de ovennævnte 6000 kom ind i provinserne Oldenburg og Delmenhorst. I mellemtiden stod kongen af Danmarch med sin hær i Holstein for at yde modstand, hvis de Franske var kommet ind over floden, for i Oldenburg kunne kongen kun vanskeligt sætte sig fast med sin hær, medmindre Brehmen stift havde været dansk, så at kongen havde ryggen fri. Men som nu Danmarch i denne tid, som ellers altid, fandt mange både misundere og uvenner, så var det ikke kongen muligt at kunne fortsætte krigen mod Sverrige og yderligere begynde en farlig krig mod det formidable Francherige, hvorfor kongen under disse forhold ved sin minister anmodede kongen af Francherige om, at han ville trække sine tropper tilbage fra Oldenburg og Delmenhorst, da han så ville slutte fred med Sverrige. Kongen af Francherige troede kongen af Danmarch på hans æresord og lod omgående sin hær kalde tilbage, så at de Franske i begyndelsen af Julio forlod Oldenburg og Delmenhorst.

Nu skal vi høre om, hvor og hvordan freden blev sluttet imellem Danmarch og Sverrige.

Den franske ambassadør Feuqviers, som under denne krig residerede ved det Svenske hof, havde først i Aprili i dette år skrevet et høfligt brev til rigskansler Alefeld i Danmark, at man i Sverrige var indstillet på at udnævne kommissærer, som kunne udarbejde fredstraktaterne i Lund i Skaane og om så var, at kongen af Danmarch ville behage at lade sine kommissærer indfinde sig på førnævnte sted, så ønskede han, Feuqviers, at begge parters deputerede kunne møde i Lund til den førstkommende 1 Maji og der forhandle præliminærene.

Alle mennesker bildte sig ind, at fordi de Svenske nu via den franske ambassadør selv fremkom med dette forslag, skulle de Svenske derfor have rettet deres tanker helt til fred, men de Svenske havde et andet formål end det som folk tænkte, for som de så, at alting i Tyskland stod åbent for de Franske og at de Franske ganske nemt kunne true kurfyrsten på livet og senere rykke ind i de danske provinser, så at freden derfor ikke kunne mislykkes for de Svenske, så ville de Svenske af den årsag nu afgøre freden hos dem selv, for at de kunne klemme Danmarch i traktaterne som de selv ønskede; om Danmarch ikke ville føje sig, da ville de Franske slå til og fuldstændigt ødelægge Holstein og Jylland; men det så ud som om, at de Danske fandt en tap at stikke ned i det hul, idet de diskret sluttede freden i Francherige og lod i mellemtiden de andre om at drage til Lund.

Efter den franske ambassadørs brev til rigskansler Alefeld var etatsråd og general-krigs-kommissær Christopher Sehested på de Danskes side og viceguvernør og generalløjtnant Jöran

Sperling på de Svenskes side, begge eskorteret af 24 ryttere, ankommet til Lund den 12 Maji. Sehested flyttede ind i S:t Pederss kloster og Sperling ind i biskoppens, doct. Peder Winstrups gård.

Da klokken var 12 kom de begge samtidigt ind i Lunds domkirke, Sehested ind ad den søndre og Sperling ind ad den nordre kirkedør. Efter at have afleveret komplimenter kundgjorde Sehested, at kongen af Danmarch havde udnævnt grev Anton, baron Jens Juell og Conrad Biermand til at forhandle traktater i Lund, således som de franske ambassadør havde anmodet om. Sperling kundgjorde også, at kongen af Sverrigte havde udnævnt baron Johan Gyldenstiern og Franss Joel Ørnsted, som på den Svenske side skulle forhandle traktater, således at behørig pas derfor kunne leveres til begge parters kommissærer til næste sammenkomst. Der blev dernæst fremsat erklæringer om fordragelighed på vejen til Lund og omkring Lund, således om hvor stærkt et mandskab af ryttere og soldater alle skulle have hos sig i Lund for sikkerhedens skyld. Efter at alting nu var udført, for så meget som denne gang kunne udføres, inviterede Sperling Sehested til et måltid, men han undskyldte sig, tog afsked og tog samme dag til Landtzcrone og Sperling til Malmöe. Sidst i Majo mødtes Sehested og Sperling igen i Lund domkirke, hvor de udvekslede ovennævnte pas og siden blev enige om:

- 1) At en stor mil omkring Lund og vejen fra Landtzcrone til Lund og fra Malmöe til Lund skulle over en halv mil på begge sider af vejen være fredelig.
- 2) Så længe traktatforhandlingerne pågik i Lund, da skulle de danske gesandter for sikkerhedens skyld hos sig selv have 50 ryttere under 1 ritmester, 1 løjtnant, 1 kornet og desforuden 24 musketerer; lige så mange til hest og fods skulle de svenske gesandter også have hos sig. Dog skulle de danske ryttere og soldater ligge for sig selv i én del af byen og de Svenske for sig selv i en anden del af byen; ellers skulle det Danske og det Svenske militære personel behandle hinanden venligt og intet fjendtligt forøve mod hinanden. (Siden de begyndte at forsamles, opstod der lidt hurlumhej engang imellem, men alle tråde blev udredet).
- 3) Ambassadørerne skulle alle møde op i Lund førstkomende 17 Junii.

Da disse præliminærer var forhandlet færdige, tog Sehested og Sperling afsked med hinanden og drog hver til sit.

Kongen af Sverrigte meddelte officielt kongen af Engelland, at fredstraktaterne imellem disse nordiske kongeriger skulle forhandles i Lund, hvorfor kongen af Sverrigte levede i forestillingen om god tillid til, at kongen af Engelland fremdeles fortsatte sin gode mægling og ville behage at sende sine ambassadører til Lund og der bilægge stridighederne imellem disse nordiske riger.

Kongen af Engelland svarede, at han af hjertet ønskede at den store og langvarige nordiske krig ville udvikle sig til en fordragelig sammensætning, men som Skaane lå så langt væk fra ham, så kunne han denne gang ikke sende nogen ambassadører til Lund.

Kongen af Sverrigte lod også for kurfyrsten af Saxen tilkendegive, at fredstraktaterne i Lund skulle udarbejdes, anmodede ham derfor venligst om, at hans kurfyrstelige durchlaughtighed, hvis det ikke var ham til ulejlighed, at påtage sig besværet med at mægle i sagen på bedste måde. Kurfyrsten lovede at påtage sig mæglingen og lade sine ambassadører komme til Lund.

Først i Majo ankom en saksisk ambassadør ved navn baron Gerssdorph til Danmarch for at fremsætte tilbud om kurfyrstens mægling ved traktaterne i Lund, for at bringe sagen til forlig, så meget som det kunne være muligt. Kongen af Danmarch takkede kurfyrsten for hans gode imødekommenhed og erklærede, at Gerssdorphs ambassade var ham meget kærkommen. Derefter rejste Gerssdorph fra Danmarch til kongen af Sverrige, som dengang holdt til på Lyngby gård i Willandss herred i Skaane. På kurfyrstens vegne præsenterede han også sine embedsforretninger med at mægle i sagen om traktaterne. Kongen lod kurfyrsten takke med passende komplimenter for hans tilsagn om besværet, forsikrede, at Gerssdorphs ankomst var ham behagelig.

Den 19 Junii drog de danske ambassadører fra Landtzcronen til Lund. De svenske ambassadører tøvede i nogle dage, førend de indfandt sig, over hvilket de danske gesandter til sidst begyndte at besvære sig og lod forlyde at de i høj grad kunne mærke, at de blev tilsidesat af de Svenske, hvorfor de følte sig foranledigede til at rejse tilbage igen.

Den franske ambassadør bad de danske gesandter om, at de endnu ville være lidt tålmodige og generaløjtnant Sperling undskyldte nogle gange overfor de danske ambassadører med, at de svenske ambassadører tøvede så længe, forklarede, at de alene var blevet opholdt fordi deres liberier ikke var færdige, men forsikrede, at de helt sikkert formodentlig til den og den tid nu var undervejs.

De svenske gesandter ankom til Lund den 22 Junii om aftenen. Alle ambassadører hilste høfligt hinanden velkomne, indbød hinanden som gæster og var meget lystige. Omsider blev sagen iværksat, ved at enhver af de stridende parter skulle åbne for deres tanker til at se og fornemme, hvilket middel der kunne findes og udtænkes, for at gøre dem tilbøjelige til enighed.

De Danske fremsatte forslag om, at de ville beholde alt hvad de havde vundet med sværdet.

De Svenske fremsatte derimod:

- 1) At de ville have tilbage alt hvad kongen af Danmarch havde vundet fra Sverrige;
- 2) De fordrede erstatning og godtgørelse for al skade og omkostninger for hele krigen;
- 3) De forlangte 70 tønder guld på vegne af fyrsten af Holstein-Gottorp for den skade fyrsten havde lidt under denne krig både for sine fæstninger, som var nedrevne, og af kongens gennemmarch, indkvarteringer og militære skatter.

De Danske svarede på dette de Svenskes forslag, at de på denne måde ikke kunne se noget godt udkomme af denne traktat, hvorfor de ville forberede sig til hjemrejse i utide som følge af sådanne ubillige forslag.

Den saksiske mægler bad de Danske om, at de Danske ville behage at vente og ikke så hastigt afbryde alting; han håbede på noget mere mådehold fra begge parterne.

Da nu kongen af Danmarch hørte om de Svenskes forslag i Lund og Hanss Majjestett tog Francheriigess store magt i betragtning, som allerede nu var begyndt at invadere de danske provinser, da begyndte kongen at overveje andre midler og veje til at skille sig af med krigen, som

var blevet ubrugelig for ham; for fred skulle slutes endeligt under disse omstændigheder, men at slutte fred i Lund syntes ham at ville koste for meget.

Af den årsag greb kongen til det middel imod de svenskes forhåbning, at slutte fred i Francheriige (i Fontainebleau de 2 September). Det er værd at bemærke, at kongen af Francherige sluttede fred, præcis som han selv syntes, både med Danmarch, Brandenburg, Lyneburg og Mönster; hvilket Sverrige syntes ligesom at måtte give sin tilslutning til. De svenske gesandter blev meget tavse i Lund, da de konstaterede, at freden var sluttet i Francherige.

Således kom kongen af Danmarch efter omstændighederne ud af denne store og farlige krig på en god måde, hvor uheldigt det end på denne tid så ud for Danmarch. Freden blev nu på denne måde sluttet i Francheriige, men fredspunkterne kunne ikke blive færdige hurtigt nok, til at komme til Danmarch og Sverrige, så i mellemtiden blev der i Lund i Skaane af de kongl. ambassadører indgået og oprettet en våbenstilstand med begyndelse førstkommande 31 augusti.

De svenske ambassadører pressede allermest på, at den ovennævnte stilstand kunne blive oprettet i hast, både fordi den svenske flåde kunne få nogen fred, således at Sverrige kunne få et pusterum på havet, for tillands frygtede de ikke for hinanden, som vi tidligere har hørt om.

Men som de Svenske higede så meget efter at oprette denne våbenhvile, så indsneget sig uforvarende de få ord i det 5:te punkt om ubetalte gældsposter, hvilke poster de Svenske i starten ikke anså for at være af nogen betydning eller tænkte, at disse udestående poster skulle kunne vokse til en betydelig størrelse, langt mindre at de skulle kunne forårsage nogen større uro, eftersom freden var sluttet i Francheriige og alting dermed var tydeligt og afgjort. Ikke desto mindre har disse ubetalte gældsposter udfoldet sig med stor vidtløftighed og senest tillige ført andre små tvivlsomme sager på banen. For da punktet om de ubetalte gældsposter skulle behandles, da åbnede de Danske munden og talte om 100000 rigsdalers gæld for Landtzrones og Helsingborgs len. De Svenske gjorde store øjne over dette uventede og meget store beløb, så at ambassadør Johan Gyldenstiern straks gav kongen af Sverrige anledning til at beskikke kommissærer, som i Landtzrones og Helsingborgs len skulle sammenkalde almuen og optegne:

- 1) Hvad bønderne under hele krigen havde betalt i militærskat til de Danske;
- 2) Hvad de Danske havde plyndret fra bønderne;
- 3) Hvilken skade snaphanerne havde forvoldt med skatter og plyndring.

Alt dette skulle opgøres i kontanter og siden, som Gyldenstiern mente, modregnes i de Danskes restanser og fordringer. Men de Danske gesandter fastholdt deres forslag, holdt sig til det som var afsluttet og underskrevet i våbenhvilen. De begyndte endog at tale om ubetalte gældsposter fra de andre erobrede byer og provinser.

Da kongen af Sverrige konstaterede denne vidtløftighed, tog Hanss Majjestett i betragtning:

- 1) At den franske hær helt havde forladt de danske provinser og var trukket tilbage over Riin-strømmen;

2) At kongen af Danmarch stod med en betydelig hær i felten og havde besat alle befæstede byer, så at det let kunne udfolde sig til større vidtløftigheder;

3) At det nu var så sent på året, således at hvis den svenske hær skulle blive stående længe, som den stod nu, omkring Landtzcronne og Helsingborg, for at holde de Danske indelukket, da ville hæren krepere, for sygdomme florerede i denne tid meget stærkt.

Af disse årsager annullerede kongen af Sverrige de offentliggjorte sagsakter og lod træffe aftale med de danske ambassadører om en sum på 40000 daler sølv mønt, hvilket er 30000 sletdaler i dansk mønt, for restanserne fra Landtzcronne og Helsingborg len. Før end dette punkt blev gjort færdig, havde de danske gesandter også begyndt at beskæftige sig med restanser fra Bohuss len, Wismar, Ryen og Gotland og på det seneste slap det ud, at de ville beholde Wismar til underpant for alle disse restanser. Kongen af Sverrige lod også træffe aftale i mindelighed om disse restanser, så at alle restanser blev fastsat efter aftale til 165000 rigsdaler, for hvilke Wismar skulle stå som underpant, indtil de blev erlagt.

Når en fjende vil gå væk, så skader det ikke, om man skal bygge en bro af guld for ham at gå over på. (*Sapientes dicunt, hosti fugienti argenteum pontem faciendum esse.* Chron. Carion. Lib 3 p.m. 627).

De danske ambassadører luftede siden det niende punkt i det franske forlig angående kanonerne i fæstningerne, hvilket der også blev indgået overenskomst om i Lund således, at kongen af Danmarch kunne af hver fæstning hjemtage 10 svenske metalkanoner. Herudover gik de fleste og bedste kobberkanoner deres gang og i Landtzcronne forblev kun 5 metalkanoner, 2- og 3pundige foruden nogle jernbøsser, som de ikke gav meget for.

De danske gesandter gjorde senere krav på det schaumburgiske kanniks embedes store præbende [indtægt fra kirkejord] i Hamburg og på den lille ø i floden, Crutsand, hvilket alt sammen blev indrømmet af de svenske ambassadører, for at freden kunne skride frem.

Såsom nu den ovennævnte fredstraktat, som blev forhandlet i Francherige, blev således og som vi nu har hørt, med nogle poster lempet på plads af de Danske ambassadører så er den franske traktat af ambassadørerne senere fortsat i Lund og endelig afsluttet med efterfølgende traktat:

Fredstraktat,

som er oprettet og sluttet imellem Hanss Kongl. Maijestet

til Danmarch og Norge på den ene

og

Hanss Kongl. Maijestet til Sverrige på den anden side

Ved deres fuldmægtige ekstraordinære ambassadører i Lund i Skaane i år 1679 d. 26 Sept.

For alle og enhver, som det angår, gøres dette vitterligt, at eftersom for nogle år siden en højst skadelig og ødelæggende krigsflamme er blevet antændt i kristenheden, som har angrebet næsten hele Europa, dog fortrinsvis i de romerske og omkringliggende riger, således udbredt over lande og provinser, at den stormægtigste fyrste og herre, hr Christian den femte, konge til Danmark og Norge, de Wenderss og Gotterss, hertug i Slessviig, Holstein, Stormarn og Dijtmerschen, Greve i Oldenburg og Delmenhorst, samt den stormægtigste fyrste og herre, hr Carl, Sverrigess, Gotterss og Wenderss konge, storfyrste af Finland, hertug af Skaane, Estland, Liffland, Carelen, Brehmen, Fehrden, Stettin-Pomern, Cassuben og Wenden, fyrste af Rygen, herre over Ingermanland og Wismar, pfalzgreve ved Rein i Beyeren, til Gylich, Cleve og Bergen hertug, er formedelst den assistance de har måttet yde deres allierede, til sidst blevet trukket ind i samme krig og på samme måde gerådet ud i en åben og blodig hård strid imod hinanden; da har den stormægtigste fyrste og herre, hr Carl den anden, konge af Store Britanien etc. med det rosværdige forsæt, at dæmpe noget sådant og for igen at skabe og etablere en bestandig fred, sig besværet ved både med breve såvel som ved sine udsendte ministre, ved at forene de stridende parter og igen at skabe god fortrolighed, og omtalte høje konge, opmærksom på den gode hensigt, som han fra den ene og den anden side har mødt, er så meget stærkere fortsat sit forehavende og har af alle involverede parter opnået, at de til den foreskrevne traktats lokalitet, Nimvegen, har sendt deres fuldmægtige ambassadører og kommissærer og er begyndt at forhandle om freden, hvor, næst efter Guds nådige bistand og omtalte høje konges flittige mæglen, har bragt hvervet så langt frem, at størstedelen af parterne har sluttet fred. Om endskønt man på samme tid havde antaget, at krigen på lignende måde skulle blive bilagt imellem deres Majj:tr til Danmark, Norge og Sverrig og en almindelig fred og rolighed arrangeret, så har noget sådant dog sammesteds ej nydt fremme; samtidig med at de stridende parter senere af Hanss Kongl. Majj:t:s og Sverrigess riges allierede og forbundsfæller, den stormægtigste herre, hr Ludvig den fjortende, kristeligste konge i Francheriige og Navarra, givet anledning og flittigt opmuntret dertil af sin ordinære statsråd, generallojtnant i hæren, guvernør over Verdun og ekstraordinær ambassadør ved det svenske hof, den højvelbårne herre, hr Isaac de Pas, markis af Feuqvieres, sig besværet til det yderste for at slutte en ønskelig fred, er så tættere knyttet sammen der til, således at deres Majj:t Majj:t har fundet det godt og nyttigt, at traktaterne imellem dem har måttet forflyttes her til Lund i Skaane, fordi de på en så nær og næsten som foran deres Majj:trs Majj:trs åsyn liggende sted, desto hurtigere kunne komme til en god afslutning, da den durchlauchtige fyrste og herre, hr Johan Georg den anden, hertug af Saxen, Gylich, Cleve og Bergen, det hellige romerske riges ærke-marskal og kurfyrste, landgreve i Dyringen, markgreve til Meissen, som til Ober- og Neder-Lautznitz, burggreve til Magdeburg, greve til det March og Ravensberg, herre til Ravenstein; og med et geistligt og prisværdigt forehavende med at befordre dette gavnlige arbejde samt imellem begge deres Kongl. Kongl. Majj:tr Masij:tr og hans kurfyrstelige durchlauchtigheds værende slægtsskab, har tilbudt sin mægling mellem parterne, som på bedste vis er modtaget af deres Kongl. Kongl. Majj:tr Majj:tr som har foreskrevet en bestemt tid og dag til sammenkomsten; og for omtalte høje konge Hanss Kongl. Majj:t af Danmark og Norge, vores allernådigste konge og herre, beskikkede man til dette ekstraordinære ambassadører og fuldmægtige kommissærer følgende, hr Anthon, det hellige romerske riges greve, friherre af Aldenburg, ædel herre til Warell, Kniphausen og Doortwart, ridder, omtalte høje konge Hanss Kongl Majj:ts geheimeråd og statholder over grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst, hr. Jens Juel, friherre af Jellinge, herre til Worgaard, ridder, Hanss Kongl. Majj:tz geheime- etats- og cancelliråd, assessor i højesteret og vicepræsident i kommercekollegiet, Conrad Bierman til Buskeruds gaard, Hanss Kongl. Majj:tz etats- justits- og cancelliråd og geheime etats sekretær, med Hanss kongl. Majj:ts af Sverrig, som dertil udnævnte ekstraordinære ambassadører og fuldmægtige kommissærer, de højvelbårne og velbårne herrer, hr Johan Gyldenstiern, friherre til Lundholmen, herre til Stæchett, Biörchesund og Hellery, Hanss Kongl. Majj:ts af Sverrigess rigsråd og cancelliråd samt lagmand over Nörre Fimmelag sogn og hr Frantz Joel Ørnsted, herre til Skotterup, Krussenhoff og Hoffgaard, cancelliråd og statssekretær, holdt samlet møde og efter udveksling af behørig

fuldmagter, eftersom de lovpriste, uhæmmede anstrengelser og den flittige underhandling, som hans kurfyrstelige durchlauchtigheds fungerende geheimeråd, kammerherre, og til denne fredsforhandling udnævnte gesandt den velbårne herre, hr Nicolas, det hellige romerske riges ædle bannerfører og friherre af Gerssdorff, til Parut, Breting, Hammerdorff, Rechell og Hussvald, derved har præsteret, har her i Lund været afholdt adskillige konferencer derover og projektet bragt så langt frem, at der ikke mere syntes at være tvivl om et godt resultat.

Men såsom fredsbetingelserne i mellemtiden ved anden underhandling i Francheriige den 23 Aug. eller den 2 Sept. dette år er blevet færdigbehandlede og underskrevet, er samme betingelser, af Hanss Kongl. Majj:ts til Danmarch og Norge i lighed med Hanss Kongl. Majj:ts allierede, hvor den ene efter den anden var trådt ud af krigen, og hver for sig havde sluttet fred, både af hensyn til den kristeligste konge af Francherige, men også i henseende til de stiftede mere nære venskaber og alliancer samt den deraf affødte fortrolighed, derfor blevet anerkendt og vedtaget; så vi har efter omtalte høje deres Kongl. Kongl. Majj:trs Majj:trs allernådigste befalinger undersøgt de i Francheriige førnævnte besluttede vilkår og med begge parter vilje, samtykke og behag endvidere gjort forståeligt og udtrykt skriftligt på efterfølgende måde:

- 1) Imellem begge deres Kongl. Kongl. Majj:tr Majj:tr samt deres efterfølgere og arvinger, riger og undersætter i Danmarch, Norge og Sverrige skal med alle dem tilhørende provinser, lande og områder, være og blive en uigenkaldelig stedsevarende og evigt varende fred, således at denne igangværende blodige krig og fjendskab både til lands og til vands hermed vil ophøre, alle stridigheder, misforståelser, modvilje og tvedragt ophæves og afsluttes, og i stedet derfor en god fortrolighed, oprigtigt venskab, enighed og nabovenlig elskværdighed grundlægges, styrkes, fæstnes og erhverves, så at enhver på sin side skal på al mulig måde søge at bilægge alle i forekommende tilfælde tvistigheder og fejltagelser, alle rænkespil, som imod hinandens personer, stater, lande og folk kunne virkeliggøres, når det vurderes at være på færde, afværge åbenbare skader og ødelæggelse og så vidt er muligt, virke til fremme af den ene, sig selv og den anden til gavn og bedste med egne ord og gerninger.
- 2) For at en sådan fortrolighed desto mere kan fæstne sig og alt hvad den tidligere uvilje på nogen måde kunne opvække, at rive op med rode, da er givet tilsagn om og aftalt, at hvad af nogen af parterne den anden til fordom, fortræd, skade eller afbræk på nogen måde med ord eller gerninger før eller under krigen er gjort og udført, da skal af den, som sådant er vederfaret, det aldrig mere overvejes, overklages eller erindres, langt mindre ved andre hemmeligt eller åbenlyst, direkte eller indirekte af nogen bedragerisk årsag hævnes og betales, men, som om det aldrig var sket, kastes ud i evig glemsel. Til hvilket formål alle de skrifter, som nogen af parterne den anden til forringet agtelse har publiceret under denne krigstid, skal indsamles, afskaffes, forbydes og fuldstændig mortificeres. Undersætterne skal nyde denne omtalte amnesti, således at det ikke vil give dem vanskeligheder, at de har skiftet til den ene eller den anden side, ej heller skal nogen af dem herefter påføres noget afbræk eller fortræd af samme årsag *specie juris aut via facti*, under hvilket påskud det end måtte være, eller derover af nogen årsag foretages nogen undersøgelse eller ransagning til nogens skade.
- 3) Til formålet skal alle forbund afvikles og afskaffes, som af den ene eller anden konge er oprettet til den andens fortræd og skadet omdømme og deres Majj:tr Majj:tr ikke herefter indgå i nogen traktat eller alliance, som kan få gyldighed, den anden til skade. Akkurat som herefter al køb og salg af varer imellem begge deres Majj:trs Majj:trs riger, lande, provinser og områder igen skal foregå frit og med uhindret transport af forsyninger.
- 4) Som Hanss Kongl. Majjestet til Danmarch og Norge af stærk længsel efter den almindelige fredelige tilstand har indvilliget i at slutte fredsaf tale med Hanss Kongl. Majj:t af Sverrige ifølge traktaternes indhold i

Roskildefreden, freden i Kiöbenhaffn og Westphalen; da er bestemt, at omtalte traktater fra Roskilde, Kiöbenhaffn og Westphalen, med alle de dokumenter, for hvilke, alle og enhver af deres artikler forbliver uomstødelige, skal beholde deres tidligere uformindskede retsvirkning og gyldighed, og i denne traktat således regnes for at være en ordret gentagelse af hvad, som oprindeligt var indskrevet.

5) Eftersom det i ovennævnte i Francheriige den 23 Aug. eller 2 Sept. sluttede traktats 5:te og 6:te artikler er bestemt, at alle de områder og lande, som deres Kongl. Kongl. Majj:tr Majj:tr har erobret fra hinanden, skal tilbageleveres; så skal sådant efterleves, således at begge deres Majj:tr Majj:tr med rette tilkommer, hvad der efter freden i Roskilde, Kiöbenhaffn og Westphalen nu kunne være besat af den ene eller den anden.

6) Det er aftalt, at de byer, slotte og fæstninger, som efter denne traktats indhold skal tilbageleveres, skal gives tilbage som de nu befindes. Disse byers, områders, øers og provinsers tilbagelevering, sammen med de af dem afhængige dele og hvad i nærværende traktat er bestemt, skal foregå på følgende måde: Helsingborg til førstkommende d. 18 Oct.; Landtszcrone til d. 20; Rygen d. 22; Marstrand, Oddevald og hele Bohuss len samt Gotland, Carlsburg og Zwinger skanse til den 31 af ovennævnte måned. Til de ovenfor specificerede terminer marcherer de danske garnisoner ud, som ovennævnte fæstninger indeholder og overlader dem til de svenske dertil udnævnte fuldmægtige kommandanter og militære styrker; og da holder officererne på hver sin side, behørigt opsyn og disciplin med soldaterne, at ikke nogen forøver voldshandlinger, som der siden bliver klaget over, til hvilket formål kommissærer på begge sider skal tilforordnes, som skal tilse, at hverken borgerne i byerne eller landmændene af en eller anden vederfares nogen overlast. Skulle på de steder, hvor til eller fra, garnisonerne transporteres til søs, den fastsatte tid og dag ikke kunne overholdes så nøje, formedelst vejr og vind, med overladelse eller tilbagegivelse, så må det for disse årsager ikke forhindres, men fæstningerne og landet holdes dem til gavn, indtil de kunne ankomme og overladelsen da ikke skride frem i mindre grad, end den skulle gøre, den dertil foreskrevne dag. Skulle det hænde, at de militære styrker, som skulle overtage de samme lande og fæstninger, ankommer før den fastsatte termin, eller de som skulle marchere derfra blev nødt til at opholde sig der ud over den aftalte tid på grund af dårligt vejr, da skal de ankommende indtil dagen for evakuering og de bortgående, indtil vejrliget bliver roligt og de kan bortsejle, forsynes med det fornødne til livets ophold.

7) Kanonerne i fæstningerne, som skal tilbageleveres, angående, da, eftersom en del af dem er borte, en del er omstøbte og andre anbragt i stedet for, skal de medregnes, som nu forefindes der, dog således at Hanss Majjestet kongen af Danmarch udvælger 10 hvert sted, medens de øvrige forbliver der. Eftersom de lande og områder, som efter denne fredstraktat evakueres til den tid, som er nævnt i den franske overenskomst, bør ikke desto mindre de pålagte militære skatter betales indtil den dag, de skal tilbageleveres efter aftalen i det franske dokument, nemlig Landtszcrone, Helsingborg, Carlsburg og Zwinger skanse til d. 29 Nov., Wismar og Rygen til d. 6 Dec., Gotland med Oddevald og Marstrand i Bohuss len til d. 13 Dec., førstkommende (Juliansk tid), da er bestemt, at Hanss Kongl. Majjestett af Danmarch i mellemtiden beholder Wismar by som underpant indtil samme militære skatter bliver berigtiget og udredet, men så snart disse militære skatter eller der for dem er stillet præcis kaution, lover Hanss Kongl. Majj:t af Danmarch efter den i Francheriige sluttede traktat at lade tilbagelevere førnævnte by Wismar uden at modsætte sig og uden ophold til Hanss Kongl. Majjestet af Sverrige og ikke på en eller anden måde derefter at stille krav derom under noget påskud eller beklagelser.

8) Som Hanss Kongl. Majjestet af Danmarch har tilkendegivet, at de privilegier og friheder, forundt de svenske skibe i Øresund og Belt, skulle have givet årsag til nogle misbrug, direkte imod de førnævnte traktaters indhold og hensigt, er det heller ikke Hanss Kongl. Majjestet af Sverriges beslutning, at desuagtet undersætter eller andre under foregivende af samme privilegier skulle misbruge denne frihed fra Hanss

Kongl. Maijestett af Danmarchiss toldafgifter, til skade og fortræd for indtægter og rettigheder; så er bestemt, at omtalte høje Hanss Kongl. Maijestett af Danmarch den førstkommende 22 Febr. skal sende sine kommissærer, som med Hanss Kongl. Maij:t af Sverriges kommissærer, på et imellem parterne aftalt sted, skal mødes og der, i kongen af Francherigess fuldmægtige ministers nærværelse, venligt og oprigtigt bilægge de opståede stridigheder, dog således, at de privilegier og friheder, som de svenske skibe efter ovennævnte traktater har nydt i Øresund og Belt, skal forblive i deres fulde kraft, medens de misbrug, som til Hanss Kongl. Maijestett af Danmarchss rettigheders og indkomsters fortræd og omdømmes skade, er opstået imod førnævnte forligs hensigt, skal på tro og love udbedres og bringes i behørig orden.

9) Såsom et spørgsmål er opstået omkring den rettighed Hanss Kongl. Maij:t af Danmarch har til det store schamburgiske kanonikats indtægter i Hamborg, så bliver det ved den ordning Hanss Kongl. Maijestet af Danmarch senest derover har afgjort og i det øvrige er enhver forbeholdt alle sine rettigheder.

10) Som Hanss Kongl. Maijstet af Danmarch og Norge har en fordring og et pant på øen Crutsand på grund af landafståelse, da er bestemt, at det derpå lånte beløb med påløbende rente, efter den tyske ret, i Hamborg rettelig skal betales af Hanss Kongl. Maij:t af Sverriges og Hanss Maijestett ad Danmarch beholder førnævnte ø i sin besiddelse så længe, indtil alt er fuldkommen tilfredsstillende betalt, hvor samme ø af Hanss Kongl. Maijestett af Danmarch igen skal afstås til Hanss Kongl. Maijestet af Sverriges uden noget krav om besiddelse af den og uden at anlægge skanse eller fæstning derpå, medens hvad indtægt deraf oppebæres, senere skal modregnes i det økonomiske udbytte.

11) Dersom en af deres Maij:tr Maij:tr skulle mene, at noget ikke var bragt behørigt i orden ved grænserne mellem Norge og Sverriges, imod de tidligere traktaters udtrykkelige mening og indhold, da skal, hvis en af deres Maij:tr Maij:tr derover anmoder om afholdelse af en granskning inden 6 måneder, udnævnes visse kommissærer, som skal kontrollere, opdele rigtigt og og bringe orden i overensstemmelse med førnævnte traktater.

12) Alle breve, dokumenter og skrivelser, hvilket navn de end måtte kunne bære, det være sig angående justits-, militær- eller landets indtægter, friheder og privilegier, som af Hanss Kongl. Maij:t af Danmarch er erobret sammen med landende og fæstningerne skal, således også hvis noget af den pomerske samling af aktstykker blev bjærget ved Bornholm, så vidt som det er i god behold, tilbageleveres i behørig orden.

13) Alle deres Kongl. Kongl. Maij:trs Maij:trs undersætter, af hvad stand og livsvilkår de kunne være, skal straks efter denne traktats ratifikations udveksling godtgøres for alt deres ejendom, løst og fast, og deres indtægter, af hvilken art de end kunne være, som formedelst denne krig er afkrævet og konfiskeret, samt de rettigheder og krav, som de ved lov, retssag eller arv er dem tilfaldet under krigens varighed, så at de af egen magt og myndighed må overtage samme ejendom, uden noget hensyn til hvad deraf tidligere kunne have været konfiskeret, pantsat eller foræret bort, dog således at hvad af samme ejendoms indtægt og rente er modtaget, ikke igen kan kræves. Denne forordning finder alle deres Kongl. Kongl. Maij:trs Maij:trs undersætter behag i, såvel gejstlige som verdslige samt alle andre, som har holdt med den ene eller den anden konges hær, og besidder gods og ejendom, løst og fast i Sverriges eller i de provinser, som er afstået grundet traktaterne i Roskilde og Kiöbenhaffn og ifølge denne traktat skal udleveres til Sverriges, hvilke alle og enhver, såvel som deres arvinger og de som dertil er berettiget, skal der have fuldmagt til at besidde, bruge, nyde og afhænde deres gods, med al den ret og de friheder, som tilkom dem før krigen, således at det skal komme ingen til skade, fortræd eller afbræk, at han har holdt med den ene eller det andet parti, men at enhver fuldkomment sættes i sin tidligere tilstand og til den hæder, ære, gods, med hvilke han befandt sig, førend krigen begyndte; uagtet hvilken proces, rettergang eller dom imod disse, deres forældre, frænder og slægt, kunne være iværksat, fordi de enten har holdt sig det andet parti, eller blevet anklaget for at have fulgt

det. Det skal også stå dem frit for at flytte inden år og dag, til hvilket sted de har lyst, og derfor intet af dem, under hvilket betegnelse det end måtte være, afkræves; men når de en gang har udvalgt deres bopæl, skal de alene være forpligtede overfor den konge med troskabs ed, i hvis de land de bor, uanset om de også besidder gods i en anden konges land, for hvilket gods og ejendom de ikke desto mindre skal nyde de samme privilegier og rettigheder, som indehavet af det andet lands indbyggere og undersåtter.

14) Alle fordringer og rettigheder, af hvad natur og egenskaber de måtte være, som begge deres Majj:trs Majj:trs undersåtter før krigen har haft såvel som hos kongerne selv som hos hinanden, skal forblive med deres fulde kraft som de alle og enhver blev stiftet, således at de, som har nogen retmæssig fordring mod deres Kongl. Kongl. Majj:t Majj:t, skal betales inden 2 år og de som har med proces og retten at skaffe, skal inden år og dag i Danmarch ved Højesteret og i Sverrige ved revision, om de vil lade det komme så vidt, hvis ret og billighed skal vederfares, da endeligt pådømmes og fældede dom eksekveres indenfor et år. Dette skal også forstås om dem, som under denne krig har skiftet fra det ene parti til det andet.

15) Alle fanger, fra hvilke omstændigheder og nation de kommer, skal straks løslades efter begge siders ratificering uden nogen løsepenge, de skal dog med rimelighed betale, hvis de er skyldige for kostpenge og ellers for hvad, de på deres opholdssteder, har lånt. Ligeledes skal der først afregnes og betales, alt efter hvad der ifølge den oprettede overenskomst det ene parti, kan være det andet parti skyldigt i løsepenge. Eftersom nogle fanger har taget tjeneste i den andens hær og på de steder, hvor de nu befinder sig, agter at forblive, så skal det stå dem frit for, dog således at de erklærer sig derom inden 3 måneder, fra ratificeringernes udveksling. Til hvilken ende begge konger lover, at de på alle prædikestole i alle deres riger og lande vil lade offentliggøre, at ingen under passende straf må understå sig i at hindre nogen hermed, men derimod fremme, at de tidligere end senere skal slippes ud i tidligere frihed.

16) I denne fred inkluderes de konger, fyrster, republikker og stater, som enten inden traktatens udveksling eller 6 måneder derefter bliver nomineret dertil af nogen af parterne.

17) For at al ønskelig fortrolighed, oprigtig naboskab og indbyrdes god overensstemmelse ved fælles interesser, som er muligt, kan skabes, da er aftalt og bestemt, at der imellem deres Kongl. Kongl. Majj:tr Miaj:tr på det allerførste skal oprettes er forbund.

18) Ovenstående artikler skal inden 14 dage eller hurtigere, om muligt er, ratificeres.

Actum Lund d 26 Sept. anno 1679.

Dette forbund, som det 17:tende punkt i ovennævnte traktat fra Lund omtaler, blev straks sat på papir og på anden dag underskrevet, lydende som følger efter:

Defensiv alliance og forbund

imellem

Hanss Kongl. Majjestet til Danmarch og Norge etc. på den ene side

og Hanss Kongl. Majjestet til Sverrige etc. til den anden side

ved deres fuldmægtige ekstraordinære ambassadører til Lund i Skaane

oprettet og sluttet den 27 Sept. år 1679.

Eftersom ved den allerhøjstes milde velsignelse, den blodige krig som nogle år har varet imellem den stormægtigste herre og fyrste, hr Christian den femte, konge til Danmarch og Norge, de Wenderss og Gotterss, hertug i Slessvig, Holstein, Stormarn og Dijtmerschen, greve i Oldenburg og Delmenhorst, på den ene, samt den stormægtigste fyrste og herre, hr Carl, Sverriges, Gottess og Wendess konge, storfyrste af Finland, Carelen, Bremene, Fehrden, Stettin-Pomeren, Cassuben og Wenden, fyrste af Rygen, herre over Ingermanland og Wismar, ligeledes pfalzgreve ved Rein i Beijeren, til Gylich, Cleve og Bergen hertug, samt cron Sverriges på den anden side, er nu omsider blevet fjernet, og i dens sted en evigt varig fred er arrangeret til deres rigers, provinsers, landes og stæders, undersåtters og indbygges sikkerhed og velfærd, hvilket kan styrkes så meget mere og blive fremmet til almindelig nytte, når begge kongerne og deres riger forbinder sig med hinanden med større fortrolighed og venskab:

Deres Kongl. Kongl. Majj:tr Majj:tr har, for at nå den frugt og nytte, som med sådan god fortrolighed og venskab, deres riger, lande og undersætter kunne udvikle, regnet det fornødent at bevæge sig ind i et tættere forbund og alliance; og Hanss Kongl. majj:t af Danmarch og Norge etc., vores allernådigste herre og konge har, af samme årsags skyld os anordnet til sine ekstraordinære ambassadører og fuldmægtige kommissærer, hr. Anton, det hellige romerske riges greve, friherre af Aldenburg, ædel herre til Warell, Kniphausen og Doorwart, ridder, omtalte høje konge Hanss Kongl. Majj:ts geheimeråd og statholder over grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst, hr Jens Juel, friherre af Julinge, herre til Worgaard, ridder, Hanss Kongl. Majj:ts geheime-, etats- og kancelliråd, assessor i Højesteret og videpræsident i kommercekollegiet, og Conrad Bierman til Buskerudss gaard, Hanss kongl. Majj:ts etats-, justits- og cancelliråd og geheime etatssekretær efter den os dertil givne fuldmagt, som ved slutningen af disse artikler findes ordret indført, for at fortsætte ovenfor nævnte forehavende. Hvorfor vi og med omtalte høje konge Hanss Kongl. Majj:ts af Sverriges dertil udnævnte ekstraordinære ambassadører og fuldmægtige kommissærer, de højvelbårne og velbårne herrer, hr Johan Gyldenstiern, *ipsius titulus*, og hr Frantz Joel Ørnsted, *ipsius titulus*, er her i Lund i Skaane trådt sammen og omtalte høje konger til mere begge deres Kongl. Kongl. Majj:ts Majj:ts rigers, landes, provinsers, tjeneres og undersåtters privilegiers, værdigheders og rettigheders opretholdelse og forsvar, kommet overens således som følger:

1) Er vedtaget, at begge kongerne på det kraftigste skal anstrenge sig, for at fremme hinandens nytte og gavn, således at begge deres Majj:tr Majj:tr hermed ophæver og annullerer alle de forbund og forlig, som kunne være den ene eller den anden til afbræk og skade, hvad enten de er oprettet før eller under den nuværende krig. De lover hinanden efter denne dag, hverken at ville indgå i nye forbund, langt mindre at begynde noget, direkte eller indirekte, på hvilken måde det end måtte være, som kunne have gyldighed enten for begge deres Majj:trs Majj:trs, riger og undersætter, som de nu besidder og ejer, eller være til deres højheders skade og reduktion af deres rang, rettigheder, handel og indtægter, når langt hellere, om nogen anden ville foretage sig noget sådant, med magt afværge og hindre dette efter denne alliances indhold.

2) Dersom nogen regent, ingen undtaget, hvem det så end måtte være, på nogen som helst måde skulle formaste sig, enten med våben eller krigshær, at angribe deres Majj:trs Majj:trs riger eller fyrstendømmer, grevskaber, herredømmer, lande, handel, eller og påføre nogen deres rettigheder nogen uret og tilføje overgreb, eller på andre måder påføre nogen skade, så forpligter begge konger sig til, at række hænderne ud mod hinanden og komme til hjælp med følgende metode og måde:

3) Den konge, hvis riger, provinser og lande, være sig beliggende hvor det end måtte være, ingen undtaget, bliver fjendtligt angrebet, eller deres handel, med gældende retssystem og rettigheder svækkede og krænkede, skal være forpligtet til, at åbenbare det omgående på én gang og så snart den anden konge er

blevet underrettet og erindret derom, er han forpligtet til indenfor 2 måneder eller hurtigere, om muligt, efter foretaget anmodning og meddelelse, at blive parat til for egen omkostning at komme den anden til hjælp.

4) Når rekvisitionen foretages, bør rekvisitus [hjelperen] indenfor ovennævnte tidsfrist sende 2000 til hest og 4000 til fods, hvilket mandskab skal fordeles i regimenter og hvert regiment består, foruden officererne, af 1000 menige. Dette antal bør rekvisitus altid have i beredskab og i fornævnte enkelttilfælde uden modsigelse efter anmodning om hjælp drage konsekvensen heraf, bortset fra hvis rekvirenten var tilfreds med et mindre antal, hvilket han da betids skal give til kende.

5) Af feltartilleri og dertil hørende ammunition sender rekvisitus som meget som behøves; skulle 1000 mand opdeles i 2 bataljoner og hver bataljon forsynes med 2 feltkanoner, bliver det således proportioneret efter mængden af mandskab. Medens tungt skyts, enten til beskydning af en fæstning eller til at føre i felten, tilvejebringes af rekvirenten [hjulpne] selv og det i en sådan tilstand og i det antal, som sagens natur nødvendigvis fordrer.

6) I lige måde sender rekvisitus, efter indleveret anmodning, 10 orlogsskibe, af hvilke de 3 største skal være udrustede med fra 90 til 60, tre fra 60 til 40 og fire fra 40 til 24 kanoner. Foruden disse skal flåden være forsynet med fornødne proviantskibe, mindre fartøjer og 2 brandere. Dette skal forstås således, at enhver gerne må sende 3 skibe, som kan være udrustet med 90, tre med 60 plus fire med 40 kanoner, men skal dog alligevel ikke være forpligtet dertil, hvis de tre største skibe fører over 60, de tre dernæst over 40 og de fire sidste over 24 kanoner med så meget besætning, som beskrives i den 7:de artikel; så er efter overenskomsten den militære undsætning fyldestgjort.

7) De 3 største skibe, hvoraf alle skal føre over 60 kanoner, skal bemannes med 1050, de 3 mindre, hvor ethvert fører over 40 kanoner, med 700, og de fire sidste skal alle føre over 24 kanoner med 800 mand, således at hele mandskabet, foruden officererne, i antal skal komme op på 2550 mand med matroser og soldater, heri dog ikke medregnet hvad der udkræves af mandskab til branderes og mindre fartøjers besætning.

8) Dersom rekvirent med ovennævnte undsætning til lands og til vands endnu ikke blev hjulpet, da skal rekvisitus være pligtig til at fordoble samme undsætning både med mandskab og skibe og inden for 3 måneder for egen bekostning, at fremsende rekvirenten til undsætning.

9) Skulle rekvirent af sine fjender være så hårdt angrebet, at han behøver endnu større hjælp, da skal begge kongerne *prævio tractatu* nøje overveje med hinanden, på hvilken måde fjenden bedst kan ydes modstand, og som *ratio belli* dikterer, af alle kræfter agere adskilt og således med afledningsmanøvrer i fjendens land trænge ind og fortsætte krigen, indtil han kan bringes til en varig fred og rekvirent til sin fulde tilfredshed. Ingen våbenstilstand på kort eller lang tid, ej heller må nogen fred med fjenden overvejes eller sluttes uden begge kongernes samtykke med fuld oprejsning og tilfredshed for lidte skader og pålagte omkostninger.

10) Denne undsætning skal kommanderes af rekvirent general og admiral, som skal have mandat til at udøve domsmyndighed, så at dersom nogen af deres underordnede begår nogen forseelse, da skal den skyldige straffes efter rekvirenti egne krigs- og søkrigsartikler.

11) Hvad enten kongen selv er tilstede ved hæren eller flåden, eller om han har betroet den til nogle af sine generaler eller admiraler, så fører han absolut kommando, så vel over hans egne som over de undsættende tropper og skibe og har ligeledes total styring over hele krigsforetagendet, så at han foretager sig det, som krigens logik dikterer.

12) Når der rådslås om nogen krigs felttog, da lader generalen eller admiralen proportionalt så mange af rekvisiti officerer, som af sine egne indkalde til *concilium bellicum*, i hvilket dens general, som assisteres, altid præsiderer og de andre har deres sæde og stemme efter deres embeder.

13) Gennemførelsen af forefaldende krigsretssager, når den rekvirerende konge ikke er personlig tilstede ved hæren, varetages altid efter stemmeflertal. Men er rekvirentens konge personlig tilstede, da forbliver afgørelserne hos ham og Hanss Maijestett er ingenlunde bundet af et flertal.

14) Livsfornødenhederne til den militære undsætning såvel til lands som til vands bør rekvisitus selv skaffe, dog skal rekvirenten i sit eget land uden betaling selv levere foder, tjenester og brød, så meget som hans egne soldater fortærer og efter hans egne regler om forplejning. Men søfolkenes underhold leverer alene rekvisitus.

15) Disse hjælpeskibe og landmilitser bruges ikke senere på året imod fjenden end rekvirents egne folk og skibe. Men dersom det blev sent på året, da skal rekvirent sørge for deres indkvartering, brød, foder og tjenester på lige fod med sine egne og dersom de skal hjemsendes, da efter evne, enten med skibe og fornøden proviant, eller dersom de rejser til lands, undervejs forsynes med nødvendigt brød, foder og tjenester. Hvert år skal ovennævnte militære undsætning, om krigen varer så længe, selv rekrutteres af rekvisitus, med tidlig deltagelse i felttog, og før Maj månedens udgang ubetinget af rekvirent; bevilges hvis rekvirent anmoder om det og kan ikke under noget påskud eller undskyldning, under hvilket navn det end måtte have, kræves tilbage af rekvisitus, medmindre rekvisitus selv i sine egne riger og lande blev angrebet og overfaldet, hvilket han i god tid bør underrette rekvirent om, eller at de imellem hinanden kunne forbinde sig således, at han på den anden side kunne starte et uventet angreb på fjenden.

16) Når nu felthæren kommer til at agere *in hostico*, da skal det nødvendige til livets ophold såvel for officererne som for de menige tages fra fjendens lande. I lige måde forholder det sig med indkvartering, som der sammesteds fordeles; så længe som der ingen livsfornødenheder kan skaffes *in hostico*, da skal hver af kongerne fremskaffe forplejning til sine egne folk.

17) Denne landmilit og hjælpeflåde skal altid under søslag og feltslag samt i andre tilfælde arrangeres, så at de bliver sammen og så meget som muligt, kommanderes af deres egne officerer. I særdeleshed skal skibene forblive i en eskadre og føres mod fjenden af deres egne officerer. Dersom man enten ved at forfølge fjenden eller med en afledningsmanøvre sammen skulle erobre nogle fjendtlige områder, skal de samme efter forslag fra den hjælp, som rekvisitus har sendt, besættes og først og fremmest deraf, rekvirent tilvejebringes erstatning. Hvad, som i rekvirents egne lande eller og hans rettigheder og fordringer erobres, hvilket med disse sammenlagte styrker forsvares, kunne erhverves og vindes tilbage, det skal da indiskutabelt tilhøre rekvirent og forblive hos ham. Høje og lave fanger, mange eller få, artilleri eller hvad andet det end måtte være, skal komme begge kongerne til gode, medens det bytte, udsendte grupper af menige har forskaffet sig og bringer ind, tilhører dem alene. De militære skatter, som hentes ind i fjendens land, skal deles imellem begge parter forholdsmæssigt efter sammensætningen af tilstedeværende tropper.

18) Med saluttering til søs, forbliver alt efter de tidligere derom sluttede overenskomster, således at skibene saluterer hinanden alene med kanonskud, dog starter hjælpeflåden først.

19) Det skal stå enhver frit for, at betjene sig af den andens havne, der at reparere de skibe, som af fjenden eller dårligt vejr kunne være beskadiget, så vel som de nødvendige indkøb til mandskabets forplejning og skibenes istandsættelse. Dog skal officererne anvende den forsigtighed og afgive sådanne ordrer, at deres indkøb ikke kan forårsage nogen mistanke; hvorved officererne skyldigt skal holde god militær disciplin og

opretholde god fortrolighed med kommandanten, således at alting forrettes med hans viden og i kommunikation med ham. Som rekvisitus er skyldig, pligtopfyldende at komme rekvirent til hjælp på ovennævnte måde og stå sammen med ham, så skal han have og holde sine havne lukkede og spærrede for rekvirentens fjenders søfart og al slags handel og på alle måder, han bedst kan, besværliggøre og skade dem.

20) Dette forbund skal vare 10 år og derefter står det enhver frit for at forlænge eller ej; dog skal begge kongerne eller deres efterkommere, som forpligtes hertil med samme kraft, et år, førend alliancen løber ud, lade forhandle om et videre forløb, så at et halvt år før afslutning, noget bestemt derom kan blive besluttet.

21) I dette forbund kan ingen inkluderes, undtagen de, med hvilke begge kongerne kan være tilfredse.

22) Ratificeringen af dette skal udveksles inden 14 dage eller tidligere.

Actum Lund d. 27 Sept. 1679

Denne ovennævnte alliance var også et punkt i grev Nielss Brahes gesandtskab. Nu ved krigens ende og afslutning var de svenske ambassadører meget påpasselige for at lukke denne alliance.

Samme dag, som fredstraktaterne blev underskrevet i Lund, blev også dette efterfølgende dokument underskrevet om bekræftelse på det høje ægteskab mellem kongen af Sverrige og prinsessen af Danmarch.

Såsom den stormægtigste konge og herre, hr Carl, Sverriges, Gottiss og Wendiss konge, storfyrste af Finland, hertug af Skaane, Estland, Liffland, Carelen, Brehmen, Fehrden, Stettin-Pomeren, Cassuben og Wenden, fyrste af Rygen, herre over Ingermanland og Wismar, ligeledes pfalzgreve ved Reyn i Beyeren, til Gylich, Cleve og Bergen hertug, intet højere eftertragter, end at den formedelst den højestes bistand lykkeligt sluttede fred med den stormægtigste konge og herre, hr Christian den femte, konge til Danmarch og Norge, de Wenderss og Gotterss, hertug i Slesswiig, Holstein, Stormarn og Dijtmerschen, greve i Oldenburg og Delmenhorst, må så meget mere sikres og en god fortrolighed samt evigt varende venskab imellem begge kongerne, må deres riger og lande herefter tage imod dette; følgelig har Deres Majj:tr Majj:tr i betragtning af den store nytte, som kan forårsages heraf, at begge deres Kongl. Kongl. Majj:trs Majj:trs landes og rigers interesse takket være den af krigen ønskede alliances og svogerskabs fuldbyrdelse måtte blive tættere forbundne og sammenknyttede, nådigst behaget at lade os underskrevne, Kongl. Majj:ts af Sverrige til fredstraktaten i Lund udnævnte ekstraordinære ambassadører og og fuldmægtige kommissærer såsom Johan Gyldenstiern, friherre til Lundholmen etc. *inferatur totus titulus*, og Frantz Joël Ørnsted, herre til Skottorp etc. *titulus*, efter den af os givne allernådigste fuldmagt, ordre og befaling om at sammentræde med omtalte høje Hanss Kongl. Majj:ts af Danmarch og Norge til førnævnte fredstraktat udnævnte ekstraordinære ambassadører og fuldmægtige kommissærer, de høj- og velbårne samt velbårne herrer, hr Anthon, *inferatur titulus*, hr Jens juel, friherre af Julinge etc., *titulus*, ligeså hr Conrad Biermand, *titulus*, da vi således er forenede om samme sag, som følger

Al den stund for nogle år siden, imellem den stormægtigste konge og herre, hr Carl, Sverriges, Gottiss og Wendiss konge, *inferatur totus titulus*, og den durchlaughtigste prinsesse Ulrica Eleonora, prinsesse til Danmarch og Norge, de Wenderss og Gotterss, hertuginde af Slesswiig, Holstein, Stormarn og Dijtmerschen, grevinde til Oldenburg og Delmenhorst, var nu et kristeligt ægteskab aftalt, hvilken

fuldbyrdelse formedelst den påfølgende krigs uro blev forhindret og nu en mere ønsket fred imellem kongerne og rigerne er stiftet, så har omtalte høje Kongl. Majestet af Sverrige fundet det godt at fortsætte samme aftalte giftermåls underhandling med omtalte høje durchlauchtigste prinsesse. Derfor og hermed er imellem Kongl. Kongl. Maj:tr Maj:tr bevilget og bestemt, at de omtalte høje kongl. kongl. kontrahenters ægteskab skal få den ønskede fremgang inden førstkommende Februarii måned i næstkommende år, eller tidligere, hvor det så kan ske. Der skal nu snarest her i Lund af begge deres Maj:trs ekstraordinære ambassadører og fuldmægtige kommissærer opsættes den dertil hørende kontrakt for giftermålet på venskabelig vis, underskrives og have så meget kraft, som var det ordret tilføjet dette dokument, som inden 14 dage skal ratificeres af begge deres Kongl. Kongl. Maj:tr Maj:tr.

Actum Lund den 26 Sept. 1679

Anno 1680 den 15 Febr. er baron Johan Gyldenstiern, som nu er blevet generalguvernør i Skaane, Halland og Blegind, kommet til Kiöbenhaffn, for der at forblive som ambassadør, indtil den kongl. brud blev ledsaget over til Skaane. I den tid Gyldenstiern var i Kiöbenhaffn, mødte han store besværligheder næsten dagligt i konference med rigskansleren og andre danske herrer, ikke alene om nogle punkter, hvor iblandt det var om det danske adelsgoods i Skaane, som endnu siden freden antoges at blive tyngt af forpligtelser imod traktaternes indhold, men endog om Øresundstolden, hvorom traktaterne meddeler. Punktet om adelsgodset blev der senere rådet bod på, men handelen på Øresund forblev uafklaret, uvist af hvilken årsag. Den 3 April holdt ambassadør Gyldenstiern sit offentlige indtog i Kiöbenhaffn, hvilket var mere end sædvanligt; blandt andet havde hans excellence sin egen hestgarde med 24 officerer ikklædt hans excellences eget liberi, hvilket officererne ikke gerne ville godkende, men måtte dog lade sig finde i. Den 5 April blev ambassadøren hentet op til audiens hos enkedronningen og prinsessen på Amalienburg. Den 6 April var hans excellence i audiens hos kongen, dronningen og prins Frederich på slottet, da ikke alene kongen, men endog prins Frederich, som da kun var (8) år gammel, selv svarede personligt på ambassadøren højtidelige tale, hvilket ambassadøren højligt forundrede sig over. Det vil blive alt for vidtløftigt her at beskrive al den store pragt og æresbevisning, som kongen af Danmarch viste sin søster for hendes Majjestets bortrejse til Sverrige, både med udspekulerede fyrværkerier, stilfulde kunstrytter-balletter og anden kongelig belevenhed, endog til de Svenskes største forundring.

Endelig havde Hanss Majestett, dronningerne, prins Jörgen (kongens broder), fyrstinden af Holstein (kongens søster), alle stormænd og mange fornemme damer med stor pomp og pragt ledsaget den kongl. brud ud af Kiöbenhaffn til Friderichssburg og siden derfra til Helsingör. Den 4 Maji om morgenen klokken 8 tog prinsessen sin sidste afsked med kongen, dronningerne, tilstedeværende søskende og andre store og gik dermed ud i en prægtig dansk galej, udstyret med kanoner, overtrukket med rødt klæde og pyntet med flag samt lange og korte vimpler; herforuden fulgte også andre danske galejer, færger og mange både, som overførte følget. Ikke kun Croneburg med alle sine kanoner tog afsked med den kongl. brud, men endogså 10 danske orlogsskibe, som lå i Øresund, gav hendes Maj:t deres sidste afskedssalut. Prinsessen blev over Øresund ledsaget af sin

søster, Fyrstinden af Holstein, som tog afsked ved Helsingborgs skibsbro og straks derefter sejlede til Helsingør igen.

Hendes Majestet, enkedronningen i Sverrige, Hedevig Eleonora stod ude på Helsingborgs skibsbro og modtog kærligt sin søns brud, som blev budt velkommen af herr Bendt Oxenstiern som rigets marskal, senere af det skånske præsteskab og borgerskab, hvilke stod i deres orden ude på broen. Grev Anthon og baron Jens Juell som kongl. danske ambassadører ledsagede prinsessen og spiste ved et taffel til middag i Helsingborg. Straks efter måltidet rejste prinsessen og ambassadørerne, eskorteret af nogle svenske tropper til hest og til fods fra Helsingborg til herregården Skiellinge i Bjerre herred, tilhørende baron Augustin Leyonskiold. Den 5 Maji hvilede de ud på Skiellinge. Den 6 Maji rejste de fra Skiellinge til herregården Skottorp i Halland, som tilhørte Frans Joël Ørnsted. Enkedronningen og prinsessen rejste lige til Skottorp, men ambassadørerne holdt stand i Skummesslöff, indtil de med passende ceremonier blev modtaget og hentet ind.

På den tid, da prinsessen kom til Skottorp, var kongen ude på jagt, men kom dog noget derefter og iført den samme klædning omfavnede sin længe ventede brud med al glæde. Hanss Majestet lod straks Frans Joël Ørnsted og en kammerherre byde ambassadørerne i Skummesslöff velkommen og lige efter Ørnsted kom feltmarskal Aschenberg og nogle andre kavalerer med kongens fornemmeste karosse for at hente ambassadørerne ind til audiens. Baron Juell holdt sin højtidelige tale for kongen på dansk og generalguvernør Johan Gyldenstiern svarede for kongen på svensk. Derfra blev gesandterne ledsaget ind til enkedronningen, hvor Juel også holdt tale på dansk og Ørnsted svarede på tysk. Imedens disse ceremonier blev forrettet, blev et gemak forberedt til den kongl. vielse; under loftet i omtalte gemak var et kostbart klæde fastgjort udspændt, under hvilken der stod 2 store lænestole, overtrukket med rødt fløj, for kongen og den kongelige brud. Ved siden af disse ovennævnte 2 stole, dog under loftshimlen, stod 3 andre lignende lænestole for enkedronningen og ambassadørerne. Da klokken var 9 om aftenen, kom kongen ind i omtalte gemak, iført en sølvsmykket klædning og kappe, sort hat og hvide fjer; Hanss Majestet stillede sig under loftshimlen foran sin lænestol. Noget derefter ankom grev Bendt Oxenstiern, som rigets marskal, med en sølvstok i hånden; den kongl. brud fulgte efter ham, hos hvilken grev Anthon gik på den højre side og baron Juel på den venstre side. Efter den kongl. brud kom generalguvernør Johan Gyldenstiern; han blev fulgt af enkedronningen af Sverrige. I mellemtiden lod hærpaukerne og trompeterne sig lystigt høre. Da nu ambassadørerne havde ledsaget den kongl. brud op til Hanss Majestet, kom generalmajor Schönleben, generalmajor Axell Wachtmester, kammerherre Gyldenstiern og en anden kavaler ind med en anden himmel, hvilken de holdt over begge majesteterne så længe vielsesceremonien varede. Derefter kom magister Hogen Speijll, kongens konfessionarius og holdt sin vielsesprædiken på svensk. Da dette var forrettet under hærpaukers og trompeters klang, blev af kavalererne frembåret først mange fade med lækkerier, senere adskillige slags kostbare drikke, som deres Majesteter såvel som de danske gesandter blev præsenteret for. Noget derefter gik deres Majesteter til sengs.

Den 7 Maji blev deres Majesteter ønsket til lykke af ambassadørerne, som hyppigt spiste ved kongens eget taffel.

Den 8 Maji brød kongen, begge dronningerne og de danske ambassadører op fra Skottorp og rejste samme dag til Halmstad.

Den 11 Maji tog grev Anthon sin afsked fra kongen og dronningerne og rejste straks til Danmarch, men baron Juell fulgte med den unge dronning op til Sverrige.

Kongen lod ved sin ceremonimester tilbyde grev Anthon sit kongelige portræt, rigeligt besat med diamanter og en anvisning på 100 skippund kobber.

Samme dag rejste kongen fra Halmstad til Gottenborg, men begge dronningerne, baron Juell og den største del af det kongelige følge rejste direkte op ad Sverrige til Kongssör.

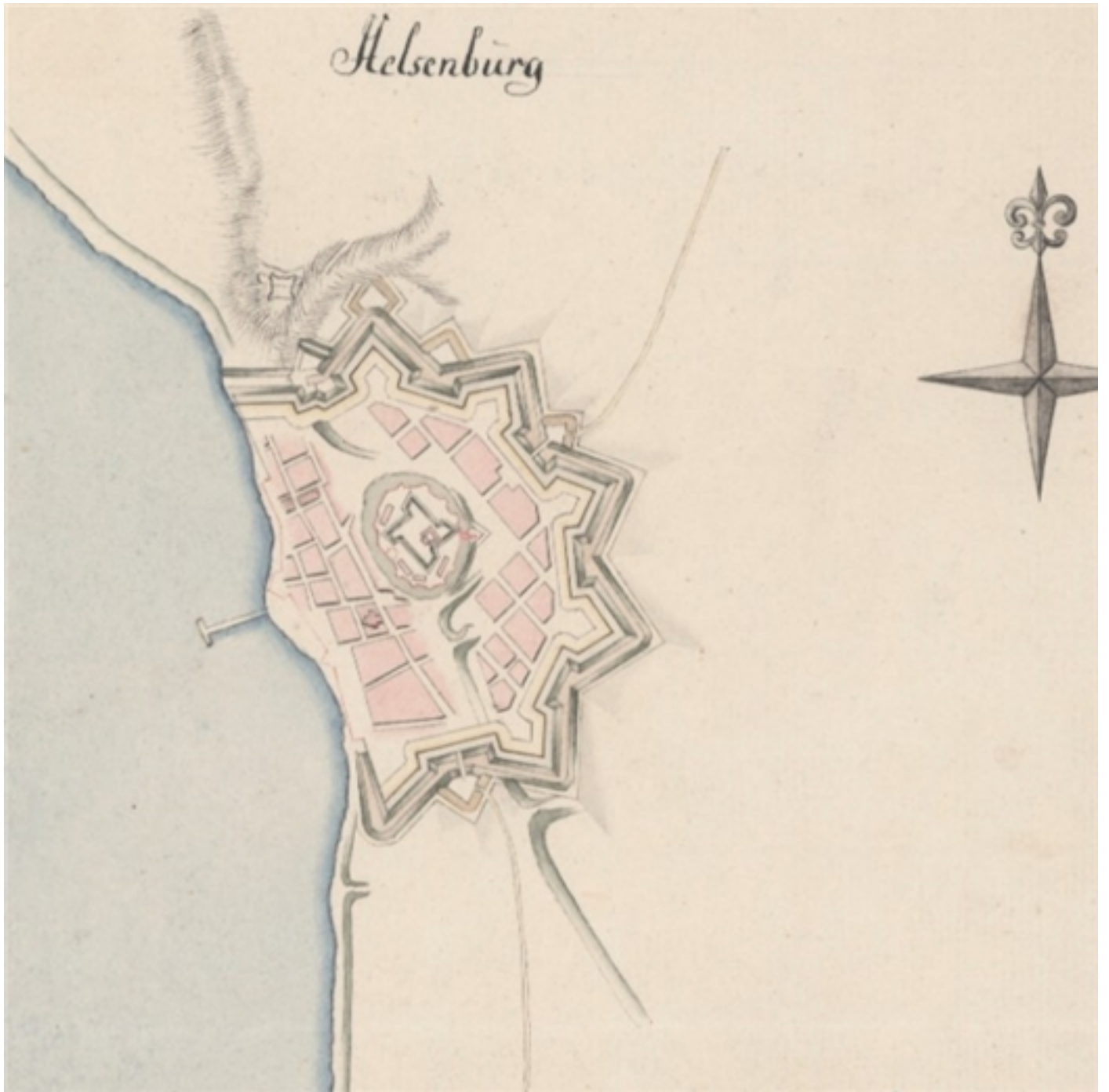
Den 25 Nov. i samme år blev hendes Majestet, dronning Ulrica Eleonora kronet i Stockholm. Samme dag blev Wismar overleveret til de Svenske og de Danske fik til gengæld den sidste rest af de forud aftalte kontributioner.

Finis.

Appendix

- A1: Kort over Helsingborg 1660.
- A2: Kort over Helsingborg 1678.
- B: Kort over Landskrone 1677.
- C: Kort over Malmø 1676.
- D1: Kort over Christianstad 1676.
- D2: Stik af Christianstad 1676.
- E1: Kort over Bohus Fæstning (placering) 1678.
- E2: Kort over Bohus Fæstning (detaljer) 1678.
- E3: Stik af Bohus Fæstning 1658.
- F1: Stik af Marstrand 1680.

Helsenburg

1718

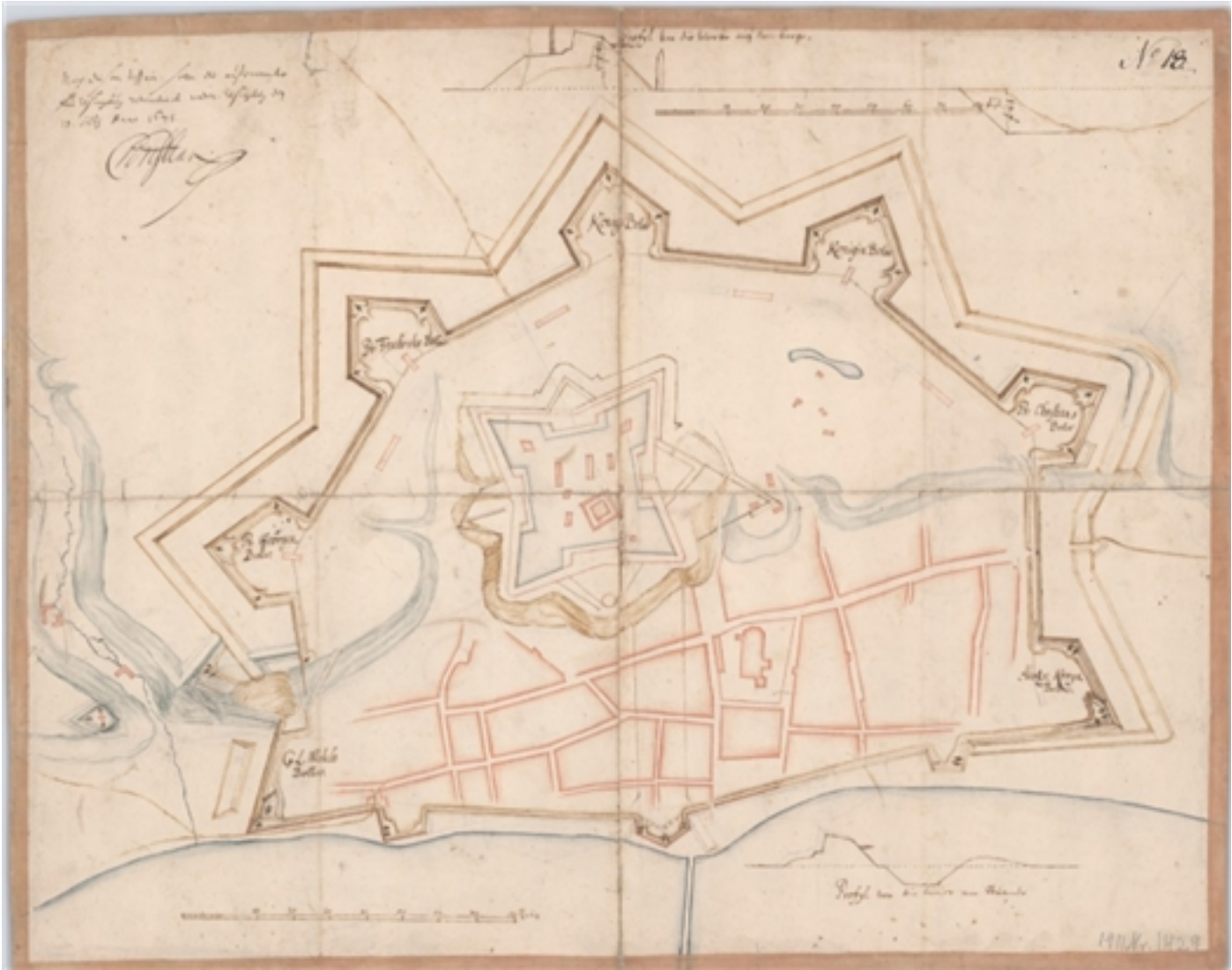
Plan de la ville de St. Pierre
de la Martinique
le 15 Mars 1718

St. Pierre

Port de la ville de St. Pierre

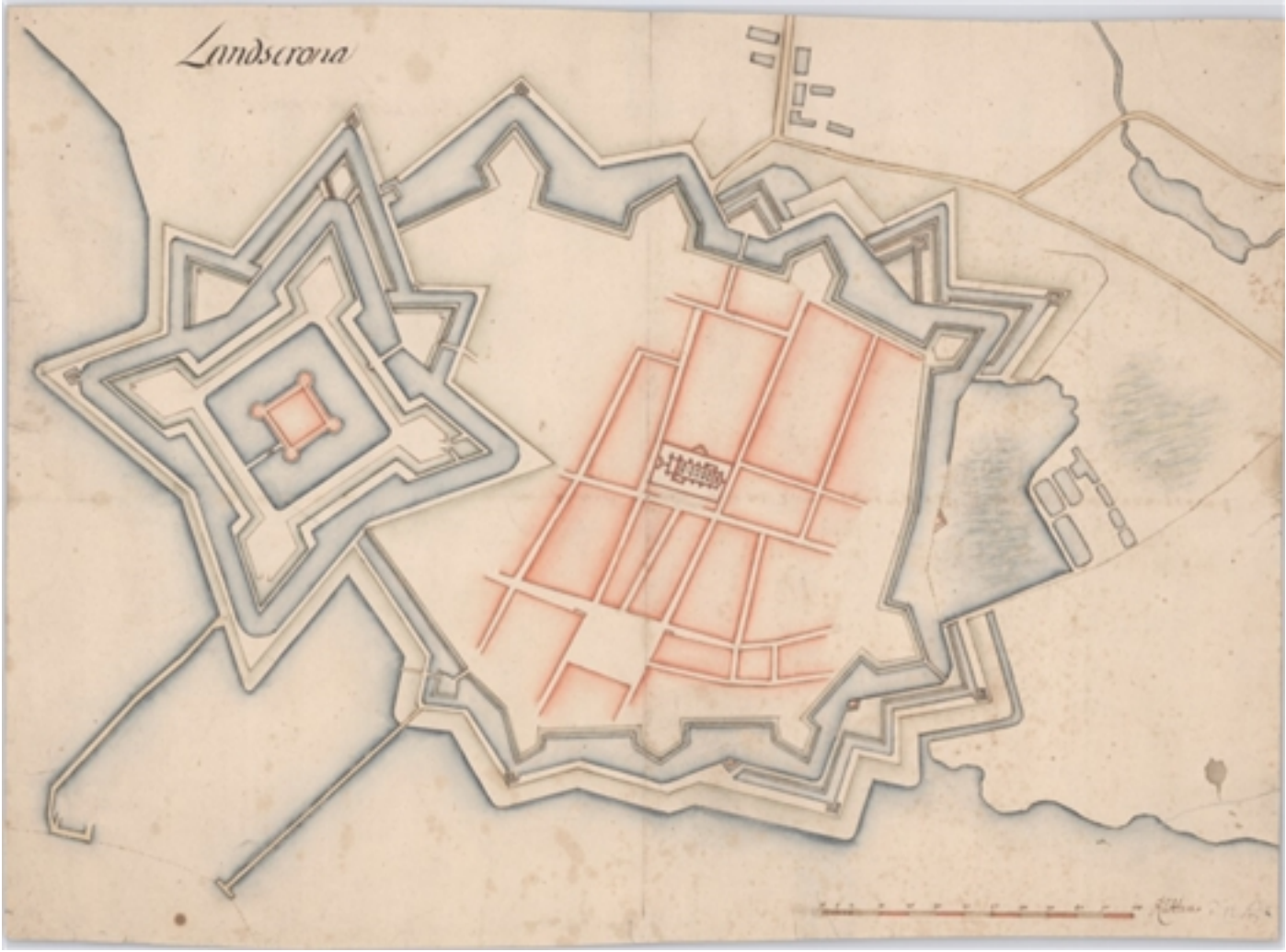
Port de la ville de St. Pierre

1718

Landscrena

Carta af Bohuus Stätt,

20 Rodor

